

นโยบายของไทยต่อการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ :
ศึกษากรณีอำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ จังหวัดเชียงราย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

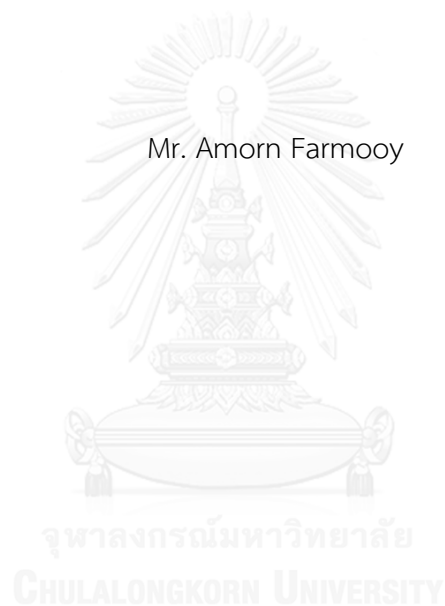
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THAILAND'S POLICY TOWARDS THE NEW WAVE OF CHINESE MIGRATION:
A CASE STUDY OF MAE SAI, CHIANG SAEN AND CHIANG KHONG DISTRICTS IN
CHIANG RAI PROVINCE

Mr. Amorn Farmooy

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in International Relations

Department of International Relations

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2015

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

นโยบายของไทยต่อการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ :
ศึกษกรณีอำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ จังหวัด
เชียงราย

โดย

นายอมร พ้าม่วย

สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ สมบูรณ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร. เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภมิตร ปิติพัฒน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ สมบูรณ์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล)

อมร ฟ้ามูย : นโยบายของไทยต่อการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ : ศึกษากรณีอำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ จังหวัดเชียงราย (THAILAND'S POLICY TOWARDS THE NEW WAVE OF CHINESE MIGRATION: A CASE STUDY OF MAE SAI, CHIANG SAEN AND CHIANG KHONG DISTRICTS IN CHIANG RAI PROVINCE) อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร. วีระ สมบูรณ์, 233 หน้า.

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทย รวมถึงการจัดการของรัฐไทยต่อการเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ และเหตุปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินการของรัฐไทยต่อชาวจีนระลอกใหม่ในพื้นที่ อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของในจังหวัดเชียงราย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน จากนั้นจึงวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน (Complex Interdependence) ของ Robert Keohane และ Joseph Nye

ผลการวิจัยพบว่า นับตั้งแต่ปี 2000 ที่ประเทศจีนมีนโยบายก้าวออกไป (Going Global) ส่งผลเป็นปัจจัยเร่งให้เคลื่อนการอพยพระลอกที่ 4 ของชาวจีน หรือชาวจีนอพยพระลอกใหม่ (New Chinese Migration) ซึ่งเริ่มปรากฏในช่วงที่จีนเริ่มเปิดประเทศได้เพิ่มทวีจำนวนมากขึ้น ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้ไหลเคลื่อนออกไปทั่วโลก รวมถึงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศไทยด้วย ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่ไหลเคลื่อนเข้ามาในประเทศไทย โดยมากจะเป็นนักธุรกิจ และผู้ประกอบการทั้งรายใหญ่จนถึงรายย่อย ในพื้นที่อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ ในจังหวัดเชียงรายที่เป็นเสมือนประตูหน้าด่านชายแดนที่ใกล้ชิดกับจีน พบว่ามีชาวจีนอพยพระลอกใหม่เคลื่อนย้ายเข้ามาประกอบธุรกิจหลากหลาย เช่น เช่าแผงค้าเพื่อขายสินค้าจากจีน เป็นผู้ประกอบการโลจิสติกส์ นำเข้า-ส่งออก สินค้าระหว่างไทย-จีน ธุรกิจด้านการเกษตรโดยตั้งโรงคัดบรรจุผลไม้ (ล้าง) เพื่อรับซื้อผลไม้ไทยไปขายในจีน รวมถึงทำธุรกิจด้านการท่องเที่ยวโดยเป็นผู้ประกอบการนำเที่ยวและเป็นมัคคุเทศก์เถื่อน

ในส่วนของจัดการของภาครัฐ ไม่ได้มีท่าทีสนับสนุนชาวจีนอย่างชัดเจน แต่ก็ไม่ได้มีท่าทีต่อต้านชาวจีนอพยพระลอกใหม่ โดยภาคส่วนราชการจะให้อิสระแก่การดำเนินธุรกิจของชาวจีน และในส่วนที่เป็นปัญหา เช่น ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์เถื่อน หรือโรงคัดบรรจุผลไม้ของชาวจีนที่ส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจไทยก็จะดำเนินการสอดส่องดูแลเป็นกรณีไป โดยไม่ได้บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดรุนแรง ซึ่งปัจจัยที่ทำให้รัฐดำเนินการต่อชาวจีน เช่นนี้ เนื่องจากการพึ่งพาซึ่งกันระหว่างไทยกับจีนเป็นไปอย่างใกล้ชิด ทั้งในด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว รวมถึงกรอบความร่วมมือและพัฒนาระหว่างประเทศ เช่น GMS ASEAN-China FTA และ Thai-China FTA ในลักษณะที่ไทยพึ่งพาซึ่งกันและกันต่อจีนมากกว่า รวมถึงการที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่เป็นเสมือนตัวกลาง (Middleman) ที่เชื่อมต่อไทยและจีนทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถให้การไหลเวียนของทุนและสินค้าระหว่างกันเป็นไปได้อย่างสะดวกมากขึ้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตแล้วพบว่ามีความแตกต่างและเหมือนกันในหลายประเด็น โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจที่ชาวจีนทั้งสองยุคมีความเป็นตัวกลางคล้ายคลึงกัน

ภาควิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ลายมือชื่อนิติ
สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาหลัก

5580639024 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEYWORDS: NEW CHINESE MIGRATION / THAILAND POLICY / MIDDLEMAN / CHIANG RAI PROVINCE / COMPLEX INTERDEPENDENCE

AMORN FARMOOY: THAILAND'S POLICY TOWARDS THE NEW WAVE OF CHINESE MIGRATION: A CASE STUDY OF MAE SAI, CHIANG SAEN AND CHIANG KHONG DISTRICTS IN CHIANG RAI PROVINCE. ADVISOR: ASSOC. PROF. DR. VIRA SOMBOON, 233 pp.

This thesis studies the new wave of Chinese migration in Thailand as a phenomenon and Thai government's way of coping with it. The research also looked into the factors that influence the government's policy made towards the new Chinese immigrant in Mae Sai, Chiang Saen and Chiang Khong districts in Chiang Rai. The study was conducted through qualitative research method by study documents and data collected through in-depth interview with government officers. All the data was analyzed with Robert Keohane and Joseph Nye's Complex Interdependence Theory.

The research found that since 2000, the Chinese migrants had begun to flow out to the world including Thailand and ASEAN Countries. The year also marked Chinese's 'Going Global' policy; a factor in ushering the forth wave of Chinese migration, also called New Chinese Migration. Most of the new Chinese migrants were businessmen and entrepreneurs. In Mae Sai, Chiang Saen and Chiang Khong districts in Chiang Rai, a so-called border gate to China, they operates many business. The types of businesses include Chinese products vendors, logistics provider between Thailand and China, Fruit packaging warehouse (called lonk) buying fruits in Thailand and selling them in China, and tourism such as travel agencies and unauthorized guides.

The state policy is neutral toward the new wave of Chinese migrants. They gave the Chinese freedom to operate businesses and deal with problematic business practices such as Chinese tourist agencies, unauthorized guides, and fruit packaging warehouse which directly affect Thai business on a case-by-case basis. One of the reasons for such attitude is the strong mutually beneficial relationship between Thailand and China in trading, investment, and tourism. The relationship also extended to the international cooperation and development frameworks such as GMS, ASEAN-China FTA, and Thai-China FTA. Moreover, the Chinese migrants play the role of economic middlemen; who act as another passage facilitating the flow of capital and goods. Compare to the overseas Chinese in the past, there are many differences and similarities particularly in terms of their role in the economy; both old and new Chinese immigrants play the roles of middlemen.

Department: International Relations

Student's Signature

Field of Study: International Relations

Advisor's Signature

Academic Year: 2015

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสิ้นลงได้ด้วยความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษา รศ.ดร.วีระ สมบูรณ์ ที่คอยแนะนำ ให้คำปรึกษา ให้ความช่วยเหลือ และเสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อรับฟังปัญหาของผู้เขียนมาโดยตลอด ขอขอบคุณ ผศ.ดร.ศุภมิตร ปิติพัฒน์ ประธานกรรมการสอบ ที่ให้คำแนะนำคอยไต่ถามติดตามงานอยู่เสมอ และ ผศ.ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล กรรมการภายนอก ที่เสียสละเวลาอันมีค่ามาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ยิ่งต่อวิทยานิพนธ์ รวมถึงคณาจารย์ทุกท่าน ในภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ให้การประสิทธิ์ประสาทวิชาแก่ข้าพเจ้า

ยิ่งไปกว่านั้น ต้องกราบขอพระคุณบิดา มารดาอันเป็นที่รักยิ่งของข้าพเจ้าที่ให้กำเนิด คอยซุบเลี้ยง อุ้มชู เลี้ยงดู สั่งสอน อุปถัมภ์และสนับสนุนข้าพเจ้าในทุกๆ อย่างในชีวิตเสมอมา ด้วยการสนับสนุนจากท่านทั้งสองจึงทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์

นอกจากนี้ ยังต้องขอขอบคุณการสนับสนุนของเพลงไพเราะที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน อย่างเหลือคณานับ รวมถึงพี่ๆที่ช่วยเหลือเรื่องการเดินทาง ทนายที่คอยให้คำปรึกษาทางด้าน วิชาการ โหมและครอบครัวที่ช่วยเหลือเรื่องที่พักในการเก็บข้อมูล รวมถึงเจ้าหน้าที่และข้าราชการ ในหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในจังหวัดเชียงราย และอำเภอเชียงของ เชียงแสน และ แม่สายที่ให้ข้อมูลอันสำคัญยิ่ง และให้ความเมตตากรุณาแก่ข้าพเจ้าในหลายเรื่อง รวมถึงเจ้าหน้าที่ คณะรัฐศาสตร์ที่ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือในกระบวนการต่างๆ ของวิทยานิพนธ์จนเป็นผลสำเร็จ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย (RES560530225-HS)

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	1
สารบัญรูป	1
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ทบทวนวรรณกรรม	13
1.2.1 ประเทศจีนและภาพรวมของการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่.....	13
1.2.2 การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในอาเซียนเป็นรายประเทศ	18
1.2.3 การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทย.....	23
1.2.3.1 ประวัติศาสตร์การจัดการควบคุมชาวจีนในประเทศไทย.....	23
1.2.3.2 สถานการณ์ปัจจุบันของการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทย	30
1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	33
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	33
1.5 คำถามวิจัย	34
1.6 สมมติฐาน	34
1.7 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา.....	34
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	38
1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ	39

1.10 ระเบียบวิธีวิจัย.....	39
1.11 ลำดับขั้นตอนในการนำเสนอ.....	40
บทที่ 2.....	41
บริบทความแตกต่างของการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตและชาวจีนอพยพพระลอกใหม่	41
2.1 ความนำ.....	41
2.2 บริบทและแรงผลักดันภายในจีนต่อการอพยพของชาวจีนไปต่างประเทศ	42
2.2.1 บริบทและปัจจัยที่ผลักดันให้ชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตอพยพออกมาสู่ประเทศไทย	43
2.2.2 บริบทและปัจจัยผลักดันให้ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่มาสู่ประเทศไทย	48
2.3 บริบทและแรงดึงดูดการอพยพของชาวจีนมาสู่ประเทศไทย.....	56
2.3.1 บริบทและปัจจัยดึงดูดชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตให้เข้ามาสู่ประเทศไทย	56
2.3.2 บริบทและปัจจัยดึงดูดให้ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่เคลื่อนไหลเข้ามาสู่ประเทศไทย....	61
2.4 สภาพการณ์และสถานะของชาวจีนอพยพในประเทศไทย.....	72
2.5 ขีดความสามารถของรัฐในการควบคุมจัดการชาวจีน	83
2.6 กระบวนการของรัฐไทยในการจัดการชาวจีนและผลที่ตามมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและ ชาวจีนอพยพ	90
2.6.1 เปรียบเทียบการจัดการใช้ประโยชน์จากการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต และชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ในปัจจุบันของรัฐไทย	91
2.6.2 เปรียบเทียบมาตรการควบคุมและจำกัดอิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล และชาวจีน อพยพพระลอกใหม่ของรัฐไทย.....	97
2.7 สรุป.....	109
บทที่ 3.....	111
สภาพการณ์และการจัดการของรัฐต่อชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ในพื้นที่อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ.....	111
3.1 ความนำ.....	111

3.2 สภาพและลักษณะพื้นที่การศึกษา อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ	115
3.2.1 สภาพและลักษณะพื้นที่อำเภอแม่สาย.....	119
3.2.2 สภาพและลักษณะพื้นที่อำเภอเชียงแสน	122
3.2.3 สภาพและลักษณะพื้นที่อำเภอเชียงของ.....	124
3.3 แบบแผนการย้ายถิ่นของชาวจีนในพื้นที่	126
3.4 สภาพการณ์ของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ...	135
3.4.1 ด้านกิจการเกี่ยวกับการเกษตรในทั้ง 3 พื้นที่	138
3.4.2 กิจการด้านการค้านำเข้าส่งออกทั้ง 3 พื้นที่	143
3.4.3 กิจการด้านการท่องเที่ยวในทั้ง 3 พื้นที่	148
3.4.4 กิจการอิสระ และอาชีพอื่นๆ ในทั้ง 3 พื้นที่	151
3.5 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่	154
3.6 บริบทความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนที่สัมพันธ์กับมาตรการและการจัดการของรัฐต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่	164
3.6.1 ความสัมพันธ์และการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทย-จีน	165
3.6.2 ยุทธศาสตร์และนโยบายการพัฒนาของไทยที่สัมพันธ์กับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย	174
3.7 การจัดการและควบคุมของรัฐที่มีต่อการอพยพของชาวจีนในพื้นที่.....	185
3.7.1 มาตรการของภาครัฐโดยภาพรวมที่มีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่	186
3.7.2 มาตรการของภาครัฐที่มีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเด็นอาชีพการค้าอิสระ ..	190
3.7.3 มาตรการของภาครัฐต่อชาวจีนระลอกใหม่ในประเด็นการท่องเที่ยว	190
3.7.4 มาตรการของภาครัฐต่อชาวจีนระลอกใหม่ในประเด็นตัวแทนอำพรางของชาวจีนและการดำเนินธุรกิจเชิงรุกต่อผู้ประกอบการไทย	192
3.7.5 มาตรการของภาครัฐต่อชาวจีนระลอกใหม่ในประเด็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรและธุรกิจการขนส่งระหว่างประเทศ	196

3.8 เสียงสะท้อนต่อผลกระทบที่เกิดจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่.....	205
3.9 สรุป.....	207
บทที่ 4.....	209
สรุปและข้อเสนอแนะ	209
รายการอ้างอิง	220
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	233

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 การค้าของอาเซียนกับคู่ค้า 5 ประเทศหลัก ปี 2000 - 2010	67
ตารางที่ 2 การค้าของอาเซียนกับคู่ค้า 5 ประเทศหลัก ปี 2011 – 2014	67
ตารางที่ 3 การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) ของอาเซียนกับ 5 ประเทศหลัก ปี 2006 – 2010	68
ตารางที่ 4 การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) ของอาเซียนกับ 5 ประเทศหลัก ปี 2011 – 2014	69
ตารางที่ 5 มูลค่าการค้าผ่านแดนระหว่างไทย-จีนตอนใต้ ปี 2009-2015	117
ตารางที่ 6 มูลค่าการค้าผ่านแดนระหว่างไทย-จีนตอนใต้ ในจังหวัดเชียงราย 3 ด้าน ได้แก่ ด้าน ศุลกากรเชียงแสน ด้านศุลกากรเชียงของ และด้านศุลกากรแม่สาย ปี 2009-2015.....	117
ตารางที่ 7 โครงการลงทุนจากต่างประเทศของจีนในประเทศไทยที่ยื่นขอรับการส่งเสริมและได้รับ อนุมัติให้การส่งเสริมการลงทุนในปี 2007-2015.....	169
ตารางที่ 8 มูลค่าการค้าระหว่างประเทศของไทยกับจีน ปี 2000-2015.....	171
ตารางที่ 9 สถิติคนเข้า-ออกเมืองชาวจีนในประเทศไทย ปี 2008-2015	188

สารบัญรูป

รูปที่ 1 แผนที่แสดงเส้นทางการอพยพของชาวจีนอพยพระลอกใหม่จากจีนมาสู่ไทยตามเส้นทางสาย R3.....	8
รูปที่ 2 แผนที่แสดงพื้นที่ที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้ทำการศึกษา	10
รูปที่ 3 แผนที่แสดงเส้นทางการค้าระหว่างจีนและพื้นที่ชายแดนไทยในจังหวัดเชียงราย	116
รูปที่ 4 แผนที่แสดงสภาพที่ตั้งของอำเภอแม่สาย	120
รูปที่ 5 แผนที่แสดงสภาพที่ตั้งของอำเภอเชียงแสน	122
รูปที่ 6 แผนที่แสดงสภาพที่ตั้งของอำเภอเชียงของ	125
รูปที่ 7 แผนที่แสดงพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย	183

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจโลกในยุคโลกาภิวัตน์ การทะยานขึ้นของจีน การรวมตัวกันในระดับภูมิภาคอย่างอาเซียน การพัฒนาในระดับอนุภูมิภาค การเปิดการค้าเสรี การหลั่งไหลของทุน สินค้า และผู้คนอย่างง่ายดายมากมายอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ฯลฯ ปรากฏการณ์เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมของไทยเป็นอย่างมาก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ไทยจะต้องปรับตัวในด้านยุทธศาสตร์นโยบายด้านการต่างประเทศให้เหมาะสมและเท่าทันกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะประเด็นหนึ่งซึ่งสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ข้างต้นในเรื่องของผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่ที่กระจายตัวไปทั่วโลกและกำลังหลั่งไหลทวีจำนวนมากขึ้นในหลายประเทศของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคนี้ย่อมได้รับผลกระทบพร้อมกันไปด้วย

นับตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา คลื่นการอพยพระลอกใหม่ของชาวจีน (New Chinese Migration) ได้ไหลเลื่อนเข้าสู่กลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹ ซึ่งการอพยพนี้เป็นส่วนหนึ่งของคลื่นการอพยพครั้งใหญ่ตั้งแต่ปี 1987 หลังจากประเทศจีนเปิดประเทศโดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่นี้ส่วนใหญ่ได้อพยพไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ยุโรป สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น เป็นต้น² แต่ภายหลังจากปลายทศวรรษ 1990 เป็นต้นมาการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ประเทศกำลังพัฒนามากขึ้น เช่น ประเทศในทวีปแอฟริกา ละตินอเมริกา และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้³

¹ Zhuang Guotu and Wang Wangbo., "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia," *International Journal of China Studies* 1 (January 2010): 176.

² Diana Wong, "Introduction: The New Chinese Migration to Southeast Asia," *Special Issue in Asian and Pacific Migration Journal* 22 (2013): 1.

³ Ibid.

การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่เข้าสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีการประมาณการอย่างไม่เป็นทางการว่าอาจจะสูงถึง 2,300,000 - 2,650,000 ภายในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา⁴ ที่สำคัญคือ การรุกเข้ามาของผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่นั้นเกี่ยวพันอย่างแนบแน่นกับการบูรณาการและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และความช่วยเหลือระหว่างจีนกับประเทศในกลุ่มอาเซียน และเกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจการเมืองจีนอย่างมีนัยสำคัญ⁵ หรืออาจกล่าวได้ว่าผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่นั้นเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมการแผ่ขยายทางเศรษฐกิจการค้าของจีนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย⁶

การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่นี้อาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของคลื่นการอพยพระลอกที่ 4 (The Fourth Wave) ของชาวจีน โดยในอดีตตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 17 จนถึงต้นศตวรรษที่ 20 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเคยเป็นปลายทางหลักของชาวจีนอพยพมากกว่า 80% แต่การอพยพของชาวจีนในระลอกที่ 4 หรือชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 1980 ไม่ได้มีเป้าหมายไปสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกต่อไปหากแต่มุ่งอพยพไปสู่ประเทศพัฒนาแล้วเสียมากกว่า จนกระทั่งถึงปลายทศวรรษที่ 1990 จึงได้มีการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่เข้าสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้งหนึ่ง และการอพยพได้เพิ่มความเข้มข้นมากขึ้นตั้งแต่ปี 2000 เป็นต้นมา เนื่องจากนโยบายก้าวออกไปสู่โลกภายนอก (Going Out หรือ Go Global) ของรัฐบาลจีน⁷ นอกจากนี้ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ยังเป็นปรากฏการณ์ในระดับโลก เพราะมีการอพยพไปสู่แอฟริกา อเมริกาใต้⁸ ยุโรป และรัสเซีย เป็นต้น ซึ่งการอพยพเหล่านี้เป็นไปด้วยหลายวัตถุประสงค์ไม่ว่าจะเป็น ไปศึกษาเล่าเรียนในต่างประเทศ ไปค้าขาย ไปเป็นแรงงาน หรือไปหาญาติมิตร⁹

⁴ Guotu and Wangbo., "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia," p. 174.

⁵ Nguyen Van Chinh, "Recent Chinese Migration to Vietnam," *Asian and Pacific Migration Journal* 22 (2013): 15.

⁶ Guotu and Wangbo., "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia," p. 178.

⁷ Joshua Kurlantzick, *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World* (New Haven: Yale University Press, 2007), p. 88.

⁸ Guotu and Wangbo., "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia," p.176.

⁹ Pál Nyíri, "Afterword," in *Globalizing Chinese Migration: Trends in Europe and Asia*, ed. Pál Nyíri and Igor Saveliev (Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2002), pp. 320-337.

ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ที่หลั่งไหลไปยังประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้แตกต่างจากกลุ่มที่เคลื่อนไปยังประเทศที่พัฒนาแล้วในแง่ที่กลุ่มที่อพยพไปยังประเทศที่พัฒนาแล้วนั้นหากไม่เป็นนักเรียน นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ก็เป็นแรงงานไร้ฝีมือ ในขณะที่ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ที่เคลื่อนย้ายไปยังประเทศกำลังพัฒนานั้นจะมีความหลากหลายกว่า¹⁰ แต่ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้า เช่น นักธุรกิจ ผู้ขาย พ่อค้าเร่ แรงงานสัญญาจ้าง ชาวนาชาวไร่ เป็นต้น¹¹ ซึ่งชาวจีนประเภทนี้มักจะพบในกลุ่มประเทศอาเซียนตอนบนได้แก่ กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม หรือที่เรียกรวมกันว่า CLMV ขณะชาวจีนประเภทนักศึกษา และผู้เชี่ยวชาญจะพบในประเทศมาเลเซีย และสิงคโปร์

แต่ในกรณีของประเทศลาวนั้นชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ประกอบไปด้วยกลุ่มอาชีพหลากหลายด้วยกัน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ คือ ประเภทแรกคือกลุ่มนักลงทุนขนาดใหญ่และขนาดกลาง เช่น นักลงทุนพัฒนาที่ดิน เจ้าของโรงงาน ผู้รับเหมาก่อสร้าง และผู้ลงทุนในธุรกิจการเกษตร สวนยางพารา ประเภทที่สองคือกลุ่มแรงงานที่มีทั้งกรรมกรก่อสร้าง และลูกจ้างรายเดือนในห้างร้านหรือบริษัท ประเภทที่สามคือกลุ่มผู้ประกอบการรายย่อยหรือผู้ค้าซึ่งมีทั้งค้าปลีกและค้าส่งส่วนมากจะขายสินค้าที่มาจากจีนเป็นหลัก และประเภทสุดท้ายคือกลุ่มชาวจีนที่เข้ามาเช่าที่ทำการเกษตรมีทั้งที่ปลูกผัก เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เป็นต้น¹²

นอกจากเรื่องความแตกต่างในช่วงเวลาการอพยพและประเทศปลายทางระหว่างชาวจีนอพยพพระลอกเก่าและระลอกใหม่แล้ว ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่มีความแตกต่างจากการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตอยู่หลายประการด้วยกัน เช่น ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่เหล่านี้เกือบทั้งหมดเพิ่งเดินทางเข้ามาหลังทศวรรษ 1990 ภายหลังจากที่จีนได้ปฏิรูประบบเศรษฐกิจภายในประเทศ และส่วนใหญ่ชาวจีนเหล่านี้อพยพเข้ามาในกลุ่มประเทศอาเซียนตอนบน ได้แก่ เวียดนาม เมียนมาร์ กัมพูชา ลาว และไทย¹³ โดยทางบกที่เกิดจากการโครงการพัฒนานูภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งต่างจากชาวจีนโพ้นทะเลในยุคก่อนที่ส่วนมากจะเดินทางมาโดยทางเรือ

¹⁰ Terence Chong, "Chinese Capital and Immigration into Clmv: Trends and Impact," *ISEAS Perspective* 50 (August 2013): 5.

¹¹ Guotu and Wangbo., "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia," p. 177.

¹² อรรถญา ศิริผล, ผู้ค้าจีนในชายแดนลุ่มน้ำโขง (เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556), หน้า 31-45.

¹³ ขอใช้คำย่อแทนราชอาณาจักรไทยด้วย "ไทย" และใช้ "จีน" แทนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน และ "กัมพูชา" แทนราชอาณาจักรกัมพูชา "ลาว" แทนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว "เมียนมาร์" แทนสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และ "เวียดนาม" แทนสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เพื่อความสะดวกและสั้นไหลในเนื้อหา

อีกทั้งคนจีนอพยพระลอกใหม่เหล่านี้ยังคงเป็นพลเมืองของจีน ถือเป็นชาติจีน แตกต่างจากชาวจีนโพ้นทะเลยุคก่อนตรงที่มีเชื้อชาติจีนแต่ถือสัญชาติอื่น¹⁴ ซึ่งหากเปรียบเทียบแล้วชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นยังคงมีความผูกพันแนบแน่นและมีสายสัมพันธ์อันดีกับประเทศจีนมากกว่าชาวจีนโพ้นทะเล อีกทั้งชาวจีนอพยพระลอกใหม่ยังมีการศึกษาที่ดีกว่าชาวจีนโพ้นทะเลรุ่นเก่าในเชิงเปรียบเทียบ และการรวมกลุ่มของชาวจีนเหล่านี้ยังแตกต่างจากชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต ในขณะที่ชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตมักรวมกลุ่มกันโดยใช้ความใกล้ชิดกันในด้านพื้นที่ ตระกูลแซ่ หรือภาษาถิ่น แต่เนื่องจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่มีความหลากหลายและมาจากหลายแห่งแตกต่างกันทำให้เกิดการรวมกลุ่มในลักษณะใหม่ๆ เช่น กลุ่มวิชาชีพ สมาคมนักเรียนเก่า รวมถึงชุมชนออนไลน์ ยิ่งไปกว่านั้นชาวจีนอพยพระลอกใหม่ยังมีเอกลักษณ์ความเป็นจีนร่วมกัน (Pan-Chinese Identity) ที่เชื่อมโยงกับรัฐบาลจีนแผ่นดินใหญ่และเอกลักษณ์แห่งชาติของจีนที่ก่อร่างสร้างมาตั้งแต่ยุคของประธานเหมาอีกด้วย¹⁵

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้อพยพเข้ามาในกลุ่มประเทศอาเซียนตอนบนเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็มีสาเหตุมาจากหลายส่วนด้วยกัน แต่โดยทัศนคติของชาวจีนทั่วไปนั้นก็เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าในประเทศจีนซึ่งมีคนเป็นจำนวนมากและมีการแข่งขันที่สูงกว่า ขณะที่ประเทศอาเซียนตอนบนอย่างประเทศลาวหรือกัมพูชานั้น สามารถที่จะลงทุน ทำการค้าหรือการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่ยากลำบากมากนัก เนื่องจากกฎเกณฑ์การควบคุมของรัฐในประเทศลุ่มแม่น้ำโขงต่างมีช่องว่าง ให้ต่อรอง หรือทุจริตคอร์รัปชันได้ ซึ่งก็เอื้อประโยชน์ให้กับการค้าและการลงทุนสะดวกกว่าในประเทศจีน

ในประเด็นเรื่องปัจจัยที่ก่อให้เกิดการอพยพโยกย้ายของชาวจีนระลอกใหม่มาสู่กลุ่มประเทศอาเซียนตอนบน สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเด็นหลัก คือปัจจัยหลักและปัจจัยดิ่งให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากร ส่วนแรกประเด็นเรื่องปัจจัยหลักที่ส่งเสริมให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ออกเดินทางอพยพไปต่างประเทศในกรณีของการเคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศลุ่มน้ำโขงนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ โดยในส่วนแรกนั้นสืบเนื่องมาจากนโยบายทางด้านเศรษฐกิจภายในประเทศจีนที่เปิดรับกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้เศรษฐกิจจีนขยายตัวอย่างก้าวกระโดด เกิดสินค้าส่วนเกินที่ต้องการตลาดระบายสินค้าซึ่งจีนก็เล็งเห็นว่าตลาดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเหมาะสม ประกอบกับสภาพการ

¹⁴ อรรถญา ศิริผล, ผู้ค้าจีนในชายแดนลุ่มน้ำโขง, pp. 28-31.

¹⁵ สักกรินทร์ นิยมศิลป์, "คลื่นลูกที่สี่: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการย้ายถิ่นของชาวจีนยุคใหม่," บทความนำเสนอในการประชุมสังคมวิทยาระดับชาติ ครั้งที่ 4 (โรงแรมมิราเคิลแกรนด์, 2555): หน้า 10.

แข่งขันทางธุรกิจภายในประเทศจีนนั้นมีสูง ทำให้มีคนจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้หรือ
 เล็งเห็นว่าการอพยพไปประกอบการงานอาชีพในต่างประเทศนั้นจะให้โอกาสทางเลือกได้ดีกว่า

ซึ่งก็สอดคล้องกับในส่วนที่สองซึ่งรัฐบาลจีนเองก็สนับสนุนให้เกิดการเคลื่อนย้ายทุนและคน
 จีนออกนอกประเทศ โดยใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจเสริมสร้างอำนาจให้แก่ตัวเอง¹⁶ โดยนับตั้งแต่
 ทศวรรษ 1980 ที่ตั้งเสี่ยวผิงเริ่มนโยบาย 4 ทันสมัยเพื่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเกษตรกรรม
 อุตสาหกรรม การทหาร และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี รัฐบาลจีนจึงมีนโยบายที่เปิดกว้างต่อการเดินทาง
 ออกนอกประเทศมากขึ้นเพื่อสนับสนุนให้ผู้ชายจีนเดินทางออกไปแสวงหาความรู้และเชื่อมโยง
 ความสัมพันธ์กับโลกภายนอก รัฐบาลจีนได้แสดงท่าทีที่ชัดเจนยิ่งขึ้นภายหลังปี 2000 โดยรัฐบาลจีน
 ประกาศแผนนโยบายก้าวออกไปเพื่อกระตุ้นส่งเสริมให้บริษัทจีนออกไปลงทุนในต่างประเทศ พร้อม
 กันกับใช้นโยบายการเปิดประตูทางเศรษฐกิจของจีนออกสู่โลกภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเปิดรับการลงทุน
 จากต่างชาติ จัดเขตเศรษฐกิจแบบต่างๆ และผ่อนปรนแก้ไขข้อกำหนดให้ผู้คนภายในประเทศสามารถ
 เคลื่อนย้ายได้สะดวกทั้งภายในและภายนอกประเทศ¹⁷ พร้อมกันกับการพัฒนาความสัมพันธ์ที่เป็น
 มิตรกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างเสถียรภาพรอบพรมแดน¹⁸ ทั้งหมดก็เพื่อให้เกิดการ
 พัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศและกระจายออกไปยังต่างประเทศได้สะดวกขึ้น

จากนโยบายต่างๆ ของจีนแสดงให้เห็นประจักษ์ชัดแจ้งว่ารัฐบาลจีนวางแนวทางให้ชาวจีนอพยพ
 ระลอกใหม่นั้นเป็นผู้เผยแพร่ส่งเสริมการขยายตัวทางของอำนาจทางเศรษฐกิจของจีนออกไปทั่วโลก
 ซึ่งเห็นได้ชัดแจ้งจากในกรณีการอพยพของจีนระลอกใหม่ในกลุ่มประเทศอาเซียนตอนบน โดยเฉพาะ
 ในประเทศลาวซึ่งมีตลาดจีนเกิดขึ้นทั่วไป โดยตลาดเหล่านี้ได้รับเงินอุดหนุนแบบให้เปล่าจากรัฐบาล
 ท้องถิ่นของมณฑลยูนนานเพื่อจูงใจชาวจีนให้เข้าไปประเทศลาว¹⁹ เป็นต้น

ในส่วนของปัจจัยดังกล่าวก็คือการเติบโตอย่างรวดเร็วของการบูรณาการและความร่วมมือระหว่าง
 จีนกับประเทศในกลุ่มอาเซียน ซึ่งก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ส่งเสริมดึงดูดให้เกิดการอพยพรอบใหม่ของ
 ชาวจีน โดยจะเห็นได้ชัดแจ้งจากโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในกลุ่ม
 แม่น้ำโขงที่เริ่มมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1990 ที่ทำให้เศรษฐกิจในกลุ่มประเทศอาเซียนตอนบนเติบโตขึ้น
 และทำให้การเดินทางในแถบนี้สะดวกมากขึ้นกว่าแต่ก่อนเพราะมีการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

¹⁶ Kurlantzick, *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World*.

¹⁷ สักกรินทร์ นิยมศิลป์, "คลื่นลูกที่สี่: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการย้ายถิ่นของชาวจีนยุคใหม่," หน้า 11.

¹⁸ Ibid., p. 12.

¹⁹ อรุณญา ศิริผล, *ผู้ค้าจีนในชายแดนลุ่มน้ำโขง*, หน้า 54.

อย่างถนอม แม่น้ำ สายส่งต่างๆ เกิดขึ้นเชื่อมโยงประเทศต่างๆ ในภูมิภาคให้ติดต่อกันได้ง่ายขึ้น ส่งผลให้สินค้าและผู้คนหลังไหลไปมาระหว่างประเทศจีนกับกลุ่มประเทศอาเซียนได้สะดวกและราคาถูกลง

ยิ่งไปกว่านั้นโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศในกลุ่มอาเซียนนั้นส่วนใหญ่ก็เป็นความช่วยเหลือจากประเทศจีน และดำเนินการโดยบริษัทจีนซึ่งมาพร้อมกับแรงงานชาวจีนจำนวนมากที่นำเข้ามาจากจีนด้วย ซึ่งก็เป็นเพราะแรงงานเหล่านี้มีราคาถูกสามารถสื่อสารกันได้ง่าย การลงทุนและการพัฒนาจากจีนนี้ได้เริ่มตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เรื่อยมาจนทำให้เงินเติบโตกลายเป็นนักลงทุนที่สำคัญในภูมิภาคอาเซียนทั้งในด้านของ เหมืองแร่ ธุรกิจการค้า การคมนาคมขนส่ง ด้านพลังงาน ด้านธุรกิจก่อสร้าง และด้านอุตสาหกรรมการผลิตเป็นต้น²⁰

การหลั่งไหลเข้ามาของเงินทุน สินค้า และผู้คนชาวจีนระลอกใหม่ที่ทะลักเข้ามาสู่ประเทศต่างๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียนตอนบนนั้น แม้ว่าจะยังประโยชน์ในหลายด้าน เช่น การพัฒนาด้านต่างๆ ความช่วยเหลือด้านเงินทุน ความช่วยเหลือทางเทคนิค และสินค้าราคาถูกหลากหลายประเภท หรือแม้แต่วิธีการบริหารจัดการขั้นสูง²¹ แต่ในทางกลับกันก็ส่งผลเสียหลายประการ เช่น ความเสื่อมโทรมทางด้านสภาพแวดล้อม การถูกดึงถอนทรัพยากรธรรมชาติ การรุกล้ำที่ดิน บีบขับให้ย้ายที่อยู่ ค่าครองชีพสูงขึ้น วิกฤติอัตลักษณ์อันสืบเนื่องจากการมีอำนาจทางเศรษฐกิจของชาวจีน มีหน้าซำ การนำเข้าแรงงานชาวจีนในโครงการต่างๆ ทั้งการก่อสร้าง และการเกษตร ยังทำให้ผลประโยชน์ไม่กระจายไปสู่ท้องถิ่นในประเทศนั้นๆ

ยิ่งไปกว่านั้นภาคธุรกิจในกลุ่มประเทศตอนบนของอาเซียนยังมีอาจแข่งขันกับสินค้าราคาถูกที่มาจากจีนและผู้กดขี่โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่ซึ่งอาจส่งผลเสียถึงขั้นสูญเสียอาชีพได้ และการค้าขนานสินค้าเข้าออกชายแดนก็ยังไม่ค่อยจะสามารถตรวจสอบหรือเก็บผลประโยชน์รายได้จากการค้าของชาวจีนอพยพระลอกใหม่เหล่านี้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยนัก²² และที่สำคัญการผนวกรวมชาวจีนเหล่านี้เข้ามาอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐปลายทางในอาเซียนก็เป็นเรื่องค่อนข้างยาก เนื่องจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่เหล่านี้ไม่คิดจะอาศัยอยู่ในประเทศปลายทางเป็นการถาวรหรืออยู่ยาวนาน และต้องการที่จะถือหนังสือเดินทางของเงินมากกว่า²³ และในหลายกรณีชาวจีนอพยพระลอกใหม่ก็อยู่อาศัยเกินเวลา ทำงานโดยไม่มีใบอนุญาต และค้าขายโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายนัก

²⁰ สักกรินทร์ นิยมศิลป์, "คลื่นลูกที่สี่: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการย้ายถิ่นของชาวจีนยุคใหม่," หน้า 13.

²¹ Guotu and Wangbo., "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia," p. 191.

²² Nguyen Van Chinh, "Recent Chinese Migration to Vietnam," p. 21.

²³ Ibid., p. 24.

การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ที่กระจายไปในหลายประเทศในภูมิภาคอาเซียนนั้นได้ส่งผลกระทบต่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายประการระหว่างรัฐปลายทางกับจีนและกับผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่ โดยประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคอาเซียน และรายล้อมไปด้วยประเทศที่มีผู้อพยพชาวจีนเข้ามาอพยพเข้ามาอย่างหนาแน่น ซึ่งก็พอจะอนุมานได้ว่าประเทศไทยจะได้รับผลกระทบจากการอพยพเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่สู่ภูมิภาคนี้ ไม่ว่าจะเป็นชาวจีนที่อยู่ตามชายแดนประเทศอื่นอย่างเช่นชายแดนลาวติดกับไทย หรือจะเป็นชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่อพยพเข้ามาสู่ไทยเองก็ตาม

อิทธิพลของจีนที่มีต่อหลายประเทศในภูมิภาคอาเซียนทั้งในด้านเศรษฐกิจและการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ที่ได้หลั่งไหลถ่ายเทเข้ามาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในประเทศลาวซึ่งใกล้ชิดติดพรมแดนไทยก็เต็มไปด้วยคลื่นของทุน สินค้า และผู้คนจากจีนอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งเราสามารถพบวิสาหกิจจีนและชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้ในหลายท้องที่ เช่น แขวงห้วยน้ำทา แขวงบ่อแก้ว เป็นต้น และที่ใกล้กับชายแดนไทยคือเมืองต้นผึ้งที่มีบ่อนการพนันและไชน่าทาวน์ ในขณะที่เมืองห้วยทรายก็มีตลาดจีนอยู่

รูปที่ 1 แผนที่แสดงเส้นทางการอพยพของชาวจีนอพยพพระลอกใหม่จากจีนมาสู่ไทยตามเส้นทางสาย R3

(ที่มา : http://www.crsez.com/th/economic_zone)

ตลาดจีนในเมืองห้วยทรายนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนการแผ่อิทธิพลทางเศรษฐกิจการค้าของจีนและการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากตลาดแห่งนี้ผู้ประกอบการล้วนเป็นชาวจีนทั้งสิ้นและขายแต่สินค้าจากจีนเป็นหลัก โดยตลาดแห่งนี้ได้เริ่มต้นเกิดขึ้นในยุคสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่การค้าการพัฒนาระหว่างจีนและประเทศในแถบลุ่มน้ำโขงขยายตัว นักลงทุนชาวจีนได้เข้ามาลงทุนก่อสร้างและทำธุรกิจในลาวโดยได้นำชาวจีนมาเป็นแรงงานด้วย แต่เมื่องานเสร็จชาวจีนที่มาเป็นแรงงานก็ได้หยุดและหาช่องทางเพื่อทำการค้า โดยในช่วงแรกเป็นการเร่ขายสินค้าจากจีนตามหมู่บ้านต่างๆ ต่อมาเมื่อการค้าขยายตัวจึงได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลท้องถิ่นจีนและได้รับการผ่อน

ผันจากรัฐบาลลาว จากนั้นจึงได้พัฒนากลายเป็นตลาดจีน ในเมืองห้วยทราย ดิดชายแดนไทยในเวลาต่อมาและยิ่งเติบโตมากขึ้นเมื่อมีการพัฒนาเส้นทาง R3E ทำให้การติดต่อระหว่างจีนมาสู่ลาวสะดวกขึ้น²⁴

ในขณะที่ในพื้นที่เมืองต้นผึ้ง แขวงบ่อแก้ว ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับสามเหลี่ยมทองคำ อำเภอเชียงแสน ก็มีสถานการณ์ชาวจีนรุกคืบเข้ามาเช่นเดียวกัน คือได้มีกลุ่มทุนจีนได้รับสัมปทานจากรัฐบาลลาว ในโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อทำบ่อนการพนันเป็นหลัก ซึ่งก็ทำให้มีชาวจีนหลังไหลเข้ามาในพื้นที่ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ชาวจีนดังกล่าวยังเดินทางต่อเนื่องเข้ามาสู่พื้นที่ประเทศไทยอีกด้วย

ในส่วนของสถานการณ์และผลกระทบที่เกิดจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทย โดยเฉพาะในสามอำเภอหน้าด่านชายแดนภาคเหนือของไทยที่ติดกับลาว ได้แก่ เชียงของ เชียงแสน และแม่สาย ได้มีรายงานว่าเริ่มพบเห็นชาวจีนอพยพระลอกใหม่ทั้งในส่วนของนักลงทุน ผู้ค้าแรงงาน ครูสอนภาษาจีน และนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มจะมากขึ้นหลังจากสะพานมิตรภาพแห่งที่ 4 ที่เชียงของเปิดใช้งานในปลายปี 2013 ที่ผ่านมา

²⁴ พิทยา พุสสาย, "การตอบสนองของคนในท้องถิ่นที่มีต่อตลาดจีนในเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาภูมิภาควิทยาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549), หน้า 126-165.

รูปที่ 2 แผนที่แสดงพื้นที่ที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้ทำการศึกษา
(ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน: BOI)

โดยการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่มาสู่ไทยรวมถึงผลกระทบที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์กับชาวจีนระลอกใหม่นอกเขตแดนไทยจะเป็นประเด็นที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะให้ความสนใจ โดยพื้นที่ที่ศึกษา คือ อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงทอง (ดังปรากฏในรูปที่ 2) ซึ่งเป็นพื้นที่หน้าด่านชายแดนที่ติดกับพื้นที่ของประเทศลาวที่มีชาวจีนอพยพระลอกใหม่เคลื่อนย้ายเข้ามาทำการค้าจำนวนมาก พื้นที่ของลาวดังกล่าวคือ เมืองต้นผึ้งที่อยู่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำโขงกับอำเภอเชียงแสน และเมืองห้วยทรายที่อยู่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำโขงกับอำเภอเชียงทอง จากพื้นที่เมืองต้นผึ้งและเมืองห้วยทรายในประเทศลาว มีชาวจีนอพยพระลอกใหม่บางส่วนได้เดินทางข้ามแดนมาสู่ไทย และบางส่วนถึงแม้ไม่ได้อพยพมา แต่ก็ได้มีการค้าขายที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ของไทย เช่น การค้าขาย และการทะลักเข้ามาของสินค้าจีน

ทำให้ผู้ค้าไทยเสียอาชีพ เป็นต้น ซึ่งทั้งสองส่วนคือการอพยพและผลกระทบข้ามแดนนี้เป็นที่น่าสนใจว่ารัฐบาลไทยมีนโยบายในการดำเนินการอย่างไร เพื่อควบคุม ดูแล และรักษาผลประโยชน์ของชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้จะทำการศึกษาต่อไป

ในเรื่องงานศึกษาเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลไทยนั้นเป็นที่น่าสนใจที่งานศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการอพยพหรือผลกระทบของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่มีในประเทศไทยนั้นยังจำกัดอยู่ ยิ่งเป็นประเด็นของการจัดการของรัฐต่อผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่นั้นยิ่งขาดแคลน จะมีก็แต่เพียงงานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการของรัฐบาลไทยในอดีตต่อผู้อพยพชาวจีนโพ้นทะเลรุ่นเก่าเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม นโยบายของรัฐบาลไทยต่อชาวจีนอพยพในอดีตนั้นก็สามารเป็นแบบอย่างในทำความเข้าใจการดำเนินนโยบายต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ของรัฐบาลไทยในปัจจุบันได้ นโยบายที่มีต่อชาวจีนอพยพโพ้นทะเลในอดีตของรัฐบาลไทยนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางประวัติศาสตร์ของแต่ละยุคสมัย โดยปัจจัยที่อิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายนั้นก็ขึ้นอยู่กับ 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยจากภายในรัฐ คือการเมืองภายในประเทศ และแรงกดดันด้านแรงงานกับเศรษฐกิจ และปัจจัยภายนอก คือ บริการเมืองระหว่างประเทศ และการเมืองของจีน ซึ่งทั้งปัจจัยภายในและภายนอกนั้นก็ล้วนเชื่อมโยงกับประเด็นด้านการเมือง อำนาจ ชาตินิยม และเศรษฐกิจ ทั้งในระดับระหว่างประเทศและภายในประเทศ

การบริหารจัดการชาวจีนอพยพในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากรัฐได้ใช้ประโยชน์จากการหลั่งไหลเข้ามาของชาวจีนให้เป็นประโยชน์อย่างรอบด้านทั้งในด้านแรงงาน การเก็บภาษี และการค้า เป็นต้น ในช่วงเวลาดังกล่าวมีชาวจีนอพยพเข้ามาในสยามเป็นจำนวนมาก ซึ่งรัฐบาลสยามในช่วงนั้นก็ยังมีนโยบายเปิดรับชาวจีนเหล่านี้ อีกทั้งยังมีนโยบายดึงดูดสนับสนุนการเดินทางเข้ามาของชาวจีนอีกด้วย เช่น ไม่บังคับเกณฑ์แรงงานจากชาวจีน และเก็บค่าผูกปี้ในอัตราที่ต่ำกว่าภาษีราษฎร ให้สิทธิที่เท่าเทียมกับราษฎรสำหรับชาวจีนที่อยู่ในไทย และยังให้สิทธิพิเศษทางการค้าเหนือกว่าต่างชาติอื่นๆ เป็นต้น ทั้งนี้เป็นเพราะรัฐสยามในช่วงนั้นขาดแคลนแรงงาน และต้องการใช้ชาวจีนเพื่อประโยชน์ในด้านการค้าและเศรษฐกิจนั่นเอง ส่วนในด้านการควบคุมชาวจีนนั้นรัฐสยามใช้กรรมท่าซ้ายในการปกครองชาวจีน ซึ่งก็คือการที่รัฐใช้คนจีนปกครองคนจีนด้วยตนเอง

ในเวลาต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ภายหลังจากปฏิรูปประเทศรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง รัฐบาลไทยได้ปรับเปลี่ยนวิธีการควบคุมชาวจีนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยการยกเลิกกรรมท่าซ้ายแล้วให้มาสังกัดกระทรวงนครบาล และยกเลิกการผูกปี้ให้เปลี่ยนมาเก็บภาษีคนต่างชาติทุกๆ ชาติเท่ากันหมด เหตุผลของการเปลี่ยนแปลงก็สืบเนื่องจากสยามค้าขายกับจีนน้อยลง และเปลี่ยนมาค้าขายกับชาติตะวันตก

มากขึ้น²⁵ อีกทั้งพลเมืองชาวจีนมีจำนวนมากขึ้นจนเกินกำลังกรมท่าซ้ายจะดูแลได้จึงให้เปลี่ยนมาเป็นราชการสยามดูแลควบคุมเองจะเหมาะสมกว่า ระบบการปกครองชาวจีนแบบใหม่นั้นยังเป็นการยุติการแบ่งแยกชาวจีนออกจากชาวไทยอีกด้วยเนื่องจากรัฐถือว่าชาวจีนนั้นแอนเอียงเข้าข้างสยามมากแล้ว และยังต้องการจะดึงชาวจีนเข้ามาผูกพันกับข้างไทยแทนที่จะไปเข้าหาพวกจักรวรรดินิยมตะวันตก²⁶

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 – 7 รัฐสยามได้มีการใช้นโยบายชาตินิยมที่เข้มข้นโดยผูกความเป็นชาติความเป็นไทยไว้กับองค์พระมหากษัตริย์ และส่งผลกระทบต่อชาวจีนในแง่ที่พระองค์มีแนวคิดชาตินิยมทางเศรษฐกิจด้วยโดยเล็งเห็นว่าชาวจีนนั้นมีอิทธิพลครอบงำเศรษฐกิจของไทยมากเกินไป อีกทั้งยังคงทรงไม่พอพระทัยในเรื่องแนวคิดชาตินิยมจีนแนวคิดสาธารณรัฐที่นิยมอยู่ในหมู่ชาวจีนรวมไปถึงแนวคิดคอมมิวนิสต์ในเวลาต่อมาอีกด้วย ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยและชาวจีนไม่สู้ดีนัก รัฐไทยจึงได้ออกนโยบายผสมกลมกลืนชาวจีนให้กลายเป็นไทยและควบคุมการเคลื่อนไหวด้านการเมืองของชาวจีนเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎรจนถึงสมัยการปกครองโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐได้ตระหนักถึงปัญหาชาวจีนครอบงำทางเศรษฐกิจและแย่งอาชีพชาวไทยรวมถึงปัญหาอันเกิดจากความเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีน รัฐไทยได้จัดการกับชาวจีนโดยเน้นที่แนวคิดชาตินิยมเชื้อชาติไทยส่งผลให้รัฐมีมาตรการบังคับชาวต่อชาวจีนอย่างรุนแรงในทางการเมืองแต่ผ่อนคลายเป็นด้านเศรษฐกิจ และแม้ว่าชาวจีนจะร้องขอความช่วยเหลือให้ประเทศจีนช่วยกดดันไทยแต่ก็ไม่ได้ผลเนื่องจากจีนตอนนั้นอ่อนแอไม่มีความสามารถเพียงพอจะกดดันไทยได้ ซึ่งชัดเจนว่าการเมืองและการค้าระหว่างประเทศนั้นมีผลกระทบต่อการจัดการชาวจีนของรัฐมาโดยตลอด การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการของรัฐไทยต่อชาวจีนนั้นสิ้นสุดลงในยุคของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขณะที่เกิดการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ขึ้นพร้อมกับการผงาดและแผ่อิทธิพลของจีนเหนือภูมิภาคอาเซียนในปัจจุบันยังไม่ปรากฏว่ามีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการของรัฐไทยต่อชาวจีนระลอกใหม่นี้

จากแนวทางการวางนโยบายและการจัดการกับชาวจีนในประเทศไทยตั้งแต่ช่วงต้นรัตนโกสินทร์มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งการควบคุมบังคับและการใช้ประโยชน์จากชาวจีนอพยพในหลายด้าน ซึ่งความเปลี่ยนแปลงนโยบายนั้นก็ขึ้นอยู่กับแรงกดดันภายในรัฐเองและสภาพการณ์ระหว่าง

²⁵ เปรมา สัตยาวุฒิพงศ์, "แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 131.

²⁶ Ibid., p. 132.

ประเทศในช่วงเวลานั้นๆ ทั้งนี้ทั้งนั้น ในการศึกษาวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจถึงการจัดการกับผู้อพยพและผลกระทบที่เกิดจากชาวจีนระลอกใหม่ของรัฐไทย วิทยานิพนธ์นี้จะเริ่มจากการทำความเข้าใจปรากฏการณ์การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ซึ่งเป็นผลจากแนวนโยบายของจีน จากนั้นจะเป็นการศึกษาถึงผลกระทบในระดับภูมิภาคว่าประเทศต่างๆ ในอาเซียนที่รายรอบไทยนั้นได้รับผลกระทบและมีการจัดการกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่อย่างไร และต่อมาก็เป็นการอธิบายและวิเคราะห์ถึงการจัดการกับผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่ทั้งในไทยและเพื่อนบ้านที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในพื้นที่ชายแดน คือ เชียงของ เชียงแสน แม่สาย โดยใช้ข้อมูลจากทั้งเอกสารและการสำรวจภาคสนาม

1.2 ทบทวนวรรณกรรม

จากการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในเรื่องการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ทั้งในเขตประเทศไทยและในประเทศอื่นๆ พบว่าสามารถแบ่งแยกเรื่องที่เกี่ยวข้องในประเด็นนี้ออกได้เป็น 3 ระดับด้วยกัน ได้แก่ วรรณกรรมในส่วนแรกจะเกี่ยวข้องกับประเทศจีนในเรื่องของนโยบาย การส่งออกการลงทุน และการอพยพระลอกใหม่ของชาวจีนในระดับภาพรวม วรรณกรรมในส่วนที่สองนี้เกี่ยวข้องกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศลาวซึ่งอยู่ใกล้กับพื้นที่ศึกษา ในเรื่องการอพยพ การลงทุน และผลกระทบด้านต่างๆ วรรณกรรมในส่วนสุดท้ายนั้นเกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดการ ควบคุม ดูแลของรัฐไทยการจัดการผู้อพยพชาวจีนที่ผ่านมาในอดีต รวมถึงสถานการณ์ผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทยบางส่วนและความสัมพันธ์ไทย-จีนในด้านของสังคม การลงทุน การเคลื่อนย้ายของผู้คน ซึ่งในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่างก็มีนักวิชาการผู้ที่ศึกษาในด้านนั้นๆ ให้ความเห็นไว้อย่างหลากหลาย ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

1.2.1 ประเทศจีนและภาพรวมของการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่

วรรณกรรมในส่วนแรกนั้นจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของรัฐบาลจีนในประเด็นผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่โดยเฉพาะในอาณาบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ งานชิ้นแรกที่กล่าวถึงคืองานของ Zhuang Guotu กับ Wang Wangbo เรื่อง *“Migration and Trade: The Role of*

Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia"²⁷ งานชิ้นนี้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่จำนวนกว่า 2 ล้านคนที่เข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วง 20 ที่ผ่านมา ซึ่งประกอบด้วยนักธุรกิจ นักเรียน ผู้เชี่ยวชาญ ช่างเทคนิค แรงงานฝีมือ และแรงงานไร้ฝีมือ การเพิ่มขึ้นของการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่นี้สัมพันธ์กับการบูรณาการทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วระหว่างจีนและอาเซียน ไม่ว่าจะในด้านการส่งออก การลงทุน เงินช่วยเหลือ และสัญญาโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ในกลุ่มประเทศอาเซียน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นตัวดึงดูดให้ผู้อพยพชาวจีนเข้าเข้ามาแสวงหางานและโอกาสทางเศรษฐกิจในแทบทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยกเว้นในด้านที่เกี่ยวกับการเมือง โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ค้าและคนเร่ขายสินค้าซึ่งมักจะเป็นการค้าที่ไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายอย่างถูกต้อง ชาวจีนเหล่านี้มักจะตระเวนไปมาระหว่างจีนและอาเซียน หรือภายในกลุ่มประเทศอาเซียน

Zhuang Guotu กับ Wang Wangbo ได้วิเคราะห์ว่าชาวจีนอพยพระลอกใหม่นี้เป็นชาวจีนอพยพระลอกที่ 4 (Fourth Wave of Chinese Migration) ซึ่งในประเด็นนี้ Zhuang และ Wang ได้แบ่งคลื่นการอพยพของชาวจีนไปสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกเป็น 4 ช่วงใหญ่²⁸ ดังนี้ ช่วงแรกคือการอพยพของชาวจีนที่เกิดขึ้นในกลางศตวรรษที่ 17 หรือที่เรียกว่าคลื่นระลอกแรก (The First Wave) ของชาวจีนอพยพที่เข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายหลังการมาถึงของชาติตะวันตก รัฐบาลอาณานิคมของชาติตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้นำเข้าชาวจีนที่เป็นพ่อค้า ช่างฝีมือ เพื่อสร้างความเจริญมั่งคั่งให้เมืองท่าการค้า โดยประมาณว่ามีชาวจีนอพยพในระลอกแรกนี้มากถึง 1.5 ล้านคน

ส่วนชาวจีนอพยพในระลอกที่สอง (The Second Wave) นั้นเริ่มขึ้นในกลางศตวรรษที่ 19 หลังจากอังกฤษและฝรั่งเศสเอาชนะจีนในสงครามฝิ่นครั้งที่สอง และบังคับให้จีนอนุญาตให้ทั้งสองมหาอำนาจเกณฑ์กรรมกรจากจีนได้ ทำให้ชาวจีนกว่า 5 ล้านคนถูกส่งออกไปยังโพ้นทะเล โดยส่วนใหญ่ถูกส่งไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อทำฟาร์มและเหมือง ส่วนชาวจีนอพยพในระลอกที่สาม (The Third wave) นั้นเกิดขึ้นในช่วง 1920-1930 ในยุคที่เศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เฟื่องฟู เห็นได้จากการลงทุนของชาวต่างชาติและเปิดภาคส่วนอุตสาหกรรมสมัยใหม่ จึงทำให้ชาวจีนหลั่งไหล

²⁷ Guotu and Wangbo., "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia," pp. 174-193.

²⁸ Ibid., pp. 175-177.

เข้าสู่ภูมิภาคนี้เป็นจำนวนมากพร้อมๆ กับการขยายตัวของชุมชนชาวจีนและลัทธิชาตินิยมจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณการว่ามีชาวจีนถึงกว่า 10 ล้านคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในทศวรรษ 1950

แต่พอถึงในช่วงทศวรรษ 1950-1980 การหลั่งไหลของชาวจีนสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลับหยุดชะงักลง สาเหตุส่วนหนึ่งเนื่องจากรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จีนห้ามการอพยพสู่พื้นที่ทะเล เพราะมองว่าชาวจีนโพ้นทะเลเป็นใหญ่เป็นชนชั้นกรรมพีซึ่งสมควรจะถูกขจัดออกไป สาเหตุอีกส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะรัฐบาลของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เองนั้นสั่งห้ามไม่ให้ชาวจีนแผ่นดินใหญ่เดินทางเข้ามาหลังจากประเทศเหล่านั้นได้รับอิสรภาพ จะมีเหลือก็แต่ชาวจีนที่อาศัยอยู่ก่อนหน้าหรือมีเพียงจำนวนน้อยที่สามารถเข้ามาได้

จากตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 17 จนถึงต้นศตวรรษที่ 20 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเป็นปลายทางหลักของชาวจีนอพยพมากกว่า 80% แต่การอพยพของชาวจีนในระลอกที่ 4 (The Fourth Wave) หรือชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 1980 ไม่ได้มีเป้าหมายไปสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกต่อไปหากแต่มุ่งอพยพไปสู่ประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ยุโรป และออสเตรเลีย เสียมากกว่า จนกระทั่งถึงทศวรรษที่ 1990 จึงได้มีการอพยพของชาวจีนอพยพระลอกใหม่เข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้งหนึ่ง

ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990 ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ไม่ได้เพียงแค่เดินทางไปสู่ประเทศพัฒนาแล้วเท่านั้น แต่เปลี่ยนเป้าหมายเข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เป็นประเทศกำลังพัฒนามากขึ้น โดยการอพยพได้เพิ่มความเข้มข้นมากขึ้นตั้งแต่ปี 2000 เป็นต้นมา เนื่องจากนโยบายก้าวออกไปสู่โลกภายนอก (Going Out หรือ Go Global) ของรัฐบาลจีน นอกจากในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ยังเกิดขึ้นในอีกหลายมุมของโลก เช่น แอฟริกา อเมริกาใต้ และรัสเซีย เป็นต้น²⁹

ชาวจีนอพยพที่เข้ามาในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบนและประเทศกำลังพัฒนานั้นต่างจากกลุ่มที่อพยพไปประเทศพัฒนาแล้วซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีการศึกษา นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ เพราะกลุ่มที่เคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศกำลังพัฒนานั้นส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ถูกขับเคลื่อนด้วยเหตุผลด้านเศรษฐกิจ เช่น นักธุรกิจ ผู้ค้า พ่อค้าเร่ รวมไปถึงแรงงาน การอพยพมาสู่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะในส่วนเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ใกล้กับประเทศจีนนั้น ได้ถูกกระตุ้นจากปฏิสัมพันธ์และการแผ่ขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้าของจีนเข้ามาสู่กลุ่มประเทศอาเซียน ผู้เขียนยังชี้

²⁹ Ibid., p. 176.

อีกว่าการอพยพพระลอกใหม่ของชาวจีนนั้นได้รับการต้อนรับจากรัฐบาลในประเทศอาเซียนเนื่องจากชาวจีนเหล่านี้นำมาซึ่งผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจมาสู่ประเทศเหล่านี้ ซึ่งชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ในอาเซียนนั้นเป็นแสดงบทบาทสำคัญในการส่งออกของจีน ทั้งในเรื่องการให้ความช่วยเหลือกับต่างประเทศ และสัญญาโครงการก่อสร้างต่างๆ ในอาเซียน พร้อมกันกับช่วยลงปริมาณแรงงานส่วนเกินในจีนอีกด้วย³⁰

การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจและการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่นั้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Terence Chong เรื่อง “*Chinese Capital and Immigration into CLMV: Trends and Impact*”³¹ ที่ชี้ว่ารัฐบาลจีนในช่วงทศวรรษ 1980 เป็นต้นมาได้ดำเนินนโยบายเป็นเพื่อนบ้านที่ดี (Good Neighbourliness) กับกลุ่มประเทศ CLMV ซึ่งประกอบด้วย กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม เจื่อนไขที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างจีนกับกลุ่มประเทศ CLMV นั้นประกอบขึ้นจากความใกล้ชิดกับทางภูมิศาสตร์ ความเกี่ยวข้องกันทางประวัติศาสตร์ผ่านช่องโหว่ระหว่างชายแดนและความเปลี่ยนแปลงของการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่กับการตอบรับของคนในท้องถิ่น

Terence Chong ชี้ว่าการอพยพของชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ไปสู่กลุ่มประเทศ CLMV นั้นถูกส่งเสริมจากการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของจีนในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งและการดึงดูดทรัพยากรจากประเทศเหล่านี้ กอปรกับการที่นโยบายการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของจีนนั้นไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศเหล่านี้อีกด้วย

Chong ยังให้ความเห็นสอดคล้องกับนักวิชาการคนอื่นๆ ว่าการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 1990 โดยมีทั้งกลุ่มนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ นักศึกษา ผู้ค้ารายย่อย ผู้ประกอบการ และแรงงาน ในส่วนของผู้ค้านั้นได้ประโยชน์จากการผลิตอุปทานส่วนเกินของประเทศจีน รวมถึงผู้ค้าเหล่านี้ทนแรงกดดันจากการแข่งขันภายในประเทศจีนที่มีสูงไม่ไหวจึงออกไปแสวงหาโอกาสภายนอก ขณะที่ส่วนของแรงงานนั้นมาพร้อมกับโครงการสัญญาจ้างของบริษัทจีนที่มีในกลุ่มประเทศ CLMV

ทั้งนี้ Chong ยังตั้งข้อสังเกตว่าการรุกคืบของทุนและผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่ได้ทำให้เกิดการดึงดูดทรัพยากรจากประเทศเหล่านี้มากจนเกินไป อีกทั้งโครงการขนาดใหญ่หลายๆ โครงการนั้นไม่ได้ให้ประโยชน์กับประเทศในกลุ่ม CLMV มากเท่าที่ควร และทุนจากจีนเหล่านี้ยังส่งเสริมให้เกิดการทุจริตในประเทศเหล่านี้ด้วย ยิ่งไปกว่านั้นการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ยังทำให้ค่าครองชีพ

³⁰ Ibid., p. 191.

³¹ Chong, "Chinese Capital and Immigration into CLMV: Trends and Impact," pp. 1-11.

ภายในประเทศผู้รับสูงชัน เกิดการไล่ที่ประชาชน สภาพแวดล้อมถูกทำลาย และเกิดปัญหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์อันมาจากการปรับตัวของคนในท้องถิ่นให้เข้ากับชาวจีนและทุนจีนอีกด้วย

ในขณะที่งานวิจัยทั้งสองชิ้นดังกล่าวให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับประเทศผู้รับเป็นสำคัญ แต่งานของนักมานุษยวิทยาอย่าง Pal Nyiri ในเรื่อง *“The Yellow Man’s Burden: Chinese Migrations on a Civilizing Mission”*³² กลับให้มิติของชาวจีนอพยพว่าเป็นผู้นำมาซึ่งการพัฒนาสู่ความทันสมัย โดยบอกว่าการส่งเสริมการลงทุนและการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ไปทั่วโลกทั้งในแอฟริกา อเมริกาใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นต่างจากการลงทุนของประเทศตะวันตก เพราะไม่มีข้อบังคับในเรื่องธรรมาภิบาล สิทธิมนุษยชน หรือความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งการไร้ข้อกำหนดดังกล่าวดึงดูดให้ประเทศกำลังพัฒนาหลายๆ ประเทศยอมรับการลงทุนจากจีนเป็นอย่างดี ในขณะที่จีนเองก็ส่งเสริมการลงทุนและการเคลื่อนย้ายของประชากรด้วยการใช้วาทกรรม Civilizing Mission เพื่อนำการพัฒนาไปสู่ประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ โดยมองว่าตนเป็นผู้นำการพัฒนาสู่ความทันสมัยในแบบของจีนไปสู่ประเทศเหล่านั้น

และในปี 1978 จีนยังให้ภาพของชาวจีนโพ้นทะเลเป็นเสมือนตัวแสดงสำคัญในนโยบายต่างประเทศของจีน โดยมองว่าพวกเขาเป็นพลังสำคัญของจีนในการทำให้เกิดความทันสมัยแบบสังคมนิยม และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตรในระดับนานาชาติ หรือในอีกนัยหนึ่งคือมองว่าชาวจีนอพยพเป็นเสมือนรากน้ำของการลงทุนและสร้างนวัตกรรมทางเทคโนโลยีและดำเนินการทูตหลังฉาก แต่ภายหลังปี 1990 จีนได้เปลี่ยนการให้ภาพของจีนอพยพยุคใหม่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาว่าเป็นเสมือนผู้บุกเบิกแผ้วถางหนทางสู่ความทันสมัยให้แก่ทั้งภายในประเทศจีนเองและต่างประเทศที่อพยพไปอีกด้วย ซึ่งประเทศในแถบอาเซียนอย่างลาว กัมพูชา เมียนมาร์ต่างก็เป็นประเทศเป้าหมายของการพัฒนาโดยการขับเคลื่อนของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ด้วยเช่นกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมในส่วนแรกซึ่งกล่าวถึงสถานการณ์ของการอพยพของชาวจีนระลอกที่สี่หรือชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในแง่ภาพรวมและในแง่แรงผลักดัน รวมถึงในแง่นโยบายเศรษฐกิจการเมืองของประเทศจีน โดยงานวิจัยเหล่านี้เป็นงานแรกๆ ที่กล่าวถึงการเกิดขึ้นของการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทว่างานเหล่านี้ก็มิได้กล่าวถึงการจัดการ การรับมือ ดูแลหรือการดำเนินนโยบายของประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียง

³² Pal Nyiri, "The Yellow Man’s Burden: Chinese Migrations on a Civilizing Mission," *The China Journal* 56 (July 2006): 83-106.

ได้เท่าใดนัก ซึ่งรายละเอียดในรายประเทศเกี่ยวกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นจะได้กล่าวถึงในส่วนต่อไป

1.2.2 การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในอาเซียนเป็นรายประเทศ

วรรณกรรมในส่วนที่สองนั้นเกี่ยวข้องกับ การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศต่างๆ ในอาเซียน งานวิจัยเรื่องแรกเป็นของ Nguyen Van Chinh เรื่อง “Recent Chinese Migration to Vietnam”³³ ซึ่งจะมองลึกลงไปปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศเวียดนาม เขาเสนอว่าการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่นั้นเป็นผลผลิตของจีนใหม่ซึ่งมีการศึกษาสูงกว่าชาวจีนในยุคก่อนหน้า อีกทั้งการอพยพของชาวจีนในยุคใหม่นั้นส่วนหนึ่งเกิดจากการขยายตัวของการอพยพภายในประเทศจีนเอง ผนวกกับแรงกดดันจากการแข่งขันที่สูงภายในประเทศจีน ร่วมกับการออกไปลงทุนและการค้าในต่างประเทศ และการบูรณาการทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับอาเซียน

และเขายังเสนอกรอบใหม่ในการอธิบายการเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่และการตอบสนองของรัฐบาลเวียดนามว่าเกิดการการประกอประกกันของ 2 ปัจจัยด้วยกันคือ ประการแรกคือแรงกระตุ้นจากนโยบายของจีน ที่ได้เริ่มนโยบาย Going Global ตั้งแต่ปี 2000 เป็นต้นมา ปัจจัยที่สองคือการเติบโตของการร่วมมือและบูรณาการทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจัยดังกล่าวได้ส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรมากขึ้น

Nguyen Van Chinh ได้แบ่งผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ด้วยกันคือ แรงงานสัญญาจ้างชาวจีนที่มาพร้อมกับการลงทุนและการก่อสร้างของบริษัทจากจีนซึ่งแรงงานเหล่านี้มีทั้งที่เป็นแรงงานฝีมือและแรงงานไร้ฝีมือ โดยบางส่วนของแรงงานเหล่านี้มักจะอยู่เกินกำหนดเวลาที่ระบุไว้ใน Visa ในกลุ่มที่สองคือชาวจีนที่สมัครใจเดินทางเข้ามาเองในส่วนนี้ประกอบด้วย ผู้ค้า ชาวชนกลุ่มน้อย แรงงาน ผู้อพยพที่แต่งงาน และนักท่องเที่ยว โดยผู้อพยพชาวจีนนั้นพอใจที่จะเป็นผู้อพยพมากกว่าที่จะกลายเป็นพลเมืองของเวียดนามเนื่องจากการถือสัญชาติจีนนั้นเอื้อประโยชน์ให้แก่พวกเขามากกว่า

ในส่วนของรัฐบาลเวียดนามนั้นกลับไม่ค่อยได้รับประโยชน์จากชาวจีนอพยพมากเท่าใดนัก เนื่องจากไม่สามารถควบคุมและเก็บภาษีได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยจากการค้า เพราะชาวจีนนั้นไม่ได้ใช้

³³ Nguyen Van Chinh, "Recent Chinese Migration to Vietnam," pp. 7-30.

ใบอนุญาตผ่านแดนตรงประเภทหรือบางส่วนที่เข้ามาทำงานก็ไม่มีใบอนุญาต ซึ่งรัฐบาลเวียดนามต้องเผชิญกับภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกในการจัดการกับปัญหาผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่ที่ผิดกฎหมาย แม้ว่าเวียดนามต้องการจะควบคุมจัดการกับผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่เหล่านี้ แต่นโยบายและข้อกำหนดต่างๆ ของรัฐบาลเวียดนามนั้นก็ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ประกอบกับหากจะใช้มาตรการบังคับก็ไม่สามารถทำได้เนื่องจากเกรงจะกระทบความสัมพันธ์กับประเทศจีน อีกทั้งเวียดนามก็ต้องการการลงทุนและการพัฒนาจากประเทศจีน ยิ่งไปกว่านั้นความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามยังเป็นความมือภายในระหว่างรัฐสังคมนิยมด้วยกัน นอกจากนี้ Nguyen Van Chinh ยังเสนอว่าการเคลื่อนย้ายประชากร การลงทุน และการพัฒนาของจีนนั้นวางอยู่บนยุทธศาสตร์เพื่อสร้างการพึ่งพาของประเทศอื่นแก่จีน ยิ่งไปกว่านั้นการอพยพจากจีนยังเป็นเหมือนการขยาย Soft Border³⁴

ในส่วนของสถานการณ์การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ที่พบในประเทศลาวนั้น Lim Boon Hock³⁵ ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการเพิ่มขึ้นของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศลาวนั้นสัมพันธ์กับการลงทุนโดยตรงและการให้เงินช่วยเหลือแก่ต่างประเทศของจีนในช่วงศตวรรษที่ 21 พร้อมกันกับที่ประเทศลาวได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์ในด้านการเมืองและเศรษฐกิจกับจีน ไม่ว่าจะเป็นการผลัดกันเยือนจีนของผู้นำลาว และเยือนลาวโดยผู้นำจีน ทั้งยังลงนามสัญญาความร่วมมือทวิภาคีระหว่างกันอีกด้วย ผลจากความร่วมมือดังกล่าวได้ส่งผลให้ตัวเลขแสดงผลการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจการค้า การลงทุนระหว่างสองประเทศเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยจีนได้ลงทุนในลาวในหลายภาคส่วน เช่น โรงไฟฟ้าพลังน้ำ เขื่อน การทำสวนยางพารา การสื่อสารโทรคมนาคม อุปกรณ์การก่อสร้าง โรงแรม และร้านอาหาร เป็นต้น

โดยการเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศนั้นสัมพันธ์กับการเพิ่มจำนวนของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศลาวภาคเหนือ โดยเฉพาะในส่วนของพื้นที่ใกล้ถนนที่เชื่อมโยงกับพรมแดนจีนอย่างถนน R1 โดยชาวจีนที่เข้ามาใหม่เหล่านี้มีทั้ง นักธุรกิจ นักลงทุน ผู้ค้า และแรงงาน ในด้านของนักลงทุนนั้นจะสัมพันธ์กับโครงการก่อสร้าง โครงการพัฒนาจำนวนมากในประเทศลาวซึ่งมีบริษัทจากจีนร่วมลงทุนด้วย ซึ่งการดำเนินการก่อสร้างของบริษัทจีนก็มักจะใช้แรงงานและผู้เชี่ยวชาญนำเข้าจากประเทศจีนโดยตรง ซึ่งแรงงานเหล่านี้มักจะอยู่เลยระยะเวลาที่กำหนดในเอกสารการตรวจลงตรา (Visa) และในส่วนของผู้ค้าจีนนั้นก็เข้ามาค้าขายในลาวมากขึ้นตามลำดับ ผู้ค้าชาวจีนเหล่านี้ได้เปรียบ

³⁴ แนวคิด Soft Border คือ การที่จีนต้องการจะขยาย “Soft Territory” ไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงผ่านการใช้เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และการเคลื่อนไหวของผู้คนโดยปราศจากความรุนแรง

³⁵ Lim Boon Hock, "China and the Chinese Migrations in Laos: Recent Developments," *Chinese Heritage Centre Bulletin* 13, no. 14 (May - Nov 2009): 7-11.

ผู้ค้าลาวเพราะพวกเขานำเข้าสินค้าจากจีนได้โดยตรงซึ่งสินค้าดังกล่าวมีราคาถูกลงกว่า ทำให้ผู้ค้าลาวบางส่วนไม่สามารถแข่งขันได้และผันตัวเองไปเป็นผู้ให้เช่าแผงขายสินค้าแทน

การที่รัฐบาลลาวพยายามพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการเดินทางขนส่งเพื่อเปลี่ยนตัวเองจากประเทศที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล (Land-Locked) ไปเป็นประเทศที่เชื่อมโยงประเทศต่างๆ เข้าด้วยกัน (Land-Linked) พร้อมกับพัฒนาการค้าและการท่องเที่ยวทำให้ลาวได้ประโยชน์จากการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันกลับยิ่งเป็นการพึ่งพาจีนมากยิ่งขึ้นพร้อมกันไปด้วย ยิ่งไปกว่านั้นในอนาคตชาวจีนอาจจะเข้ามาเป็นเจ้าของธุรกิจของชาวลาว และเปลี่ยนสถานะชาวลาวจากผู้ว่าจ้างกลายเป็นผู้ถูกจ้างก็เป็นได้

นอกจากงานของนักวิชาการต่างประเทศแล้ว นักวิชาการไทยเองก็ได้เริ่มมีผู้ให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในลาวเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยในภาคเหนือ โดยงานเขียนชิ้นสำคัญของ อรรถวิมล ศิริผล³⁶ ได้แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายของผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่ที่เข้ามาสู่ประเทศลุ่มน้ำโขงโดยเฉพาะในประเทศลาวตอนบนในเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้วได้อย่างน่าสนใจในงานศึกษาชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นว่าชาวจีนกลุ่มใหม่ที่อพยพเข้ามาสู่ประเทศลุ่มน้ำโขงนั้นแตกต่างจากชาวจีนอพยพในช่วงก่อนหน้านี้ในแง่ที่ ชาวจีนกลุ่มใหม่นั้นอพยพมาโดยทางบกมิใช่โดยทางทะเลอย่างในอดีต และชาวจีนกลุ่มใหม่นี้ต่างยังคงสัญชาติจีนอยู่ รวมถึงได้รับการสนับสนุนจากทางรัฐบาลจีนเพื่อในด้านการอพยพเข้ามาแก่ลุ่มน้ำโขงด้วย

ซึ่งชาวจีนอพยพกลุ่มใหม่นี้ส่วนมากเป็นชาวจีนที่มีฐานะยากจน และทนสภาพการแข่งขันภายในประเทศจีนไม่ไหวจึงเดินทางเข้ามาในแถบลุ่มน้ำโขงซึ่งมีค่าครองชีพต่ำกว่า ส่วนมากประกอบอาชีพเป็นลูกจ้าง แรงงาน ค้าขาย เช่าที่ดินทำการเกษตร และมีบางส่วนที่เป็นนายทุนผู้ประกอบการพร้อมกับได้สร้างเครือข่ายการค้า และอาจเชื่อมโยงกับกลุ่มชาวจีนในท้องถิ่นเดิม อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจีนทำให้การอพยพของชาวจีนนี้มีจำนวนมากขึ้น ประกอบกับรัฐบาลลาวได้ให้การสนับสนุนการหลังไหลของผู้คน สินค้า และทุนจีน โดยมีการผ่อนปรนกฎข้อบังคับต่างๆ เพื่อดึงดูดชาวจีน เช่น ในเรื่องการเช่าที่ดิน ทรัพย์สิน หรือการผ่านแดนให้สามารถเข้ามาอยู่ในประเทศลาวได้สะดวกและยาวนานขึ้น ทั้งนี้ก็มีผู้วิเคราะห์ท่าทีของรัฐบาลลาวดังกล่าวไว้ว่าเป็นเพราะอำนาจละมุน (Soft Power) ของจีนผ่านโครงการช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี ความรู้ความชำนาญต่างๆ

³⁶ อรรถวิมล ศิริผล, ผู้ค้าจีนในชายแดนลุ่มน้ำโขง.

เพื่อช่วยพัฒนาประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้³⁷ ถึงแม้ว่าการผ่อนปรนจะเป็นผลดีต่อชาวจีนอพยพแต่ในทางตรงกันข้ามกลับอาจส่งผลเสียต่อผู้ค้าชาวลาวและชาวไทยตามชายแดนด้วย เพราะแข่งขันสู้ชาวจีนและสินค้าจากจีนไม่ได้ ซึ่งผลกระทบต่อท้องถิ่นที่เกิดจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่เหล่านี้ในงานวิจัยยังมีได้กล่าวถึงบทบาทของรัฐที่เข้าไปจัดการดูแลเลย

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกันซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ของ พิทยา พุสสาย³⁸ เกี่ยวกับเรื่องการเกิดขึ้นของตลาดจีนในเมืองห้วยทราย ประเทศลาวได้ส่งผลกระทบต่อคนในพื้นที่อย่างไรและคนในพื้นที่ที่มีการรับมือหรือปรับตัวต่อการรุกคืบของทุนจีน สินค้าจีน และคนจีนอย่างไร

ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้แจกแจงถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดตลาดจีนขึ้นในเมืองห้วยทรายไว้ 4 ประเด็นด้วยกันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศลาวภายหลังยุคสงครามเย็นที่เป็นเสรีมากขึ้น ประการต่อมาคือจุดอ่อนด้านวัฒนธรรมเศรษฐกิจของสังคมลาวที่ผู้คนไม่ค่อยนิยมประกอบธุรกิจการค้าแต่ให้ความสนใจด้านการเกษตรมากกว่า ทำให้คนจีนมีโอกาสแทรกตัวสร้างความสำเร็จทางธุรกิจได้มากกว่า ประการที่สามคือการพัฒนาอันเนื่องมาจากการโครงการความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง กล่าวคือชาวจีนใช้ประโยชน์จากถนน R3E เพื่อการเคลื่อนย้ายสินค้าและแรงงานเข้าสู่ประเทศลาว และประการสุดท้ายคือ การเจริญเติบโตของบรรษัทข้ามชาติในประเทศจีน ภายหลังการดำเนินนโยบาย 4 ทันสมัยทำให้มีบรรษัทข้ามชาติหลังไหลเข้ามาในจีนจำนวนมาก ทำให้เกิดสินค้าส่วนเกิน และเกิดการแข่งขันกันสูง จึงจำเป็นต้องเปิดตลาดใหม่เพื่อระบายทั้งสินค้าและแรงงานที่ศักยภาพในการแข่งขันต่ำ ซึ่งเป้าหมายก็คือประเทศลาว

ในส่วนของการตอบสนองของรัฐและชุมชนต่อการเกิดขึ้นของตลาดจีนนั้น ส่วนในด้านของรัฐเห็นว่าตลาดจีนนั้นเป็นสิ่งที่เอื้อประโยชน์ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่นมากกว่าสร้างผลกระทบที่เสียหาย เพราะสินค้าในตลาดจีนนั้นเป็นของเงินราคาถูก เหมาะสมกับคนในท้องถิ่น รัฐได้จัดการจัดระเบียบในเรื่องการค้าขายและอำนวยความสะดวกให้ผู้ค้าจีนดูจัดตั้งพลเมืองลาวคนหนึ่ง แต่ในส่วนของประชาชนก็มีทั้งผู้ที่นิยมซื้อหาสินค้าจากจีนเพราะราคาถูก แต่อีกส่วนหนึ่งไม่นิยมเนื่องจากสินค้าจีนนั้นด้อยคุณภาพซึ่งคนกลุ่มนี้จะเป็นผู้มีรายได้สูง และในส่วนของประชาชนลาวที่เป็นผู้ค้านั้นได้รับผลกระทบจากตลาดจีนอย่างมาก เพราะไม่สามารถแข่งขันเรื่องราคาได้ทำให้เสียส่วนแบ่งตลาดไป จนต้องเลิกอาชีพค้าขายบางส่วนหันไปสู่อุตสาหกรรม บางส่วนผันตัวไปเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม

³⁷ Ibid., pp. 62-69.

³⁸ พิทยา พุสสาย, "การตอบสนองของคนในท้องถิ่นที่มีต่อตลาดจีนในเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว."

จากวรรณกรรมข้างต้นจะเห็นได้ว่าทางรัฐบาลของประเทศลาวได้ให้ความสำคัญสนับสนุนต่อการหลากไหลเข้ามาของทั้งทุนจีน สินค้าจีน และคนจีนเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ของ สุพิชฌาย์ ปัญญา³⁹ ซึ่งได้ศึกษาถึงการตอบสนองของรัฐบาลลาวต่อการลงทุนของชาวจีน โดยงานศึกษาชิ้นนี้พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงทุนของนักลงทุนชาวจีนในเมืองน้ำทา ประเทศลาวนั้นประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านการเมืองที่สถานการณ์ทางการเมืองภายในลาวนั้นค่อนข้างสงบ รวมทั้งยังมีสัมพันธ์อันดีกับประเทศจีน พร้อมทั้งมีโครงการลงทุนจำนวนมากของรัฐบาลจีนในลาวที่เอื้อประโยชน์ต่อนักลงทุน เช่น การปลูกพืชทดแทนฝิ่น การพัฒนาเส้นทาง R3E เป็นต้น ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่ในประเทศลาวได้เปิดรับการลงทุนจากภายนอกอย่างเสรีมากขึ้นตามกระแสโลกาภิวัตน์ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ประเทศลาวใกล้ติดพรมแดนจีนทำให้สะดวกต่อการเดินทางของแรงงาน และสะดวกต่อการขนส่งสินค้า ปัจจัยทางด้านสังคมที่เมืองน้ำทา ประเทศลาวเป็นที่ที่สงบ ผู้คนชาวลาวมีความซื่อสัตย์ไม่ลักเล็กขโมยน้อย ทำให้ชาวจีนพอใจและรู้สึกปลอดภัย อีกทั้งชาวลาวยังเริ่มรับวัฒนธรรมจีนและเรียนภาษาจีนมากขึ้นซึ่งสะดวกต่อนักลงทุนและผู้อพยพชาวจีนมาก

ในส่วนของการสนองตอบต่อการลงทุนของชาวจีนทั้งของรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นนั้น ก็อำนวยความสะดวกให้แก่ชาวจีนเป็นอย่างดีทั้งในด้านกฎหมาย นโยบาย ลดหย่อนงดเว้นภาษี และการผ่อนปรนกฎระเบียบต่างๆ ซึ่งช่วยลดความยุ่งยากซับซ้อนในการลงทุน และเป็นการดึงดูดนักลงทุนชาวจีนได้เป็นอย่างดี แต่ในขณะเดียวกันรัฐบาลลาวก็มีนโยบายที่จำกัดการลงทุนที่จะกระทบต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวลาว เช่น การจำกัดควบคุมสถานบันเทิงแบบตะวันตกไม่ให้มีจำนวนมากเกินไป หรือเสียงดังเกินไป และพยายามให้เปิดเพลงลาวมากกว่าเพลงสากล พร้อมกับส่งเสริมด้านวัฒนธรรมของชาติไปพร้อมกันด้วย ยิ่งไปกว่านั้นรัฐบาลลาวยังตระหนักถึงการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติและผลประโยชน์ของท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากการตรากฎหมายเพื่อป้องกันการถือครองทรัพย์สินของต่างชาติ จำกัดประเภทของการลงทุนในกิจการต่างๆ ที่สำคัญคือกฎหมายจำกัดจำนวนแรงงานของธุรกิจการลงทุนจากต่างประเทศให้ใช้แรงงานต่างประเทศได้เพียง 10% จากแรงงานทั้งหมด ซึ่งนโยบายเหล่านี้ถือเป็นการปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติจากโลกาภิวัตน์ของรัฐบาลลาว

จากวรรณกรรมในส่วนที่สองนั้นจะเห็นได้ว่าสถานการณ์เกี่ยวกับการรุกคืบหรือไหลเลื่อนของทั้งทุนจีน สินค้าจีน และคนจีนในประเทศต่างๆ ในอาเซียนโดยเฉพาะประเทศที่ใกล้ติดติดพรมแดนจีน

³⁹ สุพิชฌาย์ ปัญญา, "การตอบสนองของรัฐบาลลาวต่อการลงทุนของจีนในภาคบริการในเมืองน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555).

และพรมแดนไทยอย่างประเทศลาวนั้นได้รับผลกระทบจากอิทธิพลจากจีนสูงและมีผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่อย่างหนาตา ซึ่งก็ยิ่งทำให้น่าตระหนักว่าในประเทศไทยจะได้รับผลกระทบจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่นี้อย่างไรบ้าง ซึ่งจะเห็นได้ในส่วนต่อไป

1.2.3 การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทย

ในการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสถานการณ์และการจัดการชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทยนั้นจะแบ่งออกเป็นสองประเด็นด้วยกันเพื่อความชัดเจนของเนื้อหา ได้แก่ นโยบายการจัดการควบคุมชาวจีนในประเทศไทยในเชิงประวัติศาสตร์ และสถานการณ์การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทยในปัจจุบัน

1.2.3.1 ประวัติศาสตร์การจัดการควบคุมชาวจีนในประเทศไทย

ในประเด็นเรื่องบทบาทของรัฐต่อชาวจีนอพยพในประเทศไทยนั้นสามารถย้อนเวลากลับไปได้ยาวนานในประวัติศาสตร์เนื่องจากดินแดนไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้มีปฏิสัมพันธ์กับอาณาจักรจีนรวมถึงการอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนมาเป็นระยะเวลายาวนานต่อเนื่องจวบจนถึงปัจจุบัน โดยในการทบทวนวรรณกรรมในส่วนของประวัติศาสตร์การจัดการควบคุมชาวจีนของประเทศไทยนี้จะนำเสนอเพียงแค่ว่าในส่วนของสมัยรัตนโกสินทร์เรื่อยมาเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการและความเชื่อมโยงกับสถานการณ์ของชาวจีนยุคใหม่ในปัจจุบัน

งานศึกษาเกี่ยวกับชาวจีนในไทยเรื่องแรกของ เปรมมา สัตยาวุฒิพงศ์ เรื่อง “แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ ค.ศ. 1882-1949”⁴⁰ โดยในงานศึกษาเรื่องนี้ได้กล่าวถึงพัฒนาการและบทบาทของรัฐไทยต่อชาวจีนว่าได้ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ต่างๆ ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ในช่วงแรกสมัยต้นรัตนโกสินทร์ซึ่งเป็นสังคมศักดินาที่มีระบบ ไพร่ ทาส มีการเกณฑ์แรงงานเข้าเดือนออกเดือน ชาวจีนในช่วงนั้นถือว่าเป็นชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามารับจ้างในไทยจัดได้ว่าเป็นเสมือนชนชั้นใหม่ของสังคม รัฐได้ออกนโยบายที่เหมาะสมในเรื่องนี้โดยให้ชาวจีนปกครองควบคุมดูแลกันเอง โดยอาศัยกรมท่าซ้ายซึ่งเป็นเหมือนหัวหน้าชาวจีนและการผูกปิ่นในการเก็บรายได้รวมถึงสำรวจประชากรจากชาวจีน⁴¹อีกด้วย

ต่อมาเมื่อภาคการค้าและการผลิตของกรุงเทพฯ ได้ขยายตัวมากขึ้นภายหลังจากทำสนธิสัญญาเบาว์ริง และการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยอย่างตะวันตก ส่งผลให้เกิดความต้องการ

⁴⁰ เปรมมา สัตยาวุฒิพงศ์, "แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492."

⁴¹ Ibid., p. 123.

แรงงานนอกภาคเกษตรกรรมมากขึ้น ซึ่งชาวจีนที่มีเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในกรุงเทพฯ ก็ได้เข้ามาเติมเต็มความต้องการนี้จนมีจำนวนสูงถึงร้อยละ 70 ของแรงงานนอกภาคเกษตรกรรมทั้งหมดในขณะนั้น ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของชาวจีนและรัฐไทยเกิดเป็นสองลักษณะคือเป็นทั้งแรงงานและเป็นทั้งชาวต่างชาติไปพร้อมกัน ซึ่งรัฐไม่มีความชัดเจนในการจัดการเรื่องแรงงานส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การจัดการกับชาวจีนในฐานะที่เป็นชาวต่างชาติเป็นหลัก

ชาวจีนที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องได้สร้างปัญหาต่างๆ ให้เกิดขึ้นกับรัฐไทย ส่งผลให้รัฐบาลต้องปรับเปลี่ยนมาตรการในการจัดการกับชาวจีน เช่น การควบคุมสมาคมลับอั้งยี่ ลดอำนาจกรมท่าซ้ายและการพิจารณาของศาลจีน ยกเลิกนายอำเภอจีน โดยเปลี่ยนมาใช้เจ้าหน้าที่คนไทยในกรมกองตระเวนเพื่อควบคุมตรวจตราดูแลชาวจีนแทน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางในขณะนั้น

ในช่วงต่อมาเมื่อแนวคิดอิทธิพลชาตินิยม แนวคิดเสรีประชาธิปไตย แนวคิดคอมมิวนิสต์ได้เข้ามาสู่ดินแดนไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อแรงงานชาวจีนในด้านความสัมพันธ์กับนายจ้างและรัฐไทยเกิดความขัดแย้งประท้วงเรียกร้องให้เพิ่มค่าจ้างและวันหยุดงาน โดยรัฐไทยมองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เป็นเรื่องการเมือง และได้เข้าไปจัดการกับปัญหาโดยใช้มาตรการจัดการปกครองชาวจีนตามอุดมการณ์ชาตินิยม และผสมผสานกลืนกลายให้คนจีนกลายเป็นคนไทย แต่ในส่วนที่เป็นปัญหาด้านแรงงานรัฐไทยมิได้ให้ความเอาใจใส่เท่าใดนักเนื่องจากมองว่าเป็นปัญหาระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง รัฐทำได้เพียงแค่อัดฉีดเงินเท่านั้น

ต่อมาเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำไปทั่วโลกประกอบกับภาวะสงคราม ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างแรงงานในสังคมไทยทำให้ภาวะการว่างงานของแรงงานไทยเพิ่มมากขึ้น รัฐจึงมีแนวคิดให้คนไทยเข้ามาประกอบการแทนที่ชาวจีนมากขึ้น โดยเฉพาะรัฐบาลของคณะราษฎรภายหลังปี ค.ศ. 1932 และรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สมัยแรก ซึ่งใช้นโยบายชาตินิยมอย่างเข้มข้น โดยรัฐได้ใช้มาตรการต่างๆ เพื่อสร้างเสริมอาชีพให้แรงงานไทย เช่น การสงวนอาชีพบางอย่างให้เฉพาะคนไทย การจัดตั้งรัฐวิสาหกิจต่างๆ การกำหนดอัตราจำนวนแรงงานต่างด้าวในภาคเอกชน และการกำหนดควบคุมการไหลเข้าของแรงงานชาวจีน⁴² ซึ่งจะยิ่งเข้มข้นในช่วงสงครามโลกเมื่อไทยเข้าข้างญี่ปุ่นทำให้ชาวจีนมีสถานะภาพเป็นศัตรู ยิ่งทำให้ความขัดแย้งระหว่างรัฐไทยกับแรงงานชาวจีนเพิ่มมากยิ่งขึ้น

และเมื่อประเทศจีนแผ่นดินใหญ่เปลี่ยนสภาพเป็นคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. 1949 ส่งผลให้รัฐไทยต้องออกมาตรการควบคุมจัดการกับชาวจีนอย่างจริงจัง เนื่องจากเกรงว่าลัทธิคอมมิวนิสต์จะแทรกซึมเข้ามาผ่านทางชาวจีนและสมาคมแรงงานในประเทศ รัฐจึงได้ดำเนินการสำรวจและจัด

⁴² Ibid., pp. 158-160.

ทะเบียนกรรมกรขึ้นเป็นครั้งแรกโดยเน้นไปที่กรรมกรชาวจีนเป็นสำคัญ พร้อมกันนั้นรัฐยังได้ดำเนินการสกัดกั้นการไหลเข้าของแรงงานชาวจีนให้ไม่เกิน 200 คนต่อปี ในปี ค.ศ. 1949 อีกทั้งยังได้กำหนดค่าธรรมเนียมการพำนักอยู่ในประเทศไทยเป็น 1000 บาท ทำให้แรงงานชาวจีนเดินทางเข้าไทยน้อยลงไปมากจนอาจกล่าวได้ว่าแรงงานรับจ้างชาวจีนที่เข้ามาในปี ค.ศ. 1949 นั้นเป็นแรงงานชาวจีนอพยพระลอกสุดท้ายที่เข้ามาในไทยก็ว่าได้⁴³ จากนั้นแรงงานไทยก็ค่อยๆ เข้าแทนที่แรงงานชาวจีน ส่วนแรงงานชาวจีนที่ยังคงเหลืออยู่ก็ถูกผสมกลมกลืนกลายเป็นชาวไทยในที่สุด

จากการศึกษาในข้างต้นทำให้เราเห็นว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการควบคุมจัดการกับชาวจีนนั้น นอกจากจะมาจากปัจจัยภายในประเทศเองแล้ว รัฐยังต้องคำนึงถึงบริบทการเมืองระหว่างประเทศเป็นสำคัญด้วย โดยวรรณกรรมในเรื่องต่อไปจะช่วยให้สามารถเข้าใจแนวคิดการตัดสินใจของชนชั้นนำไทยต่อเรื่องการจัดการกับชาวจีนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

จากงานศึกษาของ เอื้อมพร ศรสวรรณ ในเรื่อง “การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย ค.ศ. 1895-1932”⁴⁴ งานศึกษาเรื่องนี้เน้นในเรื่องการรับรู้ของชนชั้นนำไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือ รัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 7 ที่มีต่อชาวจีนอพยพ และผลกระทบด้านนโยบายที่สืบเนื่องมาจากความรู้อย่างนี้

จากผลการศึกษาดังกล่าวได้พบว่า การที่รัฐสยามได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงจากสังคมจารีตไปสู่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะสร้างบูรณภาพด้านประชากร โดยรวบรวมชนชาติต่างๆ รวมถึงชาวจีนที่เคยควบคุมปกครองแบบหลวมๆ ให้เข้ามาอยู่ในพระราชอำนาจขององค์พระมหากษัตริย์อย่างสมบูรณ์ แต่ในความเป็นจริงพบว่าในช่วงเวลานั้นรัฐประสบปัญหาหลายประการในการปกครองชาวจีน อาทิ ปัญหาชาวจีนต่อต้านนโยบายการเก็บเงินค่าราชการของรัฐ ปัญหาการควบคุมสมาคมลับอั้งยี่ และปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ปัญหาต่างๆ นั้นแสดงให้เห็นว่าตนนั้นไม่ได้มีอำนาจเบ็ดเสร็จเหนือชาวจีนอย่างแท้จริง

นอกจากปัญหาในการควบคุมคนจีนที่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ประสบอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อมีปัจจัยจากภายนอกในเรื่องการเคลื่อนไหวตามแนวทางชาตินิยมของชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาประสมโรงด้วยแล้ว ยิ่งเป็นการเพิ่มความรุนแรงจากปัญหาชาวยิ่งมากขึ้นไปอีกในการรับรู้ของชนชั้นนำ จากสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งในประเทศจีนระหว่างฝ่ายชาตินิยมทั้งของราชวงศ์ชิงและฝ่ายปฏิวัติ ซึ่งได้พยายามเข้ามาแสวงหาความนิยมจากชาวจีนโพ้นทะเลในสยาม ได้กระทบกระบวนการสร้างบูรณภาพในหมู่ประชากรของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยรัชกาลที่ 5

⁴³ Ibid., p. 166.

⁴⁴ เอื้อมพร ศรสวรรณ, "การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2438-2475" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548).

การรับรู้ต่อปัญหาการควบคุมชาวจีนดังกล่าวส่งผลให้ชนชั้นนำดำเนินนโยบายต่างๆ เพื่อลดเลือนการรับรู้ชาวจีนมีสถานะเป็นคนต่างประเทศ ด้วยการยกเลิกนโยบายแยกการปกครองชาวจีน เช่น การยกเลิกกรรมทำชา้ยและการผูกขี้ พร้อมทั้งกับการปลูกฝังแนวคิดเรื่องชาติไทยให้ชาวจีนอีกด้วย

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เกิดการเผยแพร่แนวคิดเรื่องสาธารณรัฐในหมู่ชาวจีนภายหลังการปฏิวัติสำเร็จในปี ค.ศ. 1911 ซึ่งรัชกาลที่ 6 ทรงมีทัศนคติต่อผู้ที่นิยมในลัทธิการเมืองนี้ในแง่ลบ เนื่องจากพระองค์ทรงเห็นว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นเหมาะสมกับสังคมไทยอยู่แล้ว ทำให้พระองค์ทรงพยายามจะปลูกฝังแนวคิดทางการเมืองที่พึงประสงค์ คือ การเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อผู้ปกครองไทย จึงจะถือว่าเป็นชาติไทยอย่างแท้จริง แต่ก็ปรากฏว่าในขณะนั้นยังมีชาวจีนที่มีสำนึกต่อเมืองแม่ และแสดงบทบาททางการเมืองต่อเมืองจีนอยู่ถึงแม้ว่าจะมีสถานภาพเป็นไทยไปแล้วตามกฎหมายก็ตาม ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวจึงทำให้ชนชั้นนำไทย โดยเฉพาะรัชกาลที่ 6 เอง ทรงได้วิพากษ์วิจารณ์ต่อชาวจีนกลุ่มดังกล่าวอย่างเปิดเผยรุนแรง และทรงพยายามกีดกันชาวจีนเหล่านี้ออกไปจากสังคมไทย และเน้นนิยามความเป็นชาติให้เชื่อมโยงกับความจงรักภักดีเข้าด้วยกันอย่างเข้มข้นกว่าเดิม⁴⁵

ในสมัยของรัชกาลที่ 7 ได้เกิดความเสื่อมถอยของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ประกอบกับปัญหาสภาพเศรษฐกิจตกต่ำ ยิ่งไปกว่านั้นยังได้เกิดการแพร่หลายของลัทธิคอมมิวนิสต์จากประเทศจีนเข้ามาสู่ประเทศไทยด้วยในเวลาเดียวกัน ซึ่งเกิดการการผลักดันชาวจีนที่เป็นคอมมิวนิสต์ออกจากประเทศจีนอันเป็นนโยบายของพรรคก๊กมินตั๋ง⁴⁶ ซึ่งชาวจีนเหล่านี้ก็ได้อพยพหลบหนีเข้ามาประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ถึงแม้ว่าชาวจีนเหล่านี้จะมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยพุ่งเป้าไปที่จีนแผ่นดินใหญ่ แต่อุดมการณ์และลัทธิคอมมิวนิสต์ของคนเหล่านี้เป็นอันตรายต่อระบอบกษัตริย์และอันตรายต่อความขัดแย้งระหว่างชนชั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ชนชั้นนำไทยไม่สามารถยอมรับได้ และรู้สึกว่าการที่ชาวจีนเป็นสื่อของภัยทางการเมืองที่เป็นผู้ประสานลัทธิคอมมิวนิสต์เข้าสู่สังคมไทย

การรับรู้ถึงภัยจากชาวจีนข้างต้นทำให้ชนชั้นนำไทยดำเนินนโยบายต่อชาวจีนไปใน 2 แนวทาง หนทางแรกคือ การใช้มาตรการทางกฎหมายจัดการกับชาวจีนที่คิดว่าเป็นอันตรายอย่างเด็ดขาด เช่น การออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พระราชบัญญัติเนรเทศ พระราชบัญญัติสมุดเอกสาร เป็นต้น ส่วนแนวทางที่สองนั้นคือการใช้การผสมกลืนกลายชาวจีนกับชาวไทย เพื่อสร้างความผูกพันทางสายเลือดและให้มีสำนึกร่วม โดยพยายามเน้นคุณลักษณะดังกล่าวให้ปรากฏแก่ชาวจีนอยู่เสมอและไม่ได้ถือว่าชาวจีนเหล่านี้เป็นคนต่างประเทศแต่อย่างใด⁴⁷

⁴⁵ Ibid., pp. 237-238.

⁴⁶ Ibid., p. 238.

⁴⁷ Ibid., pp. 238-239.

ในช่วงสมัยของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น ปัจจัยที่ส่งผลให้รัฐสนองตอบและกำหนดนโยบายการจัดการต่อชาวจีนในแต่ละรัชกาลนั้นอาจจะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในและปัจจัยขับเคลื่อนจากภายนอกที่กระทบต่อชาวจีน แต่ดูเหมือนว่าหัวใจหลักของการกำหนดนโยบายก็คือ ปัจจัยเรื่องการรับรู้ถึงภัยคุกคามต่อรัฐหรือภัยคุกคามต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นสำคัญ

ดังนั้น ต่อมาเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน ค.ศ. 1932 แล้ว นโยบายและการจัดการของรัฐต่อชาวจีนจะเป็นไปในทิศทางใดซึ่งเราจะเห็นได้จากงานศึกษาของ เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิมย์ เรื่อง “รัฐไทยกับคนจีน (ค.ศ. 1932-1944)”⁴⁸ ซึ่งได้พบว่าตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ค.ศ. 1932 จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่ 1 นั้น รัฐไทยได้มีนโยบายและการดำเนินการต่อชาวจีนอพยพด้วยความเข้มงวดรุนแรงมากขึ้น ซึ่งเป็นเพราะการดำเนินนโยบายแบบชาตินิยมเพื่อสร้างนิยามความเป็นชาติขึ้นมาใหม่ เพราะไม่สามารถใช้ศูนย์กลางเดิมอย่างพระมหากษัตริย์ได้อีกต่อไป รัฐไทยเลือกใช้การดำเนินนโยบายแบบชาตินิยมไทยเพื่อกระตุ้นให้ชาวไทยเกิดความรู้สึก “การเป็นเจ้าของประเทศ” ของ “คนไทย” โดยรัฐไทยได้ใช้ “สัญชาติไทย” เป็นตัวกำหนดความเป็นคนไทย จึงทำคนจีนกลายเป็นคนอื่นที่ถูกแบ่งแยกออกไปอย่างชัดเจน ซึ่งนอกจากจะไม่ได้รับสิทธิของความเป็นคนไทยแล้ว คนจีนยังไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือต่างๆ ของรัฐไทยในขณะนั้นที่มีนโยบายเพื่อเอาใจและช่วยเหลือเฉพาะคนไทยอีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น สถานการณ์ทางการเมืองของประเทศจีนเองยังประสบปัญหาต่างๆ มากมาย ทั้งความแตกแยกภายในและการรุกรานจากภายนอก ทำให้รัฐบาลจีนอ่อนแอไม่มีเสถียรภาพและความมั่นคงเท่าที่ควร ซึ่งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับจีนนั้นรัฐไทยได้ตระหนักรับรู้เป็นอย่างดี จึงเป็นโอกาสให้รัฐไทยสามารถใช้ประโยชน์จากความไม่มีศักยภาพของจีนเพื่อจัดการดำเนินการกับชาวจีนได้อย่างจริงจังและเข้มงวดมากยิ่งขึ้น⁴⁹

นอกจากนั้นแล้ว รัฐยังเห็นว่าคนจีนในเมืองไทยนั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ยังไม่มีการแก้ไขกันอย่างจริงจัง ทั้งที่คนจีนนั้นเป็นคนกลุ่มอื่นที่มีจำนวนมากที่สุดในสังคมไทยและยังเป็นกลุ่มที่ถือครองอำนาจทางเศรษฐกิจของไทยเอาไว้ แต่ในขณะที่คนไทยที่เป็นเจ้าของประเทศกลับไม่มีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากเท่าที่ควร รัฐไทยจึงต้องดำเนินการจัดการกับคนจีนเพื่อช่วยเหลือคนไทย นอกจากนี้รัฐไทยยังเกรงว่าชาวจีนอาจจะใช้อำนาจทางเศรษฐกิจเพื่อเข้ามาแสวงหาประโยชน์ในทางการเมืองซึ่งเป็นประชาธิปไตยก็เป็นได้ ยิ่งไปกว่านั้นสถานการณ์ความวุ่นวายในเมืองจีนยังทำให้มีคนบางกลุ่ม

⁴⁸ เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิมย์, "รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ. 2475-2487)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549).

⁴⁹ Ibid., p. 454.

พยายามปลูกกระแสชาตินิยมจีนขึ้นในไทยซึ่งส่งผลให้การผสมกลืนกลายเป็นไทยทำได้ยากขึ้นกว่าแต่ก่อน

จากสภาวะการณ์ต่างๆ ข้างต้นส่งผลให้รัฐบาลไทยตั้งแต่สมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกนโยบายจัดการกับชาวจีนอย่างเข้มข้นซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 แนวทางด้วยกันคือ การจัดการในด้านการเมือง การจัดการในด้านเศรษฐกิจ และการจัดการในด้านสังคมวัฒนธรรมของชาวจีน

ในการจัดการด้านการเมืองนั้นรัฐไทยได้ดำเนินการอย่างเข้มข้นและรุนแรง ในการขจัดและยุติการสนับสนุน การให้ความช่วยเหลือทางการเมืองและยังคงมีความจงรักภักดีต่อจีนแผ่นดินแม่ ซึ่งรัฐไทยมองว่าเป็นภัยและเป็นการแบ่งแยกตัวออกจากการเป็นคนไทยซึ่งรัฐได้เข้าไปควบคุมในด้านนี้จริงจังมากที่สุด ส่วนในด้านเศรษฐกิจนั้นรัฐค่อนข้างจะผ่อนผันให้ แม้ว่ารัฐไทยจะให้ประเด็นการที่คนจีนเข้ามาครอบงำทางด้านเศรษฐกิจโจมตีคนจีนเพื่อปลูกกระตุนให้คนไทยร่วมมือกันเข้าดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจแทนที่คนจีน แต่ในทางปฏิบัติแล้วรัฐไทยค่อนข้างจะอะลุ่มอล่วยให้แก่คนจีนในด้านเศรษฐกิจนั้นก็เพราะว่ารัฐไทยตระหนักดีว่ายังคงต้องพึ่งพาชาวจีนในด้านเศรษฐกิจอยู่เป็นอันมาก เพราะคนไทยเองยังไม่มีความรู้และความชำนาญเพียงพอที่จะแทนที่คนจีนได้

ส่วนในการควบคุมชาวจีนด้านสังคมวัฒนธรรมนั้นรัฐไทยแทบจะไม่ได้เข้าไปบังคับหรือเปลี่ยนแปลงเลย นั่นก็เพราะเห็นว่ากิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมบางอย่างของชาวจีนนั้นเป็นประโยชน์แก่รัฐเอง เช่น สมาคมต่างๆ หรือปอเต็กตึ้ง เป็นต้น โดยผลที่ตามมาจากการควบคุมจัดการชาวจีนอย่างเข้มงวดของรัฐไทยนั้นก็แตกออกเป็น 2 แนวทางด้วยกัน คือ แนวทางแรกคือชาวจีนที่ยอมโอนอ่อนผ่อนตามและแสดงออกถึงความเป็นคนไทยดังที่รัฐต้องการ ต่างจากแนวทางที่สองซึ่งต่อต้านการดำเนินการของรัฐไทยและยังคงรักษาแนวทางลักษณะความเป็นคนจีนทางการเมืองเอาไว้ซึ่งคนจีนในแนวทางที่สองนั้นได้ร้องขอความช่วยเหลือไปยังประเทศจีนเพื่อให้ช่วยดูแลตนและกดดันรัฐไทย แต่คำร้องขอของรัฐบาลจีนก็ไม่ได้ได้รับความสนใจจากรัฐบาลไทยเนื่องจากความอ่อนแอต่อยเสถียรภาพของรัฐบาลจีนในขณะนั้นทำให้ไม่มีศักยภาพพอที่จะกดดันหรือต่อรองให้รัฐบาลไทยทำตามที่ต้องการได้

แต่เมื่อสถานการณ์ดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปภายหลังที่การยุติของสงครามโลกครั้งที่ 2 และจีนอยู่ฝ่ายที่ชนะสงคราม ส่งผลให้จีนกลายเป็น 1 ใน 5 มหาอำนาจของโลกในเวลานั้น ซึ่งยิ่งเป็นการทำให้คนจีนในประเทศไทยตื่นตัวและเกิดความภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ของชาติจีน และทำให้ชาวจีนที่รู้สึกไม่พอใจและได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐบาลไทยตลอดช่วงตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา ได้ออกมาตอบโต้รัฐไทยและประกาศความยิ่งใหญ่ของชาติจีนโดยการทำร้ายคนไทยที่อยู่บริเวณชุมชนชาวจีนอย่างรุนแรงจนกลายเป็นความโกลาหลวุ่นวายที่เรียกว่า “เลี้ยะพะ” อยู่

เป็นเวลานานจนทางการต้องให้กำลังเข้าจัดการเหตุการณ์จึงได้สงบลงได้⁵⁰ เหตุการณ์ความวุ่นวายนี้อาจจะเป็นการสะท้อนความไม่พอใจของชาวจีนที่เกิดจากการใช้นโยบายที่เข้มงวดมากเกินไปของรัฐไทยซึ่งจะเป็นบทเรียนสำคัญต่อการออกนโยบายต่อไปในอนาคต

ส่วนวรรณกรรมในเรื่องสุดท้ายที่เกี่ยวข้องกับรัฐไทยและนโยบายการจัดการกับชาวจีนอพยพนั้นจะเป็นประเด็นในด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญซึ่งก็คืองานของ อนุพล พรหมโณมัย ในเรื่อง "พัฒนาการของรูปแบบในการขูดรีดส่วนเกินของรัฐไทย"⁵¹ โดยในการศึกษาเรื่องการขูดรีดส่วนเกินของรัฐไทยนั้นส่วนหนึ่งได้กล่าวถึงบทบาทของชาวจีนซึ่งมีส่วนสำคัญในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นในการเป็นแหล่งรายได้เพื่อฟื้นฟูบ้านเมืองหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยา และสร้างความมั่งคั่งให้แก่ผู้ปกครองสยาม

ภายหลังจากอยุธยาล่มสลายล่วงเข้าสู่กรุงรัตนโกสินทร์รัฐมีความจำเป็นต้องสร้างบ้านแปลงเมืองขึ้นมาใหม่อีกครั้ง จึงเกิดแรงกดดันต่อรัฐให้ต้องแสวงหารายได้เพื่อใช้ในการควบคุมสังคมซึ่งทางออกก็คือการแสวงหารายได้จากการค้ากับต่างชาติ ซึ่งการค้ากับต่างชาตินี้ไม่ได้หมายถึงแค่การสร้าง ความมั่งคั่งเท่านั้นแต่หมายรวมไปถึงการสร้าง ความมั่นคงให้แก่รัฐด้วย

นอกจากนั้นรัฐสยามที่เพิ่งเริ่มก่อตั้งยังอยู่ในสถานะที่ขาดแคลนกำลังคนผนวกกับความจำเป็นในด้านการค้าต่อรัฐทำให้รัฐสยามส่งเสริมการอพยพเข้ามาของชาวจีน เพื่อเป็นกลไกทั้งในด้านการค้าและเป็นแรงงานด้านการผลิตและภาคบริการแก่รัฐด้วย การอพยพเข้ามาของชาวจีนจำนวนมากก่อให้เกิดการขยายตัวของการผลิตเพื่อตลาด เช่น การเกษตรกรรมเพื่อการค้า อีกทั้งยังทำให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจเงินตราเพิ่มขึ้นอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น การผลิตเพื่อตลาดยังได้ขยายตัวแพร่หลายไปสู่คนไทย ทำให้คนไทยเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตเพื่อการค้าเพิ่มขึ้น

ประกอบกับการที่รัฐไม่ได้ควบคุมการมีส่วนร่วมทางการค้าเหมือนในสมัยอยุธยา อีกทั้งการเข้ามาของชาวจีนได้มีส่วนเชื่อมโยงไประบบกับการค้ากับต่างชาติก่อให้เกิดการขยายตัวของ การผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น และขยายวงกว้างไปกว่าแค่นั้นหมู่ชาวจีนไปสู่การผลิตของราษฎรมากขึ้น ก่อให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจเงินตราในหมู่ไพร่ชาวไทย ซึ่งเป็นโอกาสให้รัฐได้มีช่องทางใหม่ในการเก็บภาษีส่วนเกินจากการขยายตัวของ การผลิตเพื่อการค้าที่แพร่หลายมากขึ้นและกลายเป็นระบบเจ้าภาษีนายอากรซึ่งสร้างรายได้ให้แก่รัฐอย่างมหาศาล และต่อมาระบบนี้ก็พัฒนาไปสู่การยกเลิก ระบบเกณฑ์แรงงานและส่งส่วยไปเป็นการเก็บเงินรัชชูปการแทนในเวลาต่อมา จากการศึกษาทำให้

⁵⁰ Ibid., p. 469.

⁵¹ อนุพล พรหมโณมัย, "พัฒนาการของรูปแบบในการขูดรีดส่วนเกินของรัฐไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549).

เราเห็นว่ารัฐไทยได้มีนโยบายดำเนินการและใช้ประโยชน์จากชาวจีนอพยพทั้งในรูปของแรงงานและการค้าซึ่งสร้างโอกาสและประโยชน์ให้แก่รัฐอย่างมหาศาล

จากการทบทวนวรรณกรรมส่วนนี้ทำให้เราเห็นว่าการอพยพของชาวจีนนั้นจะควบคู่มาด้วยกับประเด็นในด้านเศรษฐกิจ เช่น แรงงาน การค้า การลงทุน เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยกระตุ้นพัฒนาการทางเศรษฐกิจของไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะจากการที่รัฐไทยใช้ประโยชน์จากการค้าและแรงงานของชาวจีน อย่างไรก็ตาม ชาวจีนอพยพนั้นไม่ได้มาพร้อมกับผลประโยชน์และโอกาสทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว หากแต่พ่วงมาด้วยกับปัญหาต่างๆ ตามแต่ยุคสมัย ซึ่งการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในช่วงเวลาปัจจุบัน หรือที่เรียกว่าชาวจีนอพยพระลอกที่ 4 ซึ่งกระจายไปทั่วโลก และกระจายไปในแทบทุกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยงานศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของชาวจีนอพยพระลอกใหม่และนโยบายการดำเนินการของรัฐไทยนั้นยังมีจำนวนน้อยอยู่ในปัจจุบัน ดังจะได้เห็นในส่วนต่อไป

1.2.3.2 สถานการณ์ปัจจุบันของการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรมในส่วนสุดท้ายนั้นเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอพยพของชาวจีนในประเทศไทยโดยงานที่สำคัญในเรื่องนี้เป็นงานวิจัยของ อภิราตี จันท์แสง และคณะ⁵² โดยศึกษาเกี่ยวกับผู้ประกอบการชาวจีนอพยพที่มีใช้แรงงานในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยแถบจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดหนองคาย ซึ่งผู้ประกอบการชาวจีนอพยพเหล่านี้เป็นผู้ประกอบการขนาดย่อมซึ่งทำธุรกิจข้ามชาติทั้งที่ถูกและไม่ถูกกฎหมาย และเริ่มมีลักษณะการทำธุรกิจที่เป็นแบบครอบครัวมากขึ้น กล่าวคือมีคนในครอบครัวเช่น พ่อ แม่ ปู่ อา หลานมาร่วมขบวนการธุรกิจ และยังติดต่อเชื่อมโยงกับความเป็นจีนผ่านสื่อสมัยใหม่อย่างอินเทอร์เน็ต ซึ่งสอดคล้องกับการที่ภาครัฐไม่มีนโยบายผสมกลมกลืนกลายเป็นคนไทย ทำให้ชาวจีนกลุ่มนี้ไม่ต้องพยายามเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เป็นคนไทย

กลุ่มชาวจีนใหม่อพยพในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยนั้นได้เคลื่อนย้ายเข้ามาในแถบประเทศไทยเพราะปัจจัยดึงดูดทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเห็นช่องทางและโอกาสทำมาหากินในประเทศไทยเพื่อเลื่อนสถานะของตัวเองให้ดียิ่งขึ้น ผู้ประกอบการขนาดย่อมเหล่านี้ต่างได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจีนอย่างเต็มที่เพื่อให้มุ่งขยายตลาดสินค้าจีนที่สอดรับกับการเปิดการค้าเสรีที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน พร้อมกันนั้นกลุ่มผู้ค้าชาวจีนอพยพก็ปรับตัวยึดหยุ่นเข้ากับชาวไทยในพื้นที่ได้แม้ว่าจะพูดภาษาไทยไม่ได้ก็ตาม และในส่วนของภาครัฐก็ไม่ได้เข้าไปกำกับดูแลชาวจีนเหล่านี้ไปมากกว่าการ

⁵² อภิราตี จันท์แสง, โครงการวิจัยการศึกษาเคลื่อนย้ายของชาวจีนในเขตชายแดนกลุ่มแม่น้ำโขงบริเวณจังหวัดชายแดนประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ, 2553).

กำกับและจัดเก็บรายได้เป็นหลักโดยมองข้ามประเด็นปัญหาอื่นๆ ไป ทั้งนี้การที่รัฐไม่สามารถเข้าถึงและจัดการพื้นที่ชายแดนที่คนเหล่านี้อาศัยอยู่ได้ก็เนื่องมาจากความหลากหลายของปัญหาและหน้าที่ระบบงานที่ซับซ้อนไม่สอดคล้องกันของหน่วยงานในพื้นที่นั่นเอง

ในอีกพื้นที่หนึ่งของประเทศไทยที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายของทุน และคนจากประเทศจีน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของโสภิตา วีรกุลเทวัญ⁵³ ที่ทำการศึกษาในพื้นที่อำเภอเชียงของทั้งในประเด็นเกี่ยวกับชาติพันธุ์และในด้านการค้า โดยได้นำเสนอภาพรวมของอำเภอเชียงแสนตั้งแต่อดีตสมัยนครรัฐก่อนยุคอาณาจักรมอญเรื่อยมาจนถึงยุคโลกาภิวัตน์ สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ และการค้าเสรีในปัจจุบันซึ่งทำให้เกิดผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในเชียงของ

โดยหนึ่งในประเด็นที่โสภิตาได้นำเสนอนั้นเกี่ยวกับการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่เริ่มตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1990 ที่เห็นเป็นรูปธรรมคือการสร้างถนน สะพาน และท่าเรือ ผสมกับการแผ่อิทธิพลของเงินทั้งในด้านการค้าและการแพร่กระจายของผู้คนชาวจีนในภูมิภาคนี้ ทำให้เชียงของได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นการเกิดขึ้นของตลาดเงินในฝั่งห้วยทรายของประเทศลาว และอีกหลายๆ เมืองในลาวด้วย สาเหตุที่เรียกว่าตลาดเงินก็เป็นเพราะคนขายในตลาดแห่งนั้นเป็นชาวจีนยูนนานสามารถพูดภาษาลาวได้เล็กน้อย ขายของสินค้าจีน จำพวกเครื่องใช้ไฟฟ้า ขนาดเล็กจนถึงใหญ่ทุกชนิด ถ้วยชาม เครื่องครัว ผ้าห่ม เสื้อผ้า เมล็ดพันธุ์พืชต่างๆ ตลอดจนของใช้ จิปาถะอื่นๆ

ตลาดเงินเหล่านี้กระจายอยู่แทบทุกเมืองในลาวตามเส้นทางการพัฒนาต่างๆ โดยชาวจีนที่เข้ามาค้าขายเหล่านี้เป็นชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เข้ามาในช่วงปลายทศวรรษ 1990 และมีบทบาททางด้านการค้าในประเทศลาวในแง่ของการขายสินค้าขนาดเล็กไปจนถึงใหญ่แทบทุกประเภท ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ชาวจีนใหม่ได้กลายมาเป็นคู่แข่งสำคัญของชาวจีนที่บุกเบิกการค้าที่เชียงของที่มาก่อนตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1930 ซึ่งสินค้าไทยนั้นได้เปรียบสินค้าจีนเพียงแค่เรื่องของคุณภาพเท่านั้น ส่วนในด้านราคานั้นไม่อาจแข่งขันกับจีนได้ สะท้อนให้เห็นอันตรายของการรุกคืบจากจีนหากคนในเชียงของปรับตัวไม่ทัน

อีกพื้นที่หนึ่งที่อยู่ไม่ไกลไปจากอำเภอเชียงของก็คืออำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงรายซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงและการเปิดเสรีการค้ากับประเทศจีนโดยเชียงแสนนั้นเป็นอีกพื้นที่ที่มีชาวจีนหลากหลายไหลเข้ามา มากเช่นกันดังจะเห็นได้จากงาน

⁵³ โสภิตา วีรกุลเทวัญ, เชียงของ : ชาติพันธุ์และการค้าที่ชายแดน (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548).

ศึกษาวิจัยของ วาสนา ละอองปลิว⁵⁴ ที่บอกว่าการค้าการติดต่อในบริเวณเชียงแสนกับประเทศอื่น โดยเฉพาะมณฑลยูนนาน ประเทศจีนนั้นเริ่มดำเนินไปอย่างเข้มข้นภายหลังนโยบายเปลี่ยนสนาการค้าเป็นสนาการค้าในสมัยของนายกรัฐมนตรี ชชาติชาย ชุณหะวัณ ในช่วงต้นทศวรรษ 1990 ที่มีการเปิดเส้นทางแม่น้ำโขงเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าและผู้คนได้เปลี่ยนให้เชียงแสนกลายเป็นศูนย์กลางในการขนส่งสินค้าระหว่างไทยและตอนใต้ของจีน

การเปิดเส้นทางทางการค้าติดต่อกับตอนใต้ของจีนได้ทำให้ผู้ค้าของจีนที่มาพร้อมเรือสินค้าขนาดใหญ่พร้อมสินค้าเงินเต็มลำเรือกลายมาเป็นผู้มีบทบาทและอิทธิพลสูงต่อความเป็นไปทางเศรษฐกิจของเชียงแสนในยุคสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ พร้อมกับยังเข้ามาถือครองที่ดินและทรัพย์สินในเชียงแสนโดยใช้ชื่อคนไทยเป็นเจ้าของ ในขณะที่ผู้ค้าชาวไทยต่างเสียเปรียบผู้ค้าที่อพยพมาจากจีนเหล่านี้เพราะทางภาครัฐให้การสนับสนุนนักลงทุนต่างชาติโดยการลดข้อกำหนดทางการค้า อีกทั้งเงินเหล่านี้ยังมีต้นทุนที่ถูกกว่า รวมทั้งมีทุนที่มีสูงกว่าอีกด้วย แต่ทางผู้ประกอบการไทยเองก็อาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ดั้งเดิม เช่น ความเป็นชาติพันธุ์ ความเป็นเครือญาติ ความคุ้นเคย และความเป็นเสี่ยวกัน เพื่อต่อสู้ต่อรองกับทุนภายนอกและต่อรองกับอำนาจรัฐ

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ในท้องถิ่นก็ได้เริ่มเปลี่ยนไปโดยคนท้องถิ่นเริ่มเข้าไปผูกสัมพันธ์กับชาวจีนมากขึ้นโดยผ่านทักษะการใช้ภาษา ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่คนท้องถิ่นให้แก่พ่อค้าชาวจีน ที่สำคัญคือได้เริ่มเกิดเครือข่ายความสัมพันธ์โดยผ่านการแต่งงานระหว่างคนท้องถิ่นกับชาวจีน เช่น มีพ่อค้าชาวจีนแต่งงานกับลูกสาวของชาวไทยเชื้อสายจีน และให้ภรรยาของพ่อค้าจีนดูแลจัดการเรื่องการค้าในประเทศไทย ในขณะเดียวกันก็มีการแต่งงานที่เป็นคู่ทางให้คนท้องถิ่นสามารถเข้าไปทำการค้ากับจีนยูนนานได้โดยผ่านความเป็นเครือญาติในส่วนของภาครัฐเองก็ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพมากนักเพราะผู้ค้าต่างก็พยายามหาช่องทางหรือหาวิธีหลีกเลี่ยงการควบคุมตรวจตราของรัฐ พร้อมกับสร้างสายสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ไปพร้อมกันด้วยเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกและลดหย่อนภาษีที่ต้องจ่ายเข้ารัฐ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทยยังคงมีจำนวนไม่มากนักในปัจจุบัน โดยเฉพาะในส่วนของสภาพการณ์เชิงลึกของการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในไทย มีพักเอ่ยถึงเรื่องนโยบายของรัฐในเรื่องเกี่ยวกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่รวมทั้งด้านการดูแลจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นจากผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่เหล่านี้ โดยงานศึกษาที่มีอยู่ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของรัฐไทยและผู้อพยพชาวจีนยุคใหม่นี้ยังคงขาดแคลน ซึ่งก็เป็นส่วนที่วิทยานิพนธ์นี้จะได้ทำการศึกษาต่อไป

⁵⁴ วาสนา ละอองปลิว, เชียงแสน การค้า การท่องเที่ยว และความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดน (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548).

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจถึงสถานการณ์และพัฒนาการล่าสุดเกี่ยวกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทย ในอำเภอเชียงของ เชียงแสน แม่สาย จังหวัดเชียงราย และผลกระทบที่เกิดจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในเมืองห้วยทรายและเมืองต้นผึ้ง ประเทศลาว
2. เพื่อศึกษาว่ารัฐบาลไทยมีนโยบายอย่างไรในการดำเนินการกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ รวมถึงการดูแลปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในบริเวณดังกล่าว
3. เพื่อศึกษาถึงเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการของรัฐบาลไทยในการจัดการกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่

1.4 ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษาถึงนโยบายของรัฐบาลไทยในการดำเนินการจัดการกับการอพยพและผลกระทบที่เกิดจากชาวจีนระลอกใหม่ตั้งแต่ในช่วงต้นทศวรรษ 2000 ซึ่งเป็นช่วงที่การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่มีความหนาแน่นมากขึ้นสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากนโยบายก้าวออกไปสู่โลกภายนอก (Going Global) ของประเทศจีน โดยทำการศึกษาเรื่อยมาจนถึงช่วงปัจจุบัน หรือ ค.ศ. 2014 โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษาในประเทศไทยคืออำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ จังหวัดเชียงราย เนื่องจากทั้ง 3 อำเภอเป็นประตูหน้าด่านของไทยที่ใกล้และได้รับอิทธิพลจากผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่มากที่สุด

อนึ่ง ในการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้เพียงแค่ออกศึกษาชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่อพยพเข้ามาในพื้นที่ประเทศไทยในทั้ง 3 อำเภอเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงชาวจีนอพยพที่อยู่รอบนอกใกล้เคียงอย่างในพื้นที่ประเทศลาว ในเมืองห้วยทราย และเมืองต้นผึ้ง ทั้งนี้ก็เพราะมีความเป็นไปได้ไปสูงที่ชาวจีนในเขตใกล้เคียงรอบนอกประเทศไทยจะมีกิจกรรมหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ที่ทำการศึกษาดังนั้นในการชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในการศึกษาค้นครั้งนี้จึงหมายถึงชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่อำเภอเชียงของ เชียงแสน แม่สาย และชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในฝั่งลาว เช่น เมืองห้วยทราย เมืองต้นผึ้ง ที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่ฝั่งไทยด้วย และนอกจากนี้ในการศึกษาจะพิจารณารวมไปถึงเหตุ

ปัจจัยสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ นโยบายของจีน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีน การค้าเสรีระหว่างจีน-อาเซียน สะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 4 และการรวมตัวเป็นประชาคม ASEAN เป็นต้น

1.5 คำถามวิจัย

รัฐบาลไทยมีนโยบายและการดำเนินการอย่างไรต่อการอพยพรวมถึงผลกระทบที่เกิดจากชาวจีนระลอกใหม่ในเขตพื้นที่ตอนเหนือของไทยใน อำเภอแม่สาย เชียงแสน เชียงของ จังหวัดเชียงราย และพื้นที่ใกล้เคียง ในเมืองห้วยทรายและเมืองต้นผึ้ง ประเทศลาว เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

1.6 สมมติฐาน

รัฐบาลไทยมีนโยบายและการดำเนินการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้แก่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ เนื่องจากค่านึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกันระหว่างไทยและจีนเป็นสำคัญ

1.7 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องนโยบายการดำเนินการของรัฐต่อผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ แนวคิดเรื่องการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence) ของ Robert O. Keohane และ Joseph S. Nye⁵⁵ มาเป็นกรอบแนวทางในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์การดำเนินการของไทยในการกำหนดนโยบายต่อผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่ เนื่องจากปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายการจัดการของชาวจีนระลอกใหม่ของรัฐไทยก็คือความสัมพันธ์กับประเทศจีน

คำว่า Dependence นั้นหมายถึงการที่รัฐได้ถูกกำหนดหรือได้รับผลกระทบจากแรงผลักดันภายนอก ดังนั้นการพึ่งพาซึ่งกันและกันนั้นจึงหมายถึงการพึ่งพาร่วมกัน (Mutual Dependence) และในบริบทของการเมืองโลกนั้นการพึ่งพาซึ่งกันและกันหมายถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น และมีผลกระทบต่อรัฐทั้งหลายหรือต่อผู้แสดงทั้งหลายในรัฐต่างๆ ร่วมกัน⁵⁶

ผลกระทบที่ว่านี้บ่อยครั้งนั้นเป็นผลมาจากการดำเนินกิจกรรมข้ามชาติ อาทิ การหลั่งไหลของเงินตรา สินค้า ผู้คน และข้อมูลข่าวสารข้ามพรมแดน โดยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันนั้นจะผลกระทบมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับการมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งผลประโยชน์ร่วมกันนี้จะต้องเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและมีผลกระทบอย่างยิ่งยวดต่อกันและกัน อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่เกิดจาก

⁵⁵ Robert O. Keohane and Joseph S. Nye., *Power and Interdependence: World Politics in Transition* (Boston: Little, Brown and Company, 1977).

⁵⁶ Ibid., p. 8.

แนวคิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันนั้นอาจจะเป็นเพราะความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจของตัวแสดงต่างๆ ก็ได้ ยิ่งไปกว่านั้นการพึ่งพาซึ่งกันและกันยังมีได้จำกัดเพียงแค่การได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเท่านั้นแต่ยังหมายถึงการที่ตัวแสดงต่างๆ ได้รับผลกระทบบางอย่างร่วมกันด้วย⁵⁷

Robert O. Keohane และ Joseph S. Nye ได้วางแนวคิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันโดยเน้นความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจมาเป็นลำดับแรก ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันนั้นจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อสังคมนั้นๆ กลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมและมีความทันสมัย และเมื่อกระบวนการดังกล่าวเริ่มขึ้น แนวทางเพื่อที่จะไปสู่ระบบตลาดอย่างเป็นทางการปกติวิสัยนั้นก็เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเพื่อรักษาไว้ซึ่งความเจริญทางเศรษฐกิจเอาไว้ แต่ในขณะเดียวกันระบบการค้าที่มักจะถือว่าเป็นรูปแบบตัวอย่างของการพึ่งพาอาศัยกันในทางเศรษฐกิจ ก็เป็นสิ่งแสดงอัตราการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างประเทศได้ โดยดูจากอัตราส่วนการค้าต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) ยิ่งอัตราส่วนนี้ขยายตัวมากขึ้นเท่าไรก็หมายความว่าต้องพึ่งพากับระบบระหว่างประเทศมากขึ้นเท่านั้น

ยิ่งไปกว่านั้น ในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน Keohane และ Nye ยังได้เสนอถึงหลักความสมดุล (Balance) ของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Mutual Dependence) โดยมีระดับความสมดุลในการพึ่งพาซึ่งกันและกัน 2 แบบ คือ

1. การพึ่งพาซึ่งกันและกันแบบเท่าเทียม (Symmetry) โดยส่วนใหญ่รัฐหรือตัวแสดงในแบบนี้จะมีอำนาจต่อรองใกล้เคียงหรือเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะการมีอำนาจในด้านต่างๆ เช่น กำลังทางทหาร นิวเคลียร์อาวุธ และเศรษฐกิจ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองได้
2. การพึ่งพาซึ่งกันและกันแบบไม่เท่าเทียม (Asymmetry) จะเป็นรูปแบบของการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างรัฐหรือตัวแสดงที่เล็กและรัฐหรือตัวแสดงที่ใหญ่ มักจะเป็นไปในรูปที่ตัวแสดงเล็กกว่าพึ่งพาตัวแสดงที่ใหญ่กว่าหรือประเทศที่เล็กกว่าพึ่งพาประเทศที่ใหญ่กว่า ดังนั้นจึงทำให้ตัวแสดงที่รัฐที่เล็กหรือตัวแสดงที่เล็กกว่ามักจะมีอำนาจต่อรองที่ด้อยกว่ารัฐขนาดใหญ่หรือตัวแสดงที่ใหญ่กว่า

⁵⁷ Ibid., pp. 8-9.

นอกจากนี้ Keohane กับ Nye ยังได้แบ่งลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันออกเป็นอีก 2 ลักษณะด้วยเช่นเดียวกัน ได้แก่

1. การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบอ่อนไหว (Sensitivity Interdependence) คือลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยตัวแสดงจะมีความรู้สึกต่างตอบแทนกัน โดยตัวแสดงจะได้รับผลกระทบจากการกระทำของตัวแสดงอีกฝ่ายหนึ่ง
2. การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบเปราะบาง (Vulnerability Interdependence) คือลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกันของตัวแสดงที่ว่า การกระทำหรือการเปลี่ยนแปลงของตัวแสดงหนึ่งจะมีอิทธิพล หรือส่งผลกระทบต่อตัวแสดงอีกตัวมาก และส่งผลในการกำหนดนโยบายหรือท่าทีของตัวแสดงที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำดังกล่าวมาก ดังนั้น การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบเปราะบางจะมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อรัฐที่ต้องพึ่งพาอาศัยรัฐอื่นเป็นอย่างมาก

จากสองลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันดังกล่าว ทำให้เห็นว่าการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบอ่อนไวนั้นมีความสำคัญที่น้อยกว่า การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบเปราะบาง

ดังนั้น การนำเอาแนวคิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจถึงนโยบายการจัดการของรัฐบาลไทยในการจัดการกับผู้อพยพชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นเกิดจากการที่จีนและประเทศต่างๆ ในอาเซียนโดยเฉพาะไทยนั้นมีความสัมพันธ์กันในด้านเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด และเพิ่มระดับมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากปริมาณการค้า การลงทุนด้านต่างๆ ระหว่างจีนกับประเทศไทย โดยมีชาวจีนอพยพระลอกใหม่เป็นตัวแสดงสำคัญในการนำพา สนับสนุน ส่งเสริมการบูรณาการทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และการพัฒนาระหว่างจีนกับไทย ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการเปิดการค้าเสรีระหว่างจีนกับอาเซียนอีกด้วย ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากขึ้นอย่างต่อเนื่องนี้สอดคล้องกับแนวคิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่ว่าความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจการค้าการลงทุนสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็ยิ่งพึ่งพากันและกันมากเท่านั้น

ยิ่งไปกว่านั้นยังมีปัจจัยอีกหลายประการที่แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างจีนกับไทย และประเทศอื่นๆ ของอาเซียนซึ่งเกี่ยวโยงกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่อีกด้วย โดยจะแบ่งออกเป็น 4 ปัจจัยหลัก โดยปัจจัยสองประการแรกจะเป็นปัจจัยหลักให้เกิดการอพยพออกจากประเทศจีน และอีกสองปัจจัยที่เหลือนี้เป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้การอพยพสู่ไทยและบริเวณใกล้เคียงขยายตัว

ปัจจัยประการแรกคือบทบาทและนโยบายของรัฐบาลจีนที่เกี่ยวกับการลงทุน การค้า และการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ โดยรัฐบาลจีนได้ใช้ Soft Power⁵⁸ ในด้านเศรษฐกิจผ่านการลงทุน การให้เงินช่วยเหลือ ซึ่งเชื่อมโยงกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ไปสู่ประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากนโยบาย Going Global ที่ส่งเสริมให้นักลงทุนชาวจีนออกไปลงทุนภายนอกประเทศ และยังทำให้ผู้อพยพชาวจีนในยุคใหม่เป็นเสมือนผู้สร้าง ส่งเสริม และนำพาการลงทุน สินค้า และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไปสู่ประเทศที่กำลังพัฒนาอื่นๆ ประกอบกับความสัมพันธ์อันดีระหว่างจีนและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความแน่นแฟ้นกัน โดยเฉพาะหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจปี 1997 ที่รัฐบาลจีนได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศในภูมิภาคนี้ อีกทั้งจีนยังได้สร้างวาทกรรมการพัฒนาของจีนเองในเรื่อง Civilizing Mission⁵⁹ ส่งเสริมให้ชาวจีนเดินทางออกไปเป็นตัวแทนแห่งการพัฒนาแบบจีนไปสู่ประเทศด้อยพัฒนา และกำลังพัฒนาอื่นๆ โดยปราศจากการแทรกแซงกิจการภายในของประเทศนั้นๆ ซึ่งแตกต่างจากการพัฒนาในแบบตะวันตกที่มาพร้อมกับระบบคุณค่าบางอย่าง เช่น ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ความโปร่งใส เป็นต้น

ประการที่สองคือปัจจัยและแรงกดดันภายในของจีนที่เอื้อให้เกิดการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ จากการพัฒนาตามนโยบาย 4 ทันสมัย และการเปิดรับการลงทุนจากภายนอกส่งผลให้ประชากรชาวจีนมีการศึกษาดีขึ้น และทำให้ตลาดภายในประเทศขยายตัวจนเกิดการแข่งขันกันสูง มีผู้ว่างงานจำนวนมากเพิ่มขึ้น อีกทั้งปริมาณสินค้าที่ผลิตได้ก็เกินความต้องการจำนวนมาก ปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องหาหนทางระบายสินค้าและประชากรออกไปภายนอกประเทศ โดยหนึ่งในตลาดสำคัญที่ใกล้ชิดกับจีนในทางภูมิศาสตร์ก็คือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีการลงทุนจากจีนและมีผู้ค้าจากจีนเดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมากเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง

ประการที่สามคือการร่วมมือและการรวมตัวในทางเศรษฐกิจระหว่างจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน⁶⁰ ทำให้เกิดความเจริญเติบโตในด้านการค้า และการลงทุนที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วระหว่างจีนกับประเทศในกลุ่มอาเซียน ผสานกับการพัฒนาในโครงการ 4 เหลี่ยมเศรษฐกิจที่มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสร้างความเชื่อมโยงในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในด้านการคมนาคมขนส่งที่สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น ส่งผลให้การเดินทางไปมาระหว่างจีนและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สะดวกยิ่งขึ้น เอื้อต่อการอพยพและขนส่งค้าขายสินค้าข้ามพรมแดน ปัจจัยนี้เป็นเสมือนปัจจัยดึงดูดให้ชาวจีน

⁵⁸ Kurlantzick, *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World*, p. 5.

⁵⁹ Nyiri, "The Yellow Man's Burden: Chinese Migrations on a Civilizing Mission," pp. 83-106.

⁶⁰ Guotu and Wangbo., "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia," p. 179.

อพยพระลอกให้เดินทางเข้ามาแสวงหาโอกาสใหม่ๆ ในประเทศที่เป็นเสมือนตลาดเกิดใหม่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบนได้ง่ายยิ่งขึ้น

ประการที่สี่คือประเทศไทยนั้นต้องการผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจซึ่งทำให้ต้องพึ่งพาเงินมากขึ้น เนื่องจากเงินกำลังเฟื่องฟูทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับไทย ประกอบกับ Soft Power ของจีนที่ทำให้ประเทศในแถบอาเซียนตอนบนที่ท่าทีหันเหเข้าหาจีน โดยเฉพาะลาว กัมพูชา และเวียดนามซึ่งอาศัยแรงขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจจากจีนในหลายด้านทั้งด้านการค้าที่มีสินค้าจีนราคาถูกลงทะลักเข้ามาจากผู้อพยพชาวจีนจำนวนมาก หรือจะเป็นด้านการลงทุน ไม่ว่าจะเป็นในด้านโครงสร้างพื้นฐาน งานก่อสร้าง เขื่อน เขื่อนน้ำ สรางเขื่อน หรืออุตสาหกรรมต่างๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการพัฒนาที่สามารถผลักดันความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้แก่เหล่านี้ได้เป็นอย่างดี

โดยหัวข้อทั้งหมดนี้เป็นเสมือนปัจจัยหลักและปัจจัยดึงดูดสำหรับผู้อพยพชาวจีนใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงระดับการพึ่งพากันทางเศรษฐกิจที่ต่างก็มีตัวแสดงสำคัญอย่างชาวจีนอพยพระลอกใหม่เป็นกลจักรสำคัญในการทำให้เกิดการพัฒนาและบูรณาการทางด้านเศรษฐกิจระหว่างทั้งจีนกับไทย การพึ่งพาซึ่งกันและกันนี้ย่อมจะต้องมีนัยสำคัญกับฝ่ายไทยในการควบคุมจัดการกับผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่อย่างแน่นอน โดยหากการจัดการอันใดในเรื่องการอพยพของชาวจีนที่รุนแรงหรือก่อความไม่พอใจให้แก่ฝ่ายจีนก็อาจจะกระทบกับการบูรณาการและการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่กำลังเติบโตอยู่ได้เช่นกัน

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจถึงสถานการณ์และพัฒนาการล่าสุดเกี่ยวกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทย ในอำเภอเชียงของ เชียงแสน แม่สาย จังหวัดเชียงราย และผลกระทบที่เกิดจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในเมืองห้วยทรายและเมืองต้นผึ้ง ประเทศลาว
2. ทำให้ทราบว่ามีนโยบายในการจัดการกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ รวมถึงการดูแลปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในบริเวณดังกล่าวอย่างไร
3. ทำให้ทราบถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่ขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาลไทยในการจัดการกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ

“การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่” หมายถึง การอพยพของชาวจีนตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมาซึ่งกระจายไปหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงได้เข้ามาสู่หลายประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีความเชื่อมโยงทางด้านเศรษฐกิจกับประเทศจีนทั้งในด้านการค้า การลงทุน โดยในวิทยานิพนธ์นี้จะศึกษาชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในเขตพื้นที่ภายในประเทศไทย อำเภอเชียงของ เชียงแสน แม่สาย และภายนอกประเทศไทยในพื้นที่ใกล้เคียงที่มีปฏิสัมพันธ์กับไทย เช่น เมืองห้วยทราย เมืองต้นผึ้ง ในประเทศลาว เป็นต้น

1.10 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้มีเพื่อศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและลักษณะการทำงานของภาครัฐของไทยในการจัดการกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่ในบริเวณตอนเหนือของประเทศไทยทั้งภายในเขตแดนไทยและที่อยู่ภายนอกใกล้เคียง เพื่อศึกษาว่าภาครัฐของไทยมีมาตรการจัดการ ควบคุม ดูแล หรือใช้ประโยชน์จากสถานการณ์การอพยพและผลกระทบที่เกิดจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่อย่างไร โดยดูจากรัฐบาลและหน่วยราชการระดับท้องถิ่นตระหนักถึงการเกิดขึ้นของชาวจีนอพยพยุคใหม่ที่มีมากขึ้นในพื้นที่อาเซียนตอนบน เช่น ในประเทศลาว และประเทศไทยทางตอนเหนือหรือไม่ และมีมาตรการหรือกฎเกณฑ์ในการจัดการควบคุมหรือส่งเสริมสนับสนุนต่อการเคลื่อนย้ายอพยพหรือใช้ประโยชน์จากชาวจีนใหม่นี้หรือไม่ และมีมาตรการอย่างไรในการจัดการ ดูแล ป้องกัน เยียวยาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่อย่างไร และเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยจากเอกสาร ร่วมกับการสำรวจภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องรวมถึงผู้เชี่ยวชาญที่ศึกษาในเรื่องชาวจีนอพยพระลอกใหม่ โดยในขั้นแรกจะรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร หนังสือพิมพ์ แถลงการณ์ และข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่มาสู่ไทยและอาณาบริเวณโดยรอบ ซึ่งสามารถรวบรวมได้จากหน่วยงานราชการและเอกชนของไทยและประเทศในกลุ่มอาเซียนที่มีผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่ และจากข้อมูลในเว็บไซต์ต่างๆ เป็นต้น

ในส่วนของการศึกษาโดยการสำรวจภาคสนามในพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลจะทำโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของไทยเพื่อสอบถามถึงนโยบาย หน้าที่ การอำนวยความสะดวก หรือการควบคุม การร่วมมือระหว่างประเทศ และการปฏิบัติงานอื่นๆ เกี่ยวกับชาวจีนอพยพระลอก

ใหม่ในพื้นที่อำเภอเชียงของ อำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย พร้อมกับการสัมภาษณ์นักวิจัย นักวิชาการที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเรื่องการอพยพของจีนใหม่ จากนั้นจึงเป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนาจากข้อมูลที่ได้รวบรวมมาและทำการสรุปในท้ายที่สุด

1.11 ลำดับขั้นตอนในการนำเสนอ

การนำเสนอผลการวิจัยจะแบ่งออกเป็น 4 บท ดังนี้

บทที่หนึ่ง : บทนำ

บทที่สอง : นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับบริบทและเงื่อนไขที่แบ่งแยกชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทย

บทที่สาม : นำเสนอเกี่ยวกับสภาพการณ์ของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทยโดยลงรายละเอียดในพื้นที่การศึกษา 3 อำเภอ และการจัดการของรัฐบาลไทยต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่พร้อมเหตุปัจจัยต่อการดำเนินการของรัฐบาลไทย

บทที่สี่ : สรุปและข้อเสนอแนะ

บทที่ 2

บริบทความแตกต่างของการอพยพของชาวจีนโพ้นในอดีตและชาวจีนอพยพระลอกใหม่

2.1 ความนำ

ในบทนี้จะเป็นการอธิบายเปรียบเทียบปรากฏการณ์การอพยพของชาวจีนในประเทศไทย และการจัดการของรัฐ ผ่านการเปรียบเทียบการอพยพของชาวจีนในอดีตหรือชาวจีนโพ้นทะเล (Oversea Chinese) กับการอพยพของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ (New Chinese Migration) ในปัจจุบันในประเทศไทยว่ามีความเป็นมาหรือมีความแตกต่างกันอย่างไร เพื่อเป็นการทำความเข้าใจถึงพัฒนาการของชาวจีนระลอกใหม่และเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจการจัดการของรัฐไทยต่อชาวจีนอพยพต่อไป โดยแบ่งรายละเอียดเป็น 5 ส่วนได้แก่ ประการแรกจะเป็นการอธิบายถึงการบริบทภายในของจีนที่ผลักดันและเอื้ออำนวย (Push Factors) ให้เกิดการอพยพของชาวจีน ในส่วนต่อมาคือการอธิบายถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและดึงดูด (Pull Factors) ให้ชาวจีนอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทย ประการที่ 3 คือ สภาพการณ์ของชาวจีนเมื่อเคลื่อนย้ายเข้ามาสู่ประเทศไทยแล้ว ประการต่อมาคือการจัดการของรัฐต่อชาวจีนอพยพทั้งในด้านการใช้ประโยชน์และควบคุม ในประการสุดท้ายคือผลที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและชาวจีน ทั้งในแง่ของผลประโยชน์และผลกระทบด้านลบ

ชาวจีนเป็นตัวแสดงหนึ่งที่อยู่คู่หน้าประวัติศาสตร์ของไทยมายาวนานอย่างน้อยตั้งแต่ในสมัยสุโขทัย โดยสิ่งที่เป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งเมื่อกล่าวถึงชาวจีนก็คือเป็นประเด็นในด้านเศรษฐกิจการค้า ซึ่งชาวจีนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมากในสังคมไทย ทั้งในแง่ของการเป็นกลจักรสำคัญทางเศรษฐกิจภายในประเทศ และเป็นตัวกลางค้าขาย นำเข้า และส่งออกในเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อีกทั้งยังรับหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลด้านการต่างประเทศอีกด้วย

ชาวจีนกับบทบาททางด้านเศรษฐกิจนั้นอาจจะเป็นประเด็นที่ชาวจีนมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐไทยมากที่สุดก็ว่าได้ นับตั้งแต่สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ จนเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคการบริหารงานโดยรัฐสภา ชาวจีนก็ยังคงมีบทบาทและอิทธิพลในด้านเศรษฐกิจอย่างมากต่อสังคมไทย ส่วนในด้านการเมือง ความมั่นคง และสังคม วัฒนธรรมนั้นก็มิใช่อิทธิพลต่อรัฐและสังคมไทยอย่างมากมายเช่นกัน

แม้ว่าในปัจจุบัน ชาวจีนโพ้นทะเลเดิมในประเทศไทยจะถูกกลืนกลายเป็นเนื้อเดียวกับสังคมไทยไปแล้ว ด้วยความสำเร็จในการผสมกลมกลืนชาวจีนทำให้ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับชาวจีนอพยพในอดีตก็แทบหมดสิ้นไปจากสังคมไทยเช่นกัน จนเมื่อบริบทระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนของประเทศต่างๆ พร้อมกับการเรืองอำนาจของจีนในโลกสมัยใหม่ เกิดคลื่นการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่หรือคลื่นการอพยพระลอกที่ 4 ซึ่งได้เคลื่อนไหลออกไปสู่หลายประเทศทั่วโลก รวมถึงได้เคลื่อนย้ายมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และไทยอีกครั้งหนึ่งด้วย โดยที่คลื่นการอพยพครั้งนี้มีทั้งความแตกต่างและมีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกับประวัติศาสตร์การอพยพของชาวจีนในอดีต เช่นเดียวกับมิติด้านการจัดการของรัฐที่มีต่อชาวจีนระลอกใหม่ แม้จะยังไม่ชัดเจนมากนัก แต่ก็สามารถสะท้อนถึงท่าทีที่มีต่อชาวจีนระลอกใหม่ได้ ซึ่งในส่วนนี้จะสามารถเติมเต็มและทำความเข้าใจได้ชัดเจนขึ้นด้วยการเรียนรู้และเปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์การจัดการชาวจีนของรัฐในอดีต

2.2 บริบทและแรงผลักดันภายในจีนต่อการอพยพของชาวจีนไปต่างประเทศ

ในส่วนนี้จะเป็นการอธิบายถึงปัจจัยหลักและบริบทที่เอื้ออำนวยให้ชาวจีนนับตั้งแต่ในอดีต รวมถึงชาวจีนอพยพระลอกใหม่เคลื่อนย้ายออกนอกประเทศจีน สำหรับประเทศจีนในอดีตแม้ว่ารัฐบาลจีนจะมีนโยบายห้ามให้ชาวจีนอพยพออกนอกประเทศ รวมถึงห้ามเดินทางกลับเข้าประเทศอีก แต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งคลื่นการอพยพอันเกิดจากแรงดึงดูดของการเติบโตทางการค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และดินแดนอาณานิคมต่างๆ ได้⁶¹ เพราะเจ้าอาณานิคมรวมถึงไทยต่างต้องการพ่อค้าและช่างฝีมือชาวจีนเพื่อสร้างเสริมความเจริญมั่งคั่งให้ดินแดนของตน

ต่อมาในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 เป็นช่วงคลื่นการอพยพของแรงงานชาวจีน โดยเริ่มต้นภายหลังจากจีนพ่ายแพ้สงครามฝิ่นครั้งที่ 2 แก่อังกฤษและฝรั่งเศส⁶² จีนจำยอมให้มหาอำนาจตะวันตกระดมแรงงานจีนไปทำงานในต่างประเทศได้อย่างเสรี ทำให้แรงงานจีนซึ่งเรียกกันว่า “หัวกง” (Huagong) จำนวนกว่า 5 ล้านคนหลังไหลไปตั้งถิ่นฐานในต่างประเทศในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นศตวรรษที่ 20 ส่วนมากจะกลายเป็นแรงงานในเมืองทอง เหมือนถ่านหิน แพลงเกษตรและไร่ขนาดใหญ่ รวมถึงโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่โดยเฉพาะเส้นทางรถไฟในดินแดนอาณานิคมทั้งใน

⁶¹ สักกรินทร์ นิยมศิลป์, "คลื่นลูกที่สี่: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการย้ายถิ่นของชาวจีนยุคใหม่," หน้า 3.

⁶² Guotu and Wangbo., "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia," .175

เอเชีย อเมริกาเหนือ และออสเตรเลีย ซึ่งช่วงนี้เองเป็นยุคที่ชาวจีนกลุ่มใหญ่เริ่มอพยพไปยังนอกภูมิภาคเอเชีย สำหรับในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีการประเมินว่าชุมชนชาวจีนรวมถึงลูกครึ่งลูกผสมชาวจีนได้มีเพิ่มมากขึ้นถึงกว่าประมาณ 5 ล้านคนในช่วงทศวรรษที่ 1920⁶³

และในช่วงทศวรรษ 1920-1930 การสิ้นสุดอำนาจของราชวงศ์ชิงในปี 1911 ทำให้เกิดความขัดแย้งวุ่นวายทางการเมืองขึ้นในประเทศจีน ยังผลให้คนจีนหลีกเลี่ยงความวุ่นวายอพยพออกนอกประเทศ ประกอบกับความเจริญเฟื่องฟูทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากมีการลงทุนจากชาวตะวันตก และการก่อตั้งภาคอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ชาวจีนได้หลั่งไหลไปจนทำให้ชุมชนชาวจีนเติบโตขึ้นอย่างมากในสมัยนั้น

ชาวจีนอพยพในยุคนี้มักถูกเรียกว่า “หัวเสี่ยว” (Huaqiao) โดยชาวจีนจำนวนไม่น้อยเป็นผู้ที่มีการศึกษาและมีความรู้สึกรักชาตินิยมสูง ส่วนหนึ่งมีความหวังจะกลับไปอยู่ในประเทศจีนเมื่อการสถานการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองคลี่คลาย แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้กลับไปเนื่องจากการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ปี 1949⁶⁴ มีการประมาณการว่าในช่วงต้นทศวรรษ 1950 มีชาวจีนอพยพกว่า 10 ล้านคนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แต่กระแสการอพยพของชาวจีนก็ได้หยุดชะงักลงตั้งแต่ช่วง 1950-1980 สาเหตุส่วนหนึ่งเพราะการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ในจีน ที่รัฐบาลคอมมิวนิสต์ห้ามการอพยพของชาวโพ้นทะเล รวมถึงมองชาวจีนโพ้นทะเลว่าเป็นชนชั้นกรรมาชีพที่ควรจะถูกกลบฝังไป สาเหตุอีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะบรรดาประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เองห้ามไม่ให้ชาวจีนอพยพเข้าประเทศภายหลังจากได้รับเอกราช รวมถึงเกรงภัยจากคอมมิวนิสต์อีกด้วย⁶⁵

2.2.1 บริบทและปัจจัยที่ผลักดันให้ชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตอพยพออกมาสู่ประเทศไทย

สำหรับชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาได้มีชาวจีนอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก แม้ว่าทางการจีนจะมีบทลงโทษที่รุนแรงกับบรรดาชาวจีนที่อพยพออกนอกประเทศก็ตาม⁶⁶ โดยสาเหตุที่ชาวจีนอพยพมาสู่ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมาจากเงื่อนไข

⁶³ สักกรินทร์ นิยมศิลป์, "คลื่นลูกที่สี่: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการย้ายถิ่นของชาวจีนยุคใหม่," หน้า 3.

⁶⁴ Ibid., p. 4.

⁶⁵ Guotu and Wangbo., "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia," p. 176.

⁶⁶ ศุภวรรณ ชวรัตน์วงศ์, "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 22.

ทางเศรษฐกิจการค้าเป็นสำคัญ ประกอบกับโดนผลักดันจากปัญหาความอดอยาก ชาติที่ทำกิน และความหนาแน่นของประชากรในประเทศจีนด้วย ซึ่งชาวจีนส่วนใหญ่ที่อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยนั้น มักจะมาจากดินแดนทางตอนใต้ของจีน ซึ่งสามารถแบ่งได้ตามกลุ่มภาษา อาทิ ชาวฮกเกี้ยน มาจากตอนใต้ของมณฑลฝูเจี้ยน ชาวแต้จิ๋ว มาจากตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกวางตุ้ง ชาวไหหลำ มาจากตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะไหหลำ ชาวจีนกวางตุ้ง มาจากตอนกลางของมณฑลกวางตุ้ง และชาวจีนฮักกา (แคะ) มาจากตอนเหนือของมณฑลกวางตุ้ง เป็นต้น⁶⁷

ต่อมาในช่วงยุคกรุงธนบุรีได้มีคลื่นการอพยพระลอกใหญ่ของชาวจีนโดยเฉพาะชาวแต้จิ๋วเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งตรงกับเหตุการณ์ด้านประเทศจีนในรัชสมัยของจักรพรรดิเฉียนหลง ได้ทรงมีนโยบายผ่อนคลายเป็นพิเศษและเปิดกว้างแก่ชาวจีนโพ้นทะเล⁶⁸ จึงยิ่งทำให้การอพยพ การติดต่อค้าขายระหว่างจีนกับไทยเปิดไปอย่างคึกคัก นอกจากนี้ยังเกิดเหตุการณ์ที่ชาวต่างชาติในปัตตาเวีย (ชวา) จำกัดจำนวนชาวจีนที่ทำงานกับบริษัทอีสต์อินเดียสเหลือเพียง 3,000 คน ในช่วงปี 1740 ต่อมาในปี 1775 พวกสเปนในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ได้สั่งเนรเทศชาวจีนที่ไม่ได้เข้ารับทั้งหมดออกนอกประเทศ แรงผลักดันทั้งสองนี้ยังผลให้ชาวจีนต้องแสวงหาแหล่งค้าขายใหม่ และหันมาให้ความสนใจประเทศไทยมากกว่าประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁶⁹

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้มีชาวจีนอพยพเข้ามายังประเทศไทยและประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายประเทศ จุดประสงค์ที่ชาวจีนอพยพออกนอกประเทศนี้ก็เพื่อแสวงหาโชคและสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้มั่นคง เพื่อช่วยครอบครัวที่ยังอยู่ในประเทศจีน⁷⁰ โดยชาวจีนส่วนใหญ่จะอพยพมาจากพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน บริเวณมณฑลกวางตุ้ง ฝูเจี้ยน และเกาะไหหลำ โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวจีนพากันอพยพออกไปสู่ประเทศอื่นๆ สืบเนื่องมาจากปัจจัยทางด้าน การเมือง เศรษฐกิจ ประกอบความเจริญทางด้านคมนาคมของจีนทำให้การเดินทางสะดวกขึ้น

ในด้านการเมืองนั้น นับจากมีการเปลี่ยนแปลงราชวงศ์ที่ปกครองจีนจากราชวงศ์หมิงไปสู่ราชวงศ์ชิง (แมนจู) มีคนจีนอพยพออกไปสู่ดินแดนอื่นๆ เนื่องจากไม่พอใจราชวงศ์ใหม่และยังนิยม

⁶⁷ สุภางค์ จันทวานิช และคนอื่นๆ, *ชาวจีนแต้จิ๋วในประเทศไทยและในภูมิภาคอาเซียน* (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 1.

⁶⁸ Ibid., p. 25.

⁶⁹ Ibid., p. 99.

⁷⁰ อนุพล พรหมโมมัย, "พัฒนาการของรูปแบบในการชุดรีดส่วนเกินของรัฐไทย," หน้า 78.

ราชวงศ์หมิงอยู่⁷¹ นอกจากนี้ในยุคราชวงศ์ชิงยังเกิดกบฏ โจร และความวุ่นวายขึ้นบ่อยครั้งเนื่องจากราชสำนักอ่อนแอจากการคุกคามโดยมหาอำนาจตะวันตก กบฏครั้งสำคัญครั้งหนึ่งคือกบฏไต้เผิงซึ่งความวุ่นวายครั้งนี้ลุกลามไปถึง 16 มณฑลด้วยกัน ราชสำนักชิงต้องใช้เวลาถึง 15 ปีจึงจะปราบกบฏครั้งนี้ลงได้สำเร็จในปี 1864⁷² ด้วยการปราบปรามที่รุนแรงของทางการจีนทำให้มีชาวจีนอพยพออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก

แต่สาเหตุที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ในจีนนั้นเป็นผลจากการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งก็คือการแผ่อิทธิพลเข้ามาของมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะจักรวรรดิอังกฤษ โดยความขัดแย้งสำคัญระหว่างจีนกับอังกฤษที่ส่งผลสะท้อนมากก็คือสงครามฝิ่น ที่ทางการจีนได้สั่งยึดและทำลายฝิ่นที่อังกฤษนำเข้ามาจำหน่ายในจีน ฝ่ายอังกฤษไม่พอใจจึงส่งกองเรือและทหารมายังจีนจึงได้เกิดสงครามขึ้น สงครามฝิ่นยุติลงด้วยความพ่ายแพ้ของจีนลงเงินลงนามในสนธิสัญญานานกิงปี 1842 ส่งผลให้จีนต้องเปิดเมืองท่า 5 เมือง คือ กวางโจว เอ๋อหมิง ฝูโจว หนิงโป และเซี่ยงไฮ้ รวมถึงยังต้องยกเกาะฮ่องกงให้อังกฤษเช่าด้วย พร้อมกับให้จีนยกเลิกระบบการค้าผูกขาดการค้าแบบกึ่งห้องในมณฑลกว่างตง ให้มีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในจีน และจีนยังต้องชดใช้ค่าฝิ่นที่จีนทำลายไปให้อังกฤษด้วย ในเวลาต่อมาประเทศต่างๆ ที่เข้ามาติดต่อจีนต่างก็เรียกร้องสิทธิตามแบบที่ทำกับอังกฤษด้วย⁷³

ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองทั้งจากภายนอกและภายในของจีนสร้างความเดือนร้อนให้ประชาชนเป็นอันมาก แรงงานจีนบ้างต้องถูกเกณฑ์ไปใช้ในการสงคราม จนบาดเจ็บล้มตาย และทุกข์พลภาพกันเป็นจำนวนมาก บ้างก็ต้องหลบหนีจากภัยสงคราม ส่งผลให้ไม่มีเวลาประกอบอาชีพและเพาะปลูกได้อย่างเต็มที่ ทำให้ผู้คนอดอยากแร้นแค้นอยู่โดยทั่วไป โจรผู้ร้ายก็ชุกชุม⁷⁴ นอกจากนี้จากการที่จีนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามเป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้รัฐต้องเรียกเก็บภาษีนานาชนิดให้สูงขึ้น ทำให้ราคาสินค้าเพิ่มสูงขึ้นด้วย นับเป็นการเพิ่มภาระให้ประชาชนอย่างมาก ปัจจัยด้านการเมืองเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ผลักดันให้ชาวจีนอพยพไปแสวงหาเส้นทางทำมาหากิน

⁷¹ ศรศักดิ์ ชูสวัสดิ์, "ผูกปี้ : การจัดเก็บเงินค่าแรงแทนการเกณฑ์แรงงานจากคนจีนในสมัยรัตนโกสินทร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 10.

⁷² ศุภวรรณ ขวรัตน์วงศ์, "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394," หน้า 121.

⁷³ Ibid., pp. 120-121.

⁷⁴ พูนเกศ จันกานนท์, "ประวัติความเป็นมาและการขยายตัวการค้าของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร ระหว่าง พ.ศ.2398-2475" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 3.

ในประเทศอื่นๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วย⁷⁵ ปัจจัยผลักจากการเมืองของจีนสอดคล้องกับการปรับเปลี่ยนนโยบายของจีน ที่ทางการจีนยกเลิกคำสั่งห้ามออกทะเลและอนุญาตให้มีการรับสมัครแรงงานเพื่อไปทำงานยังต่างแดนได้โดยถูกต้องตามกฎหมายอีกด้วย⁷⁶

นอกจากปัจจัยปัญหาด้านเศรษฐกิจที่ผลักดันให้เกิดการอพยพ อันเป็นผลสะท้อนมาจากปัจจัยความวุ่นวายไร้เสถียรภาพทางการเมืองแล้ว ปัญหาเศรษฐกิจของจีนเองยังเป็นปัญหาที่เกิดจากทรัพยากรในประเทศที่มีอยู่อย่างจำกัดไม่พอกับจำนวนประชากรมีมากล้น ส่วนหนึ่งเป็นข้อจำกัดทางภูมิประเทศและสภาพแวดล้อม เนื่องจากทางตอนใต้ของประเศจีนมีผู้อยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก แต่ว่ามีพื้นที่ราบไว้เพาะปลูกเพียงเล็กน้อย คิดเป็นประมาณร้อยละ 7 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยส่วนที่เหลือนั้นเป็นภูเขา ถึงแม้ว่าจะเป็นปีที่ได้ผลผลิตดีก็ไม่เพียงพอต่อการบริโภคเพราะผลผลิตมีเพียงพอกินได้แค่ 3 เดือนเท่านั้น⁷⁷

นอกจากนั้นในบริเวณดังกล่าวและใกล้เคียงยังเกิดภัยธรรมชาติติดต่อกันบ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็นอุทกภัย ภัยแล้ง ภัยไข้เจ็บ โรคระบาด และแผ่นดินไหว เป็นต้น การที่ทางตอนใต้ของจีนมีประชาชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นแต่มีพื้นที่เพาะปลูกน้อย ประกอบกับเกิดภัยธรรมชาติบ่อยครั้ง ทำให้อาหารขาดแคลน ทำการค้าลำบาก เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม จึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการที่ผลักดันให้ชาวจีนพากันอพยพไปทำมาหากินยังต่างประเทศ⁷⁸ โดยเฉพาะในประเทศไทยซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ จึงดึงดูดให้ชาวจีนพากันอพยพเข้ามาแสวงหาโอกาสในไทยมากขึ้น

ปัจจัยผลักสำคัญประการสุดท้ายคือความสะดวกในการเดินทาง และความก้าวหน้าด้านการคมนาคมที่เพิ่มขึ้นช่วยส่งเสริมให้ชาวจีนอพยพออกไปต่างประเทศมากขึ้น การที่พื้นที่จีนตอนใต้อยู่ใกล้กับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และไทย ประกอบกับมีท่าเรือที่สามารถเดินทางเชื่อมต่อไปยังต่างประเทศได้โดยตรง ทำให้ชาวจีนสามารถอพยพมาได้โดยสะดวก นอกจากนี้ เมื่อจีนแพ้สงครามฝิ่นให้อังกฤษได้ทำให้เส้นทางการอพยพของชาวจีนเปลี่ยนแปลงไปอีกด้วย เนื่องจากจีนถูกบังคับให้เปิดเมืองท่าและยกเกาะฮ่องกงให้อังกฤษ จึงเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวจีนกวางตั้งอพยพไปยังฮ่องกงมากยิ่งขึ้น และเป็นช่องทางให้อพยพต่อเนื่องไปยังโลกตะวันตก เช่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ต่อไปด้วย ส่งผลให้ชาวจีนอพยพมายังสยามลดน้อยลงชั่วระยะหนึ่ง จนกระทั่งมีการเปิดท่าเรือชวเอา

⁷⁵ เปรมา สัตยาวิฑูพิงศ์, "แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492," หน้า 14.

⁷⁶ ศุภวรรณ ขวรัตน์วงศ์, "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394," หน้า 121.

⁷⁷ เปรมา สัตยาวิฑูพิงศ์, "แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492," หน้า 13.

⁷⁸ Ibid.

ในปี 1861 จึงได้มีผลให้ชาวจีนอพยพไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และไทยมากขึ้นอีกครั้ง⁷⁹ ยิ่งไปกว่านั้นภายหลังเมื่อการคมนาคมพัฒนาขึ้นมีการใช้เรือกลไฟแทนเรือแบบเดิม ทำให้การขนส่งสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และราคาถูกลง การอพยพของชาวจีนจึงเพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัว

ในราวสมัยรัชกาลที่ 6 นั้นมีผู้อพยพชาวจีนเข้าสู่ไทยเพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ ยิ่งในช่วงรัชกาลที่ 7 นั้นจำนวนผู้อพยพชาวจีนในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเป็นประวัติการณ์และต่อเนื่องมาจนภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วย โดยปัจจัยที่ผลักดันให้ชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้น คือ ความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ระหว่างจีนคอมมิวนิสต์และรัฐบาลจีนก๊กมินตั๋งซึ่งปราบฝ่ายคอมมิวนิสต์จนต้องหนีออกนอกประเทศ ประกอบกับภัยพิบัติทางธรรมชาติต่อเนื่องรุนแรงทำให้เพาะปลูกไม่ได้ นอกจากการเกษตรกรรมที่ล้มเหลวแล้ว จำนวนประชากรภายในจีนยังเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากทำให้ขาดแคลนอาหาร และที่สำคัญคือจีนได้ถูกญี่ปุ่นรุกรานทำให้ประชาชนจำนวนมากเดือนร้อน มีการคาดการณ์ว่าจำนวนผู้อพยพออกจากจีนในช่วงนี้มีมากยิ่งขึ้นกว่าช่วงก่อนเกิดสงครามฝิ่นถึง 10 เท่า⁸⁰ ซึ่งประเทศไทยเองก็เป็นหนึ่งในจุดหมายที่ชาวจีนนิยมอพยพเข้ามา

ต่อมาเมื่อการเมืองในจีนเข้าสู่ช่วงการเปลี่ยนแปลงจากระบอบราชาธิปไตย ไปสู่ระบอบสาธารณรัฐ ได้ทำให้กฎเกณฑ์ที่เคยจำกัดควบคุมการอพยพของชาวจีนทั้งเข้าและออกนั้นผ่อนคลายลงกว่าเดิม ยังผลให้ชาวจีนมีอิสระในการอพยพไปแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจในต่างแดนได้สะดวกขึ้นกว่าเดิม หลังจากนั้นในช่วงที่ฝ่ายเจียงไคเช็คในจีนมีนโยบายกวาดล้างคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง ส่งผลให้จำนวนชาวจีนที่อพยพเข้ามาในไทยเพิ่มขึ้นอย่างน่าสังเกต⁸¹ ชาวจีนที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ลี้ภัยการกวาดล้างของเจียงไคเช็คเข้ามาในประเทศไทยเพื่อที่จะสามารถเคลื่อนไหวทางการเมืองได้สะดวก ในขณะเดียวกันก็มีชาวจีนที่นิยมคอมมิวนิสต์อีกกลุ่มที่ตั้งใจเข้ามาในประเทศไทย เพื่อแสวงหาความสนับสนุนและความร่วมมือจากชาวจีนในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงาน เช่น กรรมกร โรงสี กรรมกรโรงเลื่อย และโรงเรียนจีน เป็นต้น โดยมีจุดประสงค์ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในจีนเป็นสำคัญ โดยสาเหตุที่ชาวจีนที่นิยมคอมมิวนิสต์ได้เดินทางอพยพเข้ามาในประเทศไทยเพื่อใช้เป็นฐานปฏิบัติการทางการเมืองนั้น เพราะการลงโทษของทางการไทยนั้นเบากว่าในจีนและในดินแดนอาณานิคม หากโดนจับกุมจะมีโทษเพียงแค่การเนรเทศเท่านั้น

⁷⁹ Ibid., p. 15.

⁸⁰ ภูวคณ ทรงประเสริฐ, "นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2500)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 20.

⁸¹ เอื้อมพร ศรสวรรณ, "การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2438-2475," หน้า 179.

แม้ว่าในช่วงรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตลอดจนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลไทยจะมีปัญหารุนแรงกับชาวจีนบ่อยครั้ง แต่ในระยะหลังสงครามโลกสิ้นสุดก็ยังมีชาวจีนอพยพเข้ามาไทยอีกเป็นจำนวนมาก เพียงในช่วงปี 1945-1946 ก็มีชาวจีนอพยพเข้ามากกว่า 170,000 คน เนื่องจากชาวจีนต้องการจะหนีภัยสงครามระหว่างกองทัพของรัฐบาลจีนก็กมิตั้ง และกองทัพปลดแอกประชาชนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่รบกวนกันอย่างรุนแรง ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างเกณฑ์ชาวจีนเข้าร่วมสงครามด้วย⁸²

2.2.2 บริบทและปัจจัยผลักดันให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่มาสู่ประเทศไทย

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่หรือที่รัฐบาลจีนเรียกว่า Xinyimin หมายถึงคลื่นของผู้อพยพชาวจีนที่อพยพออกจากประเทศจีนหลังจากนโยบายเปิดประเทศ (Open Door Policy) ในสมัยเติ้งเสี่ยวผิงในทศวรรษ 1970 ในช่วงแรกชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้เคลื่อนย้ายไปสู่ประเทศพัฒนาแล้วเป็นหลัก เช่น ในทวีปอเมริกาเหนือ จากมุมมองของรัฐบาลจีนนั้นไม่คาดหวังให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่จะต้องเดินทางกลับประเทศหรือไม่ แต่หวังให้ชาวจีนเหล่านี้สร้างโอกาสที่จะประสบความสำเร็จและได้กำไรจากความสำเร็จทางเศรษฐกิจในต่างประเทศ⁸³

นอกจากนี้ไม่ว่าชาวจีนอพยพระลอกใหม่จะตั้งถิ่นฐานอยู่นอกประเทศจีนหรือจะเดินทางกลับหรือจะไปกลับระหว่างจีนกับประเทศใหม่ ชาวจีนอพยพเหล่านี้ก็จะส่งเงินกลับประเทศบ้านเกิด (Money Remittances) หรือสนับสนุนการลงทุน หรือบริจาคเงินช่วยเหลือชาวจีนในประเทศบ้านเกิด โดยประมาณกันว่าในช่วงทศวรรษ 1980 มีชาวจีนอพยพไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วกว่า 6 ล้านคน แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทศวรรษที่ 1990 เพราะชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้เปลี่ยนจุดหมายไปสู่ประเทศที่กำลังพัฒนามากขึ้น เช่น ทวีปอเมริกาใต้ แอฟริกา ยุโรปตะวันออก รัสเซีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁸⁴

ประเทศจีนภายหลังจากเปิดประเทศในสมัยเติ้งเสี่ยวผิงก็ได้มีการรับเอาแนวคิดเสรีนิยมทางเศรษฐกิจไปประยุกต์ใช้ พร้อมกับเปิดประเทศสู่โลกภายนอกตามนโยบายเปิดประตู (Open-door Policy) เพื่อเปิดรับการลงทุนจากภายนอก และจัดพื้นที่เศรษฐกิจ (Economic Zone) เพื่อต้อนรับ

⁸² ภูวดล ทรงประเสริฐ, "นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2500)," หน้า 145-148.

⁸³ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, ed. Yos Santasombat (New York: Palgrave Macmillan, 2015), p. 148.

⁸⁴ Ibid.

การลงทุนแบบต่างๆ จากภายนอก โดยกลุ่มทุนจีนโพ้นทะเลจากไทยก็เป็นประเทศแรกๆ ที่เข้าไปลงทุนในจีน ยิ่งไปกว่านั้นจีนได้มีนโยบายผ่อนปรนต่อการเคลื่อนย้ายของคนโดยเฉพาะแรงงานออกจากชนบท และออกนอกประเทศ นอกจากนี้ยังมีนโยบายสี่ทันสมัย (Four Modernizations) เน้นการพัฒนาการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การทหาร และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เพื่อตอบรับต่อการพัฒนาประเทศ รัฐบาลจีนจึงมีนโยบายที่เปิดต่อการเดินทางออกนอกประเทศมากยิ่งขึ้น ลดขั้นตอนต่างๆ ให้สะดวกยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ชาวจีนเดินทางออกไปนอกประเทศเพื่อแสวงหาความรู้และสร้างสายสัมพันธ์กับโลกภายนอกมากขึ้น

ต่อมาจีนได้ยกระดับความเชื่อมโยงกับภายนอกหลังจากที่ได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO) ในปี 2001 พร้อมกับดำเนินมาตรการผ่อนคลายนโยบายการลงทุนมาโดยตลอด รัฐบาลจีนได้ใช้นโยบายก้าวออกไป (Going out Policy) ของทุนและภาคธุรกิจจีน⁸⁵ เพื่อให้จีนเพิ่มการลงทุนและค้าขายในต่างประเทศเพื่อหวังเอาประโยชน์จากศักยภาพทางการตลาดและทรัพยากรของโลก ซึ่งจะช่วยเสริมเสถียรภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน⁸⁶ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากรัฐวิสาหกิจจีน ธุรกิจจีน และชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เดินทางไปทำธุรกิจในหลายประเทศทั่วโลก ทั้งแอฟริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ แคนาดา ยุโรป และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นต้น ทั้งนี้จีนได้ตอบสนองต่อนโยบายส่งออกคนจีนไปเป็นผู้ประกอบการของโลก โดยการใช้นโยบายชาตินิยมเชิงอัตลักษณ์ของชาวจีนโพ้นทะเลในจีนแผ่นดินใหญ่โดยให้ภาพของชาวจีนอพยพรุ่นใหม่ว่าเป็นทรัพยากรอันล้ำค่าต่อการพัฒนาเศรษฐกิจจีนยุคใหม่ ประหนึ่งเป็น ผู้รักชาติ (Patriotic) รุ่นใหม่ของจีน⁸⁷ จากนั้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจีนก็เป็นไปอย่างก้าวกระโดด การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วของจีน ได้นำไปสู่ประเด็นปัญหาใหม่ๆ ภายในจีนเองซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในระดับระหว่างประเทศด้วย เพราะในโลกของการพึ่งพาซึ่งกันและกันนั้นเส้นแบ่งระหว่างภายในและภายนอกประเทศนั้นเลือนราง จนทำให้นโยบายที่ดำเนินการในประเทศหนึ่งส่งผลไปยังอีกประเทศหนึ่งด้วย⁸⁸

⁸⁵ อรรถญา ศิริผล, ผู้ค้าจีนในชายแดนลุ่มน้ำโขง, หน้า 53-54.

⁸⁶ ศิริพร สัจจานันท์ และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ จีนกับการใช้ที่ดินในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2556), หน้า 2-8.

⁸⁷ ยศ สันตสมบัติ, มังกรหลากสี: การขยายอิทธิพลเหนือดินแดนและพันธกิจเผยแผ่อารยธรรมในอุซเบกิสถาน (เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2557), หน้า 98.

⁸⁸ Robert O. Keohane and Joseph S. Nye., *Power and Interdependence*, 4 ed. (United States: Pearson Education, 2012), p. 21.

การปฏิรูปเศรษฐกิจจีนและการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วนอกจากจะนำความเจริญมั่งคั่งทางการเงินมาสู่จีนแล้ว อีกด้านหนึ่งจะนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ ที่สำคัญ เช่น ปัญหามลภาวะที่เพิ่มขึ้น ความต้องการมีส่วนร่วมและการแสดงออกทางการเมืองอย่างเสรีของประชาชน และการเพิ่มขึ้นของความแตกต่างทางด้านรายได้ของคนในเมืองกับในชนบท โดยเฉพาะระหว่างมณฑลชายฝั่งที่ติดทะเลกับมณฑลตอนในของประเทศ รวมถึงการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่สูงภายในประเทศ อันเป็นผลจากนโยบายทุนนิยมเสรีนิยม และการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ไม่สมดุล ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะมีผลต่อเศรษฐกิจ การเมือง และสวัสดิภาพของประชาชนจีนในระยะยาว

นอกจากนี้การที่ภาคเศรษฐกิจของจีนต้องพึ่งพาการลงทุนและการส่งออก ดังนั้นการสร้างความมั่นคงให้แก่อุตสาหกรรมภายในประเทศด้วยการแสวงหาพลังงาน ทรัพยากร และวัตถุดิบให้เพียงพอต่อความต้องการจึงเป็นสิ่งจำเป็น ไม่เพียงเท่านั้นจีนยังต้องแสวงหาตลาดเพื่อรองรับสินค้าจำนวนมากที่ผลิตขึ้นด้วย และที่สำคัญไม่แพ้กันคือความมั่นคงทางอาหารเพื่อสนองตอบต่อคนนับพันล้านของจีน ที่บางส่วนละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมอพยพเข้ามาในเมืองเพราะความแตกต่างด้านรายได้ การขยายตัวของเขตเมือง ประกอบกับพื้นที่การเกษตรที่ถูกใช้ถึงขีดจำกัดเต็มพื้นที่ อีกทั้งปัญหาความแห้งแล้งของมณฑลตอนในของประเทศ ซึ่งอาจทำให้อาหารไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภคของชาวจีน

ด้วยปัจจัยปัญหาในประเด็นต่างๆ ของจีน ทั้งเรื่องสวัสดิภาพของประชาชน เรื่องความมั่นคงทางเศรษฐกิจ พลังงาน ทรัพยากร ตลาดระบายสินค้า และความมั่นคงทางอาหาร ขับดันให้จีนต้องแสวงหาการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับนานาประเทศทั่วโลกในหลากหลายช่องทางการติดต่อ ทั้งภาครัฐ ราชการ และประชาชน เพื่อรักษาอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้ได้อย่างมีเสถียรภาพ และยั่งยืน โดยนโยบายก้าวออกไปดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น พร้อมกับการเจริญสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะกับประเทศกำลังพัฒนาอย่างในทวีปแอฟริกา ยุโรปตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยการที่จีนเพิ่มการลงทุน การค้า และความช่วยเหลือต่างประเทศ⁸⁹ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ความมั่นคงของจีนในการเข้าถึงทรัพยากร การค้าและตลาด เช่น การลงทุนทำการเกษตรในลาว กัมพูชา และหลายประเทศในแอฟริกา การลงทุนในธุรกิจน้ำมันและก๊าซ

⁸⁹ Yos Santasombat, "Introduction," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, ed. Yos Santasombat (New York: Palgrave Macmillan, 2015), p. 4.

ธรรมชาติในแอฟริกา เอเชียกลาง และตะวันออกกลาง รวมถึงรัสเซีย การลงทุนในธุรกิจเหมืองแร่ ใน ออสเตรเลีย บราซิล และพม่า เป็นต้น⁹⁰

ปัญหาของการมีอุปทานส่วนเกินของสินค้าจีนอันเกิดจากการแข่งขันที่เข้มข้นภายในประเทศ กดดันให้ธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กให้ต้องเร่งแสวงหาตลาดรองรับภายนอกประเทศ โดยที่เอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ได้ถูกให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก เนื่องจากความใกล้ชิดทั้งทางภูมิศาสตร์และ วัฒนธรรมค่านิยม เพราะมีชาวจีนโพ้นทะเลอาศัยเป็นจำนวนมากซึ่งส่วนมากจะบริโภคสินค้าที่เป็น แบบจีน

สำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นถือได้ว่าเป็นมิตรประเทศที่ใกล้ชิดกับจีนมายาวนาน ในทางภูมิรัฐศาสตร์ก็ใกล้ชิดติดพรมแดนจีนและมีทางออกสู่ทะเล จึงเป็นหนึ่งในประตูหลังบ้านของ จีน นอกจากนี้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีสัมพันธ์ในด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดกับจีน ยิ่งกว่าภูมิภาคอื่นๆ อีกทั้งยังเป็นที่อยู่ของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่ใหญ่ที่สุดในโลก ทั้งยังมีสภาพสังคม และวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับจีนอีกด้วย จึงเป็นเรื่องที่สะดวกที่จีนจะขยายการพึ่งพาซึ่งกันและกัน มายังภูมิภาคนี้ให้มากยิ่งขึ้น โดยใช้ตัวแสดงระหว่างประเทศอย่างชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ ซึ่งสามารถใช้ปัจจัยในข้างต้นสร้างความได้เปรียบในเรื่องมูลค่าในการเดินทางเชื่อมโยงที่ถูกกว่าภูมิภาคอื่น⁹¹ พร้อมกับเต็มไปด้วยโอกาสทางธุรกิจ เพราะในภูมิภาคนี้เต็มไปด้วยทรัพยากร พลังงาน และอาหาร อีกด้วย

โดยจีนที่เป็นมหาอำนาจในภูมิภาคได้ให้ความสำคัญและกำหนดยุทธศาสตร์มุ่งเชื่อมโยงกับ ไทยและอาเซียน จีนได้ให้ความสำคัญต่อภูมิภาคอาเซียนและไทยเป็นอย่างมาก โดยจีนได้เร่งพัฒนา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 โดยพยายามเปิดพื้นที่เศรษฐกิจด้านมณฑลยูน นานและกวางสีให้เชื่อมโยงกับกลุ่ม GMS ทั้งทางถนน ทางรถไฟธรรมดา รถไฟความเร็วสูง และทาง แม่น้ำโขง โดยให้การสนับสนุนแบบให้เปล่าในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจำนวนมาก รวมถึงการที่ จีนลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษทั้งในลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม

ด้านการลงทุน ในช่วงทศวรรษ 1990 จีนยังคงเป็นประเทศที่รอการลงทุนโดยตรงจาก ต่างประเทศ รวมถึงการลงทุนจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ก็มีบางรัฐวิสาหกิจของจีนที่ออกไป ลงทุนในต่างประเทศ เช่น กิจการพลังงาน อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 บทบาทของจีน

⁹⁰ ศิริพร สัจจานันท์ และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ จีนกับการใช้ที่ดินในประเทศไทย, หน้า 2-8.

⁹¹ Hsing-Chou Sung, "China's Geoeconomic Strategy: Toward the Riparian States of the Mekong Region," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, ed. Yos Santasombat (New York: Palgrave Macmillan, 2015), p. 41.

ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จีนกลายเป็นผู้ลงทุนสำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาเงินยืมทวิภาคีจากผู้ลงทุนสำคัญมากขึ้น เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วของจีนส่งผลต่อความต้องการพลังงานและวัตถุดิบมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น การที่เศรษฐกิจของจีนเติบโตอย่างรวดเร็วคงที่ทำให้มีเงินทุนไหลเข้ามาสู่ประเทศเป็นจำนวนมาก ทำให้บริษัทของจีน โดยเฉพาะรัฐวิสาหกิจมีศักยภาพในการออกไปลงทุนภายนอกได้⁹²

นับตั้งแต่ปี 2000 เป็นต้นมาจุดหมายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้ค่อยๆ เปลี่ยนจากการเคลื่อนไปสู่ประเทศพัฒนาแล้ว ย้ายมาเป็นการเคลื่อนเข้าสู่ประเทศกำลังพัฒนามากขึ้น เช่น แอฟริกา อเมริกาใต้ รัสเซีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เฉพาะแค่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีการประเมินว่ามีชาวจีนอพยพระลอกใหม่เคลื่อนย้ายเข้ามาถึง 2,500,000 คน⁹³ โดยชาวจีนที่อพยพไปสู่ประเทศพัฒนาแล้วที่หลากหลายประเภทตั้งแต่ที่เป็นนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ วิชาชีพต่างๆ หรือแรงงานไร้ฝีมือ และนักเรียนนักศึกษา ขณะที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับภาคธุรกิจ เช่น นักลงทุน นักธุรกิจ พ่อค้า⁹⁴ โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ใกล้ชิดกับจีน การไหลเคลื่อนของชาวจีนอพยพระลอกใหม่และการขยายอิทธิพลสู่ภูมิภาคอาเซียนนั้นจึงสะดวกกว่าภูมิภาคอื่นๆ โดยการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศขึ้นอยู่กับบริบททางเศรษฐกิจและภูมิศาสตร์

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่สามารถดำเนินการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจีน ในการตอบสนองต่อประเด็นอันหลากหลายที่มีใช้เพียงด้านความมั่นคงทางการทหารและการเมือง แต่ในด้านการเสริมสร้างการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยการเป็นนักลงทุน พ่อค้า นักธุรกิจ เกษตรกร และผู้ประกอบการ ในหลายด้าน เช่น ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรที่จีนเน้นเพิ่มการลงทุนและการให้เงินช่วยเหลือต่างประเทศ เพื่อเข้าถึงและรักษาเสถียรภาพของอุปทานในด้านพลังงาน ทรัพยากร และวัตถุดิบ สำหรับภาคการผลิตของจีน เช่น จีนได้ร่วมลงทุนเพื่อสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าในเมียนมาร์ ลงทุนทำเหมืองแร่ ลงทุนปลูกยางพาราในลาวโดยทำข้อตกลงให้แรงงานชาวจีนเข้าไปกรีดยางแทนแรงงานท้องถิ่น เป็นต้น

⁹² Ibid., p. 44.

⁹³ Guotu and Wangbo., "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia," p. 177.

⁹⁴ Hsing-Chou Sung, "China's Geoeconomic Strategy: Toward the Riparian States of the Mekong Region," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 41.

ยุทธศาสตร์ในข้างต้นนอกจากจะเป็นการสร้างความมั่นคงทางทรัพยากรให้แก่จีนแล้ว ยังเป็นการบรรเทาความตึงเครียดต่อปัญหาความแตกต่างทางด้านรายได้และการแข่งขันที่สูงเกินไปในจีนเองด้วย เพราะชาวจีนอพยพพระลอกใหม่บางส่วนคือผู้ประกอบการที่ไม่มีศักยภาพเพียงพอต่อการแข่งขันที่รุนแรงในแผ่นดินจีนจึงเดินทางออกมหาลู่ทางในดินแดนใกล้เคียงที่มีลู่ทางมากกว่า⁹⁵ มีชาวจีนอพยพรุ่นใหม่ที่เป็นพ่อค้าเร่เดินทางค้าขายตามชายแดน บางส่วนก็เช่าที่ในลาวทำการเกษตร บางส่วนก็ทำธุรกิจนำเข้าส่งออก บางส่วนก็ทำธุรกิจท่องเที่ยว บางส่วนก็อาศัยความตกลงระหว่างรัฐบาลในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษใน CLMV เช่าที่นานหลายสิบปี สร้างบ่อนกาสิโน รีสอร์ท และศูนย์การค้า เป็นต้น

ในด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหาร จีนได้ส่งเสริมให้มีโครงการผลิตทางการเกษตรขนาดใหญ่ทั้งในประเทศและในดินแดนของประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน เพื่อยกระดับความมั่นคงทางอาหารด้วยราคาที่ถูกลงและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น⁹⁶ ดังจะเห็นได้จากการลงทุนในไร่ขนาดใหญ่ของชาวจีนใน CLMV เพื่อผลิตพืชพาณิชย์ ทั้งข้าวโพด ถั่วเหลือง ปศุสัตว์ ผักสวนครัว และสินค้าการเกษตรอื่นๆ เพื่อป้อนเข้าสู่โรงงานในจีน รวมถึงการกว้านซื้อหรือตั้งโรงงานแปรรูป เพื่อผูกขาดสินค้าการเกษตรคุณภาพสูงในประเทศไทยอีกด้วย

ในด้านยุทธศาสตร์การแสวงหาตลาดระบายสินค้าของจีน เพื่อจัดการกับปัญหาอุปทานส่วนเกินที่เป็นประเด็นปัญหาสำคัญทางเศรษฐกิจของจีน รัฐบาลจีนได้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประกอบการชาวจีน โดยเฉพาะขนาดเล็กและขนาดกลางที่ได้รับแรงกดดันหนักจากการแข่งขันภายในประเทศ ให้ออกไปทำธุรกิจค้าขายในต่างประเทศ⁹⁷ โดยสนับสนุนทั้งด้านความร่วมมือ ด้านเงินทุน และความรู้ พร้อมกับได้สร้างตลาดจีนขึ้นเพื่อเป็นแหล่งระบายสินค้าของจีน ให้กระจายออกไปในหลายภูมิภาค และยังเป็นการกระจายคนที่ไม่มียานทำแทนที่จะอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่ก็หันไปแสวงหาโอกาสในอาเซียนแทน⁹⁸ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากตัวอย่างที่เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว

⁹⁵ อรรถญา ศิริผล, ผู้ค้าจีนในชายแดนลุ่มน้ำโขง, หน้า 48-53.

⁹⁶ Yos Santasombat, "Introduction," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 4.

⁹⁷ Hsing-Chou Sung, "China's Geoeconomic Strategy: Toward the Riparian States of the Mekong Region," *ibid.*, p. 44.

⁹⁸ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," *ibid.*, p. 151.

ประเทศลาว ตรงข้ามชายแดนอำเภอเชียงของในประเทศไทย จีนได้ก่อสร้างตลาดสินค้าจีนขึ้นในปี 2002 มีจำนวนร้านค้าสินค้าจากจีนมากกว่า 35 ร้าน ดำเนินการโดยผู้ค้าชาวจีนทั้งหมด⁹⁹

ด้านภาษาและวัฒนธรรมจีนซึ่งเป็นหนึ่งในหลากหลายช่องทางทางการติดต่อในการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน ได้ถูกเผยแพร่ผ่านรูปแบบอันหลากหลายในนามของภารกิจเผยแผ่อารยธรรม (Civilizing Mission)¹⁰⁰ ทั้งการส่งเสริมสถาบันขงจื้อในสถานศึกษาต่างๆ ในอาเซียน ส่งเสริมการสอนภาษาจีนโดยส่งครูจีนเข้ามาในโรงเรียนของประเทศต่างๆ ในอาเซียน รวมทั้งส่งเสริมโครงการทำลายยาเสพติด ลดระดับความยากจน โดยการช่วยเหลือให้เกิดการปลูกยางพาราทดแทนการปลูกฝิ่นในลาว เป็นต้น และในด้านการสร้างเครือข่าย จีนได้สถาปนาสร้างเครือข่ายพันธมิตรในหลายประเทศผ่านความร่วมมือ การลงทุน และเงินช่วยเหลือทั้งนี้เพื่อสนับสนุนสถานภาพของจีนในเวทีระดับโลก

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้เริ่มอพยพเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงหลังทศวรรษ 1990 เนื่องจากรัฐบาลจีนได้ดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์โดยให้ความยืดหยุ่นในการเคลื่อนย้ายประชากร การพัฒนาเศรษฐกิจ สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาและเชื่อมต่อของจีนกับอาเซียนตอนบนผ่านโครงการต่างๆ ยิ่งกว่านั้นในช่วงหลังของทศวรรษ 2000 ที่จีนดำเนินนโยบายก้าวออกไปของทุนจีนและคนจีนให้ไปทำธุรกิจต่างๆ ภายนอกประเทศ ทำให้กระแสการหลั่งไหลของชาวจีนกลับมาสู่ภูมิภาคนี้เพิ่มขึ้นอีกครั้ง¹⁰¹

จีนอพยพระลอกใหม่แตกต่างจากการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต โดยการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่จะสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการค้าระหว่างประเทศ การค้าข้ามแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศจีน¹⁰² โดยชาวจีนระลอกใหม่นั้นเป็นผู้เล่นสำคัญในการบูรณาการทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงไทยด้วย¹⁰³ ในขณะที่ชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตจะเน้นบทบาททางการค้าบนพื้นฐานที่นำผลประโยชน์มาตกแก่ไทยมากกว่า ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะกระบวนการกลืนกลายทั้งทางวัฒนธรรมและการเมืองได้ผลต่อบริบทในอดีตมากกว่าปัจจุบัน ซึ่งชาวจีนอพยพระลอกใหม่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ถือสัญชาติจีน และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐของจีนด้วย

⁹⁹ พิทยา พุสสาย, "ผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ต่อชุมชนชายแดนในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง : การเกิดขึ้นของตลาดจีนและการตอบสนองของคนในท้องถิ่นเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว," *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง* 4, no. 1 (2551): หน้า 158.

¹⁰⁰ ยศ สันตสมบัติ, *มังกรหลากสี: การขยายอิทธิพลเหนือดินแดนและพันธกิจเผยแผ่อารยธรรมในอุษาคเนย์*, หน้า 220.

¹⁰¹ อรรถวิภา ศิริผล, *ผู้ค้าจีนในชายแดนลุ่มน้ำโขง*, หน้า 47-48.

¹⁰² สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

¹⁰³ Hsing-Chou Sung, "China's Geoeconomic Strategy: Toward the Riparian States of the Mekong Region," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 41.

อีกทั้งด้วยบริบทระหว่างประเทศที่เป็นโลกาภิวัตน์มากขึ้นทั้งการเชื่อมต่อทางกายภาพและที่เป็นในรูปของข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการผ่อนปรนกฎระเบียบผ่านแดน ทำให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ใกล้ชิดกับแผ่นดินแม่แม้จะอยู่ในประเทศอื่นมากกว่าชาวจีนโพ้นทะเล¹⁰⁴ การเชื่อมต่อทางกายภาพเช่นโครงการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ระหว่างจีนและอาเซียน ก็ส่งผลให้เส้นทางการเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ซึ่งเดินทางมาทางบกและอากาศแตกต่างจากชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตที่เชื่อมโยงกันด้วยการเดินเรือที่ทั้งห่างไกลและใช้เวลานาน และด้วยความใกล้ชิดนี้เองที่สร้างความแตกต่างระหว่างชาวจีนใหม่และเก่าอีกประการ คือชาวจีนโพ้นทะเลเก่ามักไม่ค่อยทำการเกษตร แต่ชาวจีนระลอกใหม่มีการเข้าสู่ธุรกิจการเกษตรมากขึ้น เนื่องจากความต้องการอาหารของจีนและความสะดวกในการขนย้ายสินค้าเกษตรที่เน่าเสียง่ายได้สะดวกรวดเร็วขึ้นกว่าอดีตเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในหลายประเทศยังมักจะขัดแย้งกับชาวจีนโพ้นทะเลเก่าที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นด้วย¹⁰⁵

การไหลเคลื่อนของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ไปสู่ดินแดนต่างๆ ภายนอกจีนแผ่นดินใหญ่ เป็นช่องทางหนึ่งของจีนเพื่อขยายอิทธิพลในภูมิภาคอาเซียนตอนบน อย่างไรก็ตาม การไหลเคลื่อนและอิทธิพลของชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นก็แตกต่างกันออกไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยเหตุผลอย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพราะชาวจีนโพ้นทะเลที่มาก่อนในอดีตมีการรวมกลุ่มสมาคมและกระตุลข่ายในหลายประเทศ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องต่างๆ และปกป้องต่อรองกับรัฐบาลท้องถิ่น ในประเทศที่องค์กรชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้เข้มแข็งมีอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ก็ยากที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่จะสามารถสอดแทรกเข้ามา มีอิทธิพลได้ในระยะสั้น ประการที่สอง เพราะบทบาทของไต้หวันในภูมิภาค เช่นในพื้นที่พรมแดนจีน-เมียนมาร์ และตอนเหนือของไทย มีกลุ่มชาวจีนยูนนานที่เป็นอดีตทหารก็มิมินตั้งต่อต้านคอมมิวนิสต์อพยพเข้ามาก่อตั้งชุมชนในเชียงราย กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ยังคงได้รับการสนับสนุนบางส่วนจากไต้หวันอยู่¹⁰⁶ ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ยังคงมีไม่มากนักในประเทศไทยเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค

104 Ibid.

105 วรรณรัตน์ ท่าห้อง และ วรศักดิ์ มัทธโนบล, "ชาวจีนใหม่กับความมั่นคงของชุมชนในกลุ่มประเทศ Clmv," จีนกับความมั่นคงของมนุษย์ ปีที่ 3 (ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ ชั้น 4 อาคารประชาธิปไตย-ราไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556): หน้า 135.

106 Yos Santasombat, "Introduction," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 6.

2.3 บริบทและแรงจูงการอพยพของชาวจีนมาสู่ประเทศไทย

ชาวจีนได้อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาสู่ประเทศไทยมาเป็นเวลายาวนานโดยมีหลากหลายเหตุปัจจัยที่เอื้ออำนวยและดึงดูดให้ชาวจีนไหลหลั่งเข้ามาสู่ประเทศนี้ และด้วยความสังคมไทยเป็นสังคมเปิดทำให้ชาวต่างชาติสามารถเข้ามาทำมาหากินได้อย่างอิสระ¹⁰⁷ ประกอบกับการที่ชาวจีนเข้ามาอาศัยติดต่อทำมาหากินในเมืองไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน จนเกิดความคุ้นเคยกับประชาชนและราชสำนักไทยเป็นอย่างดี โดยไม่ถือว่าชาวจีนเป็นชาวต่างชาติเช่นกับชาวตะวันตกหรือแขกตะวันออกกลาง ยิ่งไปกว่านั้น ชาวจีนยังได้รับการปฏิบัติที่ดีจากราชสำนักไทย พร้อมทั้งได้สิทธิพิเศษมากกว่าพ่อค้าชาวต่างชาติอื่นๆ¹⁰⁸ ยิ่งเป็นการดึงดูดชาวจีนโพ้นทะเลรวมถึงชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในปัจจุบันให้เข้ามาประกอบอาชีพในประเทศไทย

2.3.1 บริบทและปัจจัยดึงดูดชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตให้เข้ามาสู่ประเทศไทย

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาสู่ประเทศไทย โดยเฉพาะจากความเจริญเติบโตของการค้าข้าวในสมัยอยุธยาตอนปลาย¹⁰⁹ ยิ่งต่อมาภายหลังพระเจ้าตากสินที่เป็นลูกครึ่งจีนแต่ใจได้สถาปนารัฐธนบุรียิ่งดึงดูดให้ชาวจีนให้เข้ามาในไทยมากขึ้น โดยเฉพาะจีนแต้จิ๋วซึ่งจะมีบทบาทอย่างมากในทางการเศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงธนบุรีรวมถึงต้นรัตนโกสินทร์ พร้อมทั้งยังได้รับความโปรดปรานและความสนับสนุนจากพระเจ้าตากจึงทำให้ชาวจีนแต้จิ๋วถูกเรียกว่า “จีนหลวง”¹¹⁰อีกด้วย

ชาวจีนยิ่งทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นภายหลังจากสถาปนารัฐธนบุรีโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ การค้า และการทูต ซึ่งราชสำนักได้ใช้ประโยชน์จากชาวจีนเป็นกลไกสำคัญในการฟื้นฟูบ้านเมือง ฟื้นฟูเศรษฐกิจการค้า และเชื่อมความสัมพันธ์กับต่างประเทศหลังจากระบบต่างๆ ได้ล่มสลายลงหลังจากกรุงศรีอยุธยาแตก พร้อมทั้งใช้เป็นหน่วยหารายได้จากแหล่งอื่นมาเป็นทุนในการบริหารราชการแผ่นดิน สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงตระหนักว่าการค้าต่างประเทศโดยเฉพาะกับจีนเป็น

¹⁰⁷ ศุภวรรณ ชวรัตน์วงศ์, "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394," หน้า 6.

¹⁰⁸ Ibid., p. 21.

¹⁰⁹ สุภางค์ จันทวานิช และคนอื่นๆ, *ชาวจีนแต้จิ๋วในประเทศไทยและในภูมิภาคอื่นที่เอื้ออำนวย สมัยที่หนึ่ง 2310 (1767) - 2393 (1850)*, หน้า 90.

¹¹⁰ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, *สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคนอื่นๆ, 2 ed. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548), หน้า 19.

แหล่งรายได้สำคัญ จึงทรงส่งเสริม สนับสนุน และชักชวนให้ชาวจีนเข้ามาทำการค้าในไทย รวมถึงเข้ารับราชการในกรมกองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศของไทย¹¹¹

การค้าในสมัยธนบุรีนั้นมีบทบาทสำคัญในการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของไทยเป็นอย่างมาก สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงพยายามชักชวนพ่อค้าชาวต่างชาติเข้ามาค้าขายเพื่อจะได้ซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคแจกจ่ายแก่ราษฎร ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นพ่อค้าชาวจีนที่เข้ามาติดต่อกับไทยมากกว่าชาติอื่นๆ นอกจากนี้พระองค์ยังได้ทรงใช้พวกช่างศิลป์และช่างฝีมือชาวจีนมาช่วยสร้างเมืองขึ้นใหม่ โดยช่างเทคนิคชาวจีนเหล่านี้ได้พากันอพยพจากประเทศจีนต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และวัสดุจำพวกอิฐและผลิตภัณฑ์สำหรับการก่อสร้างอื่นๆ ยังได้นำเข้ามาจากประเทศจีนอีกด้วย¹¹²

ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังเห็นประโยชน์ของการจ้างแรงงานมากขึ้น โดยเฉพาะชาวจีน ไม่ว่าจะด้วยจะเป็นเพราะรัฐบาลขาดความสามารถในการเรียกเกณฑ์แรงงานได้เต็มที่ หรือเพราะแรงงานจีนมีประสิทธิภาพในการทำงานมากกว่าไพร่ไทยก็ตาม จึงทำให้รัฐต้องการเงินตราในการจ้างแรงงานเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นแรงงานจีนที่ไร้ฝีมือหรือแรงงานจีนที่มีฝีมือก็ตาม

ความต้องการแรงงานดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องจากกิจกรรมบางอย่างของรัฐบาลรัตนโกสินทร์ตอนต้นต้องการความรู้ความชำนาญของจีนซึ่งอยู่นอกเหนือระบบไพร่ เช่น การเดินเรือ การค้าขาย การต่อเรือ และการทำน้ำตาล เป็นต้น ยังผลให้รัฐบาลต้องการเงินตราในการใช้จ่ายมากขึ้นซึ่งไม่อาจหาได้จากแรงงานไพร่หรือส่วย นอกจากนี้ความต้องการอาวุธปืนให้แก่กองทหารซึ่งรัฐบาลต้องหาซื้อจากต่างชาติโดยต้องใช้เงินตราเช่นกัน¹¹³ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รัฐต้องให้ความสำคัญกับการค้าต่างประเทศอย่างมาก เพราะเป็นแหล่งรายได้สำคัญและเป็นแหล่งที่มาของเงินตรา นอกจากนี้รายได้จากการค้ากับต่างประเทศยังเป็นรายได้หลักของรัฐบาลในการแจกเบี้ยหวัดแก่เหล่าขุนนางอีกด้วย¹¹⁴ เพราะรายได้จากการเก็บภาษีอากรยังไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายของรัฐ เนื่องจากอยู่ในระยะฟื้นฟูบูรณะ

¹¹¹ ศุภวรรณ ชวรัตน์วงศ์, "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394," หน้า 73.

¹¹² สารสิน วีระผล, *จิ้มก้องและกำไร : การค้าไทย-จีน 2195-2396/1652-1853*, แปลโดย พรรณงาม เก่าธรรมสาร และคนอื่นๆ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548), หน้า 170.

¹¹³ นิธิ เอียวศรีวงศ์, "วัฒนธรรมกรรมพิภพวัฒนธรรมต้นรัตนโกสินทร์," in *ปากไก่และใบเรือ : รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ต้นรัตนโกสินทร์* (นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2555), หน้า 69.

¹¹⁴ Ibid., p. 70.

ประเทศ และอยู่ในภาวะสงครามกับพม่า¹¹⁵ จึงทำให้สภาพการเงินการคลังของรัฐยังไม่มั่นคงเท่าที่ควร

ในช่วงศตวรรษที่ 19 ชาวจีนเป็นที่ต้องการอย่างมากในตลาดแรงงานโลก โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศมหาอำนาจตะวันตก และประเทศอาณานิคมต่างๆ เนื่องจากแรงงานจีนเป็นแรงงานที่มีคุณภาพและมีความมานะอดทนในการทำงาน ช่วงเวลาดังกล่าวจึงมีชาวจีนจำนวนมากเดินทางอพยพไปขายแรงงานในหลายประเทศรวมถึงประเทศไทยด้วย¹¹⁶

สภาพการณ์ของไทยในช่วงต้นรัตนโกสินทร์มีความเหมาะสมต่อการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนเป็นอย่างมาก เพราะประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์ ปราศจากภัยธรรมชาติที่รุนแรง ทำการเพาะปลูกได้ผลดี มีพื้นที่กว้างว่างเปล่าอีกเป็นจำนวนมาก¹¹⁷ และไทยอยู่ในภาวะที่ขาดแคลนแรงงานเป็นอย่างมากรัฐจึงต้องการกำลังคนในการพัฒนาภาคส่วนต่างๆ ของบ้างเมือง โดยเราสามารถแบ่งการวิเคราะห์ถึงปัจจัยดึงดูดชาวจีนได้เป็นสองส่วนคือ อุปสงค์แรงงานของไทย และนโยบายในการส่งเสริมดึงดูดชาวจีน ทั้งสองส่วนนี้มีผลอย่างมากต่อการดึงดูดชาวจีนให้อพยพเข้ามาในประเทศไทย

ในส่วนของการต้องการแรงงานของไทยในช่วงต้นรัตนโกสินทร์สามารถสะท้อนให้เห็นได้จากการย้ายพระราชวังจากฝั่งธนบุรีมาทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา และการก่อสร้างพระนครใหม่ เป็นสัญญาณที่แสดงถึงการขยายตัวของเมืองกรุงเทพมหานคร และความต้องการแรงงานที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับการขยายตัวของการค้าทั้งภายในและต่างประเทศซึ่งต้องการชาวจีนมาทำหน้าที่พ่อค้า พนักงานเดินเรือ และยังมีการขยายตัวของการผลิตสินค้าเพื่อส่งออก เช่น น้ำตาล ข้าวพริกไทย ไม้สัก ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนต้องการแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานที่มีความรู้ความชำนาญในการผลิตอีกด้วย¹¹⁸ ประกอบกับความต้องการดิบๆในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้น โดยแหล่งที่มีดิบๆมากที่สุดในโลกคือมลายูและประเทศไทยในภาคใต้ ทำให้เกิดความต้องการแรงงานในเหมืองแร่สูงขึ้นมากพร้อมกันไปด้วย¹¹⁹

115 อนุพล พรหมโณมัย, "พัฒนาการของรูปแบบในการชุดชีวิตส่วนเกินของรัฐไทย," หน้า 70-71.

116 ศุภวรรณ ชวรัตน์วงศ์, "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394," หน้า 121.

117 Ibid., p. 122.

118 เปรมา สัตยาวิฑูริย์, "แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492," หน้า 9-10.

119 พูนเกศ จันทานนท์, "ประวัติความเป็นมาและการขยายตัวการค้าของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร ระหว่าง พ.ศ.2398-2475," หน้า 3.

สภาพการด้านแรงงานของไทยในเวลานั้นไม่เพียงพอต่อความต้องการ ประการแรกเป็นผลสืบเนื่องจากโครงสร้างในการควบคุมคนของรัฐไทยเอง ด้วยโครงสร้างทางสังคมแบบเกษตรกรรมในระบบศักดินาของไทย ไพร่หรือประชากรส่วนใหญ่ของประเทศที่เป็นสามัญชนอยู่ในฐานะแรงงานเกณฑ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ เป็นแรงงานหลักของสังคมในการเพาะปลูก ผลิตอาหาร และผลผลิตส่วนเกินเพื่อกิจกรรมทางการค้าและการส่งออกของมูลนาย อีกทั้งยังเป็นแรงงานในการป้องกัน ดูแลก่อสร้างบ้านเมืองในยามสงบ และเป็นทหารในยามศึกสงคราม ด้วยความหลากหลายในหน้าที่ส่งผลให้สังคมไทยมีความจำเป็นในการใช้แรงงานเป็นอย่างมาก และประสบปัญหาในการขาดแคลนแรงงานอยู่¹²⁰

สถานการณ์ขาดแคลนแรงงานยิ่งวิกฤตมากขึ้นภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง ผู้คนได้อพยพหนีภัยสงครามกระจัดกระจาย หรือไม่ก็ถูกต้อนไปพม่า บางส่วนก็ตายเพราะโรคระบาด ยิ่งในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีการศึกบ่อยครั้งทำให้สูญเสียแรงงานไปมาก อีกทั้งรัฐไทยส่วนกลางยังไม่มีอำนาจที่เข้มแข็งพอจะรวบรวมผู้คนได้เป็นปึกแผ่นเท่าสมัยอยุธยา แม้ว่าต่อมารัฐจะได้กวาดต้อนผู้คนและเชลยศึกเข้ามามากขึ้น และการสงครามลดน้อยลง แต่ความต้องการแรงงานยังคงมีมากอยู่เพราะเกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ๆ ที่ต้องใช้แรงงาน ซึ่งกำลังแรงงานจากไพร่นั้นมีไม่เพียงพอ

ท่ามกลางวิกฤตแรงงานในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ความต้องการแรงงานกลับทะยานสูงขึ้น ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากการก่อสร้างกรุงเทพฯ ในรัชกาลที่ 1 และการขยายตัวของเมืองอย่างต่อเนื่องในยุคต่อๆ มา เช่น การสร้างซ่อมวัด วัง ป้อมปราการ และสิ่งก่อสร้างต่างๆ รวมทั้งการขุดลอกคูคลองตัดถนนหนทางสายใหม่ๆ อีกทั้งความต้องการช่างฝีมือยังเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะช่างฝีมือชาวจีน เนื่องจากศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมแบบจีนนั้นเป็นที่ต้องการและนิยมของชนชั้นสูงของไทยในสมัยนั้น อีกทั้งไทยยังขาดแคลนช่างฝีมือไปในคราวเสียกรุงครั้งที่สองเป็นจำนวนมากอีกด้วย¹²¹

ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การค้าสำเภากับจีนและดินแดนใกล้เคียงได้ฟื้นตัวและเจริญรุ่งเรืองมาก ทั้งเรือและสินค้าเพิ่มจำนวนมากขึ้น การค้าผูกขาดของหลวงก็เฟื่องฟูอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน การค้าต่างประเทศของหลวงโดยเฉพาะกับจีนกลายเป็นแหล่งรายได้สำคัญของรัฐกรุงเทพฯ กลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญเป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าของระหว่างดินแดนในภูมิภาคและ

¹²⁰ เปรมา สัตยวาทิพงศ์, "แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492," หน้า 10.

¹²¹ Ibid., p. 11.

ภายนอก¹²² ซึ่งงานในด้านการค้าและการเดินเรือนั้นเป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ซึ่งแรงงานไทยไม่สันทัดทั้งไม่ถนัดด้านภาษา ทำให้แรงงานจีนเป็นที่ต้องการมากเพราะมีความจำเป็นต่อการค้าสำเภาของหลวงแม้ว่าทางจีนจะมีข้อห้ามในเรื่องดังกล่าวก็ตาม

ต่อมาเมื่อนิยมขยายตัวมากขึ้น ทั้งแรงเสริมจากการเปิดเสรีการค้า การเข้ามาของตะวันตกภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง เป็นปัจจัยส่งเสริมให้สังคมไทยเกิดอาชีพและกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายมากขึ้น เกิดการขยายตัวของการค้าต่างประเทศ เกิดการผลิตสินค้าเพื่อขายส่งออกซึ่งต้องอาศัยแรงงานและกรรมวิธีในการผลิต จึงทำให้ความต้องการแรงงานที่มีทักษะและความชำนาญมากขึ้น ทั้งการก่อสร้าง ทั้งในอุตสาหกรรมต่อเรือ การค้าขายทางทะเล และการผลิตสินค้าเพื่อขายต่างๆ ซึ่งผู้ที่สนองความต้องการนี้ได้ดีที่สุดในอดีตก็คือชาวจีน สถานการณ์ขาดแคลนแรงงานและลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เติบโตแปรเปลี่ยนไป สอดรับกับการเดินทางเข้ามาของชาวจีนในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ซึ่งรัฐก็ตระหนักถึงความจำเป็นข้อนี้เป็นอย่างดีจึงมีนโยบายที่ส่งเสริมให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาในประเทศมากขึ้น

ในด้านนโยบายดึงดูดชาวจีนของรัฐไทยมีทั้งทางตรงและทางอ้อม เริ่มตั้งแต่การที่รัฐเปิดให้ชาวจีนเข้าออกได้อย่างเสรี และการที่รัฐบาลในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีนโยบายขยายการค้านั้นเป็นประโยชน์กับชาวจีนที่มุ่งแสวงหาโอกาสในชีวิต เป็นการเอื้อให้ชาวจีนสามารถเข้ามาประกอบอาชีพในไทยได้มากขึ้น และราชสำนักยังสนับสนุนให้ชาวจีนอพยพเข้าประเทศ เนื่องจากต้องการใช้ชาวจีนเหล่านี้ในการค้าของหลวงอีกด้วย นอกจากนี้นโยบายการเก็บเงินผูกปีที่เริ่มในสมัยรัชกาลที่ 2 ยังเก็บในอัตราต่ำกว่าการเรียกเก็บภาษีจากราษฎร ถือได้ว่าเป็นการจูงใจให้ชาวจีนเข้ามาประกอบอาชีพในไทย¹²³

การสนับสนุนชาวจีนทางตรงให้เข้ามาในประเทศไทยคือการที่เรือสินค้าของหลวงรับผู้โดยสารชาวจีนเข้ามาด้วยในขากลับจากจีน การบรรทุกชาวจีนกลับมาด้วยนี้แม้จะผิดกฎหมายของทางจีนแต่ก็สร้างกำไรให้ราชสำนักไทยเป็นอย่างดี¹²⁴ นอกจากนี้ปัจจัยจากนโยบายด้านสังคมก็มีส่วนช่วยส่งเสริมให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาด้วยเช่นกัน เนื่องจากทางการไทยมิได้ถือว่าชาวจีนเป็นชาวต่างชาติ ชาวจีนจึงสามารถมีสิทธิต่างๆ ไม่แตกต่างไปจากชาวไทยแต่อย่างใด ไม่ปรากฏว่ามีกรังเกียดหรือกีด

¹²² ศรศักร ชูสวัสดิ์, "ผูกปี : การจัดเก็บเงินค่าแรงแทนการเกณฑ์แรงงานจากคนจีนในสมัยรัตนโกสินทร์," หน้า 16.

¹²³ ณัฐพล พราหมณ์นิยม, "พัฒนาการของรูปแบบในการชุดรีดส่วนเกินของรัฐไทย," หน้า 78-79.

¹²⁴ Ibid., p. 79.

กันชาวจีน และชาวไทยและชาวจีนยังคงคล้ายกันในด้านแนวคิดและศาสนา ความเป็นอยู่ ชาวจีนจึงสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในไทยได้เป็นอย่างดี¹²⁵

การเข้ามาเป็นจำนวนมากของชาวจีนในช่วงรัชกาลที่ 5 สัมพันธ์กับปัจจัยประการต่อมา คือ การพัฒนาการเดินทางเชื่อมโยงระหว่างประเทศสมัยใหม่คือเรือกลไฟที่เดินเรือเป็นประจำระหว่างกรุงเทพฯ กับเมืองท่าทางตะวันออกของจีน ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกในการขนส่งชาวจีนจำนวนมากมาเข้ามาเป็นแรงงานในประเทศไทย พร้อมกับขนส่งสินค้าจากไทย เช่น ข้าว ยางพารา ไม้ ดีบุก ไปสู่ตลาดโลก และนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศเข้ามายังไทย เช่น สิ่งทอ อาหารกระป๋อง เครื่องจักรอุตสาหกรรม เช่น เครื่องจักรไอน้ำสำหรับโรงสี โรงเลื่อย รวมถึงรถไฟ และรางรถไฟ อีกด้วย¹²⁶ ส่วนปัจจัยประการสุดท้ายก็คือเครือข่ายความสัมพันธ์ของชาวจีน ได้แก่ ตระกูล แซ่ กลุ่มภาษา และสมาคมลับ ซึ่งมักจะช่วยเหลือเกื้อกูลและปกป้องซึ่งกันและกัน เครือข่ายเหล่านี้มีส่วนในการแนะนำ ชักจูง ช่วยเหลือให้ชาวจีนด้วยกันเข้ามาทำงานในประเทศไทย

ต่อมาแม้ในช่วงยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีจะมีนโยบายที่รุนแรงต่อชาวจีน แต่ก็ยังคงมีชาวจีนอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก โดยในขณะนั้นประเทศไทยเองยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก และค่าธรรมเนียมเข้าเมืองของไทยที่ใช้มาตั้งแต่สงครามโลกยังไม่มีการปรับเปลี่ยนแต่อย่างใด ทำให้ค่าธรรมเนียมเข้าเมืองของไทยถูกมากเนื่องจากค่าเงินถูกลงเพราะภาวะเงินเฟ้อจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งปัจจัยผลัดจากความขัดแย้งภายในจีนและปัจจัยดึงดูดจากไทยจึงทำให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นจนรัฐบาลหวาดวิตกจนถึงขั้นกำหนดโควตาเข้าเมืองของคนจีน เป็นปีละไม่เกิน 10,000 คน¹²⁷ แม้ว่าฝ่ายสถานทูตจีนจะคัดค้านและต่อรองให้เพิ่มจำนวนขึ้นอีก แต่รัฐบาลก็ยังยืนยันกรานว่ารัฐบาลไทยมีสิทธิเต็มในเรื่องดังกล่าว

2.3.2 บริบทและปัจจัยดึงดูดให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่เคลื่อนไหลเข้ามาสู่ประเทศไทย

สำหรับปัจจัยเสริมที่ดึงดูดให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เคลื่อนย้ายเข้ามาทางชายแดนตอนเหนือของไทย เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากนโยบายเศรษฐกิจจีนที่เปิดมากขึ้นนับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 และการเน้นการส่งออกทุน สินค้า และผู้คนของจีนออกไปสู่โลกภายนอก พร้อมกับนโยบาย

¹²⁵ Ibid., p. 80.

¹²⁶ Jeffery Sng and Pimpraphai Bisalputra, *A History of the Thai-Chinese* (Singapore: Editions Didier Millet, 2015), p. 215.

¹²⁷ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, *สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*, หน้า 287.

ช่วยเหลือโดยอำนาจละมุน (Soft Power) ต่อประเทศอาเซียนของจีนทั้งโครงการพัฒนา การให้เงินทุน และโครงการความร่วมมือต่างๆ ประกอบกับนโยบายเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค โดยเฉพาะกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) ล้วนแล้วมีผลต่อยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจการค้าของไทยภายหลังเปิดความสัมพันธ์กับจีน ที่เน้นการให้ความสำคัญกับจีนและการค้าชายแดนเด่นชัดมากขึ้นโดยลำดับนับในช่วงสิ้นสุดสงครามเย็น เป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการพึ่งพาระหว่างไทยกับภูมิภาคมาอาเซียนตอนบนมากขึ้น และยุทธศาสตร์ดังกล่าวของไทยได้ช่วยให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้สะดวกขึ้นอีกด้วย เพราะได้รับการสนับสนุนในด้านโครงสร้างพื้นฐานโลจิสติกส์ที่สะดวก และนโยบายที่เป็นมิตรกับจีน และเพื่อนบ้านมากขึ้นนำไปสู่การผ่อนคลายการควบคุมชายแดนที่เข้มงวด ทำให้ง่ายต่อการเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศมากขึ้น

การปรับนโยบายการค้าชายแดนให้ยืดหยุ่นและเอื้อต่อการไหลเวียนทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยในทางตอนเหนือของไทยเริ่มต้นตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เมื่อมีการนำนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้ามาใช้ในกลุ่มอินโดจีน ในสมัยของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ อันเป็นสัญญาณในการลดความตึงเครียดทางด้านความมั่นคงในภูมิภาคลง¹²⁸ สอดคล้องกับบริบทของการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่บทบาททางด้านความมั่นคงทางการทหารลดลง แต่บทบาทในประเด็นอื่นๆ มีมากขึ้น โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากวิกฤติเศรษฐกิจในปี 1997 ทำให้ได้ประเทศไทยได้รับความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างหนัก ส่งผลต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 โดยวางยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชายแดนและการเชื่อมโยงระหว่างประเทศให้อยู่บนทางสายกลางและเชื่อมโยงต่อเศรษฐกิจโลกอย่างรู้เท่าทัน ควบคู่ไปกับการพัฒนาภายในประเทศ พัฒนาผู้ประกอบการทุกขนาดจนถึงรากหญ้าเพื่อให้มีภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกาภิวัตน์ พร้อมกับเน้นการปรับปรุงการเจรจาระหว่างประเทศทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี ให้มีความชัดเจนและเชื่อมโยงด้านการค้า การลงทุน การบริการ และการตลาด พร้อมกับสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อให้ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและเงินทุน อีกทั้งยังเน้นการสร้างพันธมิตรระหว่างกลุ่มหรือภูมิภาคที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยเฉพาะในเอเชีย เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาที่จะเกิดแก่เศรษฐกิจภายในประเทศ¹²⁹

¹²⁸ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, pp. 151-152.

¹²⁹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9* (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544), หน้า 82-83.

นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ยังให้ความสำคัญกับการสร้างรากฐานที่มั่นคงทางเศรษฐกิจเพื่อเตรียมรับมือกับเศรษฐกิจการค้าเสรี โดยการเน้นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภาคเกษตร และผู้ประกอบการ ตลอดจนด้านการตลาดและกระจายสินค้า และที่สำคัญคือเน้นส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อขยายโอกาสด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว รวมทั้งเพิ่มศักยภาพในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในภูมิภาค โดยส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวระหว่างกันในกลุ่มอาเซียนและอินโดจีน ตลอดจนพัฒนาระบบโครงข่ายคมนาคมเชื่อมโยงระหว่างกันให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจ ที่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและเสริมขีดความสามารถด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงการร่วมมือกับประเทศที่สามและองค์การระหว่างประเทศเพื่อฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านด้วย¹³⁰

ต่อมาเมื่อบริบทของโลกเปลี่ยนแปลงภายใต้แนวโน้มการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและตลาดการเงินโลกที่การไหลเวียนของสินค้า ทุน ผู้คน และข้อมูลข่าวสารดำเนินไปอย่างรวดเร็วและเสรีมากขึ้น พร้อมกับการพัฒนาที่รวดเร็วของเทคโนโลยีโดยเฉพาะด้านการคมนาคม การสื่อสาร และสารสนเทศ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศโลก และการเข้าสู่ศตวรรษแห่งเอเชีย ภายใต้การทะยานขึ้นของจีนในฐานะประเทศที่มีขนาดทางเศรษฐกิจที่ใหญ่อันดับต้นๆ ของโลก ภายใต้สภาวะการณ์นี้ประเทศไทยที่เป็นหนึ่งในประเทศที่ใกล้ชิดกับจีนทั้งทางภูมิศาสตร์ การเมือง วัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจที่จากเดิมไทยพึ่งพิงตลาดส่งออกที่เป็นคู่ค้าหลักเพียง 3 กลุ่ม คือ สหรัฐอเมริกา ยุโรป และญี่ปุ่น ได้เริ่มเป็นการกระจายไปพึ่งพิงตลาดจากประเทศจีนสูงขึ้น ไทยจึงต้องปรับตัวและดำเนินยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับบริบทระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลง

ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ในประเด็นการค้าต่างประเทศ การลงทุน และการดำเนินความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเน้นการพัฒนาในเรื่องต่างๆ ที่เกื้อหนุนต่อประเด็นการค้าเสรี และการบูรณาการทางเศรษฐกิจในกรอบความร่วมมือต่างๆ เช่น การพัฒนาเครือข่ายโลจิสติกส์ในประเทศให้เชื่อมโยงและบูรณาการทั้งเครือข่ายภายในและการเชื่อมโยงไปสู่ต่างประเทศ โดยการพัฒนาระบบการขนส่งต่อเนื่องหลาย

¹³⁰ Ibid., pp. 84-94.

รูปแบบ ระบบการขนส่งสนับสนุน รวมทั้งศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้าตามจุดยุทธศาสตร์ฐานการผลิตของประเทศ รวมทั้งยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินการอำนวยความสะดวกทางการค้า¹³¹

พร้อมกับการสร้างกลไกเพื่อรองรับผลกระทบและผลักดันการใช้ประโยชน์ที่เกิดจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศ และข้อตกลงการค้าเสรีต่าง ๆ ในด้านการค้า การลงทุน และการบริการ เพื่อช่วยเหลือธุรกิจหรือผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจากการเปิดเสรีให้สามารถปรับตัวเพื่อให้สามารถแข่งขันได้หรือปรับไปสู่ธุรกิจอื่นและบรรเทาผลกระทบด้านสังคมระหว่างการปรับตัว นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาและเร่งรัดการปรับกฎระเบียบและกฎหมายระหว่างประเทศต่างๆ และพัฒนาบุคลากรด้านกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อให้พร้อมรับการเปิดเสรีทางการค้า และการปฏิบัติตามกรอบความร่วมมือต่างๆ รวมทั้งการสนับสนุนให้เอกชนได้ประโยชน์จากการเปิดเสรีที่ได้ตกลงแล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด อาทิ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ระบบโลจิสติกส์ ปรับปรุงกฎระเบียบจัดคณะผู้แทนทางการค้าของภาครัฐร่วมเอกชน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์¹³²

ยิ่งไปกว่านั้น ต้องผลักดันความร่วมมือของประเทศในภูมิภาคให้มีความก้าวหน้าในการก้าวสู่ประชาคมเอเชียตะวันออก (East Asian Community) ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ Economic Community, Social Community and Security Community โดยการขยายความร่วมมือ ASEAN และ ASEAN+3 รวมทั้งผลักดันการดำเนินการในเรื่องตลาดพันธบัตรเอเชียให้สามารถปฏิบัติได้จริง เพื่อใช้เป็นแหล่งเงินทุนสำรองแหล่งสุดท้าย อีกทั้งยังต้องส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศในกรอบความร่วมมือ GMS, ACMECS, IMT-GT, JDS และ BIMSTEC โดยพัฒนาโครงข่ายโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงแนวการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ พร้อมกับปรับปรุงกฎระเบียบทั้งในประเทศและระหว่างประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกการค้าการลงทุนข้ามพรมแดน ควบคู่กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวและป้องกันผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์¹³³

บริบทสำคัญที่เสริมให้การเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่มาสู่ไทยคือความสัมพันธ์ในระดับพหุภาคี จีนกับดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการติดต่อสัมพันธ์และพึ่งพาซึ่งกันและกันมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ โดยมีทั้งช่วงเวลาที่พึ่งพาอาศัยกันผ่านระบบบรรณาการเพื่อการค้า และช่วงเวลาที่จีนถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามในช่วงสงครามเย็น โดยอาเซียนในช่วงก่อตั้งมีจุดยืนเพื่อ

131 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบ พ.ศ.2550-2554 (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2549), หน้า 85.

132 Ibid., pp. 86-87.

133 Ibid., p. 87.

ต่อต้านคอมมิวนิสต์¹³⁴ หากแต่ในห้วงเวลาร่วมสมัยในยุคหลังสงครามเย็น จีนกับอาเซียนได้ทวีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้นในช่วงหลังที่จีนเริ่มเปิดประเทศและดำเนินนโยบายเปิดประตู (Open Door policy) และนโยบายเพื่อนบ้านที่ดี (Good Neighbor policy) ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศในอาเซียนดีขึ้น¹³⁵ ยิ่งไปกว่านั้นมีการติดต่อสานสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจผ่านชาวจีนโพ้นทะเลที่กลับไปลงทุนในแผ่นดินจีน ยิ่งในช่วงที่ไทยและประเทศต่างๆ ในอาเซียนต้องประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจในช่วงปี 1997 จีนได้แสดงบทบาทให้ความช่วยเหลือโดยผ่านการให้เงินกู้แก่ไทยและประเทศในอาเซียนโดยไม่ต้องผ่านกองทุนการเงินระหว่างประเทศ¹³⁶ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอาเซียนดีขึ้นมาก

ภายหลังจากจีนเข้าร่วมองค์การการค้าโลก (WTO) จีนได้พัฒนาประเทศอย่างเข้มข้นและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการค้ากับอาเซียนและไทยอย่างรวดเร็ว เนื่องจากอุปสรรคทางการค้าของจีนลดลงมาก และเริ่มมีการใช้งานกลไกเขตการค้าเสรีอาเซียนจีนในปี 2003 ส่งผลให้การค้าระหว่างกันเป็นไปโดยสะดวกมากขึ้น พร้อมกับที่จีนดำเนินความสัมพันธ์กับนานาประเทศในอาเซียนในฐานะหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด

เพื่อบรรลุเป้าหมายในการเพิ่มระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจที่มีมากขึ้น จีนและอาเซียนได้พัฒนาเขตการค้าเสรีอาเซียนขึ้น (China-ASEAN Free-Trade Area : CAFTA) โดยจีนยังเป็นคู่เจรจาประเทศแรกๆ ที่เสนอให้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับอาเซียน จีนและอาเซียนได้ร่วมลงนามในกรอบความตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Framework Agreement on Economic Cooperation) ในปี 2002 เพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ทั้งในด้านสินค้า บริการ และการลงทุน ให้แล้วเสร็จครบทุกประเทศในปี 2015 โดยมีลักษณะเป็นกรอบกว้างครอบคลุมเรื่องสำคัญ ในด้านการค้า การบริการ การลงทุน และความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการเปิดเสรีและความร่วมมือกันในด้านต่างๆ

ในด้านการค้าสินค้า อาเซียนและจีนได้ตกลงให้มีการลดภาษีสินค้าส่วนแรกเร่งด่วน (Early Harvest Program) ในสินค้าพิกัดศุลกากร 01-08 ซึ่งเป็นสินค้าเกษตรก่อน ให้เริ่มต้นลดภาษีในวันที่ 1 มกราคม 2004 และลดจนเหลือ 0% ในวันที่ 1 มกราคม 2006 ยกเว้นสินค้าบางรายการที่เป็น

¹³⁴ Wan-Ping Tai and Jenn-Jaw Soong, "Trade Relations between China and Southeast Asia," *The Chinese Economy* 47, no. 3 (May-June, 2014): p. 24.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ ศิริพร สัจจานันท์ และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ จีนกับการใช้ที่ดินในประเทศไทย, หน้า 3-1.

สินค้าอ่อนไหว เช่น สินค้าที่ต้องการการคุ้มครองเป็นพิเศษ และต้องการระยะเวลาในการปรับตัวนานกว่า

ในด้านบริการ อาเซียนและจีนได้ตกลงจะเปิดเสรีด้านการค้าบริการให้ก้าวหน้ามากขึ้น โดยยกเลิกมาตรการที่เป็นการเลือกปฏิบัติทั้งหมดระหว่างกันและห้ามใช้มาตรการที่เป็นการเลือกปฏิบัติใหม่ หรือมาตรการที่เป็นการเลือกปฏิบัติมากกว่าเดิม ส่วนในด้านการลงทุน อาเซียนและจีนได้ตกลงจะให้มีการลงทุน การสร้างนโยบายการลงทุนที่มีการแข่งขันเปิดกว้าง และมีความโปร่งใส โดยได้มีการเพิ่มเติมให้ครอบคลุมประเด็นเรื่องการปกป้องการลงทุนด้วย¹³⁷

ต่อมาจีนกับอาเซียนได้ร่วมลงนามความตกลงด้านการค้าและกลไกระงับข้อพิพาทในปี 2004 ความตกลงว่าด้วยการค้าบริการในปี 2007 และความตกลงว่าด้วยการลงทุนในปี 2009¹³⁸ ซึ่งข้อตกลงต่างๆ ทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับอาเซียนได้ช่วยลดอุปสรรคทางภาษี และข้อจำกัดต่างๆ ช่วยลดต้นทุนทางการค้า เพิ่มการบูรณาการทางเศรษฐกิจ ช่วยยกระดับการค้า การบริการ การลงทุน สร้างผลประโยชน์ให้แก่ทั้งจีนและอาเซียน และยังเป็นช่องทางสำหรับนักลงทุน นักธุรกิจชาวจีนอพยพระลอกใหม่ให้สามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้นด้วย

ภายหลังการเปิดเสรีทางการค้าอาเซียน-จีน ส่งผลให้การค้าระหว่างอาเซียน-จีนขยายตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับ (ดูตารางที่ 1) จีนสามารถก้าวขึ้นมาเป็นประเทศคู่ค้าอันดับ 1 ของอาเซียนได้ในปี 2010 แซงหน้าคู่ค้าเดิมของอาเซียนอย่าง สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น ในขณะที่อาเซียนเป็นคู่ค้าอันดับที่ 3 ของจีน โดยมีมูลค่ารวมกว่า 232,013 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และมีสัดส่วนการค้ากับอาเซียนรวมทั้งสิ้นร้อยละ 11.3 ในปีเดียวกัน¹³⁹ ต่อมาในปี 2014 มูลค่าการค้าระหว่างอาเซียนและจีนทะยานไปถึง 366,525 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ดูตารางที่ 2) โดยมีสัดส่วนการค้ากับอาเซียนถึงร้อยละ 14.5 มากกว่าการค้ากับสหภาพยุโรปที่มีมูลค่า 248,307 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และญี่ปุ่นที่มีมูลค่า 229,041 ล้านดอลลาร์สหรัฐ การค้ากับจีนเป็นรองเพียงการค้าระหว่างประเทศในอาเซียนด้วยตนเองที่มีมูลค่า 608,207 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งมีสัดส่วน 24.1% ในขณะที่การค้าระดับทวิภาคีระหว่างจีนกับประเทศต่างๆ ในอาเซียนรวมถึงไทยก็ขยายตัวมากขึ้นเช่นกัน หรือกล่าวอีกอย่างคือเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีนส่งผลให้ระดับ GDP ของประเทศในอาเซียนขยายตัวสูงขึ้น¹⁴⁰

¹³⁷ โกสมุภ สยจันทร์, อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (เชียงใหม่: สำนักวิชาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556), หน้า 198.

¹³⁸ ศิริพร สัจจพันธ์ และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ จีนกับการใช้ที่ดินในประเทศไทย, หน้า 3-1.

¹³⁹ Ibid., p. 3-2.

¹⁴⁰ Wan-Ping Tai and Jenn-Jaw Soong, "Trade Relations between China and Southeast Asia," p. 28.

ตารางที่ 1 การค้าของอาเซียนกับคู่ค้า 5 ประเทศหลัก ปี 2000 - 2010

ประเทศ	มูลค่าการค้ารวม (ล้านเหรียญสหรัฐ)				
	2000	2003	2008	2009	2010
อาเซียน	166,846	206,732	470,112	376,177	519,805
จีน	32,316	59,637	196,884	178,190	232,013
สหภาพยุโรป	102,757	101,683	208,291	171,732	208,585
ญี่ปุ่น	116,191	113,401	214,400	160,893	206,637
สหรัฐอเมริกา	122,218	117,886	186,243	149,582	186,685
เกาหลี	29,635	33,548	78,251	74,746	98,628

ที่มา : ASEAN Trade Statistics Database

ตารางที่ 2 การค้าของอาเซียนกับคู่ค้า 5 ประเทศหลัก ปี 2011 - 2014

ประเทศ	มูลค่าการค้ารวม (ล้านเหรียญสหรัฐ)				สัดส่วน (%)
	2011	2012	2013	2014	
อาเซียน	598,242	602,048	608,558	608,207	24.1
จีน	280,405	319,484	350,508	366,525	14.5
สหภาพยุโรป	234,776	242,598	246,228	248,307	9.8
ญี่ปุ่น	273,347	262,883	240,767	229,041	9.1
สหรัฐอเมริกา	198,785	200,027	206,855	212,428	8.4
เกาหลี	124,470	131,030	134,962	131,439	5.2

ที่มา : ASEAN Trade Statistics Database

ในด้านการลงทุน (ดูตารางที่ 3) จีนเป็นประเทศที่มีการลงทุนในอาเซียนเป็นอันดับที่ 4 รองจากสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และสหภาพยุโรป แต่ยังมีปริมาณที่ไม่มากนักเพียง 2,861 ล้านเหรียญสหรัฐ ในปี 2010 ขณะที่สหภาพยุโรปเป็นมีปริมาณการลงทุนมากที่สุดถึง 17,066 ล้านเหรียญสหรัฐ โดยในช่วงระหว่างปี 2008-2010 มีสัดส่วนการลงทุนของจีนเพียงร้อยละ 5.5 ต่อปี ขณะที่สหรัฐอเมริกามี

สัดส่วนร้อยละ 10 ญี่ปุ่นร้อยละ 10.1 และสหภาพยุโรปร้อยละ 20.5 ของปริมาณการลงทุนทั้งหมดในภูมิภาคอาเซียน

ต่อมาสัดส่วนการลงทุนโดยตรงของจีนได้เพิ่มขึ้นเล็กน้อย (ดูตารางที่ 4) ในช่วงปี 2012-2014 มีมูลค่าการลงทุนรวม 21,366 ล้านดอลลาร์ คิดเป็นร้อยละ 5.8 แต่ก็ยังน้อยกว่าน้อยเมื่อเทียบกับญี่ปุ่นที่มีมูลค่าการลงทุน 56,353 ล้านดอลลาร์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.3 และสหภาพยุโรปที่มีมูลค่าการลงทุน 58,066 ล้านดอลลาร์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.7 เป็นประเทศนอกอาเซียนที่มีมูลค่าการลงทุนสูงเป็นอันดับหนึ่ง ดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) ของอาเซียนกับ 5 ประเทศหลัก ปี 2006 – 2010

ประเทศ	มูลค่าการลงทุน (ล้านเหรียญสหรัฐ)				
	2006	2007	2008	2009	2010
อาเซียน	7,876	9,626	9,449	5,271	12,279
จีน	1,035	1,741	1,874	4,158	2,861
สหภาพยุโรป	13,387	18,611	7,010	9,132	17,066
ญี่ปุ่น	10,413	8,844	4,129	3,763	8,386
สหรัฐอเมริกา	3,041	8,340	3,518	4,087	8,578
เกาหลี	1,256	2,714	1,596	1,347	3,770

ที่มา : ASEAN Foreign Direct Investment Statistics Database

ตารางที่ 4 การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) ของอาเซียนกับ 5 ประเทศหลัก ปี 2011 – 2014

ประเทศ	มูลค่าการลงทุน (ล้านเหรียญสหรัฐ)					สัดส่วน (%)
	2011	2012	2013	2014	2012-2014	2012-2014
อาเซียน	15,228	20,657	21,426	24,377	64,325	17.4
จีน	7,857	5,376	8,643	8,869	21,366	5.8
สหภาพยุโรป	29,693	18,084	26,979	29,268	58,066	15.7
ญี่ปุ่น	9,709	23,777	22,904	13,381	56,353	15.3
สหรัฐอเมริกา	9,129	11,079	3,757	13,042	32,351	8.8
เกาหลี	1,742	1,708	3,516	4,468	9,698	2.6

ที่มา : ASEAN Foreign Direct Investment Statistics Database

ในแง่ของประเภทการลงทุนของจีนในอาเซียนได้กระจายไปในหลายอุตสาหกรรม เช่น ด้านพลังงานและไฟฟ้า จะเน้นการลงทุนในเมียนมาร์ ลาว กัมพูชา และบรูไน ด้านอุตสาหกรรมการผลิต จีนเน้นการลงทุนในไทยและเวียดนาม ด้านธุรกิจการเงินเน้นลงทุนที่สิงคโปร์ ด้านธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เน้นการลงทุนไทยและสิงคโปร์ และด้านการเกษตรจีนเน้นการลงทุนไปที่ลาว กัมพูชา และไทย เป็นต้น นอกจากนี้ จีนและอาเซียนยังตั้งเป้าหมายเพื่อขยายการค้าและการลงทุนระหว่างกันให้มากขึ้น โดยตั้งเป้าหมายเพิ่มการค้าระหว่างกันเป็น 5 แสนล้านเหรียญสหรัฐฯ และเพิ่มเป้าหมายการลงทุนเป็น 1 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐฯ ซึ่งจะช่วยให้บทบาทของจีนในภูมิภาคอาเซียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ¹⁴¹

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีนกับอาเซียนนั้นก็ไปในลักษณะของกิจกรรมทางการเมืองที่ดำเนินผ่านกระบวนการทางเศรษฐกิจ โดยจีนได้ใช้นโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยแบ่งปันผลประโยชน์จากการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และผลประโยชน์จาก

¹⁴¹ ศิริพร สัจจันันท์ และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ จีนกับการใช้ที่ดินในประเทศไทย, หน้า 3-3.

การพึ่งพาซึ่งกันและกันที่อาเซียนได้จากกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับจีน ส่วนหนึ่งก็เพื่อให้อาเซียนช่วยสนับสนุนเงินทางการเงินเมืองและเศรษฐกิจด้วยเช่นเดียวกัน¹⁴²

ยิ่งไปกว่านั้น ทั้งด้านการค้าและการลงทุนของจีนในกลุ่มประเทศอาเซียนได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อสัดส่วนของการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่มากขึ้นเช่นเดียวกัน และยังสอดคล้องกับการไหลเวียนของชาวจีนอพยพระลอกใหม่เข้าสู่ประเทศต่างๆ ในอาเซียนด้วย โดยในบริบทของการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน ประเด็นต่างๆ ย่อมกระทบและสัมพันธ์กัน รวมถึงมีอิทธิพลต่อกันและกันด้วย โดยเฉพาะในประเด็นด้านเศรษฐกิจซึ่งมีอิทธิพลสำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน ทำให้การพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นจะเป็นสิ่งที่กำหนดท่าทีและนโยบายที่รัฐมีต่อประเด็นอื่นๆ โดยเฉพาะชาวจีนอพยพระลอกใหม่ด้วย

อีกกรอบความร่วมมือหนึ่งที่มีความสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนย้ายของชาวจีนมาสู่ประเทศไทยภายใต้บริบทของการค้าชายแดนกับจีนก็คือ การบูรณาการสู่ภูมิภาคภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) โดยเป็นความร่วมมือของ 6 ประเทศ คือ ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และจีนตอนใต้ (ยูนนาน) เริ่มต้นในปี 1992 มีธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) เป็นผู้ให้การสนับสนุนหลัก¹⁴³ กลุ่มประเทศ GMS มีพื้นที่รวมกันประมาณ 2,300,000 ตารางกิโลเมตรและอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งยังเป็นจุดศูนย์กลางในการเชื่อมโยงติดต่อระหว่างภูมิภาคเอเชียใต้ เอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โครงการ GMS มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางการค้า การลงทุนอุตสาหกรรม การเกษตร และบริการ สนับสนุนการจ้างงานและยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ให้ดีขึ้น ส่งเสริมและพัฒนาความร่วมมือทางเทคโนโลยีและการศึกษาระหว่างกัน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ส่งเสริมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมและเพิ่มขีดความสามารถรวมทั้งโอกาสทางเศรษฐกิจในเวทีการค้าโลก โดยสามารถแบ่งเป็น 9 สาขาได้แก่ คมนาคมขนส่ง โทรคมนาคม พลังงาน การค้า การลงทุน เกษตร สิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์¹⁴⁴

¹⁴² Wan-Ping Tai and Jenn-Jaw Soong, "Trade Relations between China and Southeast Asia," p. 29.

¹⁴³ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 151.

¹⁴⁴ อานัญญารัตน์ ล้วสมบูรณ์, "นโยบายและมาตรการของรัฐบาลไทยในการจัดการการค้าชายแดน : กรณีศึกษา ด้านศุลกากรเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขารัฐศาสตรการเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551), หน้า 59.

ในบรรดาโครงการหลักของ GMS ทั้ง 11 โครงการ มีอยู่ 3 โครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแนวพื้นที่เศรษฐกิจ และอีก 1 โครงการเป็นเรื่องของการซื้อขายเชื่อมโยงสายส่งไฟฟ้า โดยการพัฒนาแนวพื้นที่เศรษฐกิจทั้ง 3 โครงการนั้นเป็นการปรับปรุงก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพิ่มเติม และเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมทางบก รวมถึงการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ เพื่อพัฒนาระบบขนส่งที่มีประสิทธิภาพสูงซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ และผู้คนไปทั่วอนุภูมิภาค อันมีส่วนสำคัญต่อการเร่งให้เกิดการเชื่อมต่อทางเศรษฐกิจระหว่างกันด้วยการเชื่อมโยงตลาดในหลายประเทศเข้าหากัน นอกจากนี้ยังมีโครงการย่อยที่เกี่ยวข้องอีกเป็นจำนวนมาก ด้านการเชื่อมโยงเครือข่ายสายส่งไฟฟ้าและการซื้อขายไฟฟ้าเป็นอีกโครงการใหญ่ที่มุ่งสร้างให้ภูมิภาคมีระบบพลังงานที่มั่นคง มีประสิทธิภาพ เพื่อสนองต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตามโครงการขนาดใหญ่เหล่านี้ก็ได้สร้างผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นด้วยเช่นเดียวกัน¹⁴⁵

ด้านการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกเกี่ยวกับการปรับปรุงด้านทางหลวงทั้งสิ้น 10 เส้นทาง โดยมีเส้นทางที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยโดยตรง 4 เส้นทาง¹⁴⁶ ได้แก่

1. โครงการสายเส้นทางสายตะวันออกกรุงเทพฯ-พนมเปญ-โฮจิมินห์ซิตี้-วังเตา (Eastern Corridor) หรือเส้นทาง R1
2. โครงการสายเส้นทางแนวตะวันออก-ตะวันตก เชื่อมโยง เมียนมาร์ ไทย ลาว และเวียดนาม (East-West Corridor) หรือเส้นทาง R2
3. โครงการสายเส้นทางแนวเหนือ-ใต้ เชื่อมโยง จีน ลาว ไทย และ จีน เมียนมาร์ ไทย (Northern Corridor) หรือเส้นทาง R3
4. โครงการสายเส้นทางถนนเลียบชายฝั่งทะเลไทย-กัมพูชา-เวียดนาม หรือเส้นทาง R10

โครงการดังกล่าวโดยเฉพาะด้านการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม และผ่อนคลายกฎระเบียบทางการค้าได้ช่วยยกระดับการคมนาคมขนส่งข้ามพรมแดน ระหว่างจีนในมณฑลตอนใต้กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน และยังช่วยลดค่าขนส่งและเวลาในการขนส่งระหว่างจีนและอาเซียนตอนบนด้วย อีกทั้งยังทำให้ปริมาณในการขนส่งมากขึ้นในขณะที่ใช้ทรัพยากรลดลง นอกจากนี้จะทำให้ต้นทุนโลจิสติกส์ระหว่างประเทศถูกลงแล้ว นโยบายที่แต่ละประเทศสมาชิก

¹⁴⁵ โกสุมภ์ สายจันทร์, อนุภูมิภาคแม่น้ำโขงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, หน้า 182-183.

¹⁴⁶ Ibid., p. 184.

สนองตอบต่อโครงการอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงยังเป็นการเปลี่ยนกฎเกณฑ์การควบคุมชายแดน ให้การไหลเวียนทางเศรษฐกิจยืดหยุ่นมากขึ้น¹⁴⁷ ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่การไหลของสินค้าและประชาชนระหว่างจีนกับอาเซียน ดังนั้นการยกระดับการค้าชายแดนในโครงการนี้จึงนำไปสู่การพัฒนาในขอบเขตที่กว้างไกลกว่าพื้นที่ชายแดน ในขณะที่เดียวกันก็ส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของการเคลื่อนไหลของสินค้าและผู้คนระหว่างจีนและอาเซียนด้วยเช่นกัน ดังปรากฏการณ์การไหลล้นของสินค้าจีน และชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วอาเซียนตอนบน¹⁴⁸

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าไทยจะกลายเป็นมิตรประเทศที่ใกล้ชิดที่ให้ความร่วมมือระดับภูมิภาคกับจีน ทว่าการเป็นความกับจีนนั้นมิได้วางอยู่บนพื้นฐานของการเจรจาต่อรองระหว่างประเทศ แต่เป็นผลมาจากยุทธวิธีในการบริหารจัดการของรัฐบาลจีนที่พยายามก่อร่างสร้างตัวทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงทางการเมืองบนพื้นฐานของนโยบายและการปฏิบัติที่ยืดหยุ่น¹⁴⁹ เช่น ความร่วมมือระหว่างประเทศที่เน้นการให้ความช่วยเหลือ และให้ประโยชน์แก่ประเทศเล็กๆ อย่างไทย ลาว เมียนมาร์ กัมพูชา แต่ก็มีพร้อมกับการรุกคืบของชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ที่เป็นพลเมืองจีนนอกเหนือดินแดนอันมาพร้อมกับเงินทุน สินค้า ธุรกิจและอิทธิพลจากจีน ซึ่งไทยก็เปิดรับต่อการรุกคืบดังกล่าว โดยสังเกตจากยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศที่เน้นเชื่อมโยงและเข้าหาจีน และนโยบายต่างประเทศแบบทวิภาคีที่ใกล้ชิดกับจีนมาโดยตลอด

2.4 สภาพการณ์และสถานะของชาวจีนอพยพในประเทศไทย

การอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน ได้มีหลักฐานบันทึกไว้ตั้งแต่ในสมัยกรุงสุโขทัย โดยชาวจีนในสมัยกรุงสุโขทัยได้มีบทบาทสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งการค้าเป็นแรงงาน เป็นช่างฝีมือ ทำเหมือง รวมถึงบางส่วนได้รับราชการด้วย โดยสภาพการณ์ที่เวลานี้ก็มีความคล้ายคลึงกับสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงชาวจีนเข้ากับรัฐโบราณในสมัยนั้นก็คือความสัมพันธ์ทางการค้า ลักษณะความสัมพันธ์ที่อาณาจักรสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้นมี

¹⁴⁷ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 151.

¹⁴⁸ Wan-Ping Tai and Jenn-Jaw Soong, "Trade Relations between China and Southeast Asia," p. 31.

¹⁴⁹ ยศ สันตสมบัติ, มังกรหลากสี: การขยายอิทธิพลเหนือดินแดนและพันธกิจเผยแผ่อารยธรรมในอุษาคเนย์, หน้า 301.

ต่อจีน ก็คือระบบบรรณาการเพื่อการค้า¹⁵⁰ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลมีความสัมพันธ์อันดีและก่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยต่อราชสำนักไทย

ชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาในยุคสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น นั้นจะเข้ามาโดยการเดินเรือข้ามทะเล พร้อมกับการค้า และขบวนเรือบรรณาการเพื่อการค้าระหว่างไทยกับจีน โดยมีทั้งชาวจีนที่เดินทางไปกลับพร้อมเรือ และชาวจีนที่อยู่อาศัยในประเทศไทยซึ่งส่วนมากจะเป็นแบบหลัง โดยชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทยก็มักจะถูกกลืนกลายเป็นไทยไปเสียในที่สุด¹⁵¹ ทั้งนี้เป็นเพราะชาวจีนโพ้นทะเลมักจะเป็นผู้ชายที่เป็นโสดหรือไม่ได้นำภรรยาไปด้วย ชายชาวจีนมักจะแต่งงานกับหญิงไทยเป็นไปตามกระบวนการกลืนกลายเป็นไทยโดยธรรมชาติ แตกต่างจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่ไม่สนใจกระบวนการกลืนกลายเป็นไทย แม้ว่าจะมีครอบครัวเป็นชาวไทยก็ตาม เนื่องจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่อยู่ในบริบทที่แตกต่างออกไป เพราะโลกาภิวัตน์และการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน ทำให้ชาวจีนสามารถดำรงความเป็นจีนไว้ได้ และบางส่วนก็นำครอบครัวมาจากจีนด้วย

ในช่วงสมัยอยุธยาได้มีชาวจีนอพยพเข้ามาในไทยเป็นจำนวนมาก แม้ว่าทางการจีนจะห้ามชาวจีนอพยพออกนอกประเทศ เนื่องจากประเด็นเรื่องความมั่นคงทางการเมืองในจีน จีนยังมีมาตรการลงโทษที่รุนแรงต่อชาวจีนที่ฝ่าฝืนอพยพออกนอกประเทศด้วย¹⁵² แต่ชาวจีนก็ยังอพยพเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ เนื่องจากปัจจัยผลักดันจากภายในจีนที่ชาวจีนต้องประสบกับปัญหาความอดอยากยากจน ชาดที่ทำกิน ประกอบกับความหนาแน่นของประชากรในประเทศ ประกอบกับปัจจัยดึงดูดทางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อุดมสมบูรณ์ ประชากรไม่หนาแน่น และมีโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับชาวจีนดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น โดยชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาในสมัยอยุธยาส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเป็นพ่อค้า นักเดินเรือ ทำเหมืองดีบุก แสตงจิ้งวี่ เลี้ยงหมู ช่างฝีมือ และแพทย์

ในประเด็นข้างต้น เมื่อเปรียบเทียบกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นมีทั้งความเหมือนและแตกต่าง สิ่งที่แตกต่างออกไปคือนโยบายของภาครัฐจีนที่ส่งเสริมให้ชาวจีนออกไปภายนอกประเทศตามยุทธศาสตร์การก้าวออกไป และให้ภาพของชาวจีนที่อพยพไปสร้างตัวจนประสบความสำเร็จว่าเป็นผู้รักชาติ คล้ายกับมาตรการของรัฐบาลจีนในช่วงปลายราชวงศ์ชิงที่ให้ความสำคัญแก่ชาวจีนโพ้นทะเล

¹⁵⁰ สิบแสง พรหมบุญ, ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ.1282-1853, แปลโดย กาญจณี ละอองศรี (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2525), หน้า 4.

¹⁵¹ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, หน้า 3.

¹⁵² ศุภวรรณ ชวรัตน์วงศ์, "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394," หน้า 22.

ในฐานะแหล่งสนับสนุนทางเศรษฐกิจ แต่ก็ต่างจากในอดีตในหลายช่วงที่รัฐบาลจีนห้ามชาวจีนเดินทางไปภายนอกและตราหน้าชาวจีนที่ฝ่าฝืนว่าเป็นกบฏที่ละทิ้งแผ่นดิน ในขณะที่เดียวกันปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชาวจีนเดินทางมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลับมีความแตกต่างและคล้ายคลึงกับชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต นั่นคือการแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจ

โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐของจีนให้ออกไปภายนอกประเทศ ในขณะที่ปัจจัยดึงดูดของชาวจีนระลอกใหม่นั้นเป็นประเด็นทางด้านโอกาสทางเศรษฐกิจมากกว่าที่จะถูกผลักดันจากความยากจนอดอยากในประเทศจีน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจีนที่แสวงหาทั้งเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงทางพลังงาน ที่ทำกิน ตลาดระบายสินค้าที่ผลิตจำนวนมากในจีน และลดการแข่งขันที่รุนแรงภายในประเทศเพราะจำนวนประชากรชาวจีนที่หนาแน่น ในขณะที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีทรัพยากรจำนวนมาก ประชากรน้อยกว่า เป็นพื้นที่ที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่สะดวกกว่าในประเทศจีน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจีน จึงส่งเสริมผลักดันให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาสู่ภูมิภาคอาเซียนซึ่งมีระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับจีนอย่างเข้มข้น ในรูปแบบโครงการพัฒนาระหว่างประเทศของจีน และรัฐวิสาหกิจจีน และผู้ประกอบการเอกชนทั้งขนาดเล็ก กลาง และขนาดใหญ่

ในขณะที่ชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนมาทางทะเลผ่านเส้นทางการค้าเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน มีช่องทางที่หลากหลายในการเชื่อมโยงระหว่างประเทศมากกว่าในยุคก่อน ทำให้การเคลื่อนไหลของผู้คน สินค้าทุน และข้อมูลข่าวสารเป็นได้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว ด้วยการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างจีนกับไทย มีโครงการพัฒนาระหว่างประเทศหลายโครงการที่ส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายผ่านแดนได้สะดวกขึ้น เช่น โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ในกรอบอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ทำให้เกิดถนนสายใหม่ เช่น เส้นทาง R3A เส้นทาง R3B รวมกับเส้นทางแม่น้ำโขงเดิมที่พัฒนาให้เดินเรือได้สะดวกขึ้น และโครงการเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน เขตการค้าเสรีไทย-จีน ที่ส่งผลให้เกิดความสะดวกในการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนทั้งในแง่กายภาพและระเบียบกฎหมายที่ยืดหยุ่นมากขึ้น ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้อาศัยช่องทางใหม่ที่เกิดจากการพึ่งพาซึ่งกันและกันมากขึ้นนี้ในการเคลื่อนตัวเข้ามาและประกอบธุรกิจในประเทศไทย ผ่านทั้งทางช่องทางบกและทางอากาศมากกว่าในอดีตที่มาทางทะเล

ด้วยเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างประเทศผ่านการพัฒนาในโครงการพัฒนาและร่วมมือกันระหว่างประเทศ ได้มีส่วนที่เอื้อให้ชาวจีนจากหลายพื้นที่สามารถอพยพเข้ามาในประเทศไทยได้อย่างสะดวกมากขึ้น ซึ่งเป็นชาวจีนที่มาจากพื้นที่ซึ่งแตกต่างจากชาวจีนโพ้นทะเลอดีตที่ส่วนมากจะมาจาก

มณฑลทางตอนใต้ของจีนที่ติดทะเล เช่น แต้จิ๋ว ไหหลำ ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง และฮักกา แต่ในขณะที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่จะมาจากมณฑลทางตอนในของจีนที่เป็นส่วนที่พัฒนาน้อยกว่าส่วนอื่นๆ แต่มีความเชื่อมโยงทางด้านภูมิศาสตร์กับอาเซียนตอนบน เช่น มณฑลยูนนาน กวางสี สิบสองปันนา เป็นต้น ไม่เพียงเท่านั้น ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ยังประกอบไปด้วยชาวจีนจากพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศจีนที่เคลื่อนย้ายไปตามเมืองต่างๆ เพื่อหาแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจ บางส่วนก็เคยอพยพเข้าไปสู่เมียนมาร์ หรือลาวมาก่อนที่จะเคลื่อนตัวเข้าสู่ประเทศไทย ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือชาวจีนอพยพระลอกใหม่แม้ว่ามาจากพื้นที่ที่แตกต่างกัน แต่ก็ใช้ภาษาจีนกลางเหมือนกัน ทำให้ไม่ว่าจะมาจากส่วนใดของจีนก็สามารถติดต่อสื่อสารและรวมกลุ่มกันได้ ซึ่งเป็นผลสำเร็จของกระบวนการชาตินิยมของจีน ทั้งนี้ยังเป็นข้อแตกต่างจากชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตที่แบ่งออกเป็นกลุ่มต่างๆ ตามภาษาและถิ่นที่อยู่ของตน

ยิ่งไปกว่านั้น การเรืองอำนาจขึ้นของจีนในศตวรรษที่ 21 จนเป็นหนึ่งในมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก ได้สร้างความภาคภูมิใจและอำนาจประโยชน์ให้แก่พลเมืองจีนแม้จะอยู่ภายนอกประเทศจีนก็ตาม ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ยังคงมีความจงรักภักดีและมีสำนึกชาตินิยมจีนอยู่อันเป็นผลจากการขยายขอบข่ายของความเป็นพลเมืองจีนให้ครอบคลุมและยืดหยุ่นมากขึ้น (Flexible Citizenship)¹⁵³ ส่งผลให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาหรืออ้างอิงตนเองเข้ากับชนชั้นนำไทย หรือกลุ่มอำนาจเก่าในไทยเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเพื่อเป็นฐานให้แก่การพัฒนาธุรกิจของชาวจีนในไทยอีกต่อไป เพราะชาวจีนมีความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจและได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจีนอยู่แล้ว

แตกต่างจากชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตที่การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต้องยึดโยงกับชนชั้นนำ หรือมูลนายของไทยในลักษณะของการต่างพึ่งพากัน เพราะชาวจีนแม้จะมีความเชี่ยวชาญในด้านการค้าขาย และภาษา แต่ก็ถูกจำกัดด้วยโครงสร้างอำนาจทางการเมือง เพราะชนชั้นสูงเป็นผู้ที่ผูกขาดการค้า ชาวจีนจึงมักเข้าไปเป็นหุ้นส่วน หรือเป็นตัวแทนเพื่อทำการค้าให้แก่เจ้านายและราชสำนัก พ่อค้าชาวจีนโพ้นทะเลอาจจะแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่ขุนนางที่อำนวยความสะดวกให้แก่คน บางครั้งชาวจีนมักจะติดสินบนขุนนางหรือเจ้ากรมต่างๆ เพื่อให้ช่วยเหลือตนเองในด้านการค้าด้วย หรือในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีการใช้ระบบเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนที่สามารถประมูลได้ แต่ก็ต้องมีเจ้านายหรือขุนนางให้การรับรองด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลประโยชน์ของชนชั้นนำที่ต้องการความสามารถของชาวจีนในการหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจจึงรับอุปถัมภ์ชาวจีน¹⁵⁴

¹⁵³ ยศ สันตสมบัติ, มังกรหลากสี: การขยายอิทธิพลเหนือดินแดนและพันธกิจเผยแผ่อารยธรรมในอุษาคเนย์, หน้า 160.

¹⁵⁴ สารสิน วีระผล, คุ้มทองและกำไร : การค้าไทย-จีน 2195-2396/1652-1853, หน้า 216.

นอกจากนี้ชาวจีนยังอาศัยข้อจำกัดของระบบศักดินาด้วยการเข้ามาแทรกเป็นตัวเชื่อมระหว่างระหว่างชนชั้นมูลนายและไพร่ ด้วยการเป็นพ่อค้าคนกลางนำสินค้าจากต่างประเทศและสินค้าจำเป็นไปจำหน่ายในเมือง หมู่บ้าน ห้างไกลในชนบท และนำสินค้าการเกษตร ของป่าหายากที่เป็นที่ต้องการของหลวงเข้ามาในเมืองเพื่อนำไปจำหน่ายยังต่างประเทศด้วย พ่อค้าคนกลางชาวจีนไม่เพียงแต่ค้าขายเองเท่านั้น ยังรับจ้างเจ้านายและขุนนางไทยทำการค้าแทนด้วย เพราะชาวจีนชำนาญการค้า ทำให้เจ้าของทุนคือเจ้านายและขุนนางได้ผลกำไรสูง อีกทั้งชาวจีนยังอ่อนน้อมรู้จักเอาใจมูลนายด้วยการนำของกำนัลของมีค่ามามอบให้เสมอๆ นอกจากนี้พ่อชาวจีนยังรับเป็นผู้นำส่งสินค้าจากแหล่งผลิตมาส่งพระคลังอีกด้วย เช่น รับปรักไทยจากเมืองจันทบุรีเข้ากรุงเทพฯ การรับส่งสินค้านี้ทำให้พ่อค้าคนกลางชาวจีนสามารถควบคุมการขนส่งภายในประเทศได้ในเวลาต่อมา¹⁵⁵

รัฐไทยในอดีตยังได้รับชาวจีนเข้าเป็นขุนนางเพื่อใช้ประโยชน์จากความสามารถของชาวจีนในการเป็นตัวกลางทำการค้าให้แก่หลวง และเป็นตัวกลางติดต่อระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการติดต่อกับจีนผ่านระบบบรรณาการเพื่อการค้ากับจีนซึ่งนำกำไรเข้าสู่ท้องพระคลังเป็นจำนวนมหาศาล ทั้งนี้ชาวจีนโพ้นทะเลทำหน้าที่หลายส่วน เช่น เป็นพ่อค้าให้แก่หลวง เป็นทูต ล่าม คนเดินเรือ แรงงาน คุมโกดังสินค้า และทำบัญชี เป็นต้น โดยปล่อยให้ชาวจีนควบคุมดูแลกันเองภายใต้ขุนนางชาวจีนที่รัฐให้การสนับสนุนแต่งตั้งขึ้น

จากประเด็นที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ไม่จำเป็นต้องแอบอิงกับฐานอำนาจเดิมของสังคมไทย และความก้าวหน้าของโลกาภิวัตน์กับการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน ยิ่งเป็นการตอกย้ำถึงเหตุผลที่ชาวจีนไม่สนใจกระบวนการกลืนกลายเข้าสู่สังคมไทยทั้งในทางธรรมชาติและในทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเพราะความเป็นจีนในเชิงอัตลักษณ์และความเป็นพลเมืองนั้นให้ประโยชน์แก่ชาวจีนระลอกใหม่มากกว่า โดยเฉพาะการยึดโยงกับมิติผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมือง ในขณะที่ชาวจีนโพ้นทะเลเก่าหรือลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลบางส่วนก็ได้อ้างอิงตนเองเข้ากับความสัมพันธ์ทางอำนาจและเศรษฐกิจการเมืองของจีน เพื่อเสริมประโยชน์ทางธุรกิจให้แก่ตนเองเช่นกัน

โดยความพยายามในการยึดโยงตนเองของชาวจีนโพ้นทะเลเข้ากับจีนแผ่นดินใหญ่ในอดีตนั้นก็ปรากฏอยู่เสมอ เช่น การไว้ผมเปีย ใส่ชุดจีน พูดภาษาจีน การรวมตัวกันเป็นสมาคม และการสนองตอบต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของจีนโดยเฉพาะในช่วงตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ที่กระแสนิยมเงินรูดแรงมากในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลในไทย¹⁵⁶ จนชาวจีนแตกกันเป็น 2 ฝ่ายคือฝ่าย

¹⁵⁵ อนุพล พรหมโณมัย, "พัฒนาการของรูปแบบในการชุดรีดส่วนเกินของรัฐไทย," หน้า 87.

¹⁵⁶ เอี่ยมพร ศรสวรรณ, "การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2438-2475," หน้า 62.

ปฏิรูปราชวงศ์ชิง และฝ่ายปฏิวัติ ต่างฝ่ายต่างก็ใช้ประโยชน์จากความตื่นตัวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในด้านการเรียกรับเงินสนับสนุน ซึ่งก็สร้างความกังวลให้แก่รัฐบาลไทยไม่น้อย เพราะนอกจากจะทำให้เกิดความวุ่นวายในการควบคุมชาวจีนแล้ว ยังทำให้เงินไหลออกนอกประเทศ และเป็นอุปสรรคต่อการบูรณาการชาวจีนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย

นอกจากนี้ยังมีกรณีในช่วงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 และจีนได้เป็นประเทศผู้ชนะสงคราม รวมถึงเป็นประเทศผู้ร่วมก่อตั้งองค์การสหประชาชาติ ได้สร้างความปิติยินดีและความภาคภูมิใจให้แก่ชาวจีนโพ้นทะเลในไทยเป็นอย่างยิ่งเพราะรู้สึกว่าเป็นชาวจีน เมื่อประกอบกับความไม่พอใจนโยบายที่เข้มงวดรุนแรงต่อชาวจีนที่ดำเนินการอย่างเข้มงวดในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เกิดความขัดแย้ง จลาจลของชาวจีนครั้งใหญ่ที่เยาวราช¹⁵⁷ สร้างความเดือนร้อนกดดันให้แก่รัฐบาลไทยจนต้องยอมลงนามสัญญาพันธไมตรีกับจีนในที่สุด เพื่อให้มีสถานทูตจีนในไทยได้

การรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของความเป็นจีน พร้อมกับไม่ยอมถูกกลืนกลายเป็นไทยของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตยังปรากฏผ่านพฤติกรรมของการรวมตัวกันเป็นสมาคม เป็นอั้งยี่ หรือการรักษาสายสัมพันธ์ที่มีต่อทางประเทศจีนโดยการให้ความสนใจความเป็นไปในประเทศจีน การบริจาคเงิน ส่งเงินกลับประเทศหรือการไปพักแรม¹⁵⁸ และการก่อตั้งโรงเรียนจีนเพื่อให้ลูกหลานจีนได้เรียนภาษาจีนและวัฒนธรรมประเพณีจีน รวมถึงส่งลูกหลานจีนไปเรียนที่จีนหรือฮ่องกงอีกด้วย

อัตลักษณ์วัฒนธรรมความเป็นจีนที่เด่นชัดประการหนึ่งก็คือ การรวมตัวกันเป็นสมาคม และการให้ความช่วยเหลือชาวจีนด้วยกัน ติดต่อธุรกิจระหว่างชาวจีนด้วยกัน อาจจะมาจากที่เดียวกัน หรือกลุ่มภาษาเดียวกันมากกว่าจะประสานธุรกิจกับคนชาติอื่นๆ ซึ่งปรากฏในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล ในขณะที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่มีการรวมตัวกันในลักษณะที่ใหญ่กว่านั้น ไม่ได้รวมตัวกันในระดับท้องถิ่นหรือกลุ่มภาษา แต่เป็นการรวมตัวกันในด้นชาติคือความเป็นอัตลักษณ์จีนหนึ่งเดียว (Pan Chinese)¹⁵⁹ ซึ่งเป็นผลสะท้อนจากนโยบายชาตินิยมจีนอันเข้มข้น แตกต่างจากชาวจีนโพ้นทะเลที่แบ่งออกเป็นกลุ่มสมาคมต่างๆ เช่น อั้งยี่ หรือกลุ่มภาษา หรือท้องถิ่น จนกระทั่งเริ่มมีสำนึกความเป็นชาติแบบสมัยใหม่ในช่วงรัชกาลที่ 5 เนื่องจากผลกระทบของการเคลื่อนไหวเพื่อปฏิวัติในประเทศจีน และการเข้ามาชักจูงแนวร่วมทางการเมืองของซุนยัตเซ็นและฝ่ายราชวงศ์ชิง แต่ก็ยังไม่เข้มแข็งและเป็นหนึ่งเดียวเท่ากับชาวจีนอพยพระลอกใหม่

157 จี. วิลเลียม สกินเนอร์, สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, หน้า 282-283.

158 เปรมมา สัตยาวุฒิพงศ์, "แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492," หน้า 135-136.

159 สักกรินทร์ นิยมศิลป์, "คลื่นลูกที่สี่: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการย้ายถิ่นของชาวจีนยุคใหม่," หน้า 10.

อัตลักษณ์ความเป็นจีนสะท้อนให้เห็นผ่านการประกอบธุรกิจของชาวจีนระลอกใหม่ที่แข่งขันกับชาวไทย ชาวจีนมักจะอาศัย จ้างงาน หรือติดต่อธุรกิจระหว่างชาวจีนด้วยกัน ทำให้ห่วงโซ่อุปทานธุรกิจของชาวจีนมักจะเป็นชาวจีนไปทั้งหมด¹⁶⁰ แม้ว่าในช่วงแรกจะไม่ได้เป็นผู้ค้าชาวจีนทั้งหมดแต่มีชาวไทยร่วมค้าด้วย เช่น ในธุรกิจโลจิสติกส์ ธุรกิจนำเข้า-ส่งออก รับผิดชอบต่อผลผลิตทางการเกษตร และเช่าพื้นที่ทำการเกษตรขนาดใหญ่ เป็นต้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนที่เปิดโอกาสให้ชาวจีนสามารถเดินทาง ทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้สะดวกและหลากหลายช่องทางมากขึ้น

ด้วยความที่ชาวจีนระลอกใหม่ที่อพยพเข้ามานั้นมีความแตกต่างจากชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตหลายประการ เพราะประเทศจีนได้พัฒนาให้ทันสมัยมากขึ้นและเป็นหนึ่งในมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ส่วนมากจะมีการศึกษาที่ดี อย่างน้อยก็จบระดับมัธยม และเป็นผู้ที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจโดยอาจมีทุนหรือเคยทำธุรกิจอยู่ในประเทศจีนหรือประเทศอาเซียนตอนบนอื่นๆ มาก่อนที่จะโยกย้ายหรือขยายตัวเข้ามาในประเทศไทย และที่สำคัญคือได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจีนทั้งในแง่เงินทุน การกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ และนโยบายที่เอื้ออำนวยช่วยเหลือให้แก่การออกไปดำเนินธุรกิจในต่างประเทศ แม้ว่าชาวจีนอพยพระลอกใหม่ส่วนใหญ่ที่ออกจากจีนจะเป็นไหลไปยังประเทศที่พัฒนาแล้ว ในขณะที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่อพยพเข้ามาในไทยหรืออาเซียนตอนบนจะมีศักยภาพที่ด้อยกว่าเพราะส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่ไม่สามารถแข่งขันได้ในแผ่นดินจีน แต่ก็มีศักยภาพมากพอที่จะสร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจในประเทศไทยได้

นอกจากนี้ยังมีชาวจีนอพยพระลอกใหม่จำนวนหนึ่งที่เดินทางเข้ามาศึกษาเล่าเรียนในประเทศไทยอีกด้วย ส่วนใหญ่จะเป็นในระดับอุดมศึกษา และยังมีอีกส่วนหนึ่งที่เป็นครูอาสาสมัคร แสดงถึงความแตกต่างจากชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตที่ไม่นิยมให้ลูกหลานเรียนในระบบไทยและในประเทศไทย โดยชาวจีนที่เข้ามาเรียนและสมัครเข้ามาเป็นครูอาสาสมัครในประเทศไทยส่วนหนึ่งก็เพื่อใช้เป็นโอกาสในการเข้ามาทำงานหรือทำธุรกิจในประเทศไทย บางส่วนเมื่อเรียนจบแล้วก็ขอยู่ต่อและทำงานหรือทำธุรกิจในประเทศไทยด้วย

ในประเด็นของครูชาวจีนและโรงเรียนจีนในไทย ทางรัฐบาลจีนก็ยังคงให้ความสนับสนุนทั้งในด้านวิชาการ บุคคลกร และทุนต่างๆ รวมถึงสนับสนุนสถาบันวิชาการ ภาษาและวัฒนธรรมจีนในระดับอุดมศึกษาด้วย เช่นสถาบันขงจื้อ และฮั่นปิ่น เป็นต้น โดยการมุ่งขยายด้านการศึกษาเป็นส่วน

¹⁶⁰ สัมภาษณ์ นายจ. (นามสมมุติ), ผู้นำภาคเอกชนหนึ่งในจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

หนึ่งของพันธกิจเผยแผ่อารยธรรมของจีน (Civilizing Mission)¹⁶¹ เพื่อช่วยเหลือและแผ่ขยายอิทธิพลของจีน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับภารกิจที่จีนให้สนับสนุนด้านการศึกษาและสนับสนุนสมาคมของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตก็พบว่ามีความแตกต่างออกไป เพราะการให้การสนับสนุนแก่โรงเรียนจีนในอดีตนั้นเป็นไปเพื่อดึงดูดชาวจีนโพ้นทะเลให้ยังคงอัตลักษณ์และรู้สึกว่าเป็นชาวจีนอยู่ เพราะชาวจีนโพ้นทะเลเป็นแหล่งสนับสนุนทางเศรษฐกิจที่สำคัญของรัฐบาลจีนในอดีต แต่การสนับสนุนโรงเรียนจีนและสถาบันจีนในปัจจุบันไม่ได้จำกัดเพียงแค่การแผ่ขยายอิทธิพลต่อชาวจีนและลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลเท่านั้น แต่ยังมีจุดมุ่งหมายไปถึงชาวพื้นเมืองด้วย ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการใช้อำนาจละมุนของจีนต่อประชาชนในอาเซียนก็ได้

ในขณะที่ชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยในอดีต แม้ว่าจะสัมพันธ์กับภาคส่วนทางเศรษฐกิจโดยตรง แต่โดยพื้นฐานนั้นจะเป็นผู้ที่มีความรู้ต่ำโดยเปรียบเทียบกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ และไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจีน จึงไม่ได้อพยพเข้ามาแล้วเป็นผู้ประกอบการในทันที มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่เป็นเช่นนั้น ขณะที่ส่วนใหญ่จะเป็นลูกจ้าง เป็นแรงงาน จากนั้นชาวจีนบางส่วนที่ขยันขันแข็งอดทน ก็จะขยับขยายผันตัวไปเป็นผู้ค้ารายย่อยและดำเนินตามเส้นทางธุรกิจสืบไป ในขณะที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นมีความพร้อมกว่าทั้งในด้านการศึกษาและเศรษฐกิจ จึงเข้ามาในรูปแบบของผู้ค้าที่เข้มแข็งและมีความพร้อมทั้งระบบ ทั้งที่เป็นผู้ค้ารายย่อยหรือผู้ค้ารายใหญ่ อีกทั้งในกรณีของประเทศไทยยังไม่ค่อยพบว่าชาวจีนอพยพระลอกใหม่จะเป็นผู้ใช้แรงงานแต่อย่างใด

ในอดีตโดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น ชาวจีนมีบทบาทสำคัญยิ่งในด้านเศรษฐกิจการค้า การที่ชาวจีนมิได้เข้ามาอยู่ในระบบไพร่ของประเทศไทย ชาวจีนจึงไม่มีพันธะหน้าที่ที่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน และสังกัดมูลนายเช่นเดียวกับชาวไทยที่ติดกับระบบไพร่ ชาวจีนถึงมีสิทธิในการเดินทางอย่างอิสระได้ทั่วราชอาณาจักร และสามารถประกอบอาชีพได้ตามชอบใจ โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย¹⁶² ซึ่งการประกอบกิจการค้าขายก็เป็นสิ่งที่ชาวจีนถนัดและชำนาญ ต่างจากชาวไทยที่นิยมทำการเกษตรหรือรับราชการมากกว่า ดังนั้นพ่อค้าชาวจีนจึงได้กลายมาเป็นพ่อค้าคนกลาง โดยทำหน้าที่เข้าไปรับซื้อสินค้าจากดินแดนที่อยู่ดินแดนที่ลึกเข้าไปแล้วนำมาขายต่ออีกทีหนึ่ง พร้อมกับนำสินค้าเงินตราจากภายนอกเข้าไปแลกเปลี่ยนกับผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ อีกด้วย โดยสินค้าที่พ่อค้าชาวจีนรับซื้อมาจากท้องถิ่นต่างๆ จะ

¹⁶¹ ยศ สันตสมบัติ, มังกรหลากสี: การขยายอิทธิพลเหนือดินแดนและพันธกิจเผยแผ่อารยธรรมในอุษาคเนย์, หน้า 220.

¹⁶² ศุภวรรณ ชวรัตน์วงศ์, "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394," หน้า 49.

ถูกส่งเข้ามาขายยังเมืองหลวง หรือส่งออกไปขายยังต่างประเทศอีกทีหนึ่ง¹⁶³ ชาวจีนจึงทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมโยงการค้าทั้งภายในและระหว่างประเทศ

ชาวจีนโพ้นทะเลยังประกอบอาชีพเป็นแรงงานอิสระ อันมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในทุกภาคส่วน ทั้งเอกชน เจ้านาย และของหลวง โดยชาวจีนเป็นแรงงานสำคัญในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของไทย เช่น การทำอุตสาหกรรมการเกษตร เช่น น้ำตาลอ้อย ฝ้าย ยาสูบ พริกไทย เป็นต้น สอดรับกับสภาพการณ์ของรัฐบาลในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นซึ่งไม่มีอำนาจในการควบคุมช่วงใช้แรงงานไพร่ได้เบ็ดเสร็จดังเช่นสมัยอยุธยาเพราะรัฐขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ประกอบกับความจำเป็นที่รัฐต้องการแรงงานในการก่อสร้างเมืองใหม่ การเร่งรัดพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ การขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศโดยเฉพาะจีน ประจวบกับในขณะนั้นมีชาวจีนอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมากเพราะนโยบายของรัฐบาลที่เปิดรับชาวจีน ประเทศไทยจึงเริ่มใช้แรงงานกุลิฉินในงานโยธา เช่น การขุดคลอง ก่อกำแพง สร้างถนน สร้างสะพาน แทนแรงงานไพร่ไทย¹⁶⁴

ชาวจีนเหล่านี้มีนิสัยอดทน ขยัน แข็งแรง กล้าความยากจนและไม่ยอมเป็นขอทาน¹⁶⁵ ไม่รังเกียจอาชีพใช้แรงงานคือเป็นกุลิหรือกรรมกรซึ่งชาวไทยถือว่าเป็นอาชีพชั้นต่ำ จึงไม่มีชาวไทยแข่งขันกับชาวจีนในการประกอบอาชีพนี้¹⁶⁶ แต่เป็นชาวจีนคอยช่วยเหลือแบ่งเบาภาระให้กับแรงงานไทย และเข้ามาเติมเต็มในกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมากกว่า ชาวจีนอพยพที่ไม่มีทุนทรัพย์จะยึดอาชีพกรรมกรนี้เป็นอาชีพแรก กรรมกรจีนมีทั้งพวกที่เป็นแรงงานไร้ฝีมือและแรงงานที่เป็นช่างฝีมือ ยิ่งไปกว่านั้นแรงงานจีนยังทำงานได้มีประสิทธิภาพมากกว่าแรงงานไพร่ของไทยอีกด้วย จำทำให้ในระยะต่อมารัฐจะใช้แรงงานจีนมากกว่าไพร่ และต้องการให้ไพร่ส่งส่วยมาเข้าคลังของรัฐมากกว่า

ลักษณะและสถานภาพของชาวจีนโพ้นทะเลมีความแตกต่างจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่ โดยเฉพาะในด้านการประกอบอาชีพ โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทยไม่นิยมทำงานกรรมกร หรือใช้แรงงาน แต่มักจะเข้ามาในรูปของนักลงทุน ผู้ประกอบการ ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวกับการเกษตร ธุรกิจนำเข้า-ส่งออก และขนส่ง รวมถึงธุรกิจที่เกี่ยวกับการนำเที่ยว และธุรกิจอิสระอื่นๆ

¹⁶³ Ibid., p. 49.

¹⁶⁴ อนุพล พรหมโณมัย, "พัฒนาการของรูปแบบในการขูดรีดส่วนเกินของรัฐไทย," หน้า 89.

¹⁶⁵ ศุภวรรณ ชวรัตน์วงศ์, "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394," หน้า 194.

¹⁶⁶ มัลลิกา เรืองระพี, "บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทย สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 67.

เช่น การค้าสินค้าที่มาจากจีน เป็นครูสอนภาษาจีน หรือเป็นครูสอนพิเศษ เป็นต้น โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นมีทั้งที่เป็นนักธุรกิจรายใหญ่ และรายย่อย โดยชาวจีนระลอกใหม่มุ่งเน้นการทำการค้าระหว่างประเทศโดยเฉพาะธุรกิจระหว่างไทย-จีน โดยอาศัยสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เอื้ออำนวย พร้อมกับการใช้ภาษาและเครือข่ายธุรกิจชาวจีนซึ่งเอื้อประโยชน์ให้แก่ชาวจีนเป็นอย่างมาก ในขณะที่เดียวกันก็ส่งผลเสียแก่ผู้ประกอบการชาวไทยในธุรกิจเดียวกันด้วย

นอกจากนี้ยังพบว่าชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้ให้ความสนใจในด้านการเกษตรและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น การทำสวนกล้วยขนาดใหญ่ การรับซื้อกินรวบผลผลิตลำไย ทุเรียนเกือบทั้งระบบ และผลผลิตทางการเกษตรอื่นๆ เช่น มะละกอ มังคุด ส้ม เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพืชผลที่ใช้เพื่อการบริโภค แตกต่างจากชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตที่ไม่นิยมทำการเกษตร แต่นิยมทำการค้า เพราะได้กำไรดีกว่าในระยะเวลานานสั้น แม้จะมีบางช่วงที่ชาวจีนได้ทำการเกษตร แต่ก็เป็นการเกษตรเพื่อการค้าและการส่งออก เพราะเป็นพืชเศรษฐกิจไม่ใช่พืชที่ใช้บริโภคโดยตรง เช่น การปลูกอ้อยเพื่อทำน้ำตาล ปลูกยาสูบ พริกไทย เป็นต้น สะท้อนถึงบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่มากขึ้น เพราะจีนมีพื้นที่เพาะปลูกจำกัดเพราะความเป็นเมืองขยายใหญ่ขึ้น คนจีนเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมมากขึ้น ส่งผลให้ผลผลิตการเกษตรไม่เพียงพอแก่ประชากรจำนวนมหาศาล จึงต้องขยายพื้นที่เพาะปลูกไปยังประเทศใกล้เคียง เช่น ลาว เวียดนาม ไทย ที่มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและใกล้ชิดกันซึ่งพัฒนามาจากโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศ ยิ่งไปกว่านั้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องก็ทำให้ชาวจีนร่ำรวยมากขึ้น และบริโภคมากขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ทำให้พืชผลทางการเกษตรของไทยที่แม้ว่ามีราคาสูงกลายเป็นที่นิยมสำหรับชาวจีน

การที่ชาวจีนระลอกใหม่ขยายตัวเข้ามาถืออิทธิพลทางเศรษฐกิจและดำเนินธุรกิจในประเทศไทยอย่างประสบความสำเร็จ นอกจากเพราะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจีน เงินทุน และชาวจีนมักช่วยเหลือและติดต่อชาวจีนด้วยกันเพราะเครือข่ายชาวจีนด้วยกันแล้ว ยังเป็นเพราะชาวจีนมีความเชี่ยวชาญด้านการค้า และรู้จักตลาดปลายทางซึ่งก็คือตลาดจีนดีกว่าผู้ค้าชาวไทย รวมถึงรู้มาตรการการค้าและการค้าข้ามแดน ทำให้สินค้าที่ชาวจีนส่งออกไปผ่านได้ง่ายและได้ผลกำไรดี ซึ่งก็คล้ายกับชาวจีนโพ้นทะเลที่มีความเชี่ยวชาญด้านการค้า ภาษา ช่องทางนำส่งสินค้า และตลาดปลายทางซึ่งได้เปรียบชาวไทย แต่ชาวจีนโพ้นทะเลไม่เพียงแต่ค้าขายกับคู่ค้าในประเทศจีนเท่านั้น แต่ดำเนินธุรกิจกับชาวต่างชาติอื่นๆ ที่เป็นคู่ค้าของไทยในอดีตด้วย โดยการเป็นผู้ค้าคนกลางเพราะชาวจีนเชี่ยวชาญภาษาไทยและใกล้ชิดกับผู้ผลิตสินค้าท้องถิ่น ในขณะที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่จะเน้นไปที่การค้าขายเพื่อสนองตอบต่ออุปสงค์ของตลาดจีนเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ก็กำลังเข้าถึง

ผู้ผลิตสินค้าโดยตรงเช่นเดียวกับที่ชาวจีนได้ทำในอดีต โดยการเข้ามาดำเนินการแทนพ่อค้าคนกลางชาวไทย และอัตราค่าขนพ้อค้าคนกลางไทยต้องหายไปจากตลาด ยิ่งไปกว่านั้น ในตอนนี้ชาวจีนไม่เพียงแค่นำสินค้าจากจีนมาขายในไทยและนำสินค้าไทยไปขายในจีนด้วยตนเอง แต่เริ่มขยายไปสู่การเป็นพ่อค้าคนกลางนำสินค้าจากผู้ผลิตไทยเพื่อขายในประเทศไทยด้วยแม้ว่าจะเป็นการผิดกฎหมายทางการค้าของไทยก็ตาม ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวเคยเป็นหน้าที่ของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตด้วยเช่นกัน เพราะชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจแทบทั้งหมดในไทย

ปรากฏการณ์ข้างต้นราวกับเหมือนว่าชาวจีนแทบไม่ต้องพึ่งพาความสัมพันธ์ใดๆ กับคนในท้องถิ่นเลย แต่ในความเป็นจริงแล้วแม้ว่าชาวจีนจะเป็นคู่แข่งทางการค้ากับชาวไทย แต่ก็ต้องอาศัยเครือข่ายทางการค้าผ่านความสัมพันธ์กับคนไทยด้วย เนื่องจากในช่วงแรกชาวจีนไม่มีความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในประเทศไทย ประกอบกับไทยมีข้อกำหนดและกฎหมายที่ปกป้องทางการค้า เช่น การห้ามชาวต่างด้าวครอบครองที่ดิน หรือห้ามชาวต่างด้าวขายสินค้าปลีกในประเทศไทย เป็นต้น ชาวจีนอพยพระลอกใหม่จึงต้องอาศัยเครือข่ายชาวจีนที่เคยอพยพเข้ามาก่อน หรือเพื่อนชาวไทย หรือตัวแทนอำพรางชาวไทย (Nominee) และการแต่งงานกับชาวไทย ทั้งที่แต่งงานจริงและแต่งเพื่อธุรกิจ¹⁶⁷ ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวแทบไม่จำเป็นเลยสำหรับชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต เนื่องจากในช่วงแรกประเทศไทยเป็นสังคมเปิด ชาวจีนสามารถเข้ามาประกอบการได้โดยเสรีหรือต้องเข้าหาชนชั้นสูงของไทยเพื่อประกอบธุรกิจที่มีขนาดใหญ่ และต้องรวมกลุ่มกับสมาคมชาวจีนในท้องถิ่นเพื่อช่วยเหลือและให้ความคุ้มครองในการดำเนินธุรกิจ จนกระทั่งเมื่อรัฐบาลไทยในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองกังวลต่อการครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวจีน จึงได้ออกกฎหมายเพื่อควบคุมป้องกันคนต่างด้าวขึ้นมาทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ¹⁶⁸

นอกจากนี้ ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ยังมีความขัดแย้งกับชาวจีนและลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลเดิมในประเทศไทยด้วย โดยสาเหตุสำคัญเกิดจากประเด็นทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ในช่วงแรกชาวจีนที่อพยพระลอกใหม่เดินทางเข้ามาก็ได้ความช่วยเหลือหรือคำแนะนำจากชาวจีนโพ้นทะเลเดิม แต่ต่อมาชาวจีนระลอกใหม่กลับดำเนินธุรกิจในลักษณะที่แข่งขันกับชาวไทยซึ่งหมายรวมไปถึงลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลเดิมด้วย ยิ่งไปกว่านั้นพฤติกรรมของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่ไม่ค่อยพึ่ง

¹⁶⁷ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 153.

¹⁶⁸ ภูวดล ทรงประเสริฐ, "นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2500)," หน้า 40.

ประสงค์สำหรับชาวไทยก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลเดิม ซึ่งถูกกลืนกลายเป็นไทยแล้วเกิดความรู้สึกไม่พอใจด้วย

2.5 ชีตความสามารถของรัฐในการควบคุมจัดการชาวจีน

ปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้เริ่มต้นขึ้นในช่วงหลังทศวรรษที่ 1990 และชัดเจนมากขึ้นในช่วงหลังปี 2000 เป็นต้นมาอันเป็นผลกระทบจากการดำเนินนโยบายก้าวออกไป (Going out)¹⁶⁹ และยุทธศาสตร์อื่นๆ ของจีน ประกอบกับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน ดังนั้นการดำเนินนโยบายใดๆ ที่มีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ของรัฐบาลไทยจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยในระดับโลก ระดับภูมิภาค และระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเดียวกับการดำเนินนโยบายของรัฐไทยในอดีตต่อชาวจีนโพ้นทะเล ก็ได้ถูกกำกับทั้งจากปัจจัยภายในประเทศประกอบกับปัจจัยจากบริบทระหว่างประเทศไปพร้อมๆ กัน

จากบริบทของรัฐไทยในอดีต ไม่ว่าจะเป็นอาณาจักรสุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีระบบระหว่างประเทศที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรในอดีตเหล่านั้นกับจีนก็คือระบบบรรณาการเพื่อการค้าหรือจิ้มก้อง โดยที่ฝ่ายไทยได้แสดงความเคารพแก่จีนด้วยการส่งบรรณาการไปถวายจักรพรรดิจีน เพื่อที่จะได้รับการตอบรับจากจีนพร้อมกับที่จีนส่งของกำนัลอันมีค่าที่มีมูลค่ามากกว่าที่ไทยส่งไปหลายเท่า ยิ่งไปกว่านั้นยังได้รับสิทธิพิเศษทางการค้าหลายประการด้วย ในทัศนะคติของไทยการส่งบรรณาการนี้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าที่จะเป็นการสยบยอมต่ออำนาจทางการเมืองของจีน เพราะไทยอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ได้เชื่อมต่อกับจีนอันพอจะมีนัยที่กระทบต่อความมั่นคงได้

ภายใต้ระบบบรรณาการดังกล่าวทำให้รัฐไทยได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจมหาศาล เสมือนเป็นการลงทุนที่น้อยแต่ได้รับผลตอบแทนสูง เพราะฝ่ายไทยบรรณาการที่ไทยส่งไปมีมูลค่าที่เทียบไม่ได้เลยกับของมีค่าที่ฝ่ายจีนตอบแทนกลับมาอันมีค่ามากกว่าหลายเท่า นอกจากนี้ฝ่ายไทยยังรับอนุญาตและให้สิทธิพิเศษแก่ขบวนสินค้าของไทยเพื่อไปค้าขายในประเทศจีนด้วย¹⁷⁰ แต่การดำเนินการติดต่อกับจีนก็ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านภาษา ด้านการค้า และการเดินเรือซึ่งก็คือชาวจีน

¹⁶⁹ อรรถาธิบาย ศิริผล, ผู้ค้าจีนในชายแดนลุ่มน้ำโขง, หน้า 53-54.

¹⁷⁰ ศุภวรรณ ชวรัตน์วงศ์, "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394," หน้า 11.

โพ้นทะเล รัฐได้อาศัยชาวจีนโพ้นทะเลในการทำหน้าที่ตัวกลางติดต่อระหว่างไทยและจีน นอกจากนี้ชาวจีนยังทำหน้าที่โดยทางอ้อมโดยการเป็นพ่อค้าทั้งในประเทศและระหว่างประเทศให้แก่ไทยด้วย รัฐในยุคหนึ่งจึงคุมชาวจีนเพียงเล็กน้อยด้วยการผูกปี้จีน และไม่ต้องสังกัดระบบไพร่เพื่อให้ชาวจีนสามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้เต็มที่ พร้อมกับจ้างชาวจีนและให้รับราชการเพื่อค้าขายและดูแลเศรษฐกิจให้หลงด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยและจีนในบางช่วงเวลามีทั้งความแตกต่างและคล้ายคลึงกับบริบทความสัมพันธ์ในปัจจุบันที่เป็นแบบพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน ซึ่งมีตัวแสดงมากมายในระบบระหว่างประเทศ เชื่อมต่อมีปฏิสัมพันธ์กันผ่านการเคลื่อนไหลข้ามพรมแดนของทุน สินค้า ผู้คน และข้อมูลข่าวสาร¹⁷¹ ทำให้ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่สามารถเคลื่อนไหลเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อเศรษฐกิจการเมืองไทยได้ง่ายดายและมากขึ้นกว่าในอดีต ทว่าก็ยังคงปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการชาวจีนของรัฐในด้านการใช้ประโยชน์จากความสามารถของชาวจีน และการอาศัยชาวจีนในการเชื่อมต่อระหว่างจีนและไทย ประกอบกับการที่ไทยในปัจจุบันเอนเอียงเข้าสู่ปริมาณพลแห่งอำนาจของจีนมากขึ้นเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ก็มีความคล้ายคลึงกับระบบจี้มก้องในอดีต โดยแนวคิดจี้มก้องหรือความสัมพันธ์ของจีนกับรัฐชายขอบต่างๆ โดยมีจีนเป็นศูนย์กลางในอดีตก็เป็นกรอบคิดที่จีนต้องการจะรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ด้วยเช่นกัน¹⁷² ซึ่งเป็นรูปแบบที่คล้ายกับการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างไม่มีเทียมในปัจจุบันด้วย

ในขณะที่การอพยพของชาวจีนในปัจจุบันนั้นมีส่วนของปัจจัยผลัก (Push Factor) ที่เป็นการสนับสนุนของรัฐบาลจีนให้ชาวจีนออกไปแสวงหาความรู้และโอกาสทางธุรกิจภายนอกประเทศ แตกต่างจากคลื่นการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต ที่เป็นปัจจัยหลักคือความอดอยากขัดสนและต้องการแสวงหาโอกาสทางรอดที่ดีขึ้นในพื้นที่อื่นๆ เพื่อตนเองและครอบครัว โดยที่รัฐจีนห้ามไม่ให้ชาวจีนออกไปภายนอกประเทศด้วยเหตุผลด้านความมั่นคง ชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพเข้ามาในอดีตจึงไม่มีอำนาจรัฐจากจีนคุ้มครอง

ปัจจัยด้านการคุ้มครองชาวจีนที่อพยพไปภายนอกประเทศของจีนนั้นมีส่วนกำหนดนโยบายของไทยที่มีต่อชาวจีนอพยพในประเทศไทย ในอดีตนโยบายของจีนในบางช่วงเวลากำหนดว่าชาวจีนโพ้นทะเลที่เดินทางออกไปค้าขายทำมาหากินภายนอกประเทศนั้นถือเป็นความผิด ทำให้ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยในอดีตต้องอาศัยอยู่ในไทยแบบถาวร ชาวจีนในส่วนใหญ่จะไม่ได้เข้าสู่

¹⁷¹ Keohane and Nye., *Power and Interdependence*, p. 7.

¹⁷² ยศ สันตสมบัติ, มังกรหลากสี: การขยายอิทธิพลเหนือนดินแดนและพันธกิจเผยแผ่อารยธรรมในอุษาคเนย์, หน้า 57.

ระบบไพร่ซึ่งรัฐจะใช้วิธีการผูกปี้เงินแทนเพื่อให้ชาวจีนมีอิสระในการเดินทางและประกอบอาชีพอันจะเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของรัฐ และใช้การควบคุมชาวจีนแบบหลวมโดยแต่งตั้งให้ชาวจีนด้วยกันขึ้นเป็นขุนนางผู้ปกครองชาวจีน หรือแต่งตั้งนายอำเภอจีนเพื่อคอยดูแลควบคุมชาวจีนในพื้นที่ห่างไกล

อย่างไรก็ตามเมื่อชาวจีนเริ่มต้นตัวทางการเมืองและชาตินิยมเงินมากขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 5 ทำให้รัฐไทยดำเนินการควบคุมและกลืนกลายชาวจีนมากขึ้น แตกต่างจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่ไทยมีศักยภาพที่จำกัดในการกลืนกลายเนื่องจากชาวจีนในปัจจุบันมีสถานะเป็นพลเมืองจีน ได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่โดยรัฐบาลจีน ดังนั้นจึงไม่อยู่ในสถานะภาพที่จะใช้นโยบายกลืนกลายได้อย่างสะดวกนัก ยิ่งไปกว่านั้นยังทำให้การดำเนินการใดๆ ต่อชาวจีนต้องทำอย่างละมุนละม่อมเพื่อมิให้กระทบกับมิติความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในด้านอื่นๆ

ในปัจจุบันรัฐบาลไทยมิได้มุ่งเน้นการดำเนินนโยบายกลืนกลายชาวจีน หรือควบคุมชาวจีน เพราะชาวจีนอพยพระลอกใหม่เป็นพลเมืองของชาติอื่นๆ ซึ่งก็มีกฎระเบียบและกฎหมายที่ใช้ควบคุมชาวต่างด้าวอยู่แล้ว แต่ในกรณีที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้ดำเนินธุรกิจที่กระทบต่อชาวไทย หรืออาจจะละเมิดกฎหมายไทย เช่น กรณีที่ชาวจีนเข้ามาตัดพ้อค้าคนกลางไทยและส่งออกเองทั้งระบบ หรือชาวจีนอาศัยตัวแทนอำพรางในการดำเนินธุรกิจในประเทศไทย หรือเป็นมัคคุเทศก์ที่ไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น รัฐก็มีได้ใช้มาตรการที่รุนแรงจัดการ แต่จัดการโดยละมุนละม่อม เช่น คอยสอดส่องดูแลเฉพาะกรณีไป หรือเมื่อเป็นข่าวใหญ่ก็จะเพิ่มระดับการดำเนินการขึ้นเป็นต้น ซึ่งเป็นเช่นนั้นส่วนหนึ่งเพราะการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนของไทยกับจีนในปัจจุบันเป็นไปอย่างใกล้ชิด

เมื่อเปรียบเทียบกับปัญหาชาวจีนเข้าไปเป็นคนในบังคับของต่างชาติ อันเป็นผลจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงที่ไม่เป็นธรรมกับต่างชาติจนเกิดสิทธิสภาพนอกอาณาเขตขึ้นในไทย กงสุลต่างชาติก็ยินดีที่จะรับชาวจีนเข้าไปเป็นคนในบังคับเพื่อขยายอิทธิพลของตนในประเทศไทย สอดคล้องกับชาวจีนที่เข้าไปเป็นคนในบังคับเพราะต้องการสิทธิพิเศษทางการศาลเมื่อเกิดคดีความขึ้น พร้อมกับหวังจะได้รับสิทธิประโยชน์ทางการค้า¹⁷³ แม้จะมีความแตกต่างกันอยู่มากกับกรณีชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในปัจจุบัน แต่ที่คล้ายกันคือรัฐไทยไม่สามารถจัดการกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้เต็มที่ เพราะเกรงจะกระทบกระเทือนต่อประเด็นอื่นๆ ที่พึ่งพาซึ่งกันและกันกับจีน

ยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงรัชกาลที่ 5 ได้เกิดความตื่นตัวด้านชาตินิยมของชาวจีนโพ้นทะเล จากความพยายามแทรกแซงจากฝ่ายปฏิรูปของราชวงศ์แมนจูและการแสวงหาแนวร่วมสนับสนุนของฝ่าย

¹⁷³ ศุภกรมย์ ประสาทแก้ว, "การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐที่มีต่อคนจีนในสมัยรัชกาลที่ 4" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551), หน้า 116.

ปฏิวัติจีน เพราะทั้งสองฝ่ายต้องการพลังทางเศรษฐกิจของชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งชาวจีนโพ้นทะเลก็ได้สนองตอบต่อความเคลื่อนไหวทางการเมืองนี้เป็นอย่างดี เนื่องจากสอดคล้องกับมิติทางวัฒนธรรมในเรื่องความกตัญญูและความรักบ้านเกิด นอกจากนี้ยังเป็นเพราะความวิตกกังวลเกี่ยวกับภัยพิบัติที่ร้ายแรงจากแผ่นดินไหว และที่สำคัญคือการทำชาวจีนโพ้นทะเลได้รับการยอมรับและให้ความสำคัญจากรัฐบาลแมนจู จากที่ไม่เคยได้รับการเหลียวแลและถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏทั้งแผ่นดินมาก่อน ไม่ว่าจะทางใดทางหนึ่งล้วนทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลพอใจ¹⁷⁴ และยังมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น ซึ่งปัญหาชาตินิยมจีนนี้เป็นปัญหาที่ต่อเนื่องไปจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งรัฐไทยก็มีการจัดการต่อปัญหาทางการเมืองที่แทรกซึมเข้ามากับชาวจีนโพ้นทะเลแตกต่างกันไป

นโยบายที่มีลักษณะร่วมกันของหลายรัฐบาลตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา จะเน้นไปที่การกลืนกลายชาวจีนโพ้นทะเล โดยถือว่าชาวจีนเป็นเสมือนหนึ่งพลเมืองไทย¹⁷⁵ ซึ่งชัดเจนมากในสมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องจากปัจจัยที่ต้องการบูรณาการทุกอย่างเข้าสู่ศูนย์กลางโดยเฉพาะชาวจีนที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจไว้ ส่วนในรัชกาลที่ 6 ยังทรงเน้นที่การกลืนกลายชาวจีนในทางกฎหมาย แต่ก็ดำเนินนโยบายสร้างชาตินิยมไทยพร้อมกันไปด้วย ซึ่งชาตินิยมไทยนั้นเข้มข้นขึ้นในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และมีการดำเนินนโยบายต่อชาวจีนที่เข้มข้นขึ้น เนื่องจากปัจจัยจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำและเศรษฐกิจไทยส่วนใหญ่ได้ตกอยู่ในมือของชาวจีน รัฐจึงมีนโยบายที่ขจัดชาวจีนออกไปและเสริมสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจให้แก่ชาวไทย

นโยบายควบคุมและจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนทวีความเข้มข้นขึ้นจนถึงที่สุดในยุคของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีนโยบายชาตินิยมสุดขีด พร้อมกับที่ไทยอยู่ภายใต้อำนาจของญี่ปุ่นซึ่งเป็นมหาอำนาจของเอเชียในขณะนั้น ซึ่งกำลังมีความขัดแย้งกับจีนด้วย ยิ่งไปกว่านั้นในขณะนั้นไทยได้แก้และยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่เคยทำกับต่างประเทศเรียบร้อยแล้วทั้งหมด¹⁷⁶ เท่ากับรัฐไทยไม่ได้อยู่ในสถานะที่ต้องพึ่งพาจีน รัฐจึงสามารถออกนโยบายที่รุนแรง เช่น ยึดธุรกิจของชาวจีน และให้ชาวไทย หรือรัฐดำเนินการแทน และยังกำหนดอาชีพที่สงวนไว้สำหรับชาวไทยด้วย แต่สภาพการณ์ก็เปลี่ยนไปหลังจากที่ญี่ปุ่นและไทยเป็นฝ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ขณะที่จีนเป็นฝ่ายชนะและเป็นมหาอำนาจฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้รัฐต้องเปลี่ยนท่าทีและอ่อนข้อให้แก่ชาวจีนโพ้นทะเล จนเมื่อสถานการณ์ในจีนเปลี่ยนแปลงอีกครั้งโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ครองอำนาจในจีน

174 เอื้อมพร ศรสวรรณ, "การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2438-2475," หน้า 61.

175 จี. วิลเลียม สกินเนอร์, สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, หน้า 164.

176 เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิมย์, "รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ. 2475-2487)," หน้า 191.

แผ่นดินใหญ่ ไทยจึงปรับนโยบายที่มีต่อจีนและชาวจีนตามสหรัฐอเมริกา พร้อมกับดำเนินการต่อชาวจีนที่โดนข้อหาคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง ในขณะที่กระบวนการกลืนกลายชาวจีนก็ดำเนินต่อไปจนสำเร็จ

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ คือ การใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากความสามารถของชาวจีน อันจำเป็นต่อการค้าของรัฐบาลกับต่างประเทศ โดยในสถานการณ์ปัจจุบันสำหรับด้านการค้าระหว่างประเทศกับจีนรัฐได้พึ่งพาการไหลเวียนของชาวจีนบางส่วนอันเป็นผลจากการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน ถึงแม้ว่าชาวจีนอพยพระลอกใหม่จะเข้ามารุกภาคเศรษฐกิจของไทย โดยการนำสินค้าจีนเข้ามาขายปลีกไทย หรือแข่งกับพ่อค้าคนกลาง โรงคัดบรรจุผลไม้ (ลิ้ง) ของผู้ประกอบการชาวไทย ผู้ประกอบการโลจิสติกส์ไทยจนผู้ประกอบการไทยหลายรายต้องออกไปจากตลาด รวมถึงแย่งอาชีพสงวนของมัคคุเทศก์ชาวไทยอีกด้วย อย่างไรก็ตามชาวจีนในภาคส่วนธุรกิจเหล่านี้ก็ยังสร้างประโยชน์ เพราะชาวจีนอพยพระลอกใหม่ทำหน้าที่คนกลาง (Middleman)¹⁷⁷ ในการเชื่อมโยงตลาดจีนเข้ากับผู้ผลิตสินค้าไทย และทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าผู้ประกอบการชาวไทย เนื่องจากหลายปัจจัย เช่น คนไทยเข้าถึงตลาดจีนได้ยาก แต่ชาวจีนเข้าถึงตลาดชาวจีนได้ง่ายกว่า มีทุนพร้อม มีข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับผู้บริโภค ระเบียบการนำเข้าส่งออก การผ่านแดน และที่สำคัญมีเครือข่ายสายสัมพันธ์กับพ่อค้าและเจ้าหน้าที่ในส่วนของจีน ซึ่งช่วยในการไหลของสินค้าจากไทยไปจีนได้ง่ายขึ้นด้วย หากรัฐจำกัดหรือห้ามการค้าเงินธุรกิจของชาวจีนเหล่านี้ก็จะเป็นการตัดช่องทางหนึ่งในการส่งออกของไทยไปจีนได้

ปัจจัยในข้างต้นมีความคล้ายคลึงกับการดำเนินนโยบายต่อชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต เนื่องจากในอดีตรัฐไทยได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากชาวจีนเป็นอย่างมากทั้งโดยการใช้งานทางตรงและการได้รับผลในทางอ้อม เช่น ให้ชาวจีนเข้ารับการในด้านการค้า การคลัง และการต่างประเทศ เพื่อช่วยเหลือด้านการค้าและการติดต่อกับรัฐอื่นๆ การที่เจ้านายและขุนนางจ้างชาวจีนดำเนินการค้าต่างประเทศแทนตนเอง และการที่ชาวจีนเป็นพ่อค้าที่รวบรวมสินค้าทางตอนในของประเทศและกระจายสินค้าจากต่างประเทศไปยังพื้นที่ต่างๆ ดังนั้นรัฐจึงให้อิสระแก่ชาวจีนโดยไม่ต้องผูกกับระบบไพร่แต่ให้เสียค่าผูกปี้ในราคาที่ต่ำมากร้อยกว่าไพร่ส่วยของไทย ชาวจีนยิ่งทวีความสำคัญและรัฐก็ใช้ประโยชน์จากชาวจีนโพ้นทะเลมากขึ้น โดยการให้ชาวจีนแสวงหาประโยชน์จากการเก็บภาษีจากชาวจีนด้วยตนเอง โดยตั้งเจ้าภาษีนายอากรขึ้นซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นชาวจีน เพื่อเก็บภาษีจากกิจการและการผลิตเพื่อ

¹⁷⁷ Haiyan Zhang, "The Role of Migration in Shaping China's Economic Relations with Its Main Partners," *Migration Policy Centre; MPC Research Report* (2013/07).

การค้าของชาวจีน เช่น การผลิตน้ำตาล ยาสูบ ฝ้าย พริกไทย และการค้าข้าว เป็นต้น รายได้จากภาษี ในส่วนนี้ได้เข้ามาทดแทนรายได้หลักจากการผูกขาดการค้าของหลวงที่ต้องยกเลิกอันเป็นผลจาก สนธิสัญญาเบอร์นี และช่วยให้เศรษฐกิจของไทยขยายตัวไปในทางผลิตเพื่อการค้า และเข้าสู่เศรษฐกิจ เงินตรา และรับมือได้ดีขึ้นกับเศรษฐกิจที่เสรีและเชื่อมโยงกับโลกมากขึ้น นับว่าชาวจีนมีความสำคัญ อย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจของไทยในอดีต

ทั้งนี้จากความสำเร็จของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ ที่เป็นพ่อค้า เป็นเจ้าภาษีนายอากร เป็น แรงงาน ซึ่งมีประสิทธิภาพกว่าไพร่ไทย ทำให้รัฐมีนโยบายที่ดึงดูดชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาในไทย ทั้งใน วิธีทางตรงคือรับชาวจีนขนส่งมาจากจีนด้วยเรือการค้าของหลวงมาสู่ไทย และนโยบายทางอ้อมคือ การให้อิสระแก่ชาวจีน โดยไม่บังคับให้เข้าระบบไพร่ และมีอัตราค่าผูกปี้ที่ต่ำ ทำให้ชาวจีนมีอิสระใน การเดินทาง หรือประกอบอาชีพใดๆ ก็ได้ ยิ่งไปกว่านั้นด้านวิถีชีวิต ศาสนา และวัฒนธรรม ของชาวจีนและชาวไทยก็ไม่มี ความแตกต่างกันมากทำให้ชาวจีนไม่ต้องปรับตัวมากนัก¹⁷⁸

ในยุคปัจจุบันก็ยังคงมีนโยบายที่ดึงดูดชาวจีนระลอกใหม่ แต่จะแตกต่างในด้านจุดประสงค์ที่ ในปัจจุบันรัฐไทยไม่ได้ต้องการแรงงานหรือพ่อค้าชาวจีนดังเช่นในอดีต แต่จะเป็นความต้องการชาวจีน ประเภทอื่นๆ ซึ่งยังคงเป็นเหตุผลในเชิงเศรษฐกิจเหมือนกัน เพราะรัฐมีนโยบายที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ชาวจีน ซึ่งเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมหาศาลในปัจจุบันและเป็นรายได้สำคัญของรัฐในช่วงที่เศรษฐกิจซบเซา และการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ชาวจีนอีกประเภทที่รัฐต้องการคือนักธุรกิจและนักลงทุนชาวจีน ซึ่งเป็นธุรกิจหรือกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่ดำเนินการถูกต้องตามกฎหมายไม่ใช่กรณีธุรกิจขนาดกลางหรือ ขนาดเล็กที่ใช้ตัวแทนอำพรางและเป็นคู่แข่งกับภาคธุรกิจของไทยเสียเอง โดยรัฐได้ดึงดูดผ่านโครงการ เขตเศรษฐกิจพิเศษและการสนับสนุนลดหย่อนภาษีผ่านคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ซึ่งการ ลงทุนของชาวจีนก็ค่อยๆ มีอัตราที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีการดึงดูดชาวจีนในภาค การศึกษาผ่านโครงการแลกเปลี่ยนและหลักสูตรที่สนองตอบต่อชาวจีนเพื่อดึงดูดให้ชาวจีนเข้ามาเรียน ต่อในประเทศไทยโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษามากขึ้น อย่างไรก็ตาม การดึงดูดชาวจีนเหล่านี้ก็เป็น ช่องทางให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่แสวงหาหนทางในการทำธุรกิจด้วย เช่น ชาวจีนที่เป็นมัคคุเทศก์ และธุรกิจนำเที่ยวที่ไม่ได้รับอนุญาตเพื่อสนองตอบต่อนักท่องเที่ยวชาวจีนเดินทางเข้ามาเป็นจำนวน มาก นอกจากนี้ยังอาศัยช่องทางการศึกษาเพื่อเป็นหนทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยด้วย

นอกจากนโยบายดึงดูดชาวจีนอพยพระลอกใหม่ของไทย จะเป็นช่องทางที่ชาวจีนอพยพ ระลอกใหม่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยได้ง่ายแล้ว ยังเป็นเพราะสภาพการณ์ระหว่างประเทศทั้งในแง่ทวี

¹⁷⁸ อนุพล พรหมโหม้ย, "พัฒนาการของรูปแบบในการชุดริตส่วนเกินของรัฐไทย," หน้า 78-80.

ภาคีและพหุภาคี เช่น โครงการอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (GMS) สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ASEAN+3 เขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน และเขตการค้าเสรีไทย-จีน โครงการและกรอบความร่วมมือเหล่านี้เอื้อต่อการเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ เพราะช่วยเชื่อมต่อโครงสร้างพื้นฐานระหว่างประเทศ โดยเฉพาะด้านโลจิสติกส์ระหว่างไทย-จีน การเพิ่มยุทธศาสตร์และสนับสนุนการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศ และการลดระดับการควบคุมชายแดนพร้อมกับลดอุปสรรคที่กีดขวางการเคลื่อนไหลระหว่างประเทศ ทำให้การเคลื่อนไหลของผู้คน สินค้า ทุนและข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้นมาก อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนทั้งทวีภาคีและพหุภาคีนั้นช่วยยกระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนให้มากยิ่งขึ้น อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้การดำเนินนโยบายต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่เป็นเรื่องละเอียดอ่อนยิ่งขึ้นด้วย

ขณะที่ในอดีต แม้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนจะสิ้นสุดระบบบรรณาการเพื่อการค้าลงในสมัยรัชกาลที่ 4 และมีได้สถาปนาความสัมพันธ์ต่อกันจนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 และอีกครั้งก่อนสิ้นสุดสงครามเย็น แต่จีนก็เป็นคู่ค้าสำคัญของไทยผ่านการค้าของชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งนำรายได้มาสู่ไทยเป็นจำนวนมาก ขณะที่ชาวจีนโพ้นทะเลเลมิได้จำกัดการค้าเพียงแต่ระหว่างไทยกับจีนเท่านั้น หากแต่ยังค้าขายกับชาวตะวันตก และดินแดนอื่นๆ ในภูมิภาคด้วย อย่างไรก็ตาม การค้ากับจีนก็สามารถเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายของไทยต่อชาวจีนได้ เช่นในแง่ของการใช้ประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศ รัฐก็ให้เสรีแก่ชาวจีน ในขณะที่ด้านการควบคุมชาวจีน การกีดกันด้วยปัจจัยทางการค้าจะไม่ประสบผลนัก ดังเช่นในกรณีการปิดกั้นตลาดค้าข้าวในจีนเพื่อประท้วงนโยบายของไทยที่มีควบคุมการประกอบอาชีพของชาวจีน ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งที่ไม่ประสบความสำเร็จในการกีดกันรัฐบาลไทยก็เนื่องจากรัฐบาลจีนมิได้ร่วมด้วยนั่นเอง¹⁷⁹

ยิ่งไปกว่านั้น ในปัจจุบันไทยยังมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนกับจีนอย่างใกล้ชิด ทั้งในด้านการค้า การลงทุน การเคลื่อนย้ายของผู้คนระหว่างกันที่เป็นไปในระดับสูง ทั้งนี้ไทยยังมีการดำเนินนโยบายและยุทธศาสตร์ที่มุ่งเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับจีนที่เป็นมหาอำนาจใหม่ในภูมิภาคมากยิ่งขึ้นด้วย¹⁸⁰ พร้อมกับเน้นการค้าชายแดน และพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับจีนตอนใต้ในพื้นที่อำเภอเชียงของ เชียงแสน และแม่สาย ในจังหวัดเชียงราย ทำให้ไทยมีทั้งการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างอ่อนไหว (Sensitivity) และเปราะบาง (Vulnerability) ต่อจีน ซึ่งยิ่งทำให้การดำเนินการ

179 ภูวตล ทรงประเสริฐ, "นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2500)," หน้า 35-37.

180 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2554), หน้า 7.

หรือเปลี่ยนแปลงการจัดการต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในลักษณะที่เข้มงวดขึ้นเป็นไปยาก แม้ว่าจะมีกฎหมายที่พร้อมจะดำเนินการอยู่แล้วก็ตาม

โดยในช่วงก่อนจะเปิดสัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับจีนภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยต่อรัฐจีนนั้นมีผลต่อการดำเนินการต่อชาวจีนอพยพไม่มากนัก แต่เมื่อเริ่มเปิดความสัมพันธ์ต่อกันปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจก็ส่งผลต่อการดำเนินการต่อชาวจีน อย่างไรก็ตาม ยังมีทันทีที่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและไทยจะดำเนินไปไกลนัก ก็เกิดปัญหาในประเทศจีนขึ้นก่อนเพราะแผ่นดินจีนได้ถูกยึดครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์แล้ว ความสัมพันธ์กับไทยและอิทธิพลที่จำกัดการดำเนินนโยบายของไทยต่อชาวจีนในไทยก็หมดลง โดยที่การดำเนินนโยบายต่อชาวจีนได้ถูกแทนที่ด้วยมิติด้านความมั่นคงจากความรับรู้ของรัฐที่มองคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคาม แต่เมื่อสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนทิศทางนโยบายไปสานสัมพันธ์กับจีน ฝ่ายไทยก็ดำเนินความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน จนนำไปสู่การเปิดสัมพันธไมตรีกับจีนคอมมิวนิสต์ในที่สุด ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยต่อรัฐจีนไม่เคยใกล้ชิดและพึ่งพาซึ่งกันและกันมากถึงเพียงนี้มาก่อน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม โดยความใกล้ชิดนี้เองที่จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อขีดความสามารถในการดำเนินนโยบายต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ของไทยให้แตกต่างไปจากในอดีตที่เคยเป็นมา

2.6 กระบวนการของรัฐไทยในการจัดการชาวจีนและผลที่ตามมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและชาวจีนอพยพ

ในส่วนของมิติทางด้านความสัมพันธ์และกระบวนการจัดการที่รัฐบาลไทยมีต่อชาวจีนอพยพในประเทศไทยทั้งที่เป็นชาวจีนโพ้นทะเลเดิม และชาวจีนอพยพระลอกใหม่ สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเด็นใหญ่ด้วยกัน คือ ด้านการใช้ประโยชน์จากชาวจีน และด้านการควบคุมและจำกัดอิทธิพลของชาวจีน ซึ่งมีเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงสมัยขึ้นอยู่กับข้อจำกัดและเหตุปัจจัยที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ แต่ในส่วนนี้จะเน้นที่การทำความเข้าใจต่อการใช้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจจากชาวจีนของรัฐ และการควบคุมดูแลชาวจีน พร้อมกับการจำกัดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีน โดยเปรียบเทียบระหว่างจีนโพ้นทะเลและจีนอพยพระลอกใหม่

2.6.1 เปรียบเทียบการจัดการใช้ประโยชน์จากการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต และชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในปัจจุบันของประเทศไทย

การค้าระหว่างไทยกับจีนในยุคสมัยอดีตภายใต้ระบบบรรณาการเพื่อการค้าดำเนินไปโดยมีชาวจีนโพ้นทะเลเป็นตัวกลาง โดยชาวจีนโพ้นทะเลได้ทำหน้าที่เป็นพ่อค้า นักเดินเรือ กะลาสี คนดูแลโกดัง นักบัญชี รวมถึงล่าม และทูต รวมถึงแรงงานด้วย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นตำแหน่งสำคัญที่ขาดเสียมิได้ในการค้าระหว่างประเทศไทยกับจีน นอกจากนี้ชาวจีนโพ้นทะเลยังมีบทบาททางเศรษฐกิจที่สำคัญอื่นๆ โดยเฉพาะแรงงานจีนนั้นยังมีบทบาทสำคัญมากในช่วงรัตนโกสินทร์ ที่ทำให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวและนำความมั่งคั่งมาสู่บรรดาราชาสำนักและชนชั้นนำรวมถึงชาวจีนเองด้วย

โดยชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตได้มีบทบาทเป็นพ่อค้าที่เป็นตัวกลางในการดำเนินธุรกิจทั้งระหว่างประเทศและเป็นพ่อค้าคนกลางภายในประเทศจนทำให้อยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้นกลายเป็นศูนย์กลางการค้าของภูมิภาค เนื่องจากชาวจีนทำหน้าที่เป็นผู้รวบรวมและกระจายสินค้า ด้วยการที่ชาวจีนจะเข้าไปพื้นที่ตอนในของประเทศ เพื่อหาซื้อแลกเปลี่ยนสินค้าท้องถิ่นกับชาวพื้นเมือง และกระจายสินค้าที่มาจากต่างประเทศหรือถิ่นอื่นให้แก่คนในท้องถิ่นนั้น จากนั้นชาวจีนจะนำสินค้าท้องถิ่นหรือของป่าหายากจากพื้นที่ตอนในต่างๆ มาขายในเมืองหลวงเพื่อส่งออก นอกจากนี้สินค้าจากท้องถิ่นแล้วรัฐในสมัยอยุธยายังเป็นแหล่งรวบรวมสินค้าจากดินแดนต่างๆ เพื่อนำไปค้าขายกับประเทศจีนหรือกับต่างชาติอื่นๆ ด้วย การที่ชาวจีนมีบทบาทสำคัญในด้านเศรษฐกิจก็เพราะชาวจีนมีความสามารถในด้านภาษา ทักษะการค้า ความขยัน อดทน มีความรู้และเชี่ยวชาญสามารถเข้าถึงตลาดในจีนและในไทยได้ พร้อมกับมีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่สนับสนุนต่อการดำเนินธุรกิจการค้าของชาวจีน

ในขณะที่รัฐไทยในปัจจุบันได้กลับมาเห็นประโยชน์ของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกับชาวจีนโพ้นทะเล ภายหลังจากผ่านยุคที่มีการควบคุมการผ่านแดนอย่างเข้มงวดมาสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน ที่แม้จะมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันมากขึ้นแต่ก็ยังคงมีอุปสรรคทางการค้าระหว่างกันอยู่โดยเฉพาะด้านการส่งออกไปจีน¹⁸¹ โดยมองว่าชาวจีนเป็นตัวกลางทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและจีนช่วยเชื่อมต่อนำสินค้าจากไทยให้กระจายไปสู่จีนได้อย่างสะดวกขึ้น¹⁸²

¹⁸¹ อักษรศรี พานิชสาส์น และคณะ, โครงการศึกษา โอกาส ปัญหา และอุปสรรคทางการค้าในการเข้าสู่ตลาดจีนอันเป็นผลมาจากการเปิดเสรีการค้าอาเซียน-จีนโดยเจาะลึกเป็นรายมณฑล (กรุงเทพฯ: สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2549).

¹⁸² สัมภาษณ์ นายน. (นามสมมุติ), อดีตข้าราชการระดับสูงด้านการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

โดยเฉพาะในด้านโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ ประเภทสินค้าทางการเกษตร ทำให้เกษตรกรไทยได้ประโยชน์และราคาดีขึ้น แม้ว่าชาวจีนเหล่านี้ส่วนหนึ่งจะดำเนินธุรกิจด้วยวิธีที่ผิดกฎหมายไทย หรือใช้ตัวแทนอำพรางชาวไทย และยังก่อให้เกิดผลเสียแก่ผู้ประกอบการไทยเองก็ตาม ทั้งนี้เพราะชาวจีนมีความสามารถในการเข้าถึงตลาดในจีนได้ดีกว่าชาวไทย รวมถึงรู้ช่องทางการค้าผ่านแดนระหว่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพดีกว่าชาวไทย¹⁸³ และชาวจีนก็กำลังขยายตัวจากการค้าระหว่างประเทศเข้าสู่จรรยาการนำสินค้าจากแหล่งผลิตภายในประเทศโดยตรงด้วย และชาวจีนก็ได้นำสินค้าจากจีนเข้ามาขายในประเทศโดยตรงเช่นเดียวกันแม้จะไม่ได้ส่งตรงถึงท้องถิ่นโดยตรงก็ตาม ในขณะที่ด้านการค้าภายในประเทศชาวจีนกำลังแทรกตัวเข้าแทนที่ผู้คนคนกลางของไทย ซึ่งเป็นการทำลายกลไกการต่อรองระหว่างผู้ค้าจีนกับเกษตรกรไทย¹⁸⁴

การที่ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่มีอิทธิพลเพิ่มขึ้นในกลไกทางเศรษฐกิจของไทยทั้งระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ และรัฐไม่สามารถจัดการชาวจีนได้อย่างเข้มงวดเพราะถูกจำกัดด้วยปัจจัยการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างไม่เท่าเทียม ไม่เป็นผลดีต่อภาคเศรษฐกิจไทยโดยรวมในระยะยาว เนื่องจากความสะดวกในการเดินทาง ติดต่อบริการ ทำให้ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่มีลักษณะการอพยพแบบชั่วคราวหรือกึ่งถาวร เพื่อจุดประสงค์ในการประกอบธุรกิจเป็นหลัก นอกจากนี้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก็มักจะไหลเวียนอยู่ในมือของชาวจีน ดังนั้นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่จึงไม่ตกสู่ท้องถิ่นของไทยมากนัก ต่างจากบริบทของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตที่ยังไม่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน และเดินทางติดต่อได้สะดวกเช่นในปัจจุบัน ชาวจีนโพ้นทะเลส่วนมากจึงตั้งถิ่นฐานอยู่ในไทย แม้จะมีชาวจีนบางส่วนที่เดินทางไปกลับระหว่างประเทศได้แต่ก็ไม่สะดวก ราคาถูก และรวดเร็ว นัก ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่จึงไหลเวียนอยู่ในไทย หรือส่วนที่ชาวจีนส่งเงินกลับไปจีนก็ได้สร้างผลกระทบจนทำให้เศรษฐกิจของไทยเสียหาย เมื่อเทียบกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ชาวจีนโพ้นทะเลสร้างขึ้น

ในการติดต่อระหว่างรัฐในสมัยโบราณทั้งสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ได้มีการชักนำชาวจีนเข้ามาในประเทศ ส่งผลให้เกิดการถ่ายทอดทั้งวัฒนธรรม ความรู้ เทคโนโลยี และการใช้ประโยชน์จากลักษณะและทักษะความชำนาญด้านเศรษฐกิจของชาวจีน ในการค้าขาย ทั้งในภาคเอกชนที่ทำให้เกิดการไหลเวียนทางเศรษฐกิจและเงินตราในประเทศ และการค้าขายกับต่างประเทศ รวมถึงการค้า

¹⁸³ สัมภาษณ์ นายค. (นามสมมุติ), นายอ. (นามสมมุติ), and นายว. (นามสมมุติ), ข้าราชการในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

¹⁸⁴ สัมภาษณ์ นายจ. (นามสมมุติ), ผู้นำภาคเอกชนหนึ่งในจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

ขายของรัฐที่จ้างชาวจีนในการรับราชการทำการค้าให้กับหลวงในด้านการค้า การต่างประเทศ และการค้าในกรมท่าซ้ายซึ่งรับผิดชอบการค้าในแถบเอเชียตะวันออก ชาวจีนจึงเป็นเสมือนแขนขาของหลวงในการค้าต่างประเทศ¹⁸⁵ นอกจากนี้บรรดาเจ้านาย และขุนนางก็นิยมร่วมหุ้น ลงทุน หรือจ้างชาวจีนให้ทำการค้าให้ เพราะชาวจีนสามารถทำการค้าได้กำไรสูง¹⁸⁶

แตกต่างจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในสมัยปัจจุบันที่ไม่ได้ถูกดึงเข้าสู่ระบบราชการของไทยโดยตรง แต่จะปล่อยให้ชาวจีนที่เป็นภาคเอกชนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างอิสระแทน อีกทั้งชาวจีนอพยพระลอกใหม่ก็มิได้มีความสัมพันธ์ที่แอบอิงกับชนชั้นนำ หรือถูกใช้ประโยชน์จากชนชั้นนำไทยโดยตรงดังเช่นในอดีตอีกต่อไป เนื่องจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่มีความมั่นคงและความพร้อมมากกว่าชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต และที่สำคัญคือชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐของจีนที่เป็นมหาอำนาจ ต่างจากชาวจีนโพ้นทะเลที่ไม่ได้รับการเหลียวแลจากรัฐบาลจีนในช่วงแรกๆ

ด้วยความที่รัฐไทยในอดีตได้เพราะสังคมไทยเป็นสังคมเปิด ทำให้ชาวต่างชาติสามารถเข้ามาทำมาหากินได้อย่างอิสระ¹⁸⁷ ชาวจีนที่เข้ามาจึงมีทางเลือกที่จะไม่ต้องสังกัดมูลนายภายใต้ระบบไพร่ทำให้ชาวจีนมีอิสระในการเดินทางและประกอบอาชีพได้อย่างเสรี อย่างไรก็ตามรัฐก็มีมาตรการควบคุมชาวจีนด้วยการผูกปี้เงิน แต่ก็เสียด้วยอัตราที่ต่ำมากยิ่งกว่าไพร่ส่วยชาวไทยเสียอีก ซึ่งถือเป็นนโยบายที่สนับสนุนต่อการไหลเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเล นอกจากนี้ยังมีนโยบายรับชาวจีนในทางตรงเข้ามาสู่ไทยในช่วงต้นรัตนโกสินทร์โดยการนำชาวจีนกลับมาพร้อมกับเรือการค้าของหลวง เพราะในช่วงดังกล่าวมีความต้องการแรงงานชาวจีนจำนวนมาก

ในขณะที่สังคมไทยในยุคปัจจุบันแม้จะมีการควบคุมชายแดนรัฐชาติที่เข้มงวดขึ้น และไม่ได้เปิดรับชาวจีนให้เข้ามาโดยตรงดังเช่นในอดีต แต่ภายใต้การพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน ที่มีมิติในด้านความมั่นคงไม่ได้เป็นปัจจัยที่กำหนดมิติในด้านอื่นๆ ในขณะที่มิติทางด้านเศรษฐกิจมีความสำคัญมากขึ้น ประกอบกับการผ่อนคลายการควบคุมชายแดนและความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดผ่านโครงการพัฒนาระหว่างประเทศต่างๆ เป็นการส่งเสริมและชักจูงโดยทางอ้อมให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่เดินทางเข้ามา และดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น

¹⁸⁵ สารสิน วีระผล, จิ้มก้องและกำไร : การค้าไทย-จีน 2195-2396/1652-1853, หน้า 20.

¹⁸⁶ ศุภวรรณ ชวรัตน์วงศ์, "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394," หน้า 41-42.

¹⁸⁷ *Ibid.*, p. 6.

อีกทั้งการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิดระหว่างไทยกับจีน อันมีลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างไม่เท่าเทียม โดยที่ฝ่ายไทยต้องการพึ่งพาจีนอย่างมากโดยเฉพาะในด้านการค้า การส่งออก การท่องเที่ยว การลงทุน รวมถึงการศึกษาแลกเปลี่ยน ซึ่งล้วนแต่เป็นปัจจัยดึงดูดให้ชาวจีนเข้ามาในไทยทั้งสิ้น โดยที่ไทยเองก็ยังคงเป็นสังคมเปิดสำหรับชาวต่างชาติอยู่ในเชิงปฏิบัติที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยให้แก่การเข้ามาและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชาวต่างชาติ¹⁸⁸ ประกอบกับชาวไทยมีความใกล้ชิดกับจีนในแง่สังคมวัฒนธรรม เพราะคุ้นเคยกับการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตมาอย่างยาวนาน ทำให้ในขั้นต้นภาครัฐและประชาชนไทยไม่ได้รู้สึกแปลกแยกจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่มากนัก

ในสมัยอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้นรายได้สำคัญที่เป็นเงินตรานั้นได้มาจากการค้าต่างประเทศจากสินค้าผูกขาดของหลวง ซึ่งรัฐได้ใช้ชาวจีนเป็นคนกลางสำคัญการค้าต่างประเทศดังกล่าว¹⁸⁹ นอกจากนี้ในช่วงตั้งแต่สมัยธนบุรีเป็นต้นมาชาวจีนยังมีบทบาทสำคัญในด้านแรงงานอีกด้วย เพราะรัฐในช่วงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นช่วงที่แรงงานไพร่มีจำกัดและขาดแคลนขณะที่มีความต้องการแรงงานสูงเพื่อก่อสร้างบ้านเมืองใหม่ ในช่วงนี้จึงต้องอาศัยแรงงานอิสระชาวจีนทั้งในแง่ของแรงงานและพ่อค้าที่นำเงินตราเข้ามาทำให้ฟื้นฟูเศรษฐกิจให้ไหลเวียนได้และให้รัฐบาลได้ใช้เพื่อเป็นทุนในการบริหารประเทศด้วย รัฐบาลจึงได้ส่งเสริมสนับสนุนและชักชวนให้ชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาทำการค้าและเข้ารับราชการในกรมกองต่างๆ มากขึ้น

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นรัฐได้หันไปใช้งานชาวจีนโพ้นทะเลมากขึ้นทั้งในด้านแรงงาน งานช่าง งานฝีมือ และการค้า และใช้แรงงานจากไพร่น้อยลงโดยหันไปให้ความสำคัญการไพร่ส่วยคือการจ่ายสิ่งของแทนเกณฑ์แรงงานมากขึ้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะเศรษฐกิจไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบการใช้เงินตรามากขึ้น พร้อมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายมากขึ้น รัฐได้ประโยชน์จากการใช้เงินตราเพื่อจ่ายเบี้ยหวัดขุนนาง ซื้อสินค้าและอาวุธจากต่างประเทศ และใช้จ่ายแรงงานเงินแทนเพราะแรงงานจีนมีความชำนาญและทักษะที่ดีกว่าแรงงานจากไพร่ในราคาค่าจ้างที่ไม่สูงนัก รัฐจึงยิ่งสนับสนุนให้ชาวจีนเข้ามาในประเทศ

แต่ในปัจจุบันแม้ว่าคลื่นการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่จะมีแรงงานชาวจีนที่มาพร้อมกับโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ของจีนในประเทศต่างๆ เช่น ลาว เมียนมาร์ เวียดนาม แต่ในประเทศไทย

188 สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย, 28 ตุลาคม 2558.

189 ศุภวรรณ ชวรัตน์วงศ์, "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394."

ยังไม่พบว่ามีความแรงงานชาวจีนระลอกใหม่ เว้นแต่แรงงานในเรือของชาวจีนซึ่งมักจะไป-กลับพร้อมเรือขนส่งสินค้าและถูกจำกัดพื้นที่บนฝั่งไทยอยู่แล้ว แต่ก็มีแนวโน้มที่เป็นไปได้ในอนาคตหากมีการสร้างนิคมอุตสาหกรรม หรือโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ของชาวจีน ในขณะที่นโยบายของภาครัฐก็ไม่ได้สนับสนุนในด้านในส่วนของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ เพราะแรงงานต่างประเทศในไทยส่วนใหญ่จะเน้นที่ชาวเมียนมาร์ ลาว และกัมพูชามากกว่า เช่นเดียวกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการมักจะนิยมใช้แรงงานต่างด้าวมากกว่าชาวไทยเช่นกัน¹⁹⁰ เพราะแรงงานต่างด้าวมีความชำนาญ ความอดทน และประหยัดต้นทุนได้มากกว่าแรงงานไทย

ยิ่งไปกว่านั้น ในยุคต้นรัตนโกสินทร์ชาวจีนยังเป็นแรงงานและผู้ประกอบการสำคัญในการเกษตรเพื่อการพาณิชย์และอุตสาหกรรมขั้นต้นที่เริ่มก่อตัวขึ้นด้วย เช่น การทำไร่ฝ้าย การทำไร่อ้อยเพื่อผลิตน้ำตาล การทำไร่พริกไทย การปลูกยาสูบ และการทำเหมืองดีบุก ซึ่งล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยแรงงานจีนที่มีทักษะความชำนาญเฉพาะด้านทั้งสิ้น นอกจากนี้ ยังมีการเข้ามาของชาติตะวันตก การขยายตัวของอุตสาหกรรมการส่งออกข้าว และป่าไม้ ซึ่งแม้ชาวจีนจะไม่ได้ปลูกข้าวแต่ก็ดำเนินการเป็นพ่อค้าคนกลางและจัดตั้งโรงสีข้าวขึ้น เพื่อนำข้าวจากเกษตรกรไทยมาส่งออกและขายให้แก่พ่อค้าตะวันตก โดยรายได้จากการเกษตรเพื่อส่งออกเหล่านี้เป็นรายได้สำคัญของรัฐ ยิ่งไปกว่านั้นการทำสนธิสัญญากับชาติตะวันตกที่ทำให้ไทยต้องเลิกผูกขาดทางการค้าซึ่งเป็นวิธียารายได้หลักของรัฐ รัฐได้มีวิธีการรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วยการใช้ระบบเจ้าภาษีนายอากร เพื่อจัดเก็บภาษีจากการผลิตสินค้าแทนโดยผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่นี้ก็คือชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามารับประมวลและผูกขาดการเก็บภาษีดังกล่าวให้แก่รัฐ เพราะชาวจีนมีความชำนาญด้านการค้าและรู้เล่ห์กลทางการค้าของพ่อค้าจีนด้วยกันเป็นอย่างดี ทำให้การผูกขาดภาษีผลผลิตและสินค้าที่เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศตกอยู่ในมือของเจ้าภาษีนายอากรจีน ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของรัฐ เท่ากับเป็นการถ่ายโอนอำนาจการผูกขาดการค้าของรัฐมาให้เอกชนชาวจีนมาเป็นผู้ดำเนินการผูกขาดในการจัดเก็บภาษีสินค้าแทนรัฐ¹⁹¹ ให้ทดแทนรายได้ที่รัฐต้องเสียไปจากการผูกขาดทางการค้า

ยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีนโยบายพัฒนาปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยอย่างตะวันตก พุนเงินพ่อค้าเจ้า และแรงงาน ช่างฝีมือชาวจีนยิ่งทวีความจำเป็นมากขึ้น และแม้ว่าจะมีการนโยบายยกเลิกระบบไพร่และทาส อันเป็นการปลดปล่อยแรงงานไทยให้เป็นอิสระ สามารถเดินทางและประกอบ

¹⁹⁰ Hsing-Chou Sung, "China's Geoeconomic Strategy: Toward the Riparian States of the Mekong Region," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 45.

¹⁹¹ สืบพงษ์ พงษ์สวัสดิ์, "พัฒนาการทางพื้นที่ของการค้าและบริการของเมืองชายแดนแม่สาย จังหวัดเชียงราย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546), หน้า 66.

อาชีพได้อย่างเสรี แต่ชาวไทยก็ไม่นิยมค้าแรงงานหรือทำอาชีพค้าขาย หากแต่นิยมเข้ารับราชการแลทำการเกษตรมากกว่า ประกอบกับในช่วงดังกล่าวเศรษฐกิจการค้าขายตัวอย่างมากเนื่องจากเศรษฐกิจไทยเปิดเสรีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจโลก มีพ่อค้าชาวตะวันตกเข้ามาค้าขายโดยตรงกับคนท้องถิ่นได้ พร้อมกับนำเทคนิควิธีและเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามา แต่ก็ไม่ได้ทำให้ชาวจีนลดความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยลง เพราะการค้าของชาวตะวันตกต้องดำเนินผ่านชาวจีนเนื่องจากชาวจีนมีความรู้ด้านธุรกิจ ด้านภาษา และแหล่งผลิตและตลาดเป็นอย่างดี ชาวตะวันตกจึงต้องอาศัยพ่อค้าคนกลางชาวจีนในการทำธุรกิจกับชาวไทย อีกทั้งชาวจีนสามารถปรับตัวจนแข่งขันกับชาวตะวันตกได้ เพราะได้เปรียบด้านความชำนาญ ด้านภาษา และการเข้าถึงแหล่งผลิตโดยไม่ผ่านคนกลาง พร้อมกับเรียนรู้เทคโนโลยีจากตะวันตกจนเกิดกิจกรรมใหม่ๆ ทางธุรกิจ ยิ่งเป็นการส่งเสริมให้เศรษฐกิจมหภาคของไทยขยายตัวมากขึ้น

ในยุคปัจจุบันแม้ว่ารัฐจะไม่ได้ใช้ประโยชน์จากชาวจีนอพยพระลอกใหม่โดยตรง แต่ภายใต้บริบทของการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิดระหว่างไทยกับจีน รัฐมองว่าการไหลเวียนเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ พร้อมกับทุนจีน และสินค้าจีนเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ชาวจีนเหล่านี้เข้ามาโดยถูกต้องและอาศัยช่องทางกฎหมายในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งเป็นประเด็นที่ตรวจสอบได้ยาก และหากดำเนินมาตรการที่เข้มข้นรุนแรงก็อาจจะสะท้อนไปสู่ประเด็นการพึ่งพาในด้านอื่นๆ อันไม่เป็นผลดีแก่ประเทศไทย อย่างน้อยการเข้ามาของชาวจีนระลอกใหม่ก็ได้สร้างผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจโดยการเป็นตัวกลางทางการค้าระหว่างประเทศให้แก่ภาคเกษตร การท่องเที่ยว และการศึกษา ซึ่งก็ทำให้มีเม็ดเงินลงมาสู่ภาคเศรษฐกิจโดยรวม¹⁹² ยิ่งไปกว่านั้นการปล่อยให้ชาวจีนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจไปก็คล้ายกับการใช้ชาวจีนรับมือกับชาวจีนด้วยกัน โดยที่สินค้าไทยสามารถส่งออกได้ นักท่องเที่ยวก็เข้ามาจำนวนมาก หลักการเดียวกับการใช้เจ้าภาษีนายอากรเพื่อรับมือกับพ่อค้าจีนด้วยตนเอง และสร้างรายได้ให้แก่รัฐในการค้าต่างประเทศที่มีผู้เล่นมากขึ้น สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางการเมืองของไทยในปัจจุบันที่ต้องอาศัยการพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากจีนมากขึ้นเพื่อทดแทนมูลค่าทางการค้าในส่วนอื่นๆ ที่ลดลง

การจัดการของรัฐต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่แม้ว่าจะมีลักษณะที่ไม่ชัดเจนเหมือนกับการใช้ประโยชน์จากชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต เนื่องจากการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่ไม่เท่าเทียมแบบเปราะบางระหว่างไทยกับจีนทำให้รัฐไม่สามารถปรับเปลี่ยนนโยบายได้ในระยะเวลาอันสั้น อีกประการหนึ่งคือที่ผ่านมาชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทยยังไม่ได้สร้างผลกระทบที่เกิดผลเสียต่อประเทศไทย

¹⁹² สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

มากนัก อีกทั้งหลายภาคส่วนในทางเศรษฐกิจต่างได้ประโยชน์จากการไหลเข้ามาของชาวจีนไม่มากนัก น้อย อีกทั้งการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ไม่ได้ก่อให้เกิดความรับรู้ว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐ การจัดการของภาครัฐจึงมีลักษณะที่ปล่อยให้ชาวจีนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยไม่ได้จำกัดควบคุมอย่างเข้มงวดและเฉพาะเจาะจง เพราะเห็นถึงประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากธุรกิจของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ อันมีลักษณะที่คล้ายกับการใช้ประโยชน์ของรัฐจากชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต ที่มีทั้งรูปแบบที่ใช้ชาวจีนโดยตรงและปล่อยให้ชาวจีนมีอิสระในการเดินทางและประกอบอาชีพซึ่งจะสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่สังคมและรัฐโดยทางอ้อม

2.6.2 เปรียบเทียบมาตรการควบคุมและจำกัดอิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล และชาวจีนอพยพระลอกใหม่ของไทย

แม้ว่ารัฐทั้งในอดีตและปัจจุบันมีการจัดการในการใช้ประโยชน์จากชาวจีนอพยพในลักษณะให้เสรีในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่ในอีกทางหนึ่ง รัฐได้มีนโยบายในทางควบคุมและรับมือต่ออิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมืองต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ด้วยเช่นเดียวกัน โดยการควบคุมชาวจีนของรัฐมีอยู่หลายลักษณะทั้งในลักษณะที่ผ่อนคลายเป็นกลุ่มย่อย จนไปขึ้นเข้มงวดและรุนแรงแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลาสัมพันธ์กับบริบทภายในและภายนอกประเทศ

นโยบายของไทยในปัจจุบันที่มีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่มีลักษณะที่ไม่ได้มีนโยบายที่สนับสนุนโดยตรง แต่เป็นการสนับสนุนโดยทางอ้อมความรับรู้ที่มีต่อจีนและจากบริบทแวดล้อมต่างๆ ในขณะเดียวกันก็มีได้มีนโยบายที่ต่อต้านหรือจำกัดควบคุมชาวจีนระลอกใหม่อย่างเข้มงวดรุนแรง แต่ก็มีมีการสนับสนุนและปกป้องธุรกิจภายในประเทศพร้อมกันไปด้วย

ในช่วงแรกสมัยกรุงศรีอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ รัฐได้จัดการชาวจีนในระบบที่สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปิดรับต่อการเข้ามาของชาวต่างชาติ และความต้อการใช้ประโยชน์จากชาวจีนโพ้นทะเลผ่านการควบคุมด้วยการผูกปี้จีน ซึ่งเป็นการเก็บเงินแทนแรงงานประเภทหนึ่งแต่ก็มีอัตราที่ต่ำมาก นอกจากวิธีดังกล่าวจะทำให้ได้เงินตราจากชาวจีนแล้วยังเป็นการทราบถึงจำนวน รูปพรรณ และถิ่นที่อยู่ของชาวจีนด้วย ในแง่ของการปกครองชาวจีนรัฐได้ตั้งชาวจีนได้รับการนับถือในหมู่ชาวจีนด้วยกันเป็นขุนนางของรัฐในตำแหน่งโชฎีกราชเศรษฐีเพื่อให้ชาวจีนดูแลควบคุมกันเอง¹⁹³

¹⁹³ ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, "การควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูปการปกครอง 2325 (1782) – 2435 (1892)," in ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคอาเซียน สมัยที่หนึ่ง 2310 (1767) - 2393 (1850), ed. สุภางค์ จันทวานิช และคนอื่นๆ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 115.

ต่อมาเมื่อมีชาวจีนโพ้นทะเลอพยพเข้ามาในไทยมากขึ้น ในราวสมัยรัชกาลที่ 3 จึงได้มีการเพิ่มตำแหน่งราชการให้เป็นผู้ปกครองชาวจีนขึ้น เช่น นายอำเภอจีน ปลัดจีน กงสุลจีนในบังคับสยาม เพื่อควบคุมดูแลชาวจีนในพื้นที่ต่างๆ ที่มีชาวจีนอยู่หนาแน่นให้ทั่วถึงยิ่งขึ้น¹⁹⁴ อีกทั้งยังเพื่อคอยช่วยเหลือชาวจีนที่ได้รับความเดือดร้อนหรือถูกรังแก รีดไถจากขุนนางหรือผู้มีอำนาจ เนื่องจากชาวจีนไม่มีมูลนายคอยให้ความคุ้มครองเหมือนไพร่ชาวไทย ชาวจีนจึงมีรวมตัวกันเองตามรูปแบบวัฒนธรรมของตนเพื่อคอยช่วยเหลือและคุ้มครองตนเองในรูปแบบสมาคมลับหรืออั้งยี่ ซึ่งอั้งยี่นี้ได้ก่อปัญหาความไม่สงบขึ้นอยู่บ่อยครั้ง การที่รัฐจัดตั้งนายอำเภอจีนขึ้นก็เป็นการให้ความอนุเคราะห์แก่ชาวจีนอยู่แบบหนึ่งเพื่อที่ชาวจีนจะได้ไม่รวมตัวกันก่อความวุ่นวายอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม การจัดการอั้งยี่ด้วยวิธีการดังกล่าวยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร รัฐจึงได้ปรับใช้นโยบายที่ละมุนละม่อมขึ้นโดยการเลี้ยอั้งยี่แทน แต่วิธีการดังกล่าวก็ไม่ยั่งยืน จนในท้ายที่สุดเมื่อรัฐพัฒนาองตระเวนขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพแล้วจึงได้ใช้กฎหมายและกำลังเข้าปราบปรามอั้งยี่จนชาวจีนโพ้นทะเลไม่ต้องการเข้าไปสมาชิกอั้งยี่อีกต่อไป¹⁹⁵

นอกจากการควบคุมอั้งยี่จะเป็นปัญหาสำคัญของรัฐแล้ว ยังมีปัญหาชาวจีนเข้าไปเป็นคนในบังคับของต่างชาติ ชาวจีนบางส่วนได้เข้าเป็นคนในบังคับเพราะต้องการสิทธิพิเศษทางการศาลจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ในกรณีเกิดคดีความขึ้นและยังหวังจะได้รับสิทธิประโยชน์ทางการค้าเป็นพิเศษอีกด้วย รัฐบาลไทยสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ตั้งกงสุลจีนในบังคับสยามขึ้นเพื่อคอยดูแลชาวจีนที่อยู่นอกระบบไพร่ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขึ้น¹⁹⁶ เพื่อเป็นการอนุเคราะห์แก่ชาวจีนและดึงชาวจีนให้มาอยู่ในบังคับไทยไม่หันไปพึ่งอำนาจต่างชาติ

ในกรณีของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ทางภาครัฐไม่ได้มีนโยบายที่เข้าไปควบคุมโดยตรงหรือควบคุมทางการเมืองดังเช่นชาวจีนโพ้นทะเล เนื่องจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่อยู่ในสถานะของความเป็นพลเมืองจีนซึ่งได้รับการให้ความสำคัญจากรัฐบาลจีนอยู่แล้ว และชาวจีนระลอกใหม่มักจะไม่ค่อยยอมรับการกลืนกลายหรือแปลงสัญชาติเป็นไทย ในขณะที่ชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตแม้ว่าจะเป็นชาวต่างชาติแต่ก็ไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐจีนในอดีต รัฐจีนในช่วงดังกล่าวก็ได้มีนโยบายที่ดูแลชาวจีนในต่างประเทศ ในขณะที่ไทยก็ไม่ได้มองว่าชาวจีนโพ้นทะเลเป็นชาวต่างชาติ ประกอบกับรัฐต้องการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากชาวจีน ในขณะที่ปัจจัยประการที่สำคัญอีกประการคือ นโยบายของ

¹⁹⁴ Ibid., p. 119.

¹⁹⁵ ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, "สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย พ.ศ.2367-2453" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 230-231.

¹⁹⁶ ศุภกรมย์ ประสาทแก้ว, "การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐที่มีต่อคนจีนในสมัยรัชกาลที่ 4," หน้า 116-117.

การเป็นภัยคุกคามที่จะก่อความวุ่นวายให้แก่รัฐ ไม่ปรากฏในหมู่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทย¹⁹⁷ รัฐในปัจจุบันจึงไม่มีความจำเป็นต้องเข้าไปควบคุมชาวจีนเป็นพิเศษ

ประกอบกับการปฏิรูปประเทศเพื่อกระชับอำนาจของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของคนทั้งประเทศ และผนวกรวมชาวจีนเข้ามาด้วยโดยการปฏิบัติต่อชาวจีนเสมือนเป็นราษฎรไทยอย่างไม่แปลกแยก โดยการยกเลิกระบบการปกครองชาวจีนแบบเดิม เช่น เลิกการปกครองชาวจีนโดยกรมท่าซ้าย และนายอำเภอจีน กงสุลจีนในบังคับสยาม อันเป็นการนิยามว่าชาวจีนเป็นคนในบังคับไทยเหมือนกันเพื่อแก้ปัญหาคนจีนเข้าเป็นในบังคับต่างชาติ พร้อมกับกำหนดกฎเกณฑ์ของการเข้าเป็นคนในบังคับต่างชาติอย่างเข้มงวดให้เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ยิ่งไปกว่านั้น รัฐได้ยกเลิกระบบเจ้าภาษีนายอากรโดยเปลี่ยนให้รัฐมาเป็นผู้จัดเก็บภาษีเองซึ่งทำให้ชาวจีนเสียประโยชน์และห่างเหินจากชนชั้นสูงของไทย แต่ก็เป็นผลผลักดันให้เจ้าภาษีที่มีทุนจำนวนมากหันไปลงทุนประกอบธุรกิจอื่นๆ ซึ่งช่วยให้เศรษฐกิจขยายตัว

พร้อมกันนั้นรัฐยังปฏิรูประบบการจัดเก็บภาษีรัชชูปการโดยยกเลิกระบบการผูกปี้เงิน โดยเปลี่ยนมาเป็นการเสียเงินรัชชูปการในอัตราเดียวกันทั่วประเทศ ทั้งชาวไทยและชาวจีน ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่ชาวจีนเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายที่มากขึ้นให้แก่รัฐ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งนำไปสู่เหตุความขัดแย้งและนัดหยุดงานของชาวจีนในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 โดยสำหรับชาวจีนอพยพระลอกใหม่รัฐไทยไม่ได้พยายามจะผนวกรวมชาวจีนหรือเรียกเก็บเงินเพราะชาวจีนอพยพระลอกใหม่เคลื่อนไหวเข้ามาในฐานะของพลเมืองจีน ที่ได้รับการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมจีน และมีความภาคภูมิใจต่อชาติตนเองเป็นอย่างยิ่ง จึงไม่ง่ายเลยที่รัฐจะกลืนกลายชาวจีนได้

ประเด็นหนึ่งที่สำคัญต่อการจัดการชาวจีนคือการแทรกแซงของรัฐบาลจีน ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เกิดความตื่นตัวด้านชาตินิยมของชาวจีนโพ้นทะเล จากความพยายามแทรกแซงจากฝ่ายปฏิรูปของราชวงศ์แมนจูและการแสวงหาแนวร่วมสนับสนุนของฝ่ายปฏิวัติจีน เพราะทั้งสองฝ่ายต้องการพลังทางเศรษฐกิจของชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งชาวจีนโพ้นทะเลก็ได้สนองตอบต่อความเคลื่อนไหวทางการเมืองนี้เป็นอย่างดี การเคลื่อนไหวทางการเมืองของทั้งสองฝ่ายได้สร้างความกังวลใจให้แก่รัฐบาล เนื่องจากมีการเข้ามาเผยแพร่แนวคิดการปฏิวัติจีนของซุนยัตเซ็นหลายครั้ง และได้กล่าวหาพิงการปกครองชาวจีนของไทย และจัดตั้งสมาคมพันธมิตรปฏิวัติจีน พร้อมกับได้เริ่มต้นขยายการศึกษาในหมู่

¹⁹⁷ สัมภาษณ์ นายช. (นามสมมุติ) และ นายย. (นามสมมุติ), ข้าราชการฝ่ายปกครองในอำเภอชายแดนจังหวัดเชียงราย, 21 ตุลาคม 2558.

ชาวจีนโดนการตั้งโรงเรียนจีนขึ้นหลายแห่ง พร้อมกับได้ออกหนังสือพิมพ์จีนเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ ปฏิวัติและชาตินิยมจีนในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล

ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลแมนจูได้ใช้วิธีส่งทูตเข้ามาเยือนชาวจีนโพ้นทะเลเพื่อสร้างสายสัมพันธ์กับชาวจีนโพ้นทะเล และหาทางเพื่อเปิดการเจรจากับทางการไทยเพื่อเป็นความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน อันจะนำไปสู่การตั้งสถานทูตหรือสถานกงสุล เพื่อสามารถใช้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตในการควบคุมและคุ้มครองชาวจีนโพ้นทะเลในไทยได้ พร้อมกับได้ตั้งสโมสรพาณิชย์จีนขึ้นเพื่อเป็นองค์กรการค้า คอยช่วยเหลือชาวจีนโพ้นทะเลในด้านการค้า และเป็นตัวกลางระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลกับรัฐบาลแมนจู อีกทั้งยังคอยรวบรวมเงินช่วยเหลือจากชาวจีนไปส่งรัฐบาลจีนอีกด้วย¹⁹⁸ และยังให้ยศตำแหน่งแก่ชาวจีนโพ้นทะเลที่สนับสนุนรัฐบาลแมนจูด้วย และที่สำคัญที่สุดคือการที่รัฐบาลแมนจูออกพระราชบัญญัติสัญชาติจีนขึ้นในปี 1909 เพื่อจะมีอิทธิพลเหนือชาวจีนในดินแดนต่างๆ รวมถึงประเทศไทยด้วย

ทางรัฐบาลไทยตระหนักถึงภัยต่อความมั่นคงในการควบคุมชาวจีนโพ้นทะเลจากการขยายอิทธิพลของทั้งรัฐบาลจีนและฝ่ายปฏิวัติ รัฐบาลไทยได้จัดการด้วยความระมัดระวัง ผ่อนสั้นผ่อนยาว คอยสอดส่องดูแลกิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนอย่างใกล้ชิด และประวิงเวลาต่อข้อเสนอต่างๆ ของชาวจีนที่อาจมีผลกระทบต่อความมั่นคง เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจลุกลามได้ง่าย และยังคงหลีกเลี่ยงปฏิเสธการเปิดสัมพันธ์กับทางการจีนมาโดยตลอด เพราะรัฐบาลปกครองชาวจีนเสมือนหนึ่งเป็นพลเมืองไทยอยู่แล้ว ซึ่งมีผลให้จีนไม่สามารถเปิดสถานกงสุลในไทยได้ชาวจีนโพ้นทะเลจึงไม่สามารถจดทะเบียนเป็นสัญชาติจีนได้ พร้อมกันนั้นรัฐยังดำเนินนโยบายกลืนกลายชาวจีนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ทั้งโดยวิถีทางธรรมชาติผ่านการแต่งงาน และทางการเมืองโดยไม่แบ่งแยกปกครองชาวจีน การออกกฎหมายแปลงชาติ และถือว่าบุตรชาวจีนที่เกิดในไทยเป็นคนในบังคับของไทยด้วย

สถานการณ์ในช่วงต้นทั้งมีความแตกต่างและคล้ายคลึงจากนโยบายที่มีต่อชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตของรัฐบาลจีน เพราะชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นก็ถูกใช้ประโยชน์จากรัฐบาลจีนในด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในต่างแดนเช่นกัน เพื่อส่งออกสินค้าและดึงดูดเม็ดเงินและทรัพยากรเข้าสู่แผ่นดินจีน¹⁹⁹ แต่ด้วยวิธีตรงกันข้ามโดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่ถูกส่งออกไปด้วยนโยบายส่งเสริมสนับสนุนของจีน²⁰⁰ แต่ชาวจีนโพ้นทะเลกลับเป็นการใช้นโยบายดึงดูดให้สนับสนุนรัฐบาลจีน

198 เอี่ยมพร ศรสวรรณ, "การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2438-2475," หน้า 64-70.

199 ศิริพร สัจจานันท์ และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ จีนกับการใช้ที่ดินในประเทศไทย, หน้า 2-8.

200 อรรถญา ศิริผล, ผู้ค้าจีนในชายแดนลุ่มน้ำโขง, หน้า 53-54.

เช่นเดียวกันองค์กรหรือสมาคมของชาวจีนโพ้นทะเลที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจีน ในยุคปัจจุบันทางรัฐบาลก็ให้ความสนับสนุนต่อองค์กรของชาวจีนเช่นกัน โดยเฉพาะในด้านการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจีน แต่ก็มีนัยที่แตกต่างกันเพราะไม่ได้เน้นในด้านการเมืองอย่างเข้มข้นจนกระทบต่อความมั่นคงของไทยอย่างในอดีต

อย่างไรก็ตาม ที่เกิดความเคลื่อนไหวดังนี้ได้เนื่องจากสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศเอื้ออำนวยมากขึ้น มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันมากขึ้นทั้งในด้านเทคโนโลยี และข้อสภาพการระหว่างประเทศ โดยในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อเทียบกับยุคก่อนหน้านั้นนับว่ามีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการเชื่อมต่อระหว่างประเทศมากขึ้น เพราะมีเรือกลไฟที่เชื่อมโยงโดยตรงระหว่างไทยกับจีน ทำให้ชาวจีนสามารถเดินทางเข้ามาและติดต่อกันได้สะดวกมากขึ้นกว่าในอดีตที่ใช้เรือสำเภา อีกทั้งไทยและจีนต่างก็เปิดประเทศออกสู่ภายนอกเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจโลกมากขึ้น และที่สำคัญคือจีนได้ปรับเปลี่ยนท่าทีต่อชาวจีนโพ้นทะเลในทางที่ดีขึ้น ทำให้การพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างประเทศเพิ่มระดับมากขึ้นด้วย ส่งผลให้การเมืองภายในของประเทศหนึ่งส่งผลกระทบต่ออีกประเทศหนึ่งผ่านชาวจีนโพ้นทะเล

แต่ระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันในยุคนั้นก็เทียบไม่ได้เลยกับยุคปัจจุบันที่การติดต่อเชื่อมโยงสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่สามารถเดินทางเชื่อมโยงได้หลายวิธีทั้งทางบก ทางอากาศหรือทางทะเล²⁰¹ ที่สำคัญคือการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศที่เชื่อมโยงกันตามเวลาจริง (Real time) ในหลากหลายช่องทาง ทั้งโทรศัพท์ วิทยุ โทรทัศน์ผ่านดาวเทียม และอินเทอร์เน็ต ทำให้ไม่ว่าชาวจีนอพยพพระลอกใหม่จะอยู่ที่ใดก็ยังสามารถเชื่อมโยงกับแผ่นดินจีนทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ต่างจากชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์จีน หรือโรงเรียน ครุจีน และพ่อค้า นักเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ปลุกกระดม เรียกร้องเงินจากชาวจีน เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้นรัฐบาลจีนในปัจจุบันยังดำเนินนโยบายชาตินิยมอย่างแข็งขัน เมื่อประกอบกระแสโลกาภิวัตน์ จึงเป็นการยากสำหรับรัฐไทยในการดำเนินการกลืนกลายชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ทั้งในทางธรรมชาติ สังคมวัฒนธรรม หรือในทางการเมือง โดยนโยบายกลืนกลายชาวจีนโพ้นทะเลได้เข้มข้นขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 6 เนื่องจากปัจจัยความมั่นคงด้านการเมืองและเศรษฐกิจของไทยได้รับผลกระทบจากชาวจีน รัฐบาลของรัชกาลที่ 6 จึงได้ดำเนินนโยบายโดยเน้นอุดมการณ์ สมบูรณาญาสิทธิราชย์และสร้างสำนึกชาตินิยมไทย โดยนโยบายที่เป็นรูปธรรมได้ดำเนินมาตรการทาง

²⁰¹ Yos Santasombat, "Introduction," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 2.

กฎหมายเพื่อผสมกลืนกลายเป็นพลเมืองไทยโดยสมบูรณ์อย่างละมุนละม่อม เช่น พระราชบัญญัติสัญชาติ พระราชบัญญัตินามสกุล พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ และ พระราชบัญญัติประถมศึกษา เป็นต้น ในขณะที่ทางนามธรรมทรงดำเนินการส่วนพระองค์ในการเขียน บทความปลุกสำนึกชาตินิยมและสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยที่เน้นความจงรักภักดีต่อ พระมหากษัตริย์ และโจมตีชาวจีนและแนวคิดสาธารณรัฐที่ไม่ทรงพึงประสงค์²⁰²

ที่สำคัญคือรัฐบาลไทยได้เริ่มมีนโยบายที่ส่งเสริมสนับสนุนให้คนไทยทำการค้าเนื่องจาก เล็งเห็นว่าชาวจีนครอบงำเศรษฐกิจไทยมากจนเกินไป และเพื่อให้ชาวไทยพึ่งพาตนเองได้ในทาง เศรษฐกิจ เช่น การสนับสนุนให้คนไทยดำเนินกิจการที่ลงทุนสูงโดยพระราชทานอำนาจพิเศษ ให้เงินกู้ ยืม ยกย่องหรือให้บรรดาศักดิ์แก่ผู้ที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจ ซึ่งผู้ที่เข้ามาดำเนินการหรือถือหุ้น ใหญ่นั้นส่วนมากจะเป็นเจ้านาย และขุนนาง ซึ่งกิจการส่วนใหญ่นั้นก็มักจะขาดทุน เจ้าของกิจการนั้น ไม่มีเวลาเอาใจใส่ ไม่มีประสบการณ์และเล่ห์เหลี่ยมด้านการค้า ประกอบกับมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการ ทำการค้า²⁰³ พร้อมกันนั้นรัฐได้ออกนโยบายเพื่อส่งเสริมด้านอื่นๆ เพื่อให้คนไทยเติบโตทางธุรกิจ ควบคู่กันไปด้วย เช่น การจัดตั้งสภาเผยแผ่พาณิชย์และกระทรวงพาณิชย์ เพื่อส่งเสริมและให้ข้อมูล ต่างๆ แก่ชาวไทยให้มีอาชีพทางการค้า จัดงานแสดงศิลปกรรมและการพาณิชย์ เพื่อกระตุ้นและแสดง ตัวอย่างด้านการค้าให้ประชาชนเห็น และการจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมการค้า เช่น การตั้งโรงเรียนพาณิชย์การและโรงเรียนเพาะช่างขึ้น เพื่อให้ชาวไทยสามารถแข่งขันกับชาวจีนที่ ครอบครองพื้นที่ด้านการพาณิชย์และการช่างได้ ซึ่งนโยบายเหล่านี้ไม่ได้ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

นโยบายเหล่านี้มีความคล้ายคลึงกับการจัดการปัญหาจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ ในปัจจุบัน ที่เริ่มพบว่าได้มีแนวโน้มผูกขาดในธุรกิจของไทยในบางสาขา โดยเฉพาะด้านการเกษตร และโลจิสติกส์ที่นำเข้าและส่งออกไปจีน ที่รัฐเห็นว่าควรเน้นที่การส่งเสริมความเข้มแข็งของ ผู้ประกอบการชาวไทยและเกษตรกรไทยมากกว่า²⁰⁴ โดยการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการ ผลิต พร้อมกับการให้ความรู้แก่ทั้งเกษตรกรและผู้ประกอบการ ให้มีความรู้เท่าทันต่อความ เปลี่ยนแปลง และสามารถแข่งขันได้ในระดับโลก แต่ไม่ได้ไปจำกัดหรือบังคับผู้ประกอบการชาวจีน ระลอกใหม่โดยตรง เพราะชาวจีนเหล่านี้เข้ามาโดยถูกต้องหรือมิฉะนั้นก็อาศัยช่องว่างทางกฎหมายใน

²⁰² Sng and Pimpraphai Bisalputra, *A History of the Thai-Chinese*, pp. 264-265.

²⁰³ พวงร้อย กล่อมเอี้ยง, "พระบรมราโชบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในพระราชอาณาเขตรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2514), หน้า 53-59.

²⁰⁴ สัมภาษณ์ นายช. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตรในอำเภอเชียงใหม่, 14 มกราคม 2559.

การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ²⁰⁵ ยิ่งไปกว่านั้นผู้ประกอบการชาวจีนยังสร้างประโยชน์ในการเชื่อมต่อกับตลาดผู้บริโภคในประเทศจีน

การดำเนินนโยบายที่มีลักษณะชาตินิยมและเน้นส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของชาวไทย ยังปรากฏในสมัยรัฐบาลคณะราษฎร ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 1932 ยิ่งไปกว่านั้นยังมีลักษณะต่อต้านชาวจีน และไม่ส่งเสริมการผสมก๊กลืนกลายชาวจีนเข้าเป็นพลเมืองไทย เนื่องจากเห็นว่าปัญหาชาวจีนหมักหมมมายาวนาน ใช้วิธีการแบบละมุนละม่อมและให้เสรีแบบในสมัยรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไม่ได้ผล ชาวจีนได้ครอบงำเศรษฐกิจไทยและแย่งงานคนไทยทำ อีกทั้งยังไม่ยอมก๊กลืนกลายเป็นไทยเพราะมีผู้หญิงชาวจีนอพยพเข้ามามากขึ้น และชาวจีนก็มักจะแต่งงานกับชาวจีนด้วยกันเองจึงยากที่จะก๊กลืนกลายด้วยวิธีทางธรรมชาติ

รัฐบาลคณะราษฎรได้ดำเนินการควบคุมชาวจีนอย่างเข้มข้นด้วยการควบคุมจำนวนคนจีนเข้าเมืองเพื่อให้ชาวจีนเข้ามาในไทยน้อยลง อันเป็นการลดคู่แข่งและเพิ่มโอกาสทางธุรกิจให้แก่คนไทย²⁰⁶ และดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยการควบคุมบทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีน เช่น ควบคุมนายทุนเงินกู้ชาวจีน ควบคุมมิให้ค้ากำไรเกินควร ควบคุมอาชีพรถลาก และควบคุมการทำประมงของชาวจีน อีกทั้งยังควบคุมการส่งเงินกลับประเทศจีนด้วยเนื่องจากเกรงว่าญี่ปุ่นที่เป็นมหาอำนาจเอเชียในขณะนั้นจะเข้าใจผิดว่าไทยให้การสนับสนุนจีน ในอีกด้านหนึ่งรัฐได้ดำเนินการมาตรการเพื่อส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของชาวไทยด้วยการก่อตั้งหอการค้าไทย การตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ และการก่อตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นโดยรัฐกลายเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจเอง และเพื่อให้คนไทยมีงานทำ พร้อมกับสร้างเสริมความรู้ความชำนาญทางธุรกิจให้แก่ชาวไทยมากขึ้น

นโยบายและมาตรการภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองมีลักษณะที่แตกต่างจากท่าทีของรัฐที่มีต่อชาวจีนในปัจจุบัน ที่มีลักษณะให้เสรีทางเศรษฐกิจ อันเป็นผลส่วนหนึ่งจากการพึ่งพาสังกันและกันอย่างซับซ้อน ทั้งไทยและจีนมีการพึ่งพาระหว่างกันและพึ่งพากับนานาประเทศโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก การพึ่งพาสังกันและกันของไทยต่อจีนมีทั้งลักษณะที่อ่อนไหว และเปราะบาง จึงไม่สามารถดำเนินนโยบายที่เข้มงวดรุนแรง เช่น การจำกัดจำนวนชาวจีนที่เข้าประเทศ หรือการเพิ่มมาตรการควบคุมใหม่ๆ ต่อชาวจีนหรือชาวต่างชาติอื่นๆ ซึ่งรัฐบาลไทยในปัจจุบันมักจะเน้นไปที่การไม่พยายามเข้าไปบิดเบือนกลไกตลาด²⁰⁷ ซ้ำยังทยอยลดการเข้าไปแทรกแซงของรัฐต่อ

²⁰⁵ สัมภาษณ์ นายส. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่ดูแลด้านการควบคุมชายแดนในจังหวัดเชียงราย, 20 ตุลาคม 2558.

²⁰⁶ ภูวตล ทรงประเสริฐ, "นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2500)," หน้า 20.

²⁰⁷ สัมภาษณ์ นางม. (นามสมมุติ), อดีตข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตรในจังหวัดเชียงราย, 7 มกราคม 2559.

ระบบเศรษฐกิจ พร้อมกับลดจำนวนรัฐวิสาหกิจลงด้วย โดยรัฐจะมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมสนับสนุนชาวไทยให้มีศักยภาพมากขึ้นแทน

ยิ่งไปกว่านั้นรัฐบาลไทยในปัจจุบันยังส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาในประเทศไทย โดยมีนโยบายดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวจีน ซึ่งกลายเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักของไทยในปัจจุบัน อันมีจำนวนหลายล้านคนที่เข้ามาท่องเที่ยวไทยในแต่ละปี นอกจากนี้ยังงดเว้นค่าธรรมเนียมการตรวจลงตรา (Visa) ให้แก่ชาวจีน และสามารถขอรับการตรวจลงตรา ณ ช่องทางอนุญาตของด่านตรวจคนเข้าเมืองของไทย เมื่อเดินทางมาถึงไทย (Visa on Arrival) ได้ด้วย ยิ่งไปกว่านั้นรัฐไทยยังผ่อนปรนการควบคุมชายแดนทำให้ชาวจีนสามารถขับรถเข้ามาในไทยได้ง่ายขึ้นด้วย นอกจากนี้ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐยังได้สนับสนุนและดึงดูดนักศึกษาชาวจีนที่เข้ามาศึกษาต่อหรือแลกเปลี่ยนในประเทศไทยอีกด้วย ซึ่งนักท่องเที่ยวและนักศึกษาส่วนหนึ่งได้ผันตัวหรือแอบแฝงเข้ามาเพื่อทำงานหรือทำธุรกิจในประเทศไทย ทั้งนี้ยังไม่นับรวมการผ่อนคลายเป็นและให้เสรีแก่ผู้ประกอบการชาวจีนที่ทยอยเพิ่มจำนวนขึ้นในประเทศไทยด้วย

แต่นโยบายควบคุมชาวจีนดังกล่าวในยุคคณะราษฎรได้สร้างความไม่พอใจให้แก่ชาวจีนโพ้นทะเลเพราะถูกกีดกันออกจากอาชีพดั้งเดิมของคน ชาวจีนได้ขอความร่วมมือไปยังพ่อค้าในประเทศจีนเพื่อปิดตลาดรับซื้อข้าวของไทย ซึ่งทำให้ไทยเดือนร้อนเพราะเงินเป็นตลาดค้าข้าวที่ใหญ่และสำคัญของไทย แต่ทางจีนก็ดำเนินการปิดกั้นได้ไม่นานเนื่องจากรัฐบาลจีนไม่ได้ให้ความร่วมมือด้วย และเงินในขณะนั้นก็ขาดแคลนอาหาร ประกอบกับถูกญี่ปุ่นรุกราน อย่างไรก็ตาม นโยบายของรัฐบาลก็ไม่ส่งผลนักเพราะคนไทยขาดประสบการณ์และความชำนาญในอาชีพ และชาวจีนได้อาศัยช่องว่างของกฎหมายในการดำเนินอาชีพต่อไป²⁰⁸

สถานการณ์การควบคุมเข้มงวดกับชาวจีนคงยากจะที่เกิดขึ้นในสมัยปัจจุบัน เนื่องจากสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน และการเรื่องอำนาจขึ้นของจีนทั้งในด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงทางทหาร นโยบายของรัฐบาลต่างๆ ในภูมิภาครวมถึงไทยด้วย มีแต่การใช้ความละมุนละม่อมในการดำเนินการต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ และหากเกิดความขัดแย้งขึ้นในปัจจุบันอาจจะไม่ใช่ชาวจีนที่ปิดกั้นสินค้าจากไทย หากแต่เป็นรัฐบาลจีนซึ่งมีนโยบายที่แข็งกร้าวมากขึ้นและให้ความสำคัญแก่สวัสดิภาพของพลเมืองของตนในต่างแดนมากขึ้นด้วย

นโยบายชาตินิยมไทย และการดำเนินนโยบายจำกัดควบคุมชาวจีนได้ถูกใช้อย่างเข้มงวดและรุนแรงที่สุดในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเพื่อกดดันให้ชาว

²⁰⁸ ภูวดล ทรงประเสริฐ, "นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2500)," หน้า 35-37.

เงินที่ไม่พึงประสงค์ออกไป และให้ชาวไทยเข้ามาดำเนินการแทน โดยรัฐบาลนี้ได้บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด เช่น การปิดโรงเรียนจีน และหนังสือพิมพ์จีนจนแทบหมดไปจากประเทศไทย เหลือไว้เพียงแค่ที่รัฐบาลสามารถควบคุมได้ พร้อมกับจับกุมและเนรเทศชาวจีนที่ต่อต้านญี่ปุ่นด้วย อย่างไรก็ตาม ภายใต้อำนาจของรัฐบาลนี้กลับมามีนโยบายกลืนกลายชาวจีนต่อเพื่อกดดันให้ชาวจีนเปลี่ยนมาเป็นไทย แต่ก็ควบคุมไม่ให้ชาวจีนที่แปลงสัญชาติเป็นไทยมีสิทธิทางการเมือง²⁰⁹

นโยบายทางด้านเศรษฐกิจในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามมีลักษณะที่เป็นชาตินิยมอย่างสุดโต่งและเป็นปฏิปักษ์กับชาวจีนอย่างรุนแรง โดยรัฐได้ยึดเอาภาคส่วนทางเศรษฐกิจของชาวจีนมาเป็นของคนไทย หรือให้รัฐดำเนินการเองโดยตั้งเป็นรัฐวิสาหกิจ พร้อมกับขยายกิจการของรัฐวิสาหกิจเดิม อีกทั้งยังให้รัฐวิสาหกิจผูกขาดกิจการที่ชาวจีนเคยมีบทบาทมาก่อน และปิดกั้นห้ามชาวจีนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในหลายสาขา หลายอาชีพโดยสงวนไว้ให้แกชาวไทย อีกทั้งยังทำลายการผูกขาดการส่งออกข้าวไปยังต่างประเทศของชาวจีน ด้วยการให้สิทธิโควตาการค้าข้าวนอกประเทศแก่บริษัทของญี่ปุ่นและอังกฤษแทน เพราะต้องการสร้างความมั่นคงให้ระบบเศรษฐกิจไทยไม่ให้ผูกขาดอยู่ในมือของชาติอื่นโดยเฉพาะชาวจีน

นโยบายที่มีต่อชาวจีนในปัจจุบันนั้นแตกต่างจากการใช้นโยบายที่เข้มงวดรุนแรงต่อชาวจีนในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงครามมาก แม้จะยังมีมรดกบางส่วนของนโยบายปกป้องภาคเศรษฐกิจของชาวไทยสืบทอดมาในปัจจุบัน เช่น การสงวนอาชีพและธุรกิจของชาวไทย และรัฐวิสาหกิจบางแห่ง อย่างไรก็ตามนโยบายดังกล่าวก็มีผลน้อยมากต่อชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ เนื่องจากหลายอาชีพไม่ใช่ภาคส่วนที่ชาวจีนให้ความสนใจ และบางสายธุรกิจแม้จะห้ามมิให้ชาวต่างชาติดำเนินการแต่ชาวจีนก็หาทางเลี่ยงได้ นอกจากนี้ด้วยสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในปัจจุบันที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน โดยไทยเป็นฝ่ายที่ต้องพึ่งพาเงินมากกว่าโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ ประกอบกับการเรื่องอำนาจทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจของจีน หากรัฐไทยดำเนินการต่อชาวจีนอย่างรุนแรงก็คงจะได้รับผลกระทบที่สร้างความเสียหายในหลายด้าน แม้ว่าในช่วงยุคจอมพล ป. เป็นต้นมา ไทยจะเปลี่ยนทิศทางการพึ่งพาและพัฒนาเศรษฐกิจไปหาชาติตะวันตกโดยเฉพาะยุโรปและสหรัฐอเมริกา มากขึ้นรัฐไม่ต้องกังวลกับการผูกขาดทางการค้าจากจีน แต่ปัจจุบันในช่วง 10 ปีมานี้ล้มได้เปลี่ยนทิศไทยได้หวนกลับมาเป็นคู่ค้าสำคัญกับจีนอีกครั้ง การค้า การเคลื่อนย้ายประชากร และการลงทุนของเงินในไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและก้าวกระโดด พร้อมกับที่ภาครัฐของไทยได้เน้นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ให้ความสำคัญแก่จีนและเพื่อนบ้านอาเซียนมากขึ้น ทำให้ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ที่เป็น

²⁰⁹ เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภรณ์, "รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ. 2475-2487)," หน้า 168.

ตัวกลางทางการค้าระหว่างไทยและจีนมีบทบาทมากขึ้นและได้ครอบงำบางภาคส่วนทางเศรษฐกิจของไทยไปแล้ว

นโยบายที่เข้มงวดรุนแรงต่อชาวจีนโพ้นทะเลในสมัยจอมพล ป. ได้สร้างความยากลำบากให้แก่การดำเนินธุรกิจของชาวจีนเป็นอย่างมาก ชาวจีนหลายรายต้องขาดทุนและเลิกกิจการ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐจะเปิดโอกาสให้แก่ชาวไทยในด้านเศรษฐกิจ แต่ชาวไทยเองกลับไม่นิยมทำธุรกิจหรือเป็นแรงงานรับจ้างทั้งที่รัฐได้เอื้ออำนวยโอกาสให้อย่างเต็มที่²¹⁰ สถานการณ์ของชาวจีนยิ่งยากลำบากมากขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากไทยเข้าข้างฝ่ายอักษะชาวจีนถือเป็นชนชาติศัตรู ชาวจีนจึงถูกพิจารณาว่าเป็นปัญหาด้านความมั่นคงไปด้วย โดยชาวจีนได้ถูกจำกัดถิ่นที่อยู่บางส่วนที่อยู่ในพื้นที่จุดยุทธศาสตร์จำต้องย้ายถิ่น ทั้งที่ดินและกิจการของตนเอง ยิ่งไปกว่านั้น รัฐได้ออกกฎหมายเพื่อควบคุมการครอบครองที่ดินของชาวจีน เนื่องจากเห็นว่ามีชาวต่างด้าวถือครองที่ดินในไทยเป็นจำนวนมากเกินไป แต่ชาวจีนก็สามารถเลี่ยงข้อกฎหมายได้โดยให้ภรรยาหรือบุตรที่มีสัญชาติไทยเป็นผู้ทำและถือนิติกรรมสัญญาแทนตนเอง²¹¹

นโยบายการควบคุมการถือครองที่ดินเป็นหนึ่งในนโยบายปกป้องชาวไทยทั้งในทางเศรษฐกิจและความมั่นคง อย่างไรก็ตามนโยบายดังกล่าวก็มีผู้จะได้ผลเต็มที่น่าไม่ว่าจะเป็นในอดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวจีนและชาวต่างด้าวอื่นๆ ที่เข้ามาอยู่อาศัยหรือดำเนินธุรกิจในประเทศไทย สามารถครอบครองและใช้ประโยชน์จากที่ดินในไทยได้หลายวิธีด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นผลจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศหรือเข้าเงื่อนไขการส่งเสริมการลงทุนจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน หรือเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งส่วนใหญ่ที่เป็นไปตามเงื่อนไขข้างต้นจะเป็นไปตามข้อกำหนดกฎหมายและมักจะเป็นผู้ประกอบการหรือนักลงทุนรายใหญ่ ในขณะที่บุคคลทั่วไปหรือธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กจะเป็นใช้ประโยชน์จากที่ดินและจดทะเบียนธุรกิจในรูปแบบของการใช้ตัวแทนอำพรางหรือนอมินี ผ่านความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ เช่น เพื่อน ญาติ เป็นชาวจีนที่เข้ามาก่อนและมีเครือข่าย หรือเป็นการจ้างเป็นหุ้นส่วนธุรกิจ และผ่านการแต่งงานกับคนในท้องถิ่น ทั้งที่เป็นการแต่งงานจริง และการแต่งงานเพื่อธุรกิจก็ตาม

การดำเนินธุรกรรมในรูปแบบใช้ตัวแทนอำพรางนั้นมีประสิทธิภาพในทางธุรกิจ และภาครัฐก็ตรวจสอบได้ยาก แต่ทางภาครัฐเองก็มีกฎหมายและวิธีการที่ดำเนินการเรื่องดังกล่าวอยู่เพียงแต่อาจจะค่อนข้างล่าช้าและมีกำลังคนน้อย อีกทั้งยังไม่ค่อยได้สนใจต่อประเด็นชาวจีนมากนัก ทั้งนี้ภาค

²¹⁰ ภูวดล ทรงประเสริฐ, "นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2500)," หน้า 90.

²¹¹ Ibid., pp. 108-109.

ส่วนราชการหลายแห่งยังเห็นว่าเรื่องการใช้ตัวแทนอำพรางของชาวจีนนั้นเป็นเรื่องธรรมดาและเป็นช่องว่างทางกฎหมายด้วยซ้ำไป²¹² ยิ่งไปกว่านั้น ภาครัฐในปัจจุบันเห็นความสำคัญของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่มีส่วนใหญเป็นผู้ประกอบการและนักลงทุนมากขึ้น โดยโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวชายแดนในจังหวัดเชียงรายก็มุ่งหวังประโยชน์จากการเชื่อมต่อกับจีนและผู้ประกอบการนักลงทุนชาวจีนอพยพระลอกใหม่

แต่เมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลงโดยไทยตกอยู่ในฝ่ายผู้แพ้สงคราม ในขณะที่จีนนอกจากจะเป็นผู้ชนะสงครามแล้วยังเป็นหนึ่งในมหาอำนาจผู้ก่อตั้งองค์การสหประชาชาติด้วย ชาวจีนโพ้นทะเลได้ระบายความอัดอั้นและโกรธเคืองต่อนโยบายที่รุนแรงและเข้มงวดที่ผ่านมาด้วยก่อการจลาจลขึ้นที่เยาวราชและมีการปะทะกันกับเจ้าหน้าที่และชาวไทยอย่างรุนแรง ซึ่งเหตุการณ์นี้เป็นหนึ่งในจุดเปลี่ยนที่ทำให้ไทยยอมเปิดความสัมพันธ์กับจีน ส่งผลให้จีนมีสิทธิเหนือชาวจีนในประเทศไทยได้เต็มที่ นอกจากนี้เหตุการณ์ที่เยาวราชแล้วยังมีสาเหตุอื่นที่ทำให้ไทยต้องคล้อยตามจีนด้วย เพราะไทยในขณะนั้นต้องดิ้นรนเพื่อไม่ให้ตกเป็นผู้แพ้สงคราม และยังต้องการเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติด้วย ไทยจึงต้องดำเนินนโยบายเพื่อเอาใจมหาอำนาจสัมพันธมิตรทั้ง 5 ประเทศ เพื่อให้ความตั้งใจของไทยเป็นไปอย่างราบรื่น นอกจากนี้ภายหลังเปิดสัมพันธ์กับจีนก็กมินตั้งรัฐได้ดำเนินนโยบายต่อชาวจีนอย่างรอบคอบมากยิ่งขึ้น และไม่มีลักษณะที่รุนแรงเช่นในยุคก่อน เพราะรัฐบาลจีนพยายามแทรกแซงกิจการชาวจีนในประเทศไทยอยู่ตลอดเวลา

โดยสถานการณ์ในห้วงขณะนั้นมีความคล้ายคลึงกับข้อจำกัดในการกำหนดนโยบายต่อชาวจีนระลอกใหม่ในปัจจุบัน เนื่องจากจีนในขณะนั้นเป็นมหาอำนาจ และไทยก็ต้องพึ่งพาจีนในประเด็นการเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ไม่ให้ไทยเป็นผู้แพ้สงครามทำให้ไทยมีอำนาจต่อรองน้อยกว่า โดยที่ด้านสถานการณ์ของชาวจีนอพยพในขณะนั้นก็อยู่ภายใต้สิทธิอำนาจของจีนเต็มที่ ทำให้รัฐดำเนินการต่อชาวจีนได้ยากขึ้น และจำต้องปล่อยให้ชาวจีนดำเนินกิจกรรมที่อาจจะไม่เป็นผลดีต่อไทย เช่น การเก็บภาษีเถื่อนในหมู่ชาวจีน เป็นต้น ซึ่งก็มีความคล้ายคลึงกับสภาพการณ์ในปัจจุบันที่จีนเป็นมหาอำนาจ และชาวจีนอพยพระลอกใหม่เป็นพลเมืองของจีน แต่ต่างตรงที่อำนาจการต่อรองที่ในยุคนี้คือการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนระหว่างไทยกับจีนอันมีลักษณะที่ไทยพึ่งพาจีนอย่างไม่สมมาตรกัน รัฐบาลไทยจึงปล่อยให้ชาวจีนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเสรีโดยไม่ได้ควบคุมอย่างเข้มงวดรุนแรงแม้จะมีกฎหมายที่ใช้บังคับได้อยู่

²¹² สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมติ) และ นายก. (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าข้ามแดนในอำเภอเชียงของ, 27 ตุลาคม 2558.

ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนในปัจจุบันเป็นไปด้วยดีและมีความใกล้ชิดกัน ซึ่งเป็นเหตุมาจากหลายปัจจัย แต่ที่สำคัญคือปัจจัยด้านความมั่นคงที่ไม่ได้เป็นประเด็นหลักที่กำหนดความสัมพันธ์ของการพึ่งพาซึ่งกันและกันอีกต่อไป แตกต่างจากในอดีตที่ประเด็นความมั่นคงของรัฐจากภัยคอมมิวนิสต์ได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยจีนเลวร้ายลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยด้วย ซึ่งเคำกลางของปัญหาดังกล่าวได้เริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีชาวจีนโพ้นทะเลที่นิยมคอมมิวนิสต์ที่หนีการกวาดล้างของเจียงไคเช็คได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพื่อจะจะสามารถเคลื่อนไหวทางการเมืองได้โดยสะดวก ประกอบกับยังมีชาวจีนที่นิยมคอมมิวนิสต์อีกกลุ่มหนึ่งที่ตั้งใจเข้ามาในประเทศไทยเพื่อแสวงหาการสนับสนุนและร่วมมือจากชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ที่ส่วนมากจะเป็นแรงงาน และกรรมกร ฝ่ายรัฐได้มองว่าชาวจีนเป็นสื่อที่นำลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐเข้ามาในประเทศไทย²¹³

รัฐบาลไทยได้ใช้วิธีการจัดการกับคอมมิวนิสต์โดยการผ่อนปรนให้แก่ชาวจีนที่นิยมก๊กมินตั๋งมากขึ้นเพื่อใช้คนอำนาจถ่วงดุลกับชาวจีนคอมมิวนิสต์ และออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองเพื่อกำหนดและจำกัดคนต่างด้าวที่ไม่พึงประสงค์ไม่ให้เข้าประเทศโดยเฉพาะพวกคอมมิวนิสต์ พร้อมทั้งนั้นได้กำหนดให้คนต่างด้าวที่จะเข้าประเทศต้องเสียค่าธรรมเนียมการออกใบสำคัญและรูปพรรณในการเข้าเมืองเป็นเงิน 10 บาท เพื่อเป็นการควบคุมมิให้ชาวจีนอพยพเข้าประเทศมากเกินไป พร้อมกับเพิ่มการควบคุมสิ่งพิมพ์และโรงเรียนจีนให้ครอบคลุมในเรื่องภัยคอมมิวนิสต์ด้วย ในขณะที่ยังคงเน้นนโยบายกลืนกลายชาวจีนให้เป็นชาวไทยต่อไป

การจัดการชาวจีนของรัฐและความวิตกต่อภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ได้กลายเป็นปัญหาเชิงนโยบายอีกครั้งในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 ในขณะนั้นรัฐบาลจีนก๊กมินตั๋งใกล้จะพ่ายแพ้แก่กองทัพปลดแอกประชาชนของพรรคคอมมิวนิสต์จีน รัฐบาลไทยจึงดำเนินนโยบายต่อชาวจีนที่ทำผิดกฎหมายได้เต็มที่อีกครั้ง โดยไม่เกรงกลัวต่อคำขู่หรือประท้วงของรัฐบาลจีน เช่น การปราบปรามชาวจีนที่เก็บภาษีเถื่อน หรือปิดโรงเรียนจีนที่ทำผิดกฎหมาย เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น ภายหลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนยึดครองจีนแผ่นดินใหญ่ได้ในเดือนตุลาคม 1949 รัฐบาลไทยตอบสนองต่อสถานการณ์ดังกล่าวโดยการดำเนินนโยบายต่างประเทศคล้ายตามสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นพันธมิตรที่สำคัญที่สุดของไทยนับแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา โดยไม่รับรองรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์²¹⁴ รัฐได้เริ่มนโยบายปราบปรามอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

²¹³ เอี่ยมพร ศรสวรรณ, "การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2438-2475," หน้า 213.

²¹⁴ ภาวดี ทรงประเสริฐ, จีนโพ้นทะเลสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: Higher Press, 2547), หน้า 217.

ในประเทศไทยอย่างเข้มงวดรุนแรง โดยนำแนวคิดต่อต้านปราบปรามคอมมิวนิสต์ตามสหรัฐอเมริกา มาผสมผสานกับนโยบายชาตินิยม ที่ต่อต้านและเข้มงวดต่อชาวจีนที่ไม่พึงประสงค์ต่อรัฐอย่างรุนแรง จนทำให้การดำเนินนโยบายของไทยต่อชาวจีนนับตั้งแต่ปี 1950 เป็นต้นมา ให้ความหมายของการ เป็นปฏิปักษ์กับลัทธิคอมมิวนิสต์ จำกัดนิยามอยู่เพียงในประเด็นของการแก้ไขปัญหาชาวจีนแทบ ทั้งสิ้น²¹⁵

ในปัจจุบันภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ได้หมดสิ้นไปจากความรับรู้ของรัฐบาลไทย พร้อมกับ การสิ้นสุดยุคสงครามเย็นและการเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศจีน อันมีความสำคัญอย่างมากต่อ ความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ด้วยการที่ไม่มีปัญหาความมั่นคงและความเฟื่องฟู ทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างไทยจีน ทำให้นโยบายที่รัฐบาลไทยมีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่เป็นไป โดยราบรื่น แตกต่างจากในยุคที่มีความหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ ที่รัฐดำเนินนโยบายต่อชาวจีนโพ้น ทะเลด้วยความกลัว และอาศัยข้อหาคอมมิวนิสต์เป็นข้ออ้างในการจัดการชาวจีนที่ไม่พึงประสงค์ แตกต่างจากในปัจจุบันที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่มีเสรีในการท่องเที่ยว เรียน อาศัยและประกอบ ธุรกิจในประเทศไทย เนื่องจากอานิสต์ของการพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับจีน ซึ่งสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้เป็นที่พอใจแก่ทั้งรัฐบาลและภาคเอกชนไทยให้มีทัศนคติในเชิง เศรษฐกิจที่ดีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่และรัฐจีนในปัจจุบัน

2.7 สรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับชาวจีนอพยพได้ดำเนินควบคู่กันมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่ สมัยอาณาจักรสุโขทัย ลักษณะบางประการได้เปลี่ยนแปลงและสืบเนื่อง มาสู่อาณาจักรอยุธยา จนถึง รัตนโกสินทร์ จนกระทั่งถึงในยุคปัจจุบันที่มีชาวจีนอพยพระลอกใหม่เข้ามา โดยทั้งชาวจีนโพ้นทะเล และชาวจีนอพยพระลอกใหม่ต่างก็มีปัจจัยที่ผลักดันเกื้อหนุนจากบริบทภายในประเทศจีนและบริบท ระหว่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยที่ดึงดูดส่งเสริมให้ชาวจีนเคลื่อนย้ายเข้ามาแสวงหาโอกาสใน ชีวิตที่ประเทศไทย โดยอาจจะมีความแตกต่างกันไปผันแปรไปตามบริบทของยุคสมัย

สำหรับการจัดการของรัฐไทยต่อชาวจีนตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันมุ่งเน้นอยู่ในมิติด้าน เศรษฐกิจ และการเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจระหว่างไทยกับจีน ในช่วงแรกรัฐไทยให้เสรีแก่ชาว จีนโดยที่ควบคุมน้อยที่สุดเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้เต็มประสิทธิภาพ หากแต่

²¹⁵ Ibid., p. 221.

ปัจจัยด้านการเมืองความมั่นคงทั้งจากภายในและภายนอก ได้ส่งผลต่อรัฐในการจัดการกับชาวจีนอพยพมากขึ้นตามลำดับมีความเข้มงวดมากขึ้นแตกต่างกันไป แต่ในปัจจุบันที่การพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนระหว่างไทยกับจีนแนบแน่นขึ้น ทำให้ประเด็นความมั่นคงมิใช่ปัจจัยที่กำหนดความสัมพันธ์ของรัฐ และนโยบายต่อชาวจีนอพยพพระลอกใหม่อีกต่อไป หากแต่เป็นการเชื่อมโยงและพึ่งพากันในด้านเศรษฐกิจและด้านอื่นๆ ที่มีความสำคัญมากขึ้น จนทำให้การดำเนินนโยบายต่อชาวจีนอพยพพระลอกใหม่เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนซับซ้อนมากกว่าในอดีต รัฐจึงต้องดำเนินการอย่างระมัดระวัง โดยไม่เข้มงวดกับชาวจีนมากเกินไป ทั้งนี้เพราะรัฐไทยถูกจำกัดด้วยการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างไม่เท่าเทียมกับจีน

บทที่ 3

สภาพการณ์และการจัดการของรัฐต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่อำเภอแม่สาย เชียงใหม่ และเชียงของ

3.1 ความนำ

ในบทนี้จะเป็นการอธิบายถึงการเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ โดยลงรายละเอียดในพื้นที่การศึกษา ได้แก่ อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ ในจังหวัดเชียงราย จังหวัดทางตอนเหนือสุดของประเทศไทย โดยเชื่อมโยงกับบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ซึ่งมีความเชื่อมโยงระหว่างรัฐต่างๆ ในปัจจุบันมากขึ้น อันมีส่วนสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในยุคปัจจุบันมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน (Complex Interdependence) ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับบริบทการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในพื้นที่ตอนเหนือของไทย และการกำหนดนโยบายของรัฐที่ต้องคำนึงถึงหลากหลายปัจจัยที่มีผลต่อประเด็นดังกล่าว

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนในปัจจุบันก็ได้ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทของการเมืองโลกที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจมากขึ้น²¹⁶ จนอาจกล่าวได้ว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจนั้นมีความสำคัญต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศในปัจจุบันเป็นลำดับต้นๆ ไม่ว่าจะเป็นทั้งในระดับระหว่างรัฐ ระดับภูมิภาค และระดับโลก การพึ่งพาซึ่งกันและกันนี้ทำให้เกิดประเด็นใหม่ๆ ที่มีความสำคัญมากขึ้นและมีความหลากหลายมากขึ้นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประเด็นในด้านความมั่นคง เช่น สิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางอาหาร การค้าชายแดน การลงทุน เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นการเชื่อมต่อและการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่ซับซ้อนได้ทำให้เกิดช่องทางที่หลากหลายขึ้น อันมีบทบาทสำคัญต่อการเชื่อมโยงและติดต่อระหว่างนานาประเทศที่ไม่ได้จำกัดแต่เพียงบทบาทของรัฐเท่านั้น²¹⁷ แต่ยังมีตัวแสดงข้ามชาติต่างๆ ที่ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย เช่น บริษัทข้ามชาติ องค์กรระหว่างประเทศ และผู้อพยพ โดยเฉพาะที่เป็นผู้ประกอบการในการค้าระหว่างประเทศ

²¹⁶ Keohane and Nye., *Power and Interdependence*, p. 3.

²¹⁷ *Ibid.*, p. 28.

ความซับซ้อนของการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่เพิ่มขึ้นในโลกปัจจุบันนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต รวมถึงพัฒนาการของการคมนาคมเชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ ในโลกให้สะดวกรวดเร็วขึ้นทั้ง เครื่องบิน รถไฟ เรือ ถนนหนทาง และโครงการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานระหว่างประเทศต่างๆ เช่น โครงการพัฒนาตามกรอบอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง มีมากขึ้นและสะดวกขึ้น ซึ่งทำให้การติดต่อกันมีหลายช่องทางและเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีราคาถูกกว่าในอดีต สอดรับกับการขยายตัวของเศรษฐกิจระดับโลกภายใต้ระบบตลาดเสรี และนโยบายที่ลดกำแพงภาษี พร้อมกับการโอברรับเสรีนิยมของรัฐต่างๆ เช่น กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ อาทิจเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ด้วยปัจจัยต่างๆ ข้างต้นทำให้การเคลื่อนไหล (Flows) ของทุน สินค้า ประชาชน และข้อมูลข่าวสารติดต่อสัมพันธ์ข้ามพรมแดนมีมากขึ้น²¹⁸ ยังผลให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐเกี่ยวพันซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน

เมื่อประเด็นทางเศรษฐกิจกลายเป็นวาระสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่มีการพึ่งพากันอย่างซับซ้อน ส่งผลให้เป้าประสงค์ของรัฐปรับไปให้ความสำคัญแก่คุณภาพชีวิตสวัสดิการของประชากร และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศมากขึ้น ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการให้ความสำคัญกับด้านความมั่นคง รัฐบาลหลายประเทศจึงให้ความสำคัญกับเครื่องมือในการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านของการค้ามากขึ้น ดังจะเห็นได้จากความร่วมมือทางการค้าการลงทุน การให้ความสำคัญกับตัวแสดงข้ามชาติอื่นๆ นอกจากรัฐ²¹⁹ และการรวมกลุ่มระหว่างประเทศที่ขยายตัวอย่างมากนับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามเย็น ในส่วนของไทยและจีนก็ปรากฏชัดเจนในความร่วมมือนี้ด้วยนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า และการเปิดประเทศรับการลงทุนจากภายนอก การออกไปค้าขายลงทุนในต่างประเทศ เป็นต้น

ดังนั้น รัฐที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจมากก็อาจจะมีอิทธิพลในเหนือรัฐอื่นมากกว่า และยิ่งหากในความสัมพันธ์ของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน รัฐที่มีการพึ่งพารัฐอื่นน้อยกว่าก็อาจจะมีอำนาจในการต่อรองเหนือกว่ารัฐอื่นๆ ในประเด็นต่างๆ ระหว่างประเทศ หรือเป็นการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างไม่เท่าเทียม (Asymmetrical Interdependence) ดังเช่นในกรณีของความสัมพันธ์ไทย-จีนที่ฝ่ายไทยมีความอ่อนไหว (Sensitivity) และเปราะบาง (Vulnerability) ในบางประเด็นมากกว่าดังจะได้กล่าวถึงต่อไป โดยหนึ่งในเครื่องมือหรือมาตรการสำคัญที่สัมพันธ์กับประเด็นทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับประเทศอื่นๆ รวมถึงไทยด้วย ภายใต้ความสัมพันธ์ที่พึ่งพาซึ่งกันและกันที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันได้

²¹⁸ Ibid., p. 7.

²¹⁹ Ibid., p. 31.

หลายช่องทาง (Multiple Channels) ก็คือการไหลเวียนของตัวแสดงข้ามชาติ ซึ่งก็คือชาวจีนอพยพระลอกใหม่

นับตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ 1990 ที่จีนเริ่มให้ความสนใจเพื่อนบ้านทางใต้อย่างอาเซียนอีกครั้งในทางเศรษฐกิจการเมือง จีนได้ดำเนินความสัมพันธ์ผ่านกระบวนการพึ่งพาซึ่งกันและกัน 3 รูปแบบด้วยกัน คือการแผ่ขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจผ่านการค้า การลงทุน และการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศ (Foreign Aid) ประการต่อมาคือการขยายอิทธิพลเหนือดินแดนผ่านการเข้าสัมปทาน พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ และโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ต่างๆ เช่น เหมือง เขื่อน การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ฯลฯ และประการสุดท้ายคือการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจผ่านการไหลของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เพิ่มขึ้นในภูมิภาคอาเซียนตอนบน²²⁰

ความสำคัญของประชาชนในฐานะตัวแสดงข้ามชาติยังสะท้อนผ่านคำปราศรัยในพิธีเปิดการประชุมระหว่างประชาชนระดับสูงจีนและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (China-Southeast Asia High-Level People-to-people Dialogue) ที่ได้ถูกจัดขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนมิถุนายน ปี 2013 ณ นครหนานหนิง เขตปกครองตนเองชนชาติจ้วง แห่งมณฑลกวางซี โดยหลิวฉีเป่า รัฐมนตรีทบวงโฆษณาแห่งศูนย์กลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้กล่าวคำปราศรัยในพิธีเปิดโดยเน้นความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ และความใกล้ชิดกันฉันมิตรและเครือญาติในภูมิภาค พร้อมกับความสัมพันธ์และผลประโยชน์ที่แนบแน่นซึ่งขยายตัวออกไปมาก ประกอบกับความสัมพันธ์ในเวทีโลกที่สลับซับซ้อนมากขึ้น จีนปรารถนาที่จะจับมือกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อบรรลุสันติภาพที่ยั่งยืนและผลประโยชน์ที่ต่างฝ่ายต่างได้รับผลประโยชน์ ตามที่สีจิ้นผิง ประธานาธิบดีจีนได้ประกาศไว้ใน “ความฝันของจีน” (Chinese Dream) นายหลิวฉีเป่ายังได้เสนอแนวทางบ่มเพาะและพัฒนาความสัมพันธ์ไว้ 4 ประการด้วยกัน คือ ประการแรก รักษาความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ขยายกลไกในการปรึกษาหารือ ประการต่อมาคือ การรักษาความร่วมมือที่สมประโยชน์ต่อกัน ประการที่สาม การรักษาการตรวจสอบซึ่งกันและกันอย่างเสมอภาคและเดินหน้าไปด้วยกัน และประการสุดท้ายคือ การรักษาสัมพันธภาพระหว่างประชาชน เป็นพื้นฐานในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ²²¹ คำปราศรัยเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญแก่การพึ่งพาซึ่งกันและกันโดยอาศัยกลไกของตัวแสดงข้ามชาติผ่านชาวจีนได้อพยพได้เป็นอย่างดี

²²⁰ Yos Santasombat, "Introduction," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 7.

²²¹ สุรัตน์ ปริชาธรรม, "ความฝันของจีน" สู่การบรรลุสมประโยชน์ 'Win Win' ในภูมิภาคอาเซียน [ออนไลน์], แหล่งที่มา : ผู้จัดการออนไลน์, <http://www.manager.co.th/China/ViewNews.aspx?NewsID=956000074539> [3 มีนาคม 2559].

ในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันที่ประเด็นในทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐต้องคำนึงถึง โดยเฉพาะในรูปแบบความสัมพันธ์ที่รัฐแต่ละรัฐต้องพึ่งพากันในหลายประเด็นอย่าง สลับซับซ้อน ผลกระทบที่มีต่อกันในแต่ละประเทศนั้นเป็นผลจากการติดต่อสัมพันธ์กันในระดับระหว่างประเทศ ผ่านการไหลเวียนของทุน สินค้า ข้อมูลข่าวสาร และผู้คน²²² โดยสิ่งที่กำหนดความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างรัฐนั้นมามีมากกว่าเพียงความมั่นคงทางทหาร แต่ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่สำคัญ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน ความมั่นคงทางทรัพยากร ความมั่นคงของมนุษย์ ความอยู่ดีกินดีของประชากร หลายประเด็นที่ว่านั้นกระทบทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้พรมแดนระหว่างกันเลือนรางลง พร้อมกับบทบาทที่มากขึ้นของตัวแสดงข้ามชาติอื่นๆ ที่ไม่ได้จำกัดเพียงรัฐผู้เดียวเท่านั้น เช่น องค์กรระหว่างประเทศ บริษัทข้ามชาติ โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นก็เป็นตัวแสดงหนึ่งที่มีความสำคัญในกระบวนการดังกล่าว เพราะเป็นตัวกลางสำคัญที่ถูกพิจารณาว่าเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ²²³

บทบาทของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในฐานะตัวแสดงข้ามชาติที่สำคัญของจีนนั้นถูกมองว่าเป็นตัวแสดงหนึ่งที่น่าพาและสนับสนุนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับนานาประเทศ รวมถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้²²⁴ โดยการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่นั้นมีความสัมพันธ์กับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจีน นโยบายการส่งเสริมการอพยพ การเปิดประเทศ สนับสนุนให้ออกไปลงทุน ค่าขายในต่างประเทศ นโยบายมองลงใต้ นโยบายเส้นทางสายไหมทางบก และการส่งเสริมความสัมพันธ์ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นต้น

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่มีบทบาทอย่างมากในกลุ่มประเทศอาเซียนตอนบน ส่วนหนึ่งเนื่องจากเพราะประเทศเหล่านั้นอยู่ใกล้ขีดพรมแดนของจีนตอนใต้ ดังจะเห็นได้จากบทบาทของชาวจีนในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (GMS) ทั้งลาว เมียนมาร์ กัมพูชา และเวียดนาม ต่างก็มีชาวจีนอพยพรุ่นใหม่เข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจทั้งในขนาดใหญ่ที่เป็นนักลงทุน นักธุรกิจ ไล่ไปจนถึงขนาดเล็กที่เป็น พ่อค้ารายย่อย แรงงาน และจำพวกผู้เช่าที่ดินทำการเกษตร เป็นต้น จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการหาคำตอบเกี่ยวกับความเป็นไปของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในไทยเองว่ามี

²²² Keohane and Nye., *Power and Interdependence*, p. 7.

²²³ Zhang, "The Role of Migration in Shaping China's Economic Relations with Its Main Partners."

²²⁴ Guotu and Wangbo., "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia," p. 175.

สภาพการณ์เป็นอย่างไร เพราะไทยเองก็เป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียน และ GMS อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับจีนอีกด้วย

ในงานศึกษาบทนี้เน้นไปที่พื้นที่ชายแดนทางตอนเหนือของไทย คือ อำเภอเชียงของ เชียงแสน และแม่สาย ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นหน้าด่านชายแดนที่ใกล้ชิดกับจีนทางบก โดยชาวจีนอพยพรุ่นใหม่มีลักษณะที่ใช้ช่องทางทางบก (Overland) รวมถึงลำน้ำโขงในการติดต่อไหลเลื่อนเชื่อมโยงกับประเทศต่างๆ ของอาเซียนตอนบน²²⁵ โดยจะแบ่งลำดับการอธิบายออกเป็น 6 ส่วน ได้แก่ ในส่วนแรกจะกล่าวถึงสภาพลักษณะของพื้นที่ทั้ง 3 อำเภอที่ทำการศึกษา ในส่วนต่อมาจะกล่าวถึงแบบแผนการย้ายถิ่นของชาวจีนระลอกต่างๆ ที่เคลื่อนย้ายเข้ามาในพื้นที่ศึกษาโดยเปรียบเทียบกับชาวจีนระลอกใหม่ ในส่วนที่ 3 จะเป็นการลงรายละเอียดถึงกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจของชาวจีนที่เกิดขึ้นในทั้ง 3 อำเภอ ในส่วนถัดมาจะกล่าวถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่ ในส่วนที่ 5 เป็นการอธิบายถึงมาตรการจัดการควบคุมของรัฐต่อชาวจีนระลอกใหม่ในพื้นที่ และในที่สุดท้ายจะเป็นเสียงสะท้อนและแนวทางข้อเรียกร้องของคนในพื้นที่ โดยทั้งหมดจะวิเคราะห์ผ่านแนวคิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน

3.2 สภาพและลักษณะพื้นที่การศึกษา อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ

ในส่วนนี้จะเป็นการอธิบายถึงสภาพของพื้นที่ที่ศึกษา และสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่และการประกอบธุรกิจของชาวจีนด้วย รวมไปถึงการติดต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศโดยเฉพาะระหว่างไทย-จีน ซึ่งจะส่งผลต่อการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนอันจะเชื่อมโยงต่อการดำเนินนโยบายของรัฐต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ด้วย

²²⁵ Yos Santasombat, "Introduction," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 2.

รูปที่ 3 แผนที่แสดงเส้นทางการค้าระหว่างจีนและพื้นที่ชายแดนไทยในจังหวัดเชียงราย
(ที่มา : <http://aeccorridor.blogspot.com/2013/05/2-4-connecting-points-to-r3a.html>)

ประเด็นด้านการค้าชายแดนและผ่านแดนระหว่างไทยกับจีนตอนใต้เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทย-จีน ซึ่งสัมพันธ์ต่อการเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ด้วย แม้ว่าสถิติของทางการจะไม่สามารถรวมการสวมสิทธิ์ผ่านลาว เวียดนาม และ เวียดนาม เพื่อส่งเข้าไปจีนด้วยก็ตาม ซึ่งหากทำได้คงสามารถสะท้อนสถิติที่บ่งบอกถึงการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทยกับจีนได้มากกว่าที่ปรากฏเป็นทางการ สำหรับการค้าผ่านแดนของไทยนั้นมียุคค้าอยู่ 3 ประเทศ ได้แก่ สิงคโปร์ เวียดนาม และตอนใต้ของจีน

ตารางที่ 5 มูลค่าการค้าผ่านแดนระหว่างไทย-จีนตอนใต้ ปี 2009-2015

(มูลค่า : ล้านบาท)

ปี	มูลค่าการค้าผ่านแดน รวม 3 ประเทศ	มูลค่าการค้าผ่านแดนไทย - จีนตอนใต้			
		มูลค่า	ส่งออก	นำเข้า	ดุลการค้า
2009	73,495	7,647	3,630	4,016	-386
2010	94,884	18,890	13,254	5,636	7,617
2011	92,363	27,615	19,940	7,676	12,263
2012	99,816	33,567	25,204	8,362	16,842
2013	110,165	37,844	23,061	14,783	8,277
2014	155,533	45,218	21,121	24,097	-2,976
2015	141,712	55,188	25,091	30,098	-5,007

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมการค้าต่างประเทศ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

ตารางที่ 6 มูลค่าการค้าผ่านแดนระหว่างไทย-จีนตอนใต้ ในจังหวัดเชียงราย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านศุลกากรเชียงแสน ด้านศุลกากรเชียงของ และด้านศุลกากรแม่สาย ปี 2009-2015

(มูลค่า : ล้านบาท)

จังหวัด/ด้าน		มูลค่าการค้าผ่านแดนไทย-จีนตอนใต้ รายจังหวัด/ด้าน รายปี						
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
เชียงราย	ส่งออก	3,607	4,555	7,285	9,540	9,440	9,840	9,462
	นำเข้า	1,821	2,326	2,851	3,141	3,271	3,870	5,097
	ดุลการค้า	1,786	2,229	4,435	6,398	6,170	5,969	4,365
เชียงแสน	ส่งออก	3,055	3,267	3,636	4,205	3,543	3,026	3,972
	นำเข้า	1,157	1,013	695	613	619	674	642
เชียงของ	ส่งออก	540	1,255	3,587	5,278	5,843	6,690	5,287
	นำเข้า	640	1,310	2,149	2,506	2,632	3,176	4,425
แม่สาย	ส่งออก	13	34	61	56	55	123	203
	นำเข้า	24	4	7	22	20	20	30

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมการค้าต่างประเทศ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

ด้านการค้าผ่านแดนระหว่างไทย-จีนตอนใต้ แม้จะมีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับการค้าผ่านแดนรวม 3 ประเทศ ได้แก่ สิงคโปร์ เวียดนาม และจีนตอนใต้ (ตารางที่ 5) ที่มีมูลค่า 73,495 ล้านบาท ในปี 2009 ในขณะที่การค้าผ่านแดนระหว่างไทยกับจีนตอนใต้มีมูลค่าเพียง 7,647 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 10.40 ของการค้าผ่านแดนรวม แต่สัดส่วนดังกล่าวก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น ในปี 2012 ที่มีมูลค่าการค้าผ่านแดนรวม 3 ประเทศมีมูลค่า 99,816 ล้านบาท ในขณะที่การค้าผ่านแดนกับจีนตอนใต้มีมูลค่า 33,567 ล้านบาท โดยมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 33.63 และล่าสุดในปี 2015 การค้าผ่านแดนรวม 3 ประเทศมีมูลค่า 141,712 ล้านบาท การค้ากับจีนตอนใต้มีมูลค่า 55,188 ล้านบาท โดยที่สัดส่วนการค้าของไทยกับจีนตอนใต้ต่อการค้ารวมทั้ง 3 ประเทศได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 38.94 อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่เพิ่มขึ้นของการค้าผ่านแดนกับจีนตอนใต้ และยังเป็นการสะท้อนระดับการพึ่งพากันระหว่าง 2 ประเทศในภาคการค้าผ่านแดนที่เพิ่มขึ้นอีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น การค้าผ่านแดนระหว่างไทยกับจีนตอนใต้ยังได้ดูแลการค้ากับจีนหลายปีติดต่อกัน ในปี 2010-2013 ซึ่งไทยได้ดูแลการค้าจีนตอนใต้สูงสุด 16,842 ล้านบาท ในปี 2012 โดยที่จังหวัดเชียงราย ในด่านศุลกากรทั้ง 3 อำเภอ คือ เชียงของ เชียงแสน และแม่สาย เป็นหน้าด่านสำคัญในการค้าผ่านแดนกับจีนตอนใต้ เพราะถือครองสัดส่วนการค้ากับจีนตอนใต้ปริมาณมาก และยังเป็นด่านที่ได้ดูแลการค้าจีนตอนใต้มาโดยตลอดอีกด้วย (ตารางที่ 6) โดยในปี 2009 ปริมาณการค้าผ่านแดนในจังหวัดเชียงรายผ่านทั้ง 3 อำเภอมีมูลค่า 5,428 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 70.98 ของมูลค่าการค้าผ่านแดนระหว่างไทยกับจีนตอนใต้ที่มีมูลค่า 7,647 ล้านบาท อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปริมาณการค้าผ่านแดนของทั้ง 3 อำเภอจะมีปริมาณมูลค่าเพิ่มขึ้นทุกปี แต่กลับมีสัดส่วนการค้าที่ลดลง ในปี 2012 การค้าผ่านแดนของทั้ง 3 อำเภอมีมูลค่า 12,681 ล้านบาท แต่คิดเป็นเพียงร้อยละ 37.77 ของมูลค่าการค้าผ่านแดนกับจีนตอนใต้ทั้งหมด 33,567 ล้านบาท สถานการณ์เช่นนี้ยังคงดำเนินอยู่จนปัจจุบัน ในปี 2015 มูลค่าการค้าผ่านแดนกับจีนตอนใต้ของทั้ง 3 อำเภอมีมูลค่า 14,559 ล้านบาท แต่คิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 26.38 ของการค้าผ่านแดนกับจีนรวม 55,188 ล้านบาท โดยที่สัดส่วนที่หายไปนั้น ไปเพิ่มในส่วนของด่านศุลกากรที่นครพนมแทน ซึ่งมีมูลค่าการนำเข้าจากจีนสูงกว่าด่านอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม สัดส่วนการค้าผ่านแดนระหว่างไทยกับจีนตอนใต้ยังถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับการค้าระหว่างไทย-จีนโดยรวม โดยในปี 2009 การค้าผ่านแดนระหว่างไทยกับจีนตอนใต้ นับเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 0.67 ของการค้าทั้งหมดระหว่างไทยกับจีน แต่ทว่า สัดส่วนการค้าผ่านแดนดังกล่าวก็ค่อยๆ เพิ่มขึ้น ดังปรากฏในปี 2010 สัดส่วนดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 1.29 และเพิ่มเป็น

ร้อยละ 1.91 ในปี 2013 ต่อมาในปี 2014 ได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 2.19 และเพิ่มเป็นร้อยละ 2.50 ในปี 2015 สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญการค้าผ่านแดนและการค้าชายแดนในการมีส่วนต่อการเพิ่มขึ้นของการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทย-จีน

3.2.1 สภาพและลักษณะพื้นที่อำเภอแม่สาย

อำเภอแม่สายจังหวัดเชียงรายเป็นเมืองสำคัญทางการค้าชายแดนทางตอนเหนือของไทย อยู่ติดกับชายแดนตรงข้ามเมืองท่าซีเหล็กประเทศเมียนมาร์ สามารถเชื่อมต่อไปยังตอนใต้ของจีนด้วยเส้นทาง R3B เมืองแห่งนี้ไปอีกเมืองหนึ่งที่มีชาวจีนอพยพทะลักไหลเข้ามาภายหลังจากจีนปฏิรูปประเทศ และดำเนินโครงการความร่วมมือต่างๆ กับประเทศในภูมิภาคอาเซียน พร้อมๆ กับการไหลเวียนของทุน สินค้า และวัฒนธรรมด้วย ทว่าการอพยพเข้ามาของชาวจีนอพยพทะลักไหลสู่ประเทศไทยนั้นยังมีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ เช่นตอนเหนือของลาว เป็นต้น²²⁶

ด้านสภาพพื้นที่ของอำเภอแม่สายนั้นอยู่ในตำแหน่งที่เหนือที่สุดของประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 285 ตารางกิโลเมตร ใหญ่เป็นอันดับที่ 14 จาก 16 อำเภอของจังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 891 กิโลเมตร และห่างจากตัวเมืองจังหวัดเชียงราย 63 กิโลเมตร โดยมีทิศเหนือติดกับประเทศเมียนมาร์ โดยมีแม่น้ำสายและแม่น้ำรวกขวางกั้นระหว่างประเทศ ด้านทิศใต้ ติดกับอำเภอแม่จัน ทิศตะวันตกมีอาณาเขตติดกับประเทศพม่า โดยมีเทือกเขาแดนลาวเป็นพรมแดนระหว่างประเทศ และทิศตะวันออกติดกับอำเภอเชียงแสน โดยแบ่งเขตการปกครองท้องถิ่นออกเป็น 8 ตำบล 87 หมู่บ้าน มีการจัดรูปแบบการปกครองท้องถิ่นเป็น 4 เทศบาลตำบล กับ 6 องค์การบริหารส่วนตำบล

อำเภอแม่สายมีประชากรสัญชาติไทยประมาณ 86,185 คน นอกจากนี้ยังมีชนกลุ่มน้อยอีก 18 กลุ่ม เช่น จีนฮ่ออพยพ จีนฮ่ออิสระ ไทยลื้อ ผู้พลัดถิ่นสัญชาติเมียนมาร์ ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากเมียนมาร์ บุคคลบนพื้นที่สูง และชุมชนบนพื้นที่สูง เป็นต้น

อำเภอแม่สายเป็นเมืองที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว สืบเนื่องมาจากนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้มีการเปิดตลาดการค้ากับต่างประเทศเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะหลังยุคสงครามเย็นรัฐบาลไทยได้ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านและผลักดันนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ภายใต้การสนับสนุนของธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) ที่ผลักดันให้เพื่อนบ้านหันมาร่วมมือกันพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าข้ามพรมแดนในภูมิภาคให้เติบโตก้าวหน้า ผ่าน

²²⁶ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," *ibid.*, pp. 147-148.

โครงการพัฒนา “สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” ระหว่างไทย จีน ลาว เวียดนามในปี 1992 และเป็นที่มาของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของไทย ที่มีอำเภอแม่สายเป็นหนึ่งในเมืองนำร่องร่วมกับอำเภอเชียงแสน และอำเภอสะเดา²²⁷ เพื่อเชื่อมต่อและสนับสนุนด้านการค้า การลงทุนด้านอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวตามแนวเศรษฐกิจเหนือใต้ระหว่างไทย จีน เวียดนาม และลาวในขณะนั้น

รูปที่ 4 แผนที่แสดงสภาพที่ตั้งของอำเภอแม่สาย

(ที่มา : <http://hugmaesai.blogspot.com/>)

²²⁷ วสันต์ ปัญญาแก้ว, กลไกรัฐ การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ และปฏิบัติการของลือชายแดนที่เมืองชายแดนแม่สาย-ท่าขี้เหล็ก (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555), หน้า 23.

ผลจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายไปสู่การใช้ตลาดนำการเมือง ไม่เพียงแต่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเพื่อนบ้านพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ยังเป็นแรงหนุนอย่างสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านการค้าและการขยายตัวทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนแม่สาย-ท่าขี้เหล็ก ตัวเมืองแม่สายได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่จากรัฐหลายโครงการ เช่น โครงการสร้างถนนเลียบบแม่น้ำโขง ตลอดจนโครงการสร้างถนนสายอื่นๆ อีกหลายสาย นอกจากนี้ยังมีการลงทุนของภาคเอกชนก็เกิดขึ้นอีกหลายแห่ง โดยเฉพาะการลงทุนเพื่อการผลิตและจำหน่ายสินค้าทำให้ตลาดแม่สายขยายตัวมากขึ้น²²⁸

จนในปี 1993 อำเภอเมืองชายแดนแม่สายและท่าขี้เหล็ก ได้รับการกระตุ้นจากการพัฒนาทางการค้าและการท่องเที่ยวมากขึ้น มีการเปิดจุดผ่านแดนถาวร ขยายถนนสายหลักให้มีผิวจราจร 4 ช่อง รวมทั้งก่อสร้างถนนเลียบบเมือง 2 สาย ปรับปรุงถนนเครือข่ายภายในเขตเทศบาลให้ได้มาตรฐาน กระทั่งในปี 1997 ได้มีการก่อสร้างด่านศุลกากรแห่งใหม่ขึ้น ณ บริเวณสะพานข้ามแม่น้ำสาย และในปี 1999 สุขาภิบาลพิเศษแม่สายจึงถูกยกระดับการบริหารราชการเป็นเทศบาลตำบลแม่สาย ส่งผลต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการค้าชายแดนให้ยิ่งขยายตัวมากขึ้น ดังสะท้อนผ่านการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่อำเภอแม่สาย ที่พื้นที่ด้านการเกษตรกรรมมีขนาดลดลงและถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่การค้า บริการ อุตสาหกรรมและคลังสินค้ามากขึ้น²²⁹

ต่อมาในปี 2007 ได้มีการเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2 เชื่อมต่อถนนสาย R3b จากท่าขี้เหล็ก-เชียงตุง-ไปยั้งจีน โดยสะพานดังกล่าวยังเป็นที่ตั้งที่ทำการด่านศุลกากรแห่งที่ 2 ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากสะพานแห่งแรกไปทางทิศตะวันออกประมาณ 3 กิโลเมตร ผลที่สืบเนื่องจากการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว รวมถึงนโยบายที่ผ่อนปรนของรัฐบาลไทยและความต้องการแรงงาน ทำให้เมืองชายแดน แม่สาย-ท่าขี้เหล็กกลายเป็น แหล่งดึงดูดแรงงานที่อพยพจากพื้นที่อื่นๆ²³⁰ สอดคล้องกับการเข้ามาของชาวจีนในพื้นที่แม่สาย เนื่องจากเส้นทางคมนาคมและผ่านแดนที่สะดวก และเป็นแหล่งการค้าสำคัญให้ชาวจีนระลอกใหม่สามารถทดลองตลาดในไทยได้เพื่อที่จะสามารถให้พื้นฐานของการขยายตัวทางธุรกิจของไทยต่อไป

²²⁸ Ibid., p. 24.

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Ibid., pp. 24-25.

3.2.2 สภาพและลักษณะพื้นที่อำเภอเชียงแสน

ส่วนในอำเภอเชียงแสนที่เป็นหนึ่งในประตูชายแดนและเป็นเมืองท่าเรือรับส่งสินค้าตามแนวแม่น้ำโขงที่สำคัญของไทย มีการเดินเรือสินค้าตามลำน้ำโขงเชื่อมต่อไปยังลาว เมียนมาร์ และจีนตอนใต้ แนวชายแดนเชียงแสนนั้นอยู่ตรงข้ามเมืองต้นฝั้ง แขวงบ่อแก้วประเทศลาว และมีสามเหลี่ยมทองคำที่เชื่อมต่อทั้งเมียนมาร์และลาวด้วย โดยเมืองเชียงแสนนั้นถือเป็นเมืองแรกๆ ที่มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทย เมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่แล้ว ชาวจีนเหล่านี้เข้ามาค้าขายในประเทศไทยโดยอาศัยช่องทางการค้าทางเรือผ่านแม่น้ำโขงที่เชื่อมไทยกับจีนตอนใต้ โดยทำอาชีพค้าขาย มีทั้งนำสินค้าจากจีนลงมาขายในไทย

รูปที่ 5 แผนที่แสดงสภาพที่ตั้งของอำเภอเชียงแสน

(ที่มา : http://lovechiangsean.blogspot.com/2015/10/blog-post_62.html)

อำเภอเชียงแสนนั้นเป็นเมืองโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์จึงเป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวที่สำคัญของของไทย อีกทั้งยังมีสามเหลี่ยมทองคำ หอฝืน และติดกับแม่น้ำโขง โดยที่ฝั่งตรง

ข้ามมีคาสีโนขนาดใหญ่ King Roman ของชาวจีนอยู่จึงทำให้เมืองแห่งนี้เป็นที่ตั้งเมืองท่าทางการค้าที่สำคัญในกลุ่มน้ำโขง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของไทยและของชาวต่างชาติ

โดยอำเภอเชียงแสนนั้นมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง อยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ 442 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงรายประมาณ 60 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นสภาพพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง และแม่น้ำหลายสาย คือแม่น้ำกก แม่น้ำคำ แม่น้ำมะ แม่น้ำรวก โดยมีอาณาเขตทิศเหนือติดกับจังหวัดท่าขี้เหล็กของเมียนมาร์ โดยมีแม่น้ำรวกเป็นเส้นกั้นพรมแดน และเมืองต้นฝั้งแขวงบ่อแก้ว ซึ่งมีลำน้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน ส่วนทิศใต้ติดกับอำเภอเชียงของ ทิศตะวันออกติดแนวกั้นพรมแดนแม่น้ำโขงฝั่งลาว และทิศตะวันตกติดกับอำเภอดอยหลวง โดยอำเภอเชียงแสนได้แบ่งเขตการปกครองเป็น 6 ตำบล 70 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 49,824 ประกอบด้วยชาวไทยพื้นเมือง ประชากรที่อพยพมาจากภาคอีสาน และชนกลุ่มน้อยอื่นๆ เช่น จีนฮ่ออิสระ อติตทหารจีนคณะชาติ ไทยลื้อ ลาวอพยพ เมียนมาร์อพยพ เย้า อี้อ และม้ง เป็นต้น

การค้าของอำเภอเชียงแสน เป็นการค้าที่ใช้การคมนาคมทางเรือเป็นหลัก แม้ว่าการค้าบริเวณนี้จะมีมานานแล้ว แต่ก็ยังมีปริมาณการค้าไม่มากนัก เนื่องจากมีข้อจำกัดทางการค้ามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดในด้านกายภาพของแม่น้ำโขงและข้อจำกัดด้านกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ในปัจจุบันปัญหาต่างๆ กำลังได้รับการแก้ไขด้วยความร่วมมือของรัฐบาลทั้งสองประเทศ ทำให้ปริมาณการค้าระหว่างจีนตอนใต้กับไทยทางลำน้ำโขง ในช่วงปีหลังๆมานี้เพิ่มปริมาณขึ้นอย่างมาก²³¹

จากปริมาณการค้าในปี 1992 ที่ไทยเริ่มส่งสินค้าไปขายยังจีนตอนใต้ผ่านทางลำน้ำโขงนั้นมีมูลค่าการค้าเพียง 0.2 ล้านบาท โดยขณะนั้นยังไม่มีสินค้านำเข้าจากจีนตอนใต้ เข้ามาขายในประเทศไทยเลย แต่หลังจากที่จีนเริ่มเปิดประเทศก็ส่งผลให้การค้าเริ่มขยายตัวขึ้น ประกอบกับการที่จีนมีประชากรจำนวนมหาศาล ทำให้ความต้องการบริโภคสินค้าขยายตัวขึ้น มูลค่าการค้าจึงขยายตัวขึ้นตาม โดยเฉพาะในปี 1999 ที่จีนเริ่มใช้นโยบายเปิดประเทศสู่ลุ่มแม่น้ำโขง มูลค่าการค้าเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัวเป็น 868.4 ล้านบาท ซึ่งสามารถสรุปได้ว่ามูลค่าการค้าระหว่างจีนตอนใต้กับไทยทางเส้นทางแม่น้ำโขงในช่วงปี 1992 - 2002 ขยายตัวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 11 เท่า ส่งผลให้ในปี 2002 มูลค่าการค้ำรวมระหว่างไทย - จีนตอนใต้เพิ่มขึ้นเป็น 3,199.5 ล้านบาท²³²

²³¹ ธานัญญารัตต์ ลี้สมบูรณ, "นโยบายและมาตรการของรัฐบาลไทยในการจัดการการค้าชายแดน : กรณีศึกษา ด้านศุลกากรเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย," หน้า 42.

²³² Ibid., pp. 42-43.

สินค้าส่งออกที่สำคัญคือ สินค้าประเภทอุตสาหกรรมเกษตร เช่น ลำไยอบแห้ง และยางพารา เป็นต้น ซึ่งมีมูลค่าการค้าเกือบครึ่งหนึ่งของมูลค่าการค้ารวม นอกจากนั้นก็จะเป็นสินค้าประเภทสินค้ากสิกรรม สินค้าอุปโภคบริโภค ยานพาหนะและอุปกรณ์ สินค้าประมงและปศุสัตว์ สินค้าเชื้อเพลิง และสินค้าประเภทเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นต้น

ปัจจุบันศักยภาพทางการค้าของพื้นที่เชียงใหม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากภาครัฐ ภายใต้นโยบายการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ภายใต้โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคน้ำโขง 6 ประเทศ ได้แก่จีนตอนใต้ (ยูนนาน) พม่า ลาว ไทย กัมพูชา และ เวียดนาม โดยเฉพาะภายหลังจากมีความตกลงทางการค้าไทย - จีน อำเภอเชียงใหม่จึงถูกกำหนดให้เป็น “ประตูการค้า” ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะกับจีนตอนใต้ที่สำคัญนำไปสู่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเติบโตของภาคธุรกิจอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ซึ่งนำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงมาสู่เชียงใหม่อย่างมาก²³³ โดยเฉพาะการเข้ามาของผู้ประกอบการชาวจีน ระลอกใหม่ที่ทำการขนส่งทางเรือตามลำน้ำโขง

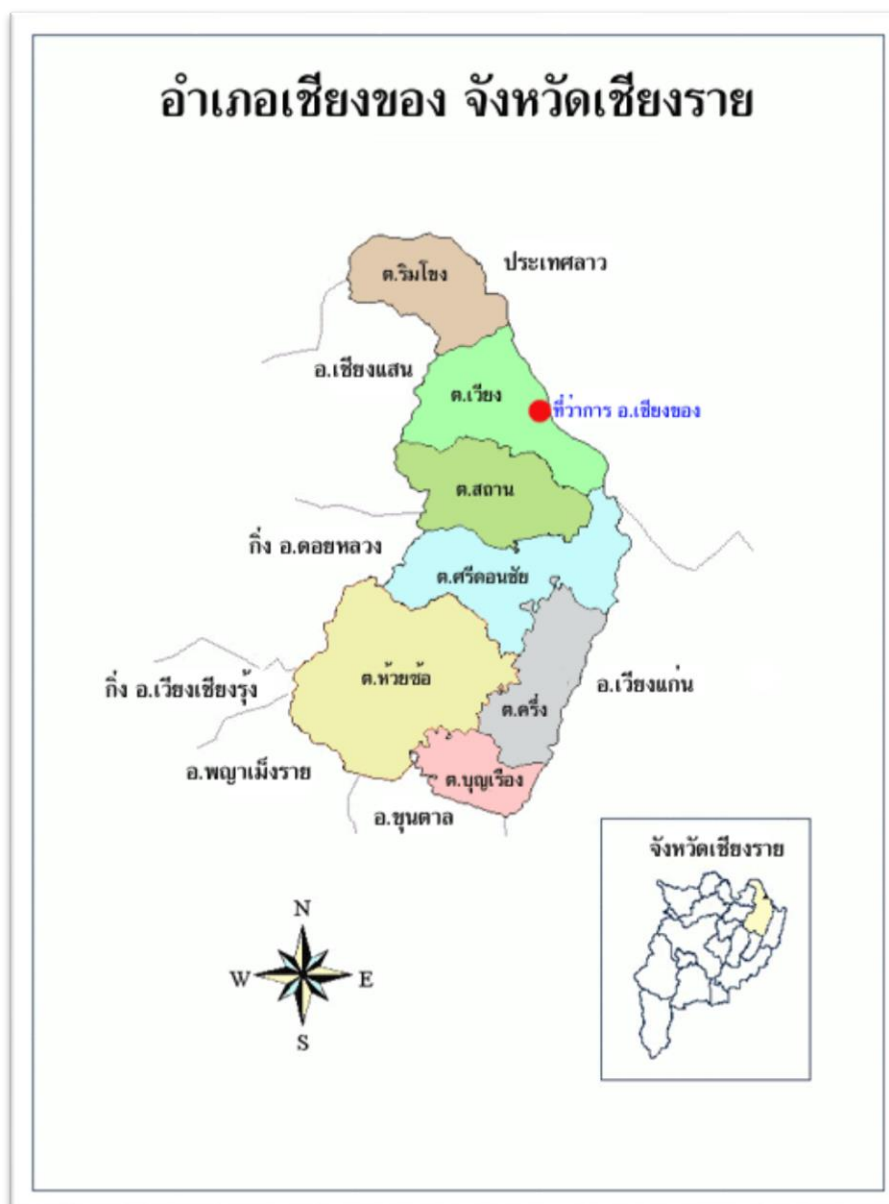
3.2.3 สภาพและลักษณะพื้นที่อำเภอเชียงของ

ในส่วนของอำเภอเชียงของที่อยู่ตรงข้ามกับเมืองห้วยทรายแขวงบ่อแก้วของประเทศลาว เป็นเมืองชายแดนที่สำคัญในการส่งถ่ายสินค้าข้ามแดนจากทางตอนใต้ของจีน จากแต่ก่อนที่รถสินค้าจะต้องล่องแพข้ามแดนจากฝั่งลาว ในปัจจุบันนี้เมื่อมีสะพานมิตรภาพไทยลาวแห่งที่ 4 เชื่อมถนน R3A ที่มาจากประเทศจีนผ่านลาวเข้าอำเภอเชียงของก็ทำให้การค้าข้ามแดนที่อำเภอแห่งนี้ขยายตัวเพิ่มขึ้น พร้อมกับการขยายตัวของกาพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันกับจีนผ่านชาวจีน ระลอกใหม่และการค้าชายแดน

อำเภอเชียงของ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงรายมีชายแดนติดกับลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแนวพรมแดน อำเภอเชียงของอยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงรายประมาณ 141 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 950 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับเมืองต้นผึ้ง แขวงบ่อแก้ว ประเทศลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นอาณาเขต ทิศตะวันออกติดต่อกับเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว ประเทศลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นอาณาเขต ทิศใต้ติดต่อกับตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล และตำบลแม่ต้า อำเภอพญาเม็งราย ส่วนทิศตะวันตก

²³³ Ibid., p. 43.

ติดต่อกับตำบลแม่ต๋ำ อำเภอพญาเม็งราย ตำบลปงน้อย กิ่งอำเภอดอยหลวง และตำบลบ้านแซวตำบลแม่เงิน อำเภอเชียงแสน

รูปที่ 6 แผนที่แสดงสภาพที่ตั้งของอำเภอเชียงของ

(ที่มา : <http://www.chiangraifocus.com>)

อำเภอเชียงของมีพื้นที่ทั้งหมด 837.8 ตารางกิโลเมตร หรือ 523,062.5 ไร่ มีภูมิประเทศ เป็นภูเขาทางตอนเหนือทางตะวันออกและทางตะวันตก โดยมีพื้นที่ราบลุ่มตรงกลาง มีที่ราบเชิงเขา และที่

ราบริมฝั่งแม่น้ำโขง และแม่น้ำอิง พื้นที่เต็มไปด้วยป่าไม้และภูเขาสูงล้อมรอบ อำเภอเชียงของแบ่งการปกครองออกเป็น 7 ตำบล 101 หมู่บ้าน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 9 องค์กร คือ เทศบาลตำบล 2 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่ง ด้านประชากรประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ เช่น ชาวไทยพื้นเมือง ไทยลื้อ จีนฮ่อ และชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น ม้ง เย้า ลาหู่ (มุเซอ) ขมุ อาข่า เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาข้าว การปลูกพืชไร่ การทำประมงน้ำจืด และการค้าชายแดน²³⁴

เนื่องด้วยลักษณะภูมิประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทำให้มีเส้นทางการค้าชายแดนที่สำคัญระหว่างไทย ลาว และจีน ซึ่งก็คือถนนสาย R3A ซึ่งเชื่อมระหว่างอำเภอเชียงของ กับบ้านห้วยทราย แขวงบ่อแก้วของลาว และเชื่อมไปยังมณฑลยูนนานทางตอนใต้ของจีน โดยอำเภอเชียงของยังเป็นที่ตั้งของสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 4 อีกทั้งยังมีโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมบริการโลจิสติกส์เชียงของ เน้นอุตสาหกรรมโลจิสติกส์ที่จะให้บริการขนส่งหลักครอบคลุมทั้งการขนส่งสินค้าอุตสาหกรรม อุปโภคบริโภค ให้บริการเก็บพัสดุ บริการขนส่ง และบริการตรวจปล่อยศุลกากรครบวงจร²³⁵ ด้วยความเชื่อมโยงกับเส้น R3a นี้เองที่เป็นปัจจัยหลักที่อำนวยความสะดวกให้ชาวจีนระลอกใหม่ขยายฐานธุรกิจไปยังเชียงของซึ่งมีจุดเด่นในด้านโลจิสติกส์ทางบก และยังเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญตามชายแดนอีกด้วย

3.3 แบบแผนการย้ายถิ่นของชาวจีนในพื้นที่

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงการเคลื่อนย้ายเข้าสู่พื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงรายของชาวจีน นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยชาวจีนได้เคลื่อนย้ายเข้ามาสู่พื้นที่ชายแดนภาคเหนือของไทยในจังหวัดเชียงรายได้เป็นระยะเวลายาวนานอย่างน้อยที่สุดในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยชาวจีนที่อพยพเคลื่อนย้ายเข้าไปสู่พื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงรายก่อนที่จะมีการเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ ชาวจีนโพ้นทะเล และชาวจีนยูนนาน

สำหรับด้านชาวจีนโพ้นทะเลที่เคลื่อนย้ายมาสู่พื้นที่จังหวัดเชียงรายนั้นก็คือชาวจีนโพ้นทะเล ส่วนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยโดยทางเรือ เช่น จีนแต้จิ๋ว จีนฮักกา จีนไหหลำ จีนกวางตุ้ง และจีน

²³⁴ ว่าที่ร้อยตรีเปรมประชา ดีเมลโล, "การค้าชายแดนและผลกระทบต่อชุมชนในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550), หน้า 35-36.

²³⁵ รัฐพรพรรณ อุตมา, นโยบายส่งเสริมการลงทุนชายแดน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2558), หน้า 3-3.

ฮกเกี้ยน เป็นต้น ซึ่งในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ราวปี 1870-1910 ชาวจีนโพ้นทะเลโดยเฉพาะจีนแต้จิ๋ว ไทหฺล่าว และฮักกาได้ค่อยๆ เคลื่อนย้ายจากตอนกลางของไทยไปสู่พื้นที่ภาคเหนือเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น²³⁶ โดยอาศัยประโยชน์จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานใหม่ในยุคนั้น ได้แก่การสร้างเส้นทางรถไฟ และถนนไปสู่ภาคเหนือซึ่งชาวจีนเองก็เป็นแรงงานสำคัญในโครงการดังกล่าวด้วย

ในระยะแรกชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพขึ้นไปทางเหนือของไทยได้ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่จังหวัดลำปาง ก่อนจะกระจายตัวลึกเข้าไปสู่พื้นที่ทางตอนเหนือของไทยในจังหวัดอื่นๆ เลยไปจนถึงรัฐฉานและประเทศลาวด้วย โดยตัวอย่างที่สำคัญในจังหวัดเชียงรายคืออำเภอแม่สายอันเป็นเมืองการค้าชายแดนที่สำคัญอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับท่าขี้เหล็กของเมียนมาร์ ซึ่งร้อยละ 90 ของประชากรที่นี่คือลูกหลานของชาวจีนโพ้นทะเลแต้จิ๋ว และฮักกาซึ่งบรรพบุรุษได้อพยพมาจากกรุงเทพฯ พะเยา แพร่น่าน และลำปางก่อนที่จะมาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอแม่สาย²³⁷ ชาวจีนโพ้นทะเลนั้นข้องเกี่ยวกับการค้าชายแดนอย่างใกล้ชิด และถึงแม้ว่าชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้จะถูกกลืนกลายเป็นถือสัญชาติไทย แต่ก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นจีน และมีสายสัมพันธ์กับมูลนิธิรวมถึงสมาคมชาวจีนอย่างแนบแน่น โดยสมาคมของชาวจีนโพ้นทะเลในแม่สายมีชื่อว่า “สมาคมกวางมั่ง”

สำหรับชาวจีนประเภทที่สองที่เคลื่อนย้ายเข้ามาในจังหวัดเชียงรายในอดีตคือชาวจีนยูนนาน โดยชาวจีนยูนนานที่เคลื่อนย้ายเข้ามาสู่ชายแดนภาคเหนือของไทย ส่วนใหญ่จะอพยพมาจากพื้นที่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีนโดยอาศัยเส้นทางบก โดยใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับจีนกลางซึ่งแตกต่างจากชาวจีนโพ้นทะเล ชาวจีนยูนนานทางตอนเหนือของไทยยังสามารถแบ่งแยกย่อยได้อีกเป็น 2 กลุ่ม คือชาวฮุย (Hui) และชาวฮั่น (Han)

ชาวจีนฮุยในพื้นที่ตอนเหนือของไทยยังสามารถจำแนกออกไปได้อีก 2 จำพวก คือชาวฮุยที่เป็นชาวมุสลิมที่เดินทางเป็นคาราวานการค้า (Caravan Traders) ซึ่งเกี่ยวข้องกับคาราวานการค้าทางไกลในพื้นที่ภูเขาในลาว ไทย เมียนมาร์ และทิเบตหลายร้อยปีก่อน ส่วนอีกจำพวกคือ ลูกหลานของผู้ลี้ภัยชาวฮุยและอดีตทหารจีนที่หนีจากเหตุการณ์กบฏของชาวฮุยและชาวจีนมุสลิมในยูนนานต่อรัฐบาลแมนจูซึ่งนำโดยตู่เหวินชิวในศตวรรษที่ 19 และรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์จีนกลุ่มน้อยที่ไม่ใช่มุสลิมที่ต่อสู้กับผู้ปกครองชาวแมนจูในมณฑลยูนนานช่วงศตวรรษที่ 19 หรือที่รู้จักกันในนามจีนฮ่อ²³⁸

²³⁶ Aranya Siriphon, "The Qiaoban, the Prc Influence and Nationalist Chinese in the Northern Thai Borderland," *International Journal of Asian Studies* 13, no. 1 (2016): p. 6.

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Ibid., p. 7.

ส่วนชาวจีนยูนนานประเภทที่ 2 คือ ชาวจีนฮั่น หรือจีนคณะชาติ หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเป็นอดีตทหารและผู้สนับสนุนของพรรคก๊กมินตั๋ง โดยชาวจีนกลุ่มนี้ได้หลบหนีความขัดแย้งทางการเมืองอันรุนแรงในประเทศจีนหลังจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนครองอำนาจเหนือจีนแผ่นดินใหญ่ได้ในปี 1949²³⁹ โดยเคลื่อนพลลงจากยูนนานมารวมกำลังพลที่พื้นที่ชายแดนเมียนมาร์ ก่อนที่จะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตอนเหนือของประเทศไทย จากนั้นจึงได้ก่อตั้งหมู่บ้านผู้ลี้ภัยขึ้นในปี 1960²⁴⁰

บรรดากลุกลานของชาวยุทที่เป็นผู้ค้า และอดีตทหาร รวมถึงชาวจีนยูนนานคณะชาติในยุคต่อมาได้ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในแถบชายแดนภาคเหนือของไทย เช่น ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน รวมไปถึงในรัฐฉานด้วย ส่วนชาวจีนยูนนานที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูเขาได้มีบทบาทสำคัญทางการค้า โดยเป็นสื่อกลางในการค้าฝิ่น หยก และสินค้าอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในพื้นที่ในช่วงปี 1960-1980 โดยในช่วงทศวรรษ 1970 รัฐบาลไทยได้ตัดสินใจใช้ประโยชน์จากกองกำลังทหารจีนคณะชาติที่เหลือเพื่อต่อสู้กับกองกำลังคอมมิวนิสต์ที่ซ่อนตัวอยู่ในพื้นที่หุบเขาของชายแดนภาคเหนือ จากความช่วยเหลือของทหารจีนคณะชาติในการปราบปรามกองกำลังคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ประเทศไทย รัฐบาลไทยจึงได้ค่อยๆ เริ่มให้สัญชาติไทยและเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางกฎหมายให้แก่กองกำลังทหารจีนคณะชาติรวมถึงลูกหลานเพื่อเป็นรางวัลแด่ชัยชนะเหนือกองกำลังคอมมิวนิสต์²⁴¹

เพื่อให้ชาวจีนดังกล่าวมีสิทธิตามกฎหมายในการอยู่อาศัยในประเทศไทย รัฐบาลไทยจึงได้เริ่มเปลี่ยนแปลงนิยามให้ชาวจีนยูนนานเป็นผู้ลี้ภัย และแบ่งแยกชาวจีนเหล่านี้ออกจากจีนโพ้นทะเลแต่จิว ไทหล่า ฮักกา ซึ่งอพยพเข้ามาก่อน อย่างไรก็ตามหลังจากที่ชาวจีนยูนนานยินยอมวางอาวุธในช่วงทศวรรษ 1980 รัฐบาลไทยก็ได้ให้สัญญาว่าจะให้สัญชาติไทยแก่คนเหล่านี้ รวมถึงยกที่ดินสำหรับการตั้งถิ่นฐานและทำการเกษตรในตอนเหนือของไทยได้

ในปัจจุบัน มีหมู่บ้านของชาวจีนยูนนานกว่า 88 หมู่บ้านในพื้นที่ตอนเหนือของไทย ประกอบด้วย 33 หมู่บ้านในพื้นที่เชิงเขาห่างไกลในจังหวัดเชียงใหม่ และอีก 55 หมู่บ้านในพื้นที่เชิงเขาและห่างไกลในจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังมีชาวจีนยูนนานกระจายตัวไปตั้งถิ่นในพื้นที่เมืองในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และกรุงเทพมหานคร โดยประมาณการว่ามีชาวจีนยูนนานในปัจจุบันกว่า

²³⁹ Wang Liulan, "Hui Yunnanese Migratory History in Relation to the Han Yunnanese Ethnic Resurgence in Northern Thailand," *Southeast Asian Studies* 44, no. 3 (2006): p. 341.

²⁴⁰ Aranya Siriphon, "The Qiaoban, the Prc Influence and Nationalist Chinese in the Northern Thai Borderland," p. 7.

²⁴¹ *Ibid.*, p. 7.

200,000 คน ในพื้นที่ 88 หมู่บ้าน²⁴² โคนไม่นับรวมกลุ่มที่อาศัยในเมือง โดยชาวจีนยูนนานยังมีการกลุ่มกลุ่มสมาคมกันเพื่อช่วยเหลือกัน รวมถึงในยุคปัจจุบันยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลได้วันอีกด้วย

ในส่วนของรูปแบบการเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่นับตั้งแต่ช่วงหลังปี 2000 ส่วนมากมักจะมาจากทางตอนใต้ของจีน อาทิ หูหนาน กว่างโจว เสฉวน และยูนนาน เป็นต้น บ้างก็เป็นชาวจีน-เมียนมาร์ที่เคยอยู่ที่เมืองลา และเชียงตุงในเมียนมาร์เป็นเวลานานก่อนจะอพยพเข้ามาสู่ตอนเหนือของไทย โดยจะมี 3 เส้นทางหลักที่ใช้ในการเดินทางเข้ามาสู่ตอนเหนือของไทย ทางแรกคือใช้เส้นทางถนน R3B จากสิบสองปันนาประเทศจีน ผ่านพรมแดนเมืองลา-ต้าลั่ว หรือมุเซ-ลู่ลี่ เข้าสู่เมียนมาร์ผ่านมาสู่พรมแดนไทยที่อำเภอแม่สาย ส่วนเส้นทางที่ 2 คือเส้นทางถนน R3A ผ่านทางลาว โดยเริ่มจากสิบสองปันนาในจีนผ่านพรมแดนที่บ่อเต็น-บ่อหานเพื่อเข้าสู่ลาว จากนั้นก็ผ่านพรมแดนที่เมืองห้วยทราย-เชียงของเข้าสู่ประเทศไทย และเส้นทางสุดท้ายเป็นเส้นทางน้ำโดยใช้แม่น้ำโขงโดยขึ้นเรือสินค้าของจีน เริ่มจากท่าเรือจิ่งหงในจีน ผ่านกวนเหล่ยทางตอนใต้ของจีน ผ่านเมียนมาร์ ลาว ก่อนจะเข้าเทียบท่าที่เชียงแสนในประเทศไทย²⁴³

อำเภอแม่สายจังหวัดเชียงรายเป็นเมืองสำคัญทางการค้าชายแดนทางตอนเหนือของไทย อยู่ติดกับชายแดนตรงข้ามเมืองท่าซีเหล็กประเทศเมียนมาร์ สามารถเชื่อมต่อไปยังตอนใต้ของจีนด้วยเส้นทาง R3B เมืองแห่งนี้เป็นอีกเมืองหนึ่งที่มีชาวจีนอพยพระลอกใหม่ไหลเลื่อนเข้ามาภายหลังจากจีนปฏิรูปประเทศ และดำเนินโครงการความร่วมมือต่างๆ กับประเทศในภูมิภาคอาเซียน พร้อมๆ กับการไหลเลื่อนของทุน สินค้า และวัฒนธรรมด้วย ทว่าการอพยพเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่สู่ประเทศไทยนั้นยังมีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ เช่นตอนเหนือของลาว เป็นต้น²⁴⁴

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทยนั้นเกี่ยวข้องกับภาคเศรษฐกิจการค้า เช่น เป็นนักธุรกิจ นักลงทุน ผู้ขาย หรือคนเร่ขายของ โดยสิ่งที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ดำเนินการที่แม่สายนั้นมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์และภูมิหลังที่เคยทำในจีน รวมถึงในเรื่องเงินทุน เครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัว เป็นต้น²⁴⁵ อำเภอแม่สายนั้นเป็นจุดหนึ่งที่เป็นจุดสำหรับเริ่มต้นธุรกิจสำหรับชาว

²⁴² Ibid., p. 8.

²⁴³ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 152.

²⁴⁴ Ibid., pp. 147-148.

²⁴⁵ Ibid., p. 152.

เงินอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทย โดยอาศัยพื้นที่แม่สายเป็นที่ทดลองตลาดที่หากประสบความสำเร็จก็จะขยายตัวต่อไปยังเชียงใหม่ หรือกรุงเทพฯ ได้

ส่วนในอำเภอเชียงแสนที่เป็นหนึ่งในประตูชายแดนและเป็นเมืองท่าเรือรับส่งสินค้าตามแนวแม่น้ำโขงที่สำคัญของไทย มีการเดินเรือสินค้าตามลำน้ำโขงเชื่อมต่อไปยังลาว เมียนมาร์ และจีนตอนใต้ แนวชายแดนเชียงแสนนั้นอยู่ตรงข้ามเมืองต้นผึ้ง แขวงบ่อแก้วประเทศลาว และมีสามเหลี่ยมทองคำที่เชื่อมต่อกับเมียนมาร์และลาวด้วย โดยเมืองเชียงแสนนั้นถือเป็นเมืองแรกๆ ที่มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทย เมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่แล้ว ชาวจีนเหล่านี้เข้ามาค้าขายในประเทศไทยโดยอาศัยช่องทางการค้าทางเรือผ่านแม่น้ำโขงที่เชื่อมไทยกับจีนตอนใต้ โดยทำอาชีพค้าขาย มีทั้งนำสินค้าจากจีนลงมาขายในไทย

ในช่วงแรกๆ ชาวจีนจะติดต่อผ่านผู้ประกอบการไทยให้หาสินค้าให้กลับไปขายที่จีน แต่เมื่อชาวจีนเหล่านี้ได้อยู่ประเทศไทยจนมีความคุ้นเคย บ้างก็มีครอบครัวแต่งงานกับคนไทย และใช้ชื่อชาวไทยจดทะเบียนประกอบธุรกิจในจังหวัดเชียงราย และได้เริ่มดำเนินธุรกิจเองโดยไม่ผ่านผู้ประกอบการไทย จนต่อมาบางรายก็รุกไปถึงกรุงเทพฯ แกวตลาดไท และไปหาสินค้าตามแหล่งผลิตต่างๆ เอง²⁴⁶ สอดคล้องกับสภาพการณ์การเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในเชียงแสนจากคำให้สัมภาษณ์ของผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน

ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของอำเภอเชียงแสนที่เป็นเมืองท่าเรือติดลำน้ำโขงที่มีการค้าขายข้ามพรมแดนกับจีนมานาน ถือเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ เป็นด่านแรกที่ชาวจีนระลอกใหม่เข้ามาในพื้นที่ชายแดนภาคเหนือของไทย ในเชียงแสนมีชาวจีนระลอกใหม่อยู่พอสมควรทั้งแบบที่ฝังตัวอยู่ที่ไทย และแบบที่เดินทางไป-กลับตามฤดูกาลของผลผลิตทางการเกษตรที่ออกเพื่อค้าขาย โดยเฉพาะผลไม้ ทั้งจีน และไทย นอกจากนี้ยังมีชาวจีนระลอกใหม่ที่ดำเนินธุรกิจนำเข้าส่งออก ก็จะเช่าที่หรือตึกเพื่อเปิดบริษัทอยู่ในเชียงแสนโดยดำเนินการผ่านตัวแทนอำพราง โดยบางบริษัทจะอยู่เมืองใหญ่อย่างเชียงใหม่ หรือกรุงเทพฯ หรือแม่สาย แต่มีธุรกิจอยู่ที่เชียงแสน โดยตัวชาวจีนอาจจะไม่อยู่ที่เชียงแสน แต่มีตัวแทน มีผู้ดำเนินการ หรือลูกจ้างอยู่ที่เชียงแสน²⁴⁷

สภาพการณ์การอพยพเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในเมืองเชียงแสนนั้นหลายส่วนก็มีความสอดคล้องกับลักษณะการอพยพในเมืองแม่สาย ในแง่ของผู้ลงทุนชาวจีนระลอกใหม่ขนาดกลาง และผู้ประกอบการชาวจีน เพียงแต่มีขนาดทางเศรษฐกิจที่เล็กกว่า และประเภทธุรกิจที่

²⁴⁶ สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

²⁴⁷ สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

แตกต่างกันบ้างเล็กน้อย เพราะเมืองเชียงแสนเป็นเมืองท่าที่มีการส่งออกและนำเข้าสินค้าจากจีนทำให้มีชาวจีนมาลงทุนในธุรกิจประเภทการขนส่ง นำเข้า-ส่งออกมากกว่า ส่วนที่มีร้านค้าและผู้ประกอบการน้อยกว่าแม่สายเนื่องจากเมืองเชียงแสนไม่มีตลาดขายแดนขนาดใหญ่เช่นในแม่สาย จะมีบ้างก็เป็นแผงค้าสินค้าที่นำเข้ามาจากจีน

สภาพการณ์ของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในอำเภอเชียงของนั้นมีมาก่อนที่เปิดสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 4 ทั้งในแง่ของการลงทุน การค้า และที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรม แต่ในแง่ปริมาณของชาวจีนที่เข้ามาลงทุนหรือทำการเกษตรยังมีไม่มากนัก เช่น ทำสวนลำไย สวนส้ม สวนมะละกอ แต่ก็มีชาวจีนรายย่อยที่เข้ามาใช้อำเภอเชียงของเป็นฐานเพื่อเป็นจุดผ่านไปทำธุรกรรมในจังหวัดอื่นๆ โดยอาจจะเช่าหรือซื้ออาคารพาณิชย์ไว้ทำสำนักงานเพื่อประสานงาน²⁴⁸

ผู้ประกอบการชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่เข้ามาเมืองมาโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น พวกที่ซื้อบัตรประจำตัวประชาชนไทยปลอมจากชาวจีนที่เข้ามาอยู่ก่อน ใช้วิธีสวมสิทธิ์ของคนไทยที่เสียชีวิตตามต่างจังหวัด ชาวจีนกลุ่มนี้มักจะเป็นกลุ่มที่ประกอบธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก และร้านอาหาร คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 20 ของชาวจีนที่เข้ามาประกอบการในไทย ส่วนกลุ่มที่ต่อมาคือ กลุ่มรัฐวิสาหกิจและเอกชนจีนที่มีชื่อเสียง เข้ามาลงทุนโดยถูกต้องและเสียภาษีตามกฎหมายของไทย คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 30 ของผู้ประกอบการชาวจีนในไทย และประเภทสุดท้าย คือกลุ่มผู้ประกอบการชาวจีนเอกชนที่เข้ามาประกอบการโดยถือกรรมสิทธิ์แบบให้คนไทยเป็นตัวแทนอำพราง (nominee) ให้คนไทยที่ไม่มีทรัพย์สินจริงถือครองหุ้นบริษัทร้อยละ 51 ตามกฎหมาย โดยที่ชาวจีนเป็นผู้บริหารที่มีอำนาจเต็ม โดยชาวจีนกลุ่มนี้มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 50 ของชาวจีนที่มาลงทุนในประเทศไทย²⁴⁹

โดยปกติแล้วพ่อค้า นักธุรกิจ และนักลงทุนชาวจีนอพยพระลอกใหม่จะไม่แสดงความร่ำรวยของตนในแผ่นดินจีน ทั้งนี้ก็เพราะว่าต้องการจะหลบเลี่ยงภาษี ดังนั้นผู้ประกอบการชาวจีนขนาดเล็กและขนาดกลางจึงมักจะนำเงินสดออกไปต่างประเทศ จึงทำให้การลงทุนของชาวจีนเหล่านี้ไม่ปรากฏในสถิติฐานข้อมูลของทางการจีน แต่เมื่อผู้ประกอบการชาวจีนต้องรายงานการลงทุนขาออกต่อรัฐบาลจีน การลงทุนเหล่านั้นก็อยู่ภายใต้ชื่อของหุ้นส่วนธุรกิจที่เป็นคนท้องถิ่น การลงทุนเหล่านี้ก็จะไม่อยู่ใน

²⁴⁸ สัมภาษณ์ นายภู. (นามสมมติ), นักธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนในอำเภอเชียงของ, 23 พฤศจิกายน 2558.

²⁴⁹ ศิริพร สัจจามันท์ และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ เงินกับการใช้ที่ดินในประเทศไทย, หน้า 5-1, 5-2.

สถิติของอาเซียน รูปแบบเหล่านี้ปรากฏอยู่ทั่วไปในพื้นที่อาเซียนตอนบน²⁵⁰ โดยผู้ประกอบการในพื้นที่เหล่านี้มักจะซื้อขายทำการค้าในพื้นที่ชายแดนหรือข้ามแดนในรูปแบบการใช้จ่ายเงินสดในการทำธุรกิจ จึงอาจกล่าวได้ว่ามูลค่าที่แท้จริงของการลงทุนโดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นสูงที่กว่าปรากฏในสถิติของทั้งจีนและอาเซียน

รูปแบบการทำธุรกิจในข้างต้นทำให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่สามารถใช้ช่องทางการทำธุรกิจผ่านคนในท้องถิ่นให้เป็นผู้กระทำการแทนหรือเป็นตัวแทนอำพรางแทนได้ ซึ่งจะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจของชาวจีน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเชื่อมต่อทางสังคมวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน หรือที่เรียกว่าระบบกวานซี (Guanxi) ที่นำมาใช้ในการค้าชายแดน²⁵¹ ภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบจีนนี้ทำให้ชาวจีนสามารถยกระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างได้ผลมากขึ้น โดยวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในการค้าชายแดนไทยประกอบไปด้วย 3 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์โดยอาศัยเพื่อนหรือคนใกล้ชิด ความสัมพันธ์โดยผ่านการแต่งงานกับคนท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับองค์กรชาวจีนดั้งเดิมในท้องถิ่นภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลท้องถิ่นและรัฐบาลกลางของจีน

ในส่วนของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของชาวจีนโดยอาศัยคนใกล้ชิดหรือเพื่อน เพื่อเป็นคนกลางหรือเป็นตัวแทนในการดำเนินการในทางกฎหมายในประเทศไทยแทนชาวจีน ดังเช่น นักลงทุนชาวจีนขนาดกลางที่มาลงทุนในแม่สาย มักจะใช้ความเชื่อมโยงที่มีต่อเครือญาติหรือเพื่อนชาวไทยเชื้อสายจีนที่อพยพมาจากสิบสองปันนาเมื่อนานมาแล้ว เพื่อใช้ช่วยเหลือในเรื่องการหลบเลี่ยงข้อห้ามทางกฎหมายในการครอบครองบ้านและที่ดินของชาวต่างชาติ การใส่ชื่อญาติหรือเพื่อนในการดำเนินการทางกฎหมายในเรื่องที่ดินนั้นมีความเสี่ยง เพราะอาจจะสูญเสียเงินและที่ดินที่ลงทุนได้ ดังนั้นในทางปฏิบัติแล้วความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับความไว้วางใจระหว่างกันในระดับสูง เพื่อเป็นการรับประกันกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดน²⁵²

ในกรณีของผู้ประกอบการชาวจีนอพยพระลอกใหม่โดยทั่วไปที่เปิดร้านค้าของตนเอง ก็ได้พึ่งพาเครือญาติหรือเพื่อนที่ไว้วางใจกัน เพื่อให้ช่วยดูแลร้านหรือดำเนินการแทนในช่วงที่ชาวจีนเดินทางกลับไปประเทศจีนเพื่อสั่งสินค้าใหม่หรือไปดูแลกิจการอื่นในจีน โดยหากว่าชาวจีนหาคนดูแลแทน

²⁵⁰ Hsing-Chou Sung, "China's Geoeconomic Strategy: Toward the Riparian States of the Mekong Region," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 44.

²⁵¹ Yos Santasombat, "Introduction," *ibid.*, pp. 14-15.

²⁵² Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," *ibid.*, p. 155.

ในช่วงดังกล่าวไม่ได้ ผู้ประกอบการชาวจีนก็จะให้ญาติหรือเพื่อนสนิทช่วยเหลือหรือช่วยหาคนที่ไว้ใจได้มาดูแลธุรกิจของตน²⁵³

ผู้ค้าจิ้งหรีดใหม่ขนาดเล็กก็เช่นเดียวกับผู้ค้าขนาดกลางต้องพึ่งพาสายสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นตั้งในกรณีของการตั้งร้านค้าชั่วคราวประมาณ 5-6 เดือน สำหรับนำเข้าและส่งออกผลผลิตทางการเกษตรตามฤดูกาล ชาวจีนเหล่านี้จะหาตัวแทนคนไทยผ่านเครือข่ายเพื่อนๆ ของชาวจีน หรือชาวไทยเชื้อสายจีนที่สามารถให้ความสะดวกแก่ธุรกิจและด้วยต้นทุนที่ต่ำ ในกรณีนี้ชาวไทยเชื้อสายจีนหรือชาวจีนที่อพยพมายังประเทศไทยก่อนมักจะเข้ามาเป็นตัวแทนดำเนินธุรกิจให้²⁵⁴

ยิ่งไปกว่านั้น ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ไม่ว่าจะเป็นนักลงทุน ผู้ประกอบการ หรือผู้ค้าทั่วไป ต่างก็พยายามจะขยายเครือข่ายทางสังคมของตนไปสู่แบบระหว่างเพื่อน (Peer to Peer) กับเพื่อนชาวไทยในประเทศไทย สำหรับชาวจีนอพยพพระลอกใหม่แล้วไม่ว่าจะเป็นชาติพันธุ์จีนที่เป็นพลเมืองไทยหรือจะเป็นคนท้องถิ่นที่เป็นเพื่อนสนิทต่างก็มีความสำคัญสำหรับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนทั้งสิ้น โดยทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้ประโยชน์ ชาวจีนก็ได้ความช่วยเหลือในการหาที่ดิน อสังหาริมทรัพย์ รถยนต์อย่างถูกต้องตามกฎหมายไทย ขณะเดียวกันชาวจีนก็ให้การสนับสนุนในทางการเงิน ทั้งสองฝ่ายต่างต้องเชื่อมโยงกันด้วยความไวใจในระดับสูง²⁵⁵

ในส่วนต่อมา เป็นการใช้ความสัมพันธ์ในการดำเนินธุรกิจข้ามแดนของชาวจีนด้วยการแต่งงานกับผู้หญิงไทย ซึ่งมักจะเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนยูนนานที่อยู่บริเวณเชียงแสนหรือแม่สาย วิธีนี้เป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่เป็นที่นิยมมากของชายชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ การแต่งงานกับคนท้องถิ่นนั้นช่วยให้ชายชาวจีนสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการค้า การธนาคาร โดยการดำเนินการผ่านการตั้งบริษัทไทย และสามารถลงทุนในที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย²⁵⁶

อย่างไรก็ตาม การดำเนินความสัมพันธ์ทางธุรกิจผ่านการแต่งงานนั้นก็ยังมีทั้งแบบที่แต่งงานกันจริง และการแต่งงานแบบปลอมเพื่อจุดประสงค์ทางธุรกิจเพียงอย่างเดียว ชายชาวจีนอพยพพระลอกใหม่จะหาผู้หญิงท้องถิ่นเพื่อมาจดทะเบียนสมรสด้วย และผู้หญิงคนดังกล่าวก็จะทำหน้าที่เป็นตัวแทนสำหรับการติดต่อธุรกิจและติดต่อทางราชการ ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้แม้จะให้ประโยชน์กับทั้งสองฝ่าย แต่ขณะเดียวกันก็มีความเสี่ยงด้วยเช่นกัน โดยผู้ชายชาวจีนอาจโดนโกงด้วยเอกสารปลอมหรือ

253 Ibid.

254 Ibid., p. 156.

255 Ibid., pp. 155-156.

256 Ibid., p. 156.

สูญเสียการลงทุนหากฝ่ายเจ้าสาวหนีไป และฝ่ายเจ้าสาวก็อาจจะติดหนี้ก้อนโตถ้าหากฝ่ายชายชาวจีน ล้มเหลวทางธุรกิจ²⁵⁷

ความสัมพันธ์ในประเภทสุดท้ายคือความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนอพยพระลอกใหม่กับสถาบัน องค์กรของชาวจีนในท้องถิ่น ในกรณีของอำเภอแม่สายจะมีองค์กรชาวจีนในท้องถิ่นที่ก่อตั้งโดยชาวจีนอพยพในอดีตอยู่ 2 แห่ง คือ มูลนิธิกวงเม้ง ที่ก่อตั้งโดยชาวจีนแต้จิ๋ว ฮากกา และไหหลำ ซึ่งเป็น กลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพมาอาศัยอยู่ทางตอนเหนือของไทยเมื่อหลายทศวรรษก่อน ส่วนอีก องค์กรคือ สมาคมชาวจีนยูนนานแห่งเชียงรายซึ่งก่อตั้งโดยชาวจีนยูนนานที่อพยพมาทางบกเมื่อปี 1981 โดยทั้งสององค์กรชาวจีนนี้ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ด้วย เมื่อมีชาวจีน อพยพระลอกใหม่เข้ามาขอความอนุเคราะห์และสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายไทย การซื้อที่หรือ ทำงานในประเทศไทย ทางสมาคมก็จะให้ข้อมูลและแนะนำเกี่ยวกับข้อกฎหมายต่างๆ ทั้งที่เป็น ทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงแนะนำบุคคลอื่นที่สามารถติดต่อได้ด้วย เช่น ข้าราชการท้องถิ่น หรือช่วยเขียนจดหมายแนะนำให้แก่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่ขอความช่วยเหลือด้วย²⁵⁸

นอกจากนี้ ในแง่การดำเนินการธุรกิจของชาวจีนนั้นก็เป็นกลไกทางการค้าโดยทั่วไป โดยใน มุมมองของทางฝ่ายจีนที่ดำเนินธุรกิจโดยอาศัยความไว้วางใจและระบบวัฒนธรรมทางการค้าของชาวจีน ทำให้ยากในการตรวจสอบ เพราะชาวจีนอาจใช้การแต่งงาน หรือให้เงินทุนจากชาวจีนมาเพื่อให้เป็น ตัวแทนอำพรางแต่คนไทยเป็นแค่ผู้จัดการ ทางภาครัฐก็ไม่สามารถไปสอบถามข้อเท็จจริงได้ว่าเป็น ตัวแทนอำพรางหรือไม่ แต่รู้ได้เพราะพฤติกรรม²⁵⁹ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะข้อกำหนดกฎหมายของ ไทยมีลักษณะที่เอื้อให้แก่การลงทุนของชาวต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิประโยชน์ทางภาษี หรือการมี คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) อำนวยความสะดวกให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุน และการ จดทะเบียนบริษัทไทยภายใต้เงื่อนไขการถือหุ้นต่างชาติ 49% ไทยถือหุ้น 51% แต่สำหรับธุรกิจจีน ตามชายแดนอาจจะเป็นชาวจีนถือหุ้น 100% ก็เป็นไปได้แต่ใช้ตัวแทนอำพรางคนไทย²⁶⁰

ยิ่งไปกว่านั้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้าในเชิงรุกและทำลายผู้ค้าคนกลางของไทย ซึ่ง ณ ปัจจุบันนี้ผู้ค้าจีนไม่ได้อยู่แค่ในเขตภาคเหนือแต่แทรกซึมไปในหลายส่วนของประเทศไทยแล้ว เช่น ในกรุงเทพฯ เชียงใหม่ ลำพูน จันทบุรี พัทธยา ภูเก็ต ฯลฯ ดังที่ทางภาคเอกชนไทยในจังหวัดเชียงราย

257 Ibid.

258 Ibid., p. 156-157.

259 สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าข้ามแดนในอำเภอเชียงของ, 27 ตุลาคม 2558.

260 Ibid.

ให้ข้อมูลว่า ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ขยายตัวเข้ามาค้าขายถึงในกรุงเทพฯ แล้ว เช่น ตลาดไท และปากคลองตลาด ซึ่งก็ไม่พบว่าภาครัฐจะเข้าดำเนินการจัดการใดๆ และเหตุผลที่ชาวจีนเคลื่อนเข้ามาค้าขายในไทย และติดต่อธุรกิจเฉพาะชาวจีนด้วยกัน ในมุมมองของชาวจีนก็คงมองเหมือนพ่อค้าทั่วไปที่ต้องมีความเชื่อใจ โดยชาวจีนที่คุ้นเคยกันไม่มั่นใจที่จะติดต่อผ่านนายหน้าหรือพ่อค้าชาวไทย ด้วยความกลัวเพราะไม่รู้ว่าจะโดนโกงหรือไม่ ชาวจีนจึงอาศัยชาวจีนด้วยกันเพราะเชื่อใจมากกว่า เป็นชาวจีนด้วยกันคุยกันรู้เรื่องคงดูแลกันได้ โดยชาวจีนที่อยู่ข้างนอกประเทศก็จะติดต่อผ่านชาวจีนที่เข้ามาดำเนินธุรกิจในไทยก่อนหน้า เพื่อให้ช่วยระบายสินค้าจากจีนและหาซื้อสินค้ากลับไปจีนด้วย ความไวใจเป็นเงื่อนไขสำคัญในการค้ากับจีนเพราะส่วนใหญ่ไม่ใช้ตราสารเครดิต (Letter of Credit: L/C) ในการค้าขายสินค้า จึงไม่ต้องมีการวางเงินค้ำประกัน แต่เป็นในรูปแบบของการค้าขายกันทางตรงผ่านเงินสด สินค้ามาเมื่อไหร่ก็จ่ายเงินไปเมื่อนั้น หรืออาจเป็นในรูปแบบโพยก๊วนคือไม่เข้าสู่ระบบธนาคาร เช่น จ่ายผ่านเช็ค จ่ายผ่านบัญชี ซึ่งก็ทำให้ธุรกรรมเหล่านี้ตรวจสอบได้ยากด้วย²⁶¹

3.4 สภาพการณ์ของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ

ในประเทศไทยโดยเฉพาะทางตอนเหนือที่มีพรมแดนติดต่อกับลาวและเมียนมาร์ มีทั้งเส้นแม่น้ำโขงและมีถนนเส้นทางบกเชื่อมต่อไปยังจีนได้อย่างสะดวกในปัจจุบัน เพราะโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศ และมีนโยบายที่ผ่อนคลายการควบคุมชายแดนมากขึ้น อีกทั้งทางตอนเหนือของไทยเป็นจุดหมายใหม่ที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่เดินทางเข้ามา จึงเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเศรษฐกิจการเมืองของจีน ผ่านทั้งการค้าและการเคลื่อนย้ายของชาวจีนข้ามพรมแดนโดยชาวจีนที่เข้ามามีทั้งที่เป็นพ่อค้า นักลงทุน และนักท่องเที่ยว นักศึกษา ซึ่งจำนวนหนึ่งผันตัวไปสู่การประกอบธุรกิจในประเทศไทยเอง พ่อค้าจีนที่เข้ามาในไทยมีทั้งที่นำเข้าสินค้าจากจีนมาขาย และมาลงทุนในการประกอบธุรกิจในไทยเพื่อส่งออกไปขายในจีน เช่น การลงทุนในธุรกิจโลจิสติกส์ (Logistics) และธุรกิจการเกษตร²⁶² รวมถึงการท่องเที่ยว โดยชาวจีนอพยพเหล่านี้เมื่อประกอบธุรกิจแล้วก็มักจะนิยมให้แรงงานต่างชาติที่ไม่ใช่ชาวไทย โดยส่วนมากจะเป็นชาวจีนด้วยกันเอง²⁶³ เว้นแต่เป็นจะใช้คนไทยเป็นตัวแทนอำพราง (Nominee)

²⁶¹ สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

²⁶² Hsing-Chou Sung, "China's Geoeconomic Strategy: Toward the Riparian States of the Mekong Region," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 47.

²⁶³ *Ibid.*, p. 45.

พื้นที่ทางตอนเหนือของไทยโดยเฉพาะทางจังหวัดเชียงราย มีชาวจีนอพยพระลอกใหม่ เคลื่อนย้ายเข้ามาอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทยแม้มีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนตอนบน แต่ก็สะท้อนนัยสำคัญของการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทยกับจีนได้อย่างน่าสนใจ ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในตอนเหนือของไทยในที่นี้จะเน้นในส่วนของผู้ชายแดนไทย ซึ่งมีทั้งนักลงทุนชาวจีน นักธุรกิจจีน ผู้ประกอบการชาวจีน นักท่องเที่ยวจีน นักศึกษาจีนไหลเลื่อน (Flow) เข้ามาส่งผลต่อเศรษฐกิจของชายแดนไทย โดยเฉพาะ การไหลเวียนของกลุ่มนักลงทุนขนาดใหญ่ และขนาดกลางของจีนที่มีความสนใจเข้ามาร่วมลงทุนในกิจการต่างๆ ในเขตภาคเหนือของไทย โดยเน้นในภาคการค้า การนำเข้า-ส่งออก และภาคเกษตรกรรม²⁶⁴ เช่น การเช่าที่ทำเกษตรกรรม ตั้งลานรับซื้อสินค้า ศูนย์กระจายสินค้า การสร้างโรงงานแปรรูปผลผลิต เช่าโกดัง ทำธุรกิจโลจิสติกส์ นำเข้า-ส่งออก หรือมาเสาะหาสินค้าเองจากแหล่งผลิต โดยไม่ผ่านคนกลางท้องถิ่นชาวไทย หรือจะประกอบอาชีพเป็นผู้ค้าทั่วไปก็ตาม²⁶⁵

ในพื้นที่ชายแดนทางตอนเหนือสุดของไทยมีเมืองชายแดนที่เป็นประตูหน้าด่านที่ติดกับเมียนมาร์และลาว ซึ่งสามารถเดินทางข้ามไปยังจีนได้ซึ่งก็คือ อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ โดยทั้ง 3 อำเภอนี้สามารถเชื่อมต่อกับจีนได้ผ่านเส้นทาง R3B ที่อำเภอแม่สาย แม่น้ำโขงที่อำเภอเชียงแสน และเส้น R3A ที่สะพานมิตรภาพแห่งที่ 4 บริเวณอำเภอเชียงของ ทำให้ทั้ง 3 อำเภอนี้ได้รับผลกระทบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะในประเด็นของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ โดยภาพรวมทั้ง 3 อำเภอมีสภาพการณ์การอพยพของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่คล้ายคลึงกันไม่แตกต่างกันมากนัก ที่แตกต่างกันมีเพียงประเด็นรายละเอียดปลีกย่อย และขนาดทางเศรษฐกิจที่ต่างกันในแต่ละพื้นที่เท่านั้น สำหรับพื้นที่ชายแดนภาคเหนือของไทยได้เริ่มมีปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่เมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว โดยเริ่มจากการเข้ามาค้าขายที่อำเภอเชียงแสน ตามเส้นทางการค้าทางเรือผ่านแม่น้ำโขง²⁶⁶ จากนั้นจึงได้กระจายตัวไปยังพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

คนจีนที่อพยพเข้ามาประกอบธุรกิจในประเทศไทยนอกจากจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจีนในแง่ของนโยบายแล้ว บางส่วนยังได้รับความช่วยเหลือทางด้านเงินทุนจากรัฐบาลท้องถิ่นด้วย

²⁶⁴ Aranya Siriphon, "Competing to Lead": A Case Study of Chinese-Thai Venture on Rubber Industries in Northern Thai Border," *Workshop Theme: "Foreign Aid, Land Concession and Territorialization* (Venue: Army Hotel, Hanoi Vietnam 2012): p. 1.

²⁶⁵ สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

²⁶⁶ สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

เพราะรัฐบาลจีนต้องการระบายสินค้าออก²⁶⁷ โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นมีทั้งที่เป็นผู้ประกอบการที่เคยมีประสบการณ์ทางธุรกิจมาแล้ว หรือบางส่วนก็เป็นผู้เริ่มธุรกิจใหม่ โดยมาเริ่มทดลองตลาดในพื้นที่ชายแดน บางส่วนที่ไม่ประสบความสำเร็จก็เลิกกลับไป ขณะที่ชาวจีนรายใหม่เข้ามาแทน โดนชาวจีนที่ประสบความสำเร็จก็ได้ขยายธุรกิจต่อไปเรื่อยๆ ในพื้นที่ลึกเข้าไปในไทย²⁶⁸

จากข้อมูลที่ได้มาจากผู้ประกอบการที่มีบทบาทสำคัญในภาคเอกชนในจังหวัดเชียงรายท่านหนึ่ง ได้สะท้อนภาพรวมของการรุกคืบเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในแง่ของเงื่อนไขในระดับหนึ่ง โดยประมาณหลังปี 2006 หรือประมาณ 5-8 ปีที่ผ่านมาภาคเอกชนไทยได้เริ่มสังเกตเห็นการเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ โดยในช่วงแรกชาวจีนจะเข้ามาทำธุรกิจเกี่ยวกับห่วงโซ่อุปทานในอุตสาหกรรมการค้าขายผลไม้สด โดยเริ่มมาซื้อสินค้าที่ทำเรือ มาตั้งรับซื้อผลผลิตตามที่ต่างๆ จนมีตลาดกลางเป็นของตัวเอง และแต่งงานกับชาวไทย เป็นนายหน้าเองวิ่งรับซื้อผลผลิตตามที่ต่างๆ จากนั้นในช่วง 2-3 ปีหลัง ได้เข้าไปซื้อสวนผลไม้โดยจ้างให้คนไทยหรือต่างด้าวอื่นดูแลสวนให้ ในช่วงเดียวกันก็มีชาวจีนอีกสายหนึ่งที่แยกไปทำโรงงานแปรรูปผลไม้ เช่น พวกที่ผันตัวจากเป็นลานรับซื้อมาเป็นโรงอบแห้งลำไยเอง²⁶⁹

ในราวปี 2010 เริ่มมีชาวจีนเข้ามาซื้อที่ดิน โดยใช้ชาวไทยเป็นตัวแทนอำพราง (Nominee) ถือเอกสารสิทธิ์ให้ชาวจีน หรืออาศัยกลุ่มชาวจีนระลอกใหม่ที่เข้ามาชุดแรก ที่แต่งงานกับคนไทย เข้ามาราว 2007-2008 ถือเอกสารสิทธิ์ให้ โดยชุดหลังเริ่มไปจับธุรกิจท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น ร้านอาหาร โรงแรม ธุรกิจนำเที่ยว นอกจากนี้ ช่วง 2-3 ปี ที่ผ่านมาเริ่มมีเข้ามาตั้งบริษัทแท็กซี่ในเชียงราย ให้คนไทยเช่าขับด้วย

กลุ่มชาวจีนที่เคลื่อนย้ายเข้ามาชัดเจนในตอนนี้คือ ธุรกิจและเครือข่ายในกลุ่มท่องเที่ยว โลจิสติกส์ โดยมีห่วงโซ่อุปทานอยู่ในจีน ทั้งนี้เป็นนโยบายของจีนที่ส่งบุคลากรไปประเทศต่างๆ โดยไทยเป็นเป้าหมายหนึ่งเพราะความสะดวกในการทำธุรกิจแลกเปลี่ยนที่ไม่ได้เข้มงวดเท่าใดนัก และมีการติดต่อสัมพันธ์กับจีนที่ใกล้ชิด ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาคเอกชนในส่วนของอุตสาหกรรมต่างๆ เพราะชาวจีนมักจะติดต่อดำเนินการธุรกิจกับชาวจีนด้วยกัน เช่น ธุรกิจขนส่งผลไม้ต่างๆ และด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นต้น

²⁶⁷ สัมภาษณ์ นายจ. (นามสมมุติ), ผู้นำภาคเอกชนคนหนึ่งในจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

²⁶⁸ สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

²⁶⁹ สัมภาษณ์ นายจ. (นามสมมุติ), ผู้นำภาคเอกชนคนหนึ่งในจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจในพื้นที่ที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกันตามขนาดทางเศรษฐกิจ คือ นักลงทุนขนาดใหญ่-กลาง (Large-Medium Sized Investors) ผู้ประกอบการ (Chinese Entrepreneurs) ผู้ค้าขนาดเล็ก (Small Traders) และกลุ่มอาจารย์และนักศึกษา (Professional) ซึ่งกระจายไปในพื้นที่และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันไป โดยในบทนี้จะอธิบายลงรายละเอียดเกี่ยวกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่อำเภอเชียงของ เชียงแสน และแม่สายต่อไป โดยแบ่งตามประเภทการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชาวจีน 4 ด้านหลักด้วยกัน ได้แก่ ด้านที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ด้านธุรกิจการขนส่งระหว่างประเทศ ด้านการท่องเที่ยว และอาชีพอิสระอื่นๆ ของชาวจีนระลอกใหม่

3.4.1 ด้านกิจการเกี่ยวกับการเกษตรในทั้ง 3 พื้นที่

ในส่วนของภาคการเกษตร อุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตและอาหารยังมีชาวจีนระลอกใหม่ไม่มากเท่าใดนัก ยกเว้นในกรณีลำไยที่มีสัดส่วนของธุรกิจจีนจำนวนมาก แต่เมื่อชาวจีนเข้ามามีสัดส่วนในตลาดเกือบทั้งหมดและมักจะติดต่อธุรกิจกับคนจีนด้วยกัน ส่งผลให้ชาวจีนสามารถจะตัดราคา ตัดคนกลางไทย ทำให้คนไทยในภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเสียผลประโยชน์ ซึ่งเป็นภาวะที่กำลังเกิดขึ้น ในอุตสาหกรรมผลไม้ตอนนี้²⁷⁰

โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เข้ามาในเศรษฐกิจภาคเกษตรในประเทศไทยนั้นก็ยังมีจำนวนพอสมควร ถึงขนาดว่ามีศูนย์รับซื้อผลผลิตการเกษตร เช่น ทุเรียน เงาะ ในภาคใต้และตะวันออก ในส่วนของทางภาคเหนือก็จะเป็ลลำไยเป็นพืชหลักที่ส่งออกปเงิน โดยสินค้าเกษตรของไทยในปัจจุบันมีสัดส่วนการส่งออกปเงินเป็นจำนวนมาก อาจนับได้ว่าไทยมีสัดส่วนการพึ่งพาตลาดส่งออกทางเงินเพิ่มมากขึ้น ส่งผลต่อการดำเนินการต่อชาวจีนที่อาจส่งผลกระทบต่อการค้ากับจีน

ชาวจีนระลอกใหม่ที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตรในไทยมักจะเป็นนักลงทุนขนาดกลาง (Medium Sized Investors) ซึ่งส่วนใหญ่จะมาจากเมืองใหญ่ทางตอนใต้ของจีน เช่น เซี่ยงไฮ้ กวางโจว กวางตุ้ง เซินเจิ้น เสฉวน และสิบสองปันนา โดยชาวจีนในกลุ่มนี้มักจะลงทุนในภาคธุรกิจ และเช่าหรือซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ เช่น อาคารหรือทาวน์เฮ้าส์ ในตลาดหรือในเขตเมือง โดยใช้ตัวแทนอำพรางชาวไทย (Nominee) ที่พวกเขาไว้ใจเป็นผู้ดำเนินการแทน²⁷¹ บางรายยังได้ซื้อที่ดินเพื่อทำ

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 153.

เกษตรกรรม เช่น ปลูกยาพารา หรือกล้วยหอมทอง เพื่อส่งกลับไปขายในประเทศจีน นักลงทุนชาวจีนในกลุ่มนี้ยังมีจำนวนน้อยอยู่เนื่องจากการค้าขายแดนยังไม่เติบโตมาก โดยนักลงทุนบางส่วนที่ได้เคลื่อนตัวไปยังกรุงเทพฯ หรือเชียงใหม่เนื่องจากในเมืองใหญ่นั้นมีขนาดทางเศรษฐกิจที่ใหญ่กว่ามีโอกาสทางธุรกิจที่มากกว่า โดยลงทุนในธุรกิจขนส่งสินค้าจากจีนไปยังตลาดในกรุงเทพฯ เช่น ตลาดไท และขนส่งนำสินค้าในประเทศไทยกลับไปขายยังประเทศจีนโดยใช้อำเภอแม่สายรวมถึงเชียงแสนเป็นจุดส่งผ่านข้ามแดน²⁷²

นอกจากนี้ยังรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรจากไทย และแช่แข็งลงเรือออกจากเชียงแสนหรือขึ้นรถจากเชียงของไปจีนด้วย และยังมีสินค้าประเภทปศุสัตว์ซึ่งเป็นตลาดที่กำลังเป็นที่นิยมบริโภคและเติบโตในจีนเป็นอย่างมาก เช่น เนื้อวัว เนื้อกระบือ เนื้อไก่ เนื้อหมูแช่แข็ง เนื่องจากชาวจีนมีวิธีการบริโภคที่เปลี่ยนไปสอดคล้องกับความมั่งคั่งที่เพิ่มขึ้นของจีน โดยชาวจีนระลอกใหม่จะไม่เป็นเพียงผู้ขนส่ง แต่จะเป็นผู้จัดหาสินค้าเองตั้งแต่ต้นน้ำ สอดคล้องกับวิสัยของเกษตรกรผู้ผลิตของไทยที่ชอบให้มีผู้มารับซื้อถึงหน้าสวนหน้าฟาร์ม²⁷³

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้เข้าไปมีความเกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรในอำเภอเชียงของด้วยเช่นกัน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรในอำเภอเชียงของพบว่า พืชผลทางการเกษตรหลักของเชียงของคือ ข้าว ข้าวโพด และยางพารา พืชเหล่านี้ชาวจีนไม่ได้เกี่ยวข้องหรืออิทธิพลเท่าใดนักในเชียงของ แต่พืชที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ให้ความสนใจในเชียงของคือ ลำไย ซึ่งปลูกมากในตำบลห้วยซ้อ ศรีดอนชัย และบุญเรือง นอกจากนี้ยังมีเงาะ ส้ม มังคุด ลองกอง และทุเรียน โดยเฉพาะที่บ้านห้วยเม็ง²⁷⁴

ผลิตผลทางการเกษตรเหล่านี้ได้ขายให้แก่ชาวจีนโดยผ่าน 2 วิธีทางด้วยกัน ได้แก่ วิธีแรก มีชาวจีนมาเหมาสวน หรือเกษตรกรขายให้นายหน้าชาวไทยซึ่งจะส่งให้ชาวจีนอีกทีหนึ่ง วิธีที่สอง จะส่งขายผ่านทางลาวซึ่งเป็นคนของคณจีนหรือคนจีนเอง เพื่อจะส่งต่อไปขายในจีนอีกทอดหนึ่ง สินค้าที่ส่งขายผ่านวิธีที่สองนั้นมักจะเป็นผลไม้สด จำพวกเงาะ ส้ม มังคุด ฯลฯ²⁷⁵

ในส่วนของวิธีแรกที่ส่งขายให้นายหน้าหรือตัวแทนอำพรางของชาวจีน ที่ตั้งโรงคัดบรรจุผลไม้ (ล้าง)²⁷⁶ รับซื้อ หรือมีชาวจีนมาเหมาผลผลิตที่สวนนั้น ส่วนมากผลผลิตจะถูกส่งต่อไปป้อนให้โรงงาน

²⁷² Ibid.

²⁷³ สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย, 28 ตุลาคม 2558.

²⁷⁴ สัมภาษณ์ นายข. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตรในอำเภอเชียงของ, 14 มกราคม 2559.

²⁷⁵ Ibid.

²⁷⁶ จากนี้ขอใช้คำว่า “ล้าง” แทน “โรงคัดบรรจุผลไม้” เพื่อความสั้นไหลของเนื้อหา

แปรรูปของชาวจีนที่อำเภอเทิง ด้วยความที่ทั้งพ่อค้า เจ้าของโรงงาน และตลาดส่งออกล้วนแล้วแต่เป็นคนจีนทั้งสิ้น จึงทำให้ชาวจีนเป็นผู้ควบคุมและกำหนดราคาสินค้าเกษตรได้ ทำให้เกษตรกรไทยขายผลผลิตได้ในราคาต่ำกว่าที่ควร แม้ว่าเกษตรกรจะรวมกลุ่มเพื่อกดดันราคาแต่ก็ทำไม่สำเร็จ รัฐบาลเองจะลงมากำหนดราคาก็ไม่สามารถทำได้เนื่องจากชาวจีนเป็นผู้ควบคุมตลาด²⁷⁷

ส่วนวิธีที่สอง การขายสินค้าเกษตรให้แก่ชาวจีนโดยผ่านทางประเทศลาว ซึ่งทางลาวเองที่รับซื้อก็เป็นคนของจีนหรือเป็นนายหน้าที่ต้องขายต่อให้แก่ผู้ค้าชาวจีนอีกทอดหนึ่ง แต่ที่น่าสนใจคือพ่อค้าไทยหรือเกษตรกรไทยเองไม่สามารถที่จะขายตรงไปสู่ประเทศจีนได้ แม้แต่รถสินค้าของไทยเองยังไม่สามารถผ่านไปจีนได้ ซึ่งเป็นเพราะทางจีนมีมาตรการกีดกันและตรวจตราเข้มงวด ต้องมาผ่านทางชาวจีนด้วยกันเท่านั้น นอกจากนี้หากเป็นผู้ประกอบการจากไทยก็จะติดปัญหาเรื่องภาษีที่สูงถึง 13% ด้วย แต่หากผ่านทางลาวโดยใช้สิทธิสินค้าของลาวก็จะลดต้นทุนได้มากกว่า²⁷⁸

พืชผลทางการเกษตรประเภทเหล่านี้ในเชิงของส่วนใหญ่จะถูกส่งไปขายในจีนแทบทั้งหมด มีส่วนน้อยมากที่จะเหลือมาขายในไทย โดยทางแม่ค้าที่บ้านห้วยเม็งยังให้ข้อมูลว่า ผลไม้สดส่วนใหญ่จะส่งไปขายให้จีน แต่ก็ต้องเป็นสินค้าเกรด A เท่านั้น ผลผลิตเหล่านี้หากขายในไทยนั้นไม่คุ้มเพราะได้ราคาต่ำ เช่น เงาะถ้าขายในไทยจะได้ราคากิโลกรัมละ 12-13 บาท แต่หากส่งไปขายให้จีนจะได้กิโลกรัมละ 22-24 บาท ส่วนที่เหลือก็จะขายให้ผู้บริโภคในลาว เมื่อขายผลผลิตสดหมดจึงไม่เหลือเพื่อนำมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าได้²⁷⁹

และยังมีการแต่งงานของชาวจีนกับคนไทยในเชิงของเพื่อชาวจีนจะได้ซื้อที่ดิน รวมถึงมีชาวจีนมาเช่าที่ดินริมแม่น้ำโขงในบริเวณบ้านโจโก้และบ้านดอนมหาวันในอำเภอเชียงของ เพื่อปลูกมะละกอพันธุ์ฮอลแลนด์ โดยก่อนหน้านี้ชาวจีนจะเป็นผู้เช่าที่และจ้างคนไทยปลูกโดยให้ค่าแรงประมาณ 1,000 บาท แต่ปัจจุบันชาวจีนหันมาเช่าที่และเพาะปลูกเอง²⁸⁰

แต่เมื่อมีการวางโครงการเพื่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงที่อำเภอเชียงของ ก็ทำให้มีกลุ่มทุนทั้งชาวไทยและกลุ่มจากจีนเข้ามาตระเตรียมกว้านซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไร ทำให้ที่ดินของอำเภอเชียงของสูงขึ้นอย่างมาก²⁸¹ กลับกลายเป็นผลเสียต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของอำเภอเชียงของ เพราะที่ดินราคา

²⁷⁷ สัมภาษณ์ นายข. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตรในอำเภอเชียงของ, 14 มกราคม 2559.

²⁷⁸ Ibid.

²⁷⁹ Ibid.

²⁸⁰ Ibid.

²⁸¹ ASTV ผู้จัดการออนไลน์, "ขั้วมิตรภาพ 4" ทำ "เชียงของ" เปลี่ยน ที่ดิน "ทุ่งเศรษฐี" พุง-เมืองเก่าอุป [ออนไลน์], แหล่งที่มา : ผู้จัดการออนไลน์, <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9570000042261> [22 เมษายน 2558].

สูงเกินกว่าที่จะคุ้มค่าในการลงทุน ทั้งนี้ทั้งนั้น ที่ดินในทั้งอำเภอเชียงของและจังหวัดเชียงรายก็สูงขึ้นมานานแล้ว นับตั้งแต่มีกระแสข่าวการพัฒนา นโยบายสีเขียว เศรษฐกิจ หกเหลี่ยม เศรษฐกิจ โครงการอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) และประชาคมอาเซียน รวมถึงเขตเศรษฐกิจพิเศษในปัจจุบัน ด้วยยิ่งทำให้ราคาสูงเกินความเป็นจริงไปมาก²⁸²

ภาวะที่ดินราคาสูงในเชียงของทำให้กลุ่มทุนจีนระลอกใหม่เล็งไปลงทุนในพื้นที่ใกล้เคียงแทน คืออำเภอพญาเม็งราย ที่มีตัวแทนอำพรางของชาวจีนมาเช่าที่ดิน 2,700 ไร่เพื่อปลูกกล้วยหอมทองเพื่อนำไปขายในจีน²⁸³ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่ไกลจากสะพานข้ามโขงแห่งที่ 4 และท่าเรือเชียงแสนมากนักแต่ที่ดินมีราคาถูกกว่า โดยมีรายงานข่าวว่าอำเภอพญาเม็งรายนี้เป็นที่ที่ชาวจีนปลูกกล้วยหอมทองแห่งแรกในไทย เนื่องจากทางรัฐบาลลาวห้ามปลูกในพื้นที่ลาวอีกเพราะสร้างปัญหาด้านมลภาวะรุนแรง ส่วนหนึ่งจึงได้ข้ามมาทำธุรกิจในพื้นที่ไทย และได้สร้างปัญหาแย้งน้ำกับชาวบ้านในพื้นที่ พร้อมทั้งทำให้เกิดข้อถกเถียงว่าชาวจีนดังกล่าวมาทำธุรกิจถูกกฎหมายหรือไม่ เนื่องจากมีข้อห้ามทางกฎหมายไม่ให้คนต่างด้าวทำอาชีพเกษตร แต่ก็ยกเว้นจะเป็นลักษณะเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming)²⁸⁴

นอกจากนี้ยังมีธุรกิจของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตรในจังหวัดเชียงราย สำหรับจังหวัดเชียงรายนั้นมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ ข้าว ข้าวโพด และลำไย ในส่วนของข้าวและข้าวโพดนั้นไม่ค่อยสัมพันธ์กับผู้ค้าจีนอพยพระลอกใหม่นัก เนื่องจากเป็นสินค้าที่มีระบบแน่นอนอยู่แล้วและเน้นการบริโภคภายในประเทศ แต่สำหรับลำไยส่วนใหญ่เน้นการส่งออกไปจีน และเกือบร้อยละ 100 จะค้าขายโดยผู้ค้าชาวจีน โดยชาวจีนได้เข้ามาทำธุรกิจเกี่ยวกับลำไยในภาคเหนือของไทยประมาณ 10 กว่าปีแล้ว แต่ส่วนมากจะอยู่แถบจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน พะเยา แต่สำหรับเชียงรายเองชาวจีนยังเข้ามาไม่นานประมาณ 3-6 ปี²⁸⁵

อุตสาหกรรมการค้าลำไยนั้นจะแบ่งออกเป็นลำไยสด และลำไยอบแห้ง ในส่วนของลำไยสดจะมีชาวจีนเข้ามาซื้อเองหรือมาดำเนินการเอง แต่หากเป็นลำไยอบแห้งจะดำเนินการผ่านคนไทยใน

282 สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในการเกษตรของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

283 สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าข้ามแดนในอำเภอเชียงของ, 27 ตุลาคม 2558.

284 MGR Online, "ปลูกกลุ่มทุนจีน "หงต่า" โผล่เข้าปลูกกล้วย พบปิดกิจการในไทยปีก่อน "พาณิชย์" ยัน อาชีพเกษตรสงวนคนไทย ปล่อยให้เช่าที่ดินเพาะปลูกผิดกฎหมาย [ออนไลน์], แหล่งที่มา : ผู้จัดการออนไลน์, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9590000032228> [30 มีนาคม 2559].

285 สัมภาษณ์ นางม. (นามสมมุติ), อดีตข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตรในจังหวัดเชียงราย, 7 มกราคม 2559.

รูปของการลงทุนให้ หรือการใช้ตัวแทนอำพรางดำเนินการแทน โดยโรงอบแห้งลำไย โกดังเก็บสินค้าก็ล้วนแต่เป็นของชาวจีนทั้งสิ้น แต่อาจดำเนินการผ่านคนไทย นอกจากนี้ผู้ค้าชาวจีนยังเป็นผู้ขนส่ง หาตลาด และส่งออกทั้งหมดเองด้วย ทั้งนี้ทั้งนั้น ด้วยลักษณะที่ลำไยส่วนมากถูกส่งไปขายยังประเทศจีน โดยที่ชาวจีนเป็นผู้เข้ามารับซื้อเอง ส่งผลให้ชาวจีนเป็นผู้ผูกขาดสินค้ารายใหญ่ มีอำนาจกำหนดราคาตลาดได้²⁸⁶

เส้นทางการค้าขายสินค้าเกษตรของไทย โดยเฉพาะทางภาคเหนือนั้นดูเหมือนว่าจะมีชาวจีนเข้ามาเกี่ยวข้องมากในหลายภาคส่วน ดังคำให้สัมภาษณ์ของอดีตข้าราชการระดับสูงด้านการเกษตรเกี่ยวกับระบบการค้าขายสินค้าเกษตรของไทยไปสู่ตลาดจีน เช่น ลำไย ส้ม นั้นขนส่งไปทางเส้นทาง R3A R3B ผ่านขึ้นไปทางเชียงใหม่ แล้วมีบางส่วนที่ผ่านออกไปทางเวียดนามทางเส้น R9 โดยความจริงนั้นการค้าขายกับจีนคนไทยไม่ได้เข้าไปดำเนินการค้าขายด้วยตนเอง แต่เป็นการที่พ่อค้าไทยส่งไปขายต่อพ่อค้าจีนอีกทีหนึ่ง โดยเฉพาะลำไยมีการค้าในลักษณะฝากขาย คือฝ่ายพ่อค้าจีนจะยังไม่ชำระเงินก่อนจนกว่าจะขายเสร็จ ซึ่งแม้จะมีความเสี่ยงแต่ก็อาศัยความคุ้นเคยที่ค้าขายกันมานาน โดยลำไยที่ขายแก่จีนนั้นมีทั้งลำไยอบแห้งและลำไยสด ลำไยอบแห้งนี้เป็นการซื้อขายกันไปมีโรงคัดบรรจุผลไม้ (ล้าง) ของผู้ประกอบการชาวจีนจัดการ เพราะสามารถเก็บรักษาได้เป็นนาน ส่วนธุรกิจลำไยสดก็มีทั้งที่เป็นการขายขาด และฝากวางไว้ตลาดแล้วก็ฝากขาย ซึ่งการค้าขายกับจีนแบบนี้เป็นมานานหลายปีแล้ว ยิ่งไปกว่านั้น ตลาดไทในกรุงเทพฯ ปัจจุบันนี้มีชาวจีนระลอกใหม่เข้ามาค้าขายเองหลายราย โดยชาวจีนได้เข้าโกดังไว้เก็บสินค้าจำนวนมากด้วย²⁸⁷

จากข้อมูลของทางข้าราชการที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและการค้าในจังหวัดเชียงรายก็ได้ให้ข้อมูลว่าแนวทางธุรกิจหรือวิถีการค้าของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ค่อนข้างจะเป็นในเชิงรุกต่อเศรษฐกิจการค้าชายแดนและท้องถิ่นของไทย เนื่องจากชาวจีนมีวิถีทางการดำเนินการค้าที่เป็นลักษณะ เข้าไปตามหากระบวนการผลิตตั้งแต่ในขั้นต้นเพื่อตัดลดต้นทุนจากกระบวนการระหว่างทาง และเข้าไปดำเนินการตั้งแต่ต้นน้ำของการผลิต แทนที่จะรอเป็นผู้ซื้อสินค้าจากนายหน้าในช่วงปลายน้ำเพื่อรับผลผลิตไปขายในจีนหรือไปแปรรูปดังเช่นรูปแบบการค้าทั่วไป

การย่นกระบวนการผลิตมาถึงต้นน้ำของชาวจีนระลอกใหม่ ก็ชัดเจนในกรณีของผลไม้ไทยหลายชนิด โดยทางภาคเหนือก็คือลำไยได้รับผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากชาวจีนมาเหมาสวนตัดราคา จนผู้ค้าคนกลางไทยค่อยๆ หดหายไป จนกลายเป็นการดำเนินธุรกิจถึงผู้ขาดโดยพ่อค้าชาวจีน

²⁸⁶ Ibid.

²⁸⁷ สัมภาษณ์ นาย. (นามสมมุติ), อดีตข้าราชการระดับสูงด้านการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

ระลอกใหม่ ส่วนใหญ่ชาวจีนอาจจะมาลงทุนเองแต่ก็อาจจะดำเนินการโดยคนไทยในพื้นที่เอง คนไทยบางส่วนก็ได้ประโยชน์จากการร่วมธุรกิจกับชาวจีน แต่ก็เป็นที่นิยมของธุรกิจไทยซึ่งอาจจะเป็นคนไทยถือหุ้นด้วยตามจริง หรือบางส่วนก็เป็นคนจีนถือหุ้นทั้งหมดคนไทยเป็นเพียงตัวแทน เช่น ชาวจีนลงทุนซื้อรถยนต์ขนส่งแต่คนไทยเป็นผู้ดำเนินการและขับรถ รวมไปถึงธุรกิจท่องเที่ยวด้วย²⁸⁸

ทางชายแดนภาคเหนือในอำเภอเชียงของ เชียงแสน และแม่สาย แม้จะได้รับผลกระทบด้านการเกษตรกับชาวจีนอยู่บ้าง แต่เนื่องจากมีสัดส่วนของพืชเศรษฐกิจที่ค้าขายกับจีนน้อยกว่าแหล่งอื่นๆ ในประเทศ เช่น ลำไย ลิ้นจี่ ส้มที่มีมากในเชียงใหม่ ลำพูน น่าน และทุเรียน มังคุด เงาะที่ปลูกมากในภาคตะวันออก พืชเศรษฐกิจและผู้ประกอบการในพื้นที่เหล่านี้ต่างก็ได้รับผลกระทบจากการรุกเข้ามาลงทุนของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ทั้งสิ้น

ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลของทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในเรื่องล้งชาวจีนที่เข้ามารับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของชาวไทยโดยตรงไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางไทยอีกต่อไป โดยในมุมมองของชาวจีนที่เป็นผู้รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรแล้วขนส่งไปขายที่จีนอ้างว่า ผลผลิตที่รับซื้อจากล้งไทยไม่ได้คุณภาพ เพราะล้งไทยมักง่าย ไม่มีประสบการณ์ โดยล้งไทยจะเหมาสวนแล้วก็ตัดทั้งหมดทีเดียวเลย เมื่อส่งสินค้าไปเข้าจีนก็จะประสบปัญหาเรื่องคุณภาพไม่ตรงกับที่จีนต้องการ มีหลายลูกที่อ่อนเกินไปหรือแก่เกินไป ผู้ประกอบการชาวจีนจึงพยายามเข้ามาเหมาสวนในไทยเอง แต่ค่อยๆ ทอยตัดโดยวางแผนการตัดให้เหมาะสมตามมาตรฐานของชาวจีนเอง สินค้าจึงผ่านเข้าจีนได้ง่ายกว่า และได้มีคุณภาพได้ราคาดี พร้อมกับลดต้นทุนลงไปมากด้วย²⁸⁹ ยิ่งเป็นผลให้ฝ่ายผู้ประกอบการไทยเสียเปรียบชาวจีน และเสริมอิทธิพลของชาวจีนระลอกใหม่ในอุตสาหกรรมเกษตรไทยมากยิ่งขึ้น

3.4.2 กิจการด้านการค้านำเข้าส่งออกทั้ง 3 พื้นที่

ในภาคส่วนธุรกิจการค้าการขนส่งระหว่างประเทศ นักธุรกิจชาวจีนระลอกใหม่ได้เข้ามาเป็นผู้ประกอบการนำเข้า-ส่งออก ดำเนินธุรกิจโลจิสติกส์ในทางตอนเหนือของไทยด้วย โดยกระจายไปที่ทั้ง 3 อำเภอ คือ เชียงแสน แม่สาย และเชียงของ ธุรกิจประเภทนำเข้า-ส่งออกนี้จะอยู่ในพื้นที่อำเภอ เชียงแสนเป็นจำนวนมากกว่าอีกสองอำเภอ เนื่องจากอำเภอเชียงแสนเป็นเมืองท่ารับ-ส่งสินค้าไปสู่จีนทางเรือ และเป็นจุดที่มีชาวจีนอพยพมาเริ่มธุรกิจก่อนอำเภออื่นๆ ส่วนอำเภอแม่สายก็เป็นจุดที่มี

²⁸⁸ สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย, 28 ตุลาคม 2558.

²⁸⁹ สัมภาษณ์ นายค. (นามสมมุติ), นายอ. (นามสมมุติ), and นายว. (นามสมมุติ), ข้าราชการในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

ตลาดการค้าชายแดนขนาดใหญ่เป็นจุดเริ่มต้นธุรกิจในประเทศไทยของชาวจีนหลายรายจึงเป็นฐานสำหรับชาวจีนที่นำเข้าสู่สินค้าด้วย และสำหรับอำเภอเชียงของก็เป็นจุดข้ามแดนของรถบรรทุกขนส่งสินค้าก่อนที่จะสร้างสะพานมิตรภาพแห่งที่ 4 ยิ่งทำให้สะดวกต่อการเชื่อมต่อขนส่งสินค้าทางรถยนต์มากยิ่งขึ้น ส่งผลดึงดูดชาวจีนและชาวไทยที่ทำธุรกิจโลจิสติกส์ให้ขยายตัวเข้าไปสู่พื้นที่เชียงของมากขึ้น

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับธุรกิจห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศนั้นมักจะลงทุนในภาคธุรกิจ และเช่าหรือซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ เช่น อาคารหรือทาวน์เฮ้าส์ ในตลาดหรือในเขตเมือง โดยใช้ตัวแทนอำพรางชาวไทย (Nominee) ที่พวกเขาไว้ใจเป็นผู้ดำเนินการแทน²⁹⁰ นักลงทุนชาวจีนในกลุ่มนี้ยังมีจำนวนน้อยอยู่เนื่องจากการค้าชายแดนยังไม่เติบโตมาก โดยนักลงทุนบางส่วนที่ได้เคลื่อนตัวไปยังกรุงเทพฯ หรือเชียงใหม่ และภาคตะวันออกเนื่องจากในเมืองใหญ่นั้นมีขนาดทางเศรษฐกิจที่ใหญ่กว่ามีโอกาสทางธุรกิจที่มากกว่า โดยลงทุนในธุรกิจขนส่งสินค้าจากจีนไปยังตลาดในกรุงเทพฯ เช่น ตลาดไท และขนส่งนำสินค้าในประเทศไทยกลับไปขายยังประเทศจีนโดยใช้อำเภอเชียงแสนเป็นจุดส่งผ่านข้ามแดน²⁹¹

ธุรกิจโลจิสติกส์ของชาวจีนอพยพระลอกใหม่มักจะอยู่ที่อำเภอเชียงแสนและเชียงของ เนื่องด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของอำเภอเชียงแสนที่เป็นเมืองท่าเรือติดลำน้ำโขงที่มีการค้าชายข้ามพรมแดนกับจีนมานาน ถือเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ เป็นด่านแรกที่ชาวจีนระลอกใหม่เข้ามาในพื้นที่ชายแดนภาคเหนือของไทย ในเชียงแสนมีชาวจีนระลอกใหม่อยู่พอสมควรทั้งแบบที่ฝังตัวอยู่ที่ไทยและแบบที่เดินทางไป-กลับตามฤดูกาลของผลผลิตทางการเกษตรที่ออกเพื่อค้าขาย โดยเฉพาะผลไม้ทั้งจีน และไทย นอกจากนี้ยังมีชาวจีนระลอกใหม่ที่ดำเนินธุรกิจนำเข้าส่งออก ก็จะเช่าที่หรือตึกเพื่อเปิดบริษัทอยู่ในเชียงแสนโดยดำเนินการผ่านตัวแทนอำพราง โดยบางบริษัทจะอยู่เมืองใหญ่อย่างเชียงใหม่ หรือกรุงเทพฯ หรือแม่สาย แต่มีธุรกิจอยู่ที่เชียงแสน โดยตัวชาวจีนอาจจะไม่อยู่ที่เชียงแสนแต่มีตัวแทน มีผู้ดำเนินการ หรือลูกจ้างอยู่ที่เชียงแสน²⁹²

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในเมืองเชียงแสนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจโลจิสติกส์ยังรวมไปถึงกลุ่มแรงงานกรรมกรชาวจีน ที่มาพร้อมกับเรือที่ล่องมาตามแม่น้ำโขงและพักอาศัยบนเรือ มีจำนวน

²⁹⁰ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 153.

²⁹¹ Ibid.

²⁹² สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

ประมาณ 200-300 คนต่อเดือนในเชียงใหม่ กลุ่มนี้ใช้เวลาอยู่ที่เชียงใหม่ตามระยะเวลาขนส่งสินค้า ประมาณ 1 สัปดาห์ โดยอยู่บนเรือ อยู่ที่ท่าเรือ หรือขึ้นไปซื้อของตามชายฝั่งได้ แต่พักค้าแรมไม่ได้ หากจะพักแรมต้องแจ้งสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองก่อนตามข้อบังคับ ที่ระบุว่าขึ้นฝั่งชายแดนได้ไม่เกิน 22.00 น. แต่ในทางปฏิบัติแล้วก็มี การผ่อนปรนให้ใช้ชีวิตยามค่ำคืนได้²⁹³ แรงงานชาวจีนกลุ่มนี้มักใช้ ชีวิตในแต่ละวันกับร้านอาหารไทย-จีน รวมทั้งร้านนวดและบริการเสริมอื่นๆ ในรูปแบบแอบแฝงที่เปิด บริการรองรับลูกค้ากลุ่มนี้²⁹⁴

ในส่วนของชาวจีนอพยพระลอกใหม่กลุ่มนักธุรกิจเชียงใหม่ส่วนมากจะดำเนินธุรกิจนำเข้า ส่งออกโดยใช้เส้นทางแม่น้ำโขงเป็นหลัก ในอดีตช่วงที่การค้ายังไม่คึกคักมีเรือใหญ่วิ่งเพียง 2-3 ลำ ปัจจุบันมีเรือใหญ่วิ่งมากกว่า 80 ลำในแม่น้ำโขง สินค้าที่มาทางเรือจากจีนจะมาจากที่ต่างๆ อาทิ สินค้าประเภทเฟอร์นิเจอร์มาจากกวางโจว เฟอร์นิเจอร์อีกบางส่วน ขนม ของแห้ง สินค้า อิเล็กทรอนิกส์ อะไหล่รถยนต์มาจากเซินเจิ้น สินค้าเกษตร ผัก ผลไม้มาจากคุนหมิง เครื่องใช้ไฟฟ้า และสินค้าที่เกี่ยวข้องกับไฟฟ้ามาจากเซี่ยงไฮ้และเซี่ยเหมิน เป็นต้น²⁹⁵

นอกจากสินค้านำเข้ามาจากจีนแล้ว ชาวจีนระลอกใหม่ที่ธุรกิจนำเข้าส่งออกและโลจิสติกส์ ยังรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรจากไทย และแช่แข็งลงเรือออกจากเชียงใหม่หรือขึ้นรถจากเชียงใหม่ ไปจีนด้วย และยังมีสินค้าประเภทปศุสัตว์ซึ่งเป็นตลาดที่กำลังเป็นที่นิยมบริโภคและเติบโตในจีนเป็น อย่างมาก เช่น เนื้อวัว เนื้อกระบือ เนื้อไก่ เนื้อหมูแช่แข็ง เนื่องจากชาวจีนมีวิธีการบริโภคที่เปลี่ยนไป สอดรับกับความมั่งคั่งที่เพิ่มขึ้นของจีน โดยชาวจีนระลอกใหม่จะไม่เป็นเพียงผู้ขนส่ง แต่จะเป็นผู้จัดหา สินค้าเองตั้งแต่ต้นน้ำ สอดคล้องกับวิสัยของเกษตรกรผู้ผลิตของไทยที่ชอบให้มีผู้มารับซื้อถึงหน้าสวน หน้าฟาร์ม²⁹⁶

ชาวจีนกลุ่มนี้บางส่วนได้ลงทุนซื้อหรือเช่าที่ดินริมแม่น้ำโขงเพื่อทำเป็นโกดังสินค้าเพื่อเก็บของ ที่นำเข้าหรือเตรียมส่งออก หรือไว้เก็บของในช่วงที่เรือเดินไม่ได้ บางส่วนยังเช่าที่ดิน บ้าน หรือรถยนต์ เพื่ออยู่อาศัยในเขตประเทศไทยโดยอาศัยความช่วยเหลือจากชาวไทยที่สนิทไว้ใจกันเป็นตัวแทนให้ใน

²⁹³ อรรถาธิบาย ศิริผล, "การเคลื่อนย้ายของคนจีนระลอกใหม่กับข้อสังเกตต่อสถานะทางสังคมชายแดนภาคเหนือ," การสัมมนาวิชาการ ประจำปี 2555 ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หัวข้อการจัดการชายแดนในบริบทการเปลี่ยนแปลง (โรงแรมสามพราน ริเวอร์ไซด์ นครปฐม, 18-19 สิงหาคม 2555).

²⁹⁴ อรรถาธิบาย ศิริผล, "“จีนยี่หมิน”กับแนวโน้มการเคลื่อนย้ายในชายแดนไทยภาคเหนือตอนบน," ประชาคมวิจัย 18, no. 108 (2556): หน้า 8.

²⁹⁵ อรรถาธิบาย ศิริผล, "การเคลื่อนย้ายของคนจีนระลอกใหม่กับข้อสังเกตต่อสถานะทางสังคมชายแดนภาคเหนือ."

²⁹⁶ สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย, 28 ตุลาคม 2558.

การทำธุรกรรมต่างๆ เช่น ญาติชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทย หรือผ่านในนามของผู้หญิงไทยที่แต่งงานด้วยไม่ว่าจะเป็นการแต่งงานจริงหรือแต่เพื่อธุรกิจ ดังข้อมูลจากผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสนว่า

“...อย่างบริษัทต่างๆ อันนี้ไม่ใช่νομินี อันนี้คือกลมกลืนค่ะ แต่งงานกับคนเชียงแสน อันนี้คือเค้าเข้ามาโดยการประสานเนอะ แล้วใช้ภรรยาเค้าเป็นฐาน ทั้งการอยู่อาศัยทั้งการทำธุรกิจ นี่มาแต่งงานกับคนที่...เคสแบบนี้เยอะมาก เป็นเจ้าไปหมดละ เจ้เก้ เจ้กาญ เจ้โอ... หลายเจ้ ทุกคนก็เป็นเจ้าแก่นี่ไปหมดละ นี่คือเงินใหม่ค่ะ เข้ามาโดยการกลืนเนอะ”²⁹⁷

หรืออาจจะเป็นการจ้างชาวไทยที่พูดภาษาจีนได้เป็นลูกจ้างช่วยทำธุรกิจ โดยชาวจีนเหล่านี้มีบทบาทต่อการค้าชายแดนของไทยเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็อาศัยตัวกลางหรือพ่อค้าคนกลางชาวไทยลดน้อยลง โดยพยายามดำเนินบทบาททางธุรกิจตั้งแต่ต้นทางคือผู้ผลิตถึงปลายทางคือตลาดเองมากขึ้นเมื่อชำนาญหรือรู้ช่องทางทางการค้าในประเทศไทยแล้ว²⁹⁸

สำหรับอำเภอเชียงของ ยังมีกลุ่มนักธุรกิจชาวจีนที่เข้ามายังเชียงของจำนวนไม่มากนักเพราะยังอยู่ในภาวะเริ่มต้น ผู้ค้าขนาดเล็กยังไม่ค่อยมีมากนัก ส่วนมากเป็นนักลงทุนจีนในธุรกิจขนาดใหญ่และขนาดกลาง²⁹⁹ ดังปรากฏข่าวว่ามีนักธุรกิจชาวจีนมากวันซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ในฝั่งเชียงของเพื่อเก็งกำไรหรือทำธุรกิจ เช่น สำรองเตรียมซื้อที่ดินผืนใหญ่ติดริมแม่น้ำโขงเพื่อสร้างโกดังสินค้าหรือติดต่อเจรจาก่อสร้างบ้านจัดสรรเพื่อรองรับชาวจีนที่จะเกษียณอายุย้ายเข้ามาอยู่ในไทย หรือบางส่วนวางแผนจะสร้างโรงแรม บางส่วนเตรียมดูแลู่ทางเพื่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ และมีความร่วมมือลงทุนกับนักธุรกิจชาวไทยด้วย

ชาวจีนระลอกใหม่บางส่วนวางแผนจะขยายธุรกิจโดยเป็นตัวแทนนำเข้าและส่งออกสินค้า (Shipping) ในเชียงของ บางส่วนเป็นธุรกิจของชาวจีนที่ย้ายหรือขยายมาจากเชียงแสน บางส่วนก็เป็นชาวจีนที่มาจากคุนหมิง³⁰⁰ เพื่อตอบรับกับการเชื่อมต่อทางบกโดยเส้นทาง R3A ผ่านสะพานข้ามโขงแห่งที่ 4 เชียงของ-ห้วยทราย ถ้าเป็นธุรกิจของชาวจีนระลอกใหม่ขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ก็จะเริ่มเห็น 3-4 บริษัท ที่อาจมาลงทุนในพื้นที่เชียงของในรูปของบริษัท โดยคนไทยถือหุ้น 51% คนจีนถือ

²⁹⁷ สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

²⁹⁸ อรรถฎา ศิริผล, “จีนยี่หมิน” กับแนวโน้มการเคลื่อนย้ายในชายแดนไทยภาคเหนือตอนบน, หน้า 8.

²⁹⁹ สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

³⁰⁰ อรรถฎา ศิริผล, “การเคลื่อนย้ายของคนจีนระลอกใหม่กับข้อสังเกตต่อสถานะทางสังคมชายแดนภาคเหนือ.”

หุ้น 49% แต่ในทางปฏิบัตินั้นก็อาจจะเป็นคนจีนถือหุ้นเองเกือบทั้งหมด ที่เห็นได้ชัดเจนคือธุรกิจโลจิสติกส์³⁰¹ สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเชิงของที่เน้นด้านโลจิสติกส์

ตัวอย่างของธุรกิจของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในอำเภอเชียงของคือ กลุ่มทุนเจ้าฟ้างจากยูนนานมาร่วมลงทุนกับชาวไทย³⁰² ที่ลงทุนซื้อที่ดินในอำเภอเชียงของ 302 ไร่ ใกล้สะพานมิตรภาพแห่งที่ 4 เพื่อสร้างเป็นศูนย์โลจิสติกส์ โดยมีลานจอดรถสินค้า คลังสินค้า และห้องเย็น โดยเล็งว่าจุดนี้จะเป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์ระหว่างอาเซียนและจีน และคาดหวังว่ากลุ่มธุรกิจที่ทำการค้าขายขนส่งสินค้าพืชผักและผลไม้ในหลายจังหวัดของประเทศไทยจะมารับซื้อและขนถ่ายสินค้าภายในโครงการนี้จำนวนมาก โครงการศูนย์กลางโลจิสติกส์ของบริษัทเจ้าฟ้างนี้ไม่เพียงจะใช้รองรับสินค้าในเครือของบริษัทเองที่นำเข้าส่งออกระหว่างไทย-จีนเท่านั้น แต่ยังประสงค์จะใช้เป็นจุดรองรับการค้าจากกลุ่มทุนจีนอื่นๆ จากหลายเมืองในมณฑลยูนนานที่ใช้เส้นทาง R3A เพื่อต่อไปยังกรุงเทพฯ และอาเซียนอื่นๆ ด้วย³⁰³ อย่างไรก็ตาม กลุ่มทุนจีนก็ยังคงรอดูท่าที เนื่องจากมีนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษออกมาแต่ยังไม่มีความชัดเจน แม้ว่าทางรัฐบาลจะประกาศไปแล้วแต่กลุ่มทุนจีนก็ยังคงรอดูสิทธิพิเศษที่น่าสนใจอยู่³⁰⁴

สถานการณ์ของชาวจีนระลอกใหม่ในธุรกิจโลจิสติกส์ในประเทศไทยกำลังขยายตัวและมีแนวโน้มที่ไม่เป็นผลดีต่อผู้ประกอบการไทยในระยะยาว ผู้ประกอบการนำเข้า-ส่งออกชาวไทยในอำเภอเชียงแสนต่างก็ได้รับผลกระทบ เพราะบริษัทจีนที่มาเปิดนั้นมาตัดราคา แย่งลูกค้า³⁰⁵ จากแต่ก่อนที่การส่งออก-นำเข้าสินค้าจะเป็นชาวจีนติดต่อผ่านนายหน้าชาวไทย แต่เมื่อชาวจีนค้าขายไปได้ซักระยะหนึ่งเริ่มมีความรู้ความคุ้นเคยกับตลาดในไทย ชาวจีนก็เข้ามาดำเนินการเองโดยตัดนายหน้าชาวไทยออก เช่น ตัวแทนออกของ บริษัทนำเข้า-ส่งออกชาวไทย หรือจะใช้การติดต่อซื้อขายโดยผ่านเครือข่ายชาวจีนด้วยกันทั้งหมด ไม่ผ่านคนไทยเลยอาจจะยกเว้นชาวสวนที่ชาวจีนมาซื้อโดยตรง³⁰⁶

เพราะชาวจีนมักจะติดต่อดำเนินการธุรกิจกับชาวจีนด้วยกัน เช่น ธุรกิจขนส่งผลไม้ต่างๆ ทั้งห่วงโซ่อุปทานเป็นคนจีนทั้งหมด นับตั้งแต่ขนมาจากเรือ คนรับซื้อ ขนส่ง พร้อมทั้งการค้าขายด้วยเป็น

301 สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

302 สัมภาษณ์ นายฎ. (นามสมมุติ), นักธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนในอำเภอเชียงของ, 23 พฤศจิกายน 2558.

303 ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, "กลุ่มทุนยักษ์ "เจ้าฟ้าง ยูนนาน" ลุยโลจิสติกส์ขั้วเชียงของบุกเออีซี [ออนไลน์], แหล่งที่มา : ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1440403751 [3 มีนาคม 2559].

304 สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

305 สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

306 สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าข้ามแดนในอำเภอเชียงของ, 27 ตุลาคม 2558.

คนจีนในเครือข่ายทั้งหมดหลังจากผ่านไป 7-8 ปี โดยในธุรกิจใดถ้าเป็นเงินเข้ามาก็มีแนวโน้มที่ทั้งห่วงโซ่อุปทานจะเป็นชาวจีนไปทั้งหมด เช่น ไปซื้อผลไม้จากสวนที่จันทบุรี ส่งตลาดไท ขากลับ นำขึ้นมาออกเชียงแสนส่งไปจีน เป็นต้น

สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงรายเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจด้านโลจิสติกส์ของชาวจีนระลอกใหม่ที่รุกคืบสู่ธุรกิจของไทยมากขึ้น เพราะการขนส่งขาลงมาไทยที่ใช้เป็นของชาวจีนทั้งหมด เมื่อขนส่งขาลงมาไทยเป็นของชาวจีนทำให้การขนส่งขาขึ้นกลับไปจีนเป็นส่วนที่ชาวจีนใช้ทำกำไรส่วนเกิน โดยชาวจีนเพียงแค่หาสินค้าจากไทยขึ้นไปให้เท่ากับขาลง ดังนั้นการขนส่งขาขึ้นของชาวจีนจึงไม่ต้องการกำไรมากเพราะได้กำไรจากขาลงแล้ว ทำให้การขนส่งขาขึ้นจากไทยไปจีน ชาวจีนสามารถก็ไปลดราคาเพื่อตัดราคาแข่งกับผู้ประกอบการไทยได้ เพราะตัวชาวจีนเองไม่ต้องการกำไรมาก ซึ่งโดยปกติรายได้จากการขนส่งขาขึ้นไปจีนในส่วนนี้แต่เดิมเป็นของฝ่ายไทย แต่ติดปัญหาที่ว่าปกติผู้ประกอบการของไทยเองไม่รู้ตลาดหรืออุปสงค์ของจีน โดยรู้แต่ข้อมูลต้นทางคืออุปทานฝ่ายไทยทำให้เสียเปรียบผู้ค้าจีน ภายในห่วงโซ่อุปทานก็แบ่งกันทั้งชาวสวนพ่อค้าคนกลาง โลจิสติกส์³⁰⁷

โดยปกติแล้วผู้ประกอบการโลจิสติกส์ไทยที่ขนส่งสินค้าขาขึ้นไปจีนก็ต้องหาสินค้าขาลงกลับมา แต่เมื่อชาวจีนเข้ามาขนส่งเอง สินค้าของไทยก็จะลดลง ผู้ประกอบการไทยก็มึนงานขนส่งขึ้นน้อยลงตามไปด้วย ทำให้ขาลงจากจีนมากก็จะลดลงตาม ส่งผลสืบเนื่องทำให้ผู้ค้าจีนก็ได้ขนส่งขาลงมาเพิ่มขึ้นด้วย เพราะเที่ยวขนส่งขาลงของผู้ประกอบการไทยขึ้นไปได้น้อยลง ทำให้ฝ่ายผู้ประกอบการชาวจีนยังสามารถกดราคาสินค้าไทยได้อีก เพราะสินค้าขาลงชาวจีนได้กำไรเพิ่มขึ้น ส่งผมให้ขาขึ้นจากไทยชาวจีนสามารถกดราคาลงได้ต่ำลงอีก ในระยะยาวต่อไปอีก 1-2 ปี พวกธุรกิจขนส่งขาขึ้นไปจีนของไทยก็จะมีน้อยลง ต่อไปถึงไทยจะมีสินค้าแต่ไม่มีช่องทางในการส่ง ผู้ประกอบการไทยก็จะถูกกดราคาเยอะกว่าเดิม ถึงแม้ตัวเลขการส่งออกจะเยอะแต่เงินจริงไม่ได้อยู่ในมือคนไทยเลย ถ้าภาคส่วนต่างๆ ไม่จัดการต่อปรากฏการณ์นี้อย่างมีประสิทธิภาพ³⁰⁸

3.4.3 กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในทั้ง 3 พื้นที่

ส่วนชาวจีนอพยพระลอกใหม่ประเภทกลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งมีแนวโน้มของนักท่องเที่ยวชาวจีนเดินทางเข้ามาประเทศไทยมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางเพื่อมาเที่ยวบ่อน

³⁰⁷ สัมภาษณ์ นายจ. (นามสมมติ), ผู้นำภาคเอกชนคนหนึ่งในจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

³⁰⁸ Ibid.

กาสิโนของชาวจีนในพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษเมืองต้นผึ้งในประเทศลาว ตรงข้ามกับสามเหลี่ยมทองคำ อำเภอเชียงแสน รวมถึงนักท่องเที่ยวจีนที่มาจากจังหวัดเชียงใหม่ และผ่านทางเชียงราย โดยมาทางเรือที่เชียงแสน และที่มาจากสะพานมิตรภาพที่อำเภอเชียงของด้วย นอกจากนี้ยังมีชาวจีนที่เข้ามาทำธุรกิจท่องเที่ยวที่ผิดกฎหมายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวจีนที่ไหลทะลักเข้ามาเที่ยวประเทศไทยเป็นจำนวนมากอีกด้วย

ด้านการท่องเที่ยวชาวจีนระลอกใหม่ได้อาศัยความไม่เข้มงวดของภาครัฐ และความต้องการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวจีนในการผ่านเข้ามาดำเนินธุรกิจในประเทศไทยในระยะ 3-4 ปีที่ผ่านมา โดยถ้าเดินทางเข้ามาโดยรถยนต์มาเพียงคันเดียวก็ไม่ต้องใช้รถไทย ไม่ต้องจ้างมัคคุเทศก์ไทย ชาวจีนเลยมีการจัดมาเป็นคาราวาน โดยไม่จ้างมัคคุเทศก์ ไม่ใช้รถยนต์ไทย และอ้างว่ามาท่องเที่ยวแบบส่วนตัว กระนั้นก็ไปแต่ร้านที่จีนเป็นเจ้าของ ทั้งร้านอาหาร โรงแรม ร้านของฝาก ที่เป็นของชาวจีนทั้งหมด

ชาวจีนระลอกใหม่ที่อาศัยช่องทางและโอกาสที่กระแสรองเที่ยวประเทศไทยของชาวจีน กำลังเป็นที่นิยมอย่างมากจากกระแสภาพยนตร์จีนเรื่อง Lost in Thailand³⁰⁹ เข้ามาเพื่อดำเนินการเป็นมัคคุเทศก์เอง หรือทำธุรกิจนำเที่ยวเอง ยิ่งไปกว่านั้นยังดำเนินเครือข่ายธุรกิจการท่องเที่ยวครบวงจร ทั้งร้านอาหาร โรงแรม รถโดยสารรถบริการนำเที่ยว ร้านของฝากของที่ระลึก สถานที่ท่องเที่ยว ก็บังคับดู โดยบางบริษัทที่จดทะเบียนโดยใช้คนไทยเป็นตัวแทนอำพรางให้ชาวจีน แต่ผู้ที่ดำเนินการจริงก็เป็นชาวจีน³¹⁰ ธุรกิจนำเที่ยวในลักษณะนี้สร้างความเสียหายให้แก่ภาคการท่องเที่ยวของไทย เนื่องจากไม่ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้ประกอบการไทย รวมถึงคนในพื้นที่ไม่ได้ประโยชน์ด้วย และยังสร้างความเดือดร้อนเสียหายให้ท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานที่รัฐได้ดำเนินการลงทุนก่อสร้างไปอย่างเสียเปล่าเพราะประโยชน์ไม่ได้ตกแก่คนในชาติ อย่างไรก็ตาม ในจังหวัดเชียงรายเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้ข้อมูลว่ายังมีกรณีเช่นนี้ไม่มากนัก เนื่องจากด่านสะพานมิตรภาพที่เชียงของยังเปิดได้ไม่นานจึงยังไม่มีการพัฒนาของธุรกิจของชาวจีนในส่วนการท่องเที่ยวมากนัก³¹¹

นอกจากนี้ยังมีชาวจีนอีกจำพวกหนึ่งที่กำลังทวีจำนวนขึ้นในพื้นที่ภาคเหนือของไทย คือชาวจีนที่จบการศึกษาระดับมัธยมในจีนและมาศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในประเทศไทย ภายหลังจากจบ

309 พรพิณนธ์ ยี่รงค์ และ ญัฐพรพรรณ อุตมา, "การทะลักของคลื่นคน คลื่นทุน และคลื่นสินค้าจากจีน," in *Obels Outlooks 2015 พลวัตทางสิ่งแวดล้อมเศรษฐกิจสังคมชายแดน* (เชียงราย: OBELS Office of Border Economy and Logistics Study, 2015), หน้า 207.

310 สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าชายแดนในอำเภอเชียงของ, 27 ตุลาคม 2558.

311 สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย, 28 ตุลาคม 2558.

การศึกษาระดับปริญญาตรีชาวจีนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งเลือกทำงานต่อในประเทศไทยโดยการเป็นมัคคุเทศก์ หรือธุรกิจท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับชาวจีน เป็นต้น³¹²

ในประเด็นเรื่องตัวแทนอำพรางของชาวจีนที่ดำเนินการในธุรกิจต่างๆ รัฐบาลก็ทราบอยู่แล้ว³¹³ ดังจะเห็นได้จากบทสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐหลายภาคส่วน แต่เจ้าหน้าที่ภาครัฐจะมีมุมมองต่อเรื่องนี้ว่าเป็นช่องว่างทางกฎหมาย หรือเป็นกลวิธีพลิกแพลงทางธุรกิจ³¹⁴ ซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมาช้านาน แต่ทางภาครัฐก็ไม่สามารถตอบว่ามีตัวแทนอำพรางได้³¹⁵ โดยในช่วงปัจจุบันที่มีนักท่องเที่ยวจีนเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ก็เกิดปัญหาตัวแทนอำพรางชาวจีนในธุรกิจท่องเที่ยวตามมาทั้งโรงแรม รถเช่า ร้านอาหาร ร้านของฝากของที่ระลึกต่างๆ รวมไปถึงมัคคุเทศก์และธุรกิจนำเที่ยวล้วนแต่เป็นของคนจีนหมด โดยเห็นได้ชัดในเมืองท่องเที่ยวสำคัญ เช่น เชียงใหม่ พัทยา ภูเก็ต

แต่ในเชิงรายปัญหาดังกล่าวยังมีไม่มากนัก เนื่องจากเชียงรายไม่ใช่เมืองท่องเที่ยวหลักที่ตั้งศูนย์กลางนักท่องเที่ยว เชียงรายเป็นเพียงจุดแวะพักเท่านั้น นักท่องเที่ยวอาจแวะพักเพียงแค่ 1 วัน แต่นักท่องเที่ยวจีนที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นจากกระแสภาพยนตร์จีนเรื่อง Lost in Thailand ซึ่งสร้างประโยชน์ด้านรายได้ให้แก่ประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉลี่ยนักท่องเที่ยวจีนใช้เงินคนละ 5,748 บาทต่อวันในปี 2015 แต่ก็ตามมาด้วยปัญหามัคคุเทศก์และธุรกิจนำเที่ยวผิดกฎหมายที่ดำเนินการโดยชาวจีนพร้อมกับการสร้างความเดือนร้อนรำคาญจากชาวจีนให้แก่คนในพื้นที่ นอกจากนี้ชาวจีนเองก็นิยมใช้บริการธุรกิจนำเที่ยวจีนด้วยกันเองเนื่องจากไว้วางใจชาวจีนด้วยกันเอง และมีราคาถูกกว่าธุรกิจนำเที่ยวของไทย ส่งผลเสียแก่ท้องถิ่นเพราะแย่งอาชีพมัคคุเทศก์ชาวไทย อีกทั้งยังมีรถจีนข้ามแดนเข้ามาเป็นจำนวนมาก ชาวจีนเหล่านี้บางส่วนขับรถอย่างไม่มียานยนต์และผิดกฎจราจรทำให้เกิดอันตรายแก่ผู้คนโดยทั่วไป³¹⁶ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องหามาตรการจัดการอย่างเร่งด่วน

312 สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

313 สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

314 สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าข้ามแดนในอำเภอเชียงของ, 27 ตุลาคม 2558.

315 สัมภาษณ์ นายค. (นามสมมุติ), นายอ. (นามสมมุติ), and นายว. (นามสมมุติ), ข้าราชการในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

316 สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย, 11 พฤศจิกายน 2558.

3.4.4 กิจการอิสระ และอาชีพอื่นๆ ในทั้ง 3 พื้นที่

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่จัดอยู่ในกลุ่มที่ประกอบอาชีพอิสระส่วนใหญ่มักเป็นประเภทผู้ประกอบการ (Chinese Entrepreneurs) ที่ทั้งชายส่งและชายปลีก ชาวจีนกลุ่มนี้นิยมเปิดร้านขายส่งและชายปลีกขนาดเล็กและขนาดกลางที่ตลาดดอยวาวและตลาดอินโดจีนในอำเภอแม่สาย ผู้ประกอบการชาวจีนกลุ่มนี้ส่วนมากจะมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ดีและมีประสบการณ์การทำงานกับร้านค้าในครอบครัวของตนในเมืองใหญ่ของจีน โดยร้านค้าของชาวจีนในกลุ่มนี้ที่เข้าร้านค้าอยู่มีจำนวนไม่มากนัก ประมาณร้อยละ 10 ของร้านค้าในตลาด หรือประมาณ 30 ร้าน จากทั้งหมด 300 ร้านค้า³¹⁷ นอกจากนั้นที่เหลือเป็นร้านค้าของชาวไทยที่มาจากหลายพื้นที่ และยังมีชาวจีนอีกจำนวนหนึ่งที่ปักหลักที่ตลาดท่าขี้เหล็กในฝั่งเมียนมาร์แต่มีค่าเช่าแพงที่แพงกว่า³¹⁸

ผู้ประกอบการชาวจีนระลอกใหม่ได้ติดต่อทำธุรกิจค้าส่งกับพ่อค้าไทยมานานแล้ว โดยการส่งสินค้าจีนไปยังไทยตามคำสั่งซื้อจากพ่อค้าไทย แต่ภายหลังจากการผ่อนคลายการควบคุมชายแดนในทศวรรษ 1990 ประกอบกับการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นในจีน ผลักดันให้ผู้ประกอบการชาวจีนเหล่านี้ต้องออกไปยังพื้นที่ชายแดนเพื่อแสวงหาโอกาสทางธุรกิจ ด้วยการเป็นผู้ดำเนินกิจการด้วยตนเองโดยขายสินค้าที่เคยทำหรือผลิตในบ้านเกิด เช่น ผู้ค้าที่มาจากคุนหมิงก็จะนำเข้าจากพ่อค้าที่มาจากพื้นที่เดียวกัน เป็นต้น ดังนั้นจึงอาจจะสามารถระบุที่มาของผู้ค้าจีนอพยพระลอกใหม่ได้จากแหล่งกำเนิดสินค้าที่พวกเขาขาย อาทิ ผ้าห่มจากกวางตุ้ง สินค้าอิเล็กทรอนิกส์จากเซินเจิ้น เป็นต้น³¹⁹

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เป็นผู้ค้าที่อำเภอแม่สายส่วนใหญ่มักจะทำธุรกิจทั้งค้าส่งและค้าปลีกขายสินค้าให้แก่ผู้ค้าท้องถิ่น โดยปกติผู้ค้าจีนจะเดินทางกลับไปจีนเพื่อสั่งสินค้าเอง ชาวจีนเหล่านี้เริ่มต้นธุรกิจด้วยการมาท่องเที่ยวและสำรวจตลาด สำรวจสภาพเศรษฐกิจในแม่สาย หลังจากวางแผนและตัดสินใจได้ก็จะเดินทางมาเริ่มตั้งธุรกิจ และจ้างพนักงานและคนดูแลร้านที่สามารถพูดภาษาจีนเมียนมาร์ และไทยได้ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการชาวจีนกลุ่มนี้ยังดำเนินธุรกิจอื่นด้วย เช่น ร้านอาหารจีน เพื่อสนองตอบต่อตลาดการค้าชายแดนที่กำลังเติบโต³²⁰

³¹⁷ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 153.

³¹⁸ สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

³¹⁹ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 153.

³²⁰ Ibid.

นอกจากนี้ยังมีชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในแม่สายที่เป็นผู้ค้าขนาดเล็ก (Small Traders) ชาวจีนกลุ่มนี้จะเคลื่อนย้ายมาจากประเทศจีนสู่ชายแดนไทย เพื่อสำรวจสภาพเศรษฐกิจการค้าชายแดนสำหรับแหล่งทางการค้าขนาดเล็ก โดยผู้ค้าหรือผู้ขายริมถนนชาวจีนส่วนมากจะอพยพมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีน และจากเขตปกครองตนเองชนชาติไทและจิงผ่อ-เต๋อหง โดยชาวจีนระลอกใหม่กลุ่มนี้จะขายของทั่วไป เช่น ผลไม้ตามฤดูกาล³²¹ ไม่ต่างจากผู้ค้าชาวไทยที่รับของมาขายหาเช้ากินค่ำทั่วไป

โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในอำเภอแม่สายได้ค่อยๆ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น พร้อมกับดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจชายแดนในหลายรูปแบบและหลากหลายอาชีพ โดยอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ในหลายระดับทั้งที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ชาวจีน หรือองค์กรสถาบันของชาวจีนก็ตาม โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่ดังกล่าวนี้มีทั้งที่เป็นชาวจีนอพยพจากจีนแผ่นดินใหญ่ และจีนอพยพที่มาจากไต้หวันที่เป็นอาสาสมัครสอนภาษาจีนด้วย³²²

ในส่วนของอำเภอเชียงแสน พบว่ามีชาวจีนระลอกใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการรายย่อย ทำธุรกิจขายสินค้าหรือเช่าแผงค้า หรือหน้าร้านในเชียงแสน เช่น ขายสินค้า หรือผลไม้จากจีน และร้านคอมพิวเตอร์ หรือโทรศัพท์มือถือ แต่ผู้ค้ากลุ่มนี้ยังมีจำนวนน้อยอยู่ในปัจจุบัน เพราะอาจสูญเสียคุณภาพของสินค้าไทยไม่ได้ และหากผ่านชายแดนต้องเสียภาษีสูงที่ไม่คุ้มต้นทุน ต่างจากในลาวที่มีกำไรจกวันภาษีสินค้าจีนบางประเภท³²³ โดยชาวจีนเหล่านี้ก็มีตัวแทนชาวไทยเป็นตัวแทนอำพรางซื้อบ้านหรือเช่าบ้านให้ซึ่งอาจจะเป็นญาติ หรือหุ้นส่วนธุรกิจที่ไว้ใจกัน³²⁴

สำหรับในอำเภอเชียงของ ชาวจีนระลอกใหม่ที่ประกอบอาชีพอิสระโดยเฉพาะด้านการค้าขาย พบว่าผู้ค้าชาวจีนที่เคลื่อนย้ายข้ามแดนมาฝั่งไทยที่เชียงของนั้นยังมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่พ่อค้าแม่ค้าชาวจีนยังทำธุรกิจอยู่ฝั่งลาว โดยเฉพาะที่ตลาดจีนที่ได้รับสัมปทานจากรัฐบาลท้องถิ่นลาวในการทำธุรกิจ เมืองห้วยทรายฝั่งตรงข้ามเมืองเชียงของ แต่อย่างไรก็ตามมีผู้ค้าชาวจีนบางส่วนที่ขายส่งสินค้าให้ผู้ค้าในฝั่งไทย³²⁵

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่ประกอบอาชีพอิสระอีกประเภทหนึ่งคือกลุ่มวิชาชีพทางการศึกษา (Professional) ซึ่งรวมถึงครูชาวจีนและครูอาสาสมัครจากจีนและไต้หวันที่สอนในโรงเรียนจีน โดยจะ

³²¹ Ibid., pp. 153-154.

³²² Ibid., p. 148.

³²³ อรรถวิมล ศิริผล, "การเคลื่อนย้ายของชาวจีนระลอกใหม่กับข้อสังเกตต่อสถานะทางสังคมชายแดนภาคเหนือ."

³²⁴ สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

³²⁵ อรรถวิมล ศิริผล, "การเคลื่อนย้ายของชาวจีนระลอกใหม่กับข้อสังเกตต่อสถานะทางสังคมชายแดนภาคเหนือ."

มีครูชาวจีนประมาณ 40-50 คน ที่มาจากจีนแผ่นดินใหญ่และไต้หวันในแต่ละปี จำนวนของครูอาสา จะขึ้นอยู่กับความต้องการของโรงเรียนจีนในพื้นที่ และจำนวนอาสาสมัครจากทั้งจีนและไต้หวัน ครูอาสาชาวจีนจะเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่ใช้เวลาช่วงปิดภาคเรียนในเมืองจีน อาสาสอนวิชาต่างๆ เป็นภาษาจีนในระดับมัธยมศึกษาตามเมืองชายแดน

ครูอาสาสมัครชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่มาจากทั้งจีนแผ่นดินใหญ่และไต้หวันนั้นมีความแตกต่างกัน ครูอาสาสมัครที่มาจากจีนแผ่นดินใหญ่จะได้รับการสนับสนุนทางการเงินโดยรัฐบาลจีน โดยเฉพาะรัฐบาลท้องถิ่นในระดับมณฑล ร่วมกับองค์กรของรัฐบาล เช่น สำนักงานฮั่นปิ่น สถาบันชงจื่อ และสำนักงานกิจการชาวจีนโพ้นทะเล ร่วมกันทำงานภายใต้นโยบายของรัฐบาลเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมจีน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนชาวจีนเป็นอาสาสมัครทำงานในด้านสังคม วัฒนธรรม และการศึกษาภายนอกประเทศจีน ดังที่ส่งครูอาสาจีนมาในประเทศไทยเป็นต้น ในอำเภอแม่สายมีครูอาสาจากจีนแผ่นดินใหญ่ประมาณ 25 คน โดยสอนหลายวิชาเป็นภาษาจีนให้นักเรียนไทยในโรงเรียนจีน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ก่อตั้งโดยมูลนิธิกวางเม้งแม่สายที่เป็นของชาวจีน³²⁶

ในส่วนของครูอาสาสมัครชาวจีนที่มาจากไต้หวัน มีจำนวนประมาณ 15-20 คน ที่ถูกส่งมาโดยรัฐบาลไต้หวันและองค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล (NGOs) ในไต้หวัน โดยครูอาสาสมัครจากไต้หวันยังสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มาสอนชั่วคราวประมาณ 3 เดือนในระหว่างช่วงมหาวิทยาลัยปิดภาคการศึกษา อีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มที่เป็นครูถาวรแบบอาสาสมัครเต็มเวลา โดยได้รับการขอรับรองจากสมาคมชาวจีนยูนนานแห่งแม่สาย ครูจีนอาสาจากไต้หวันจะสอนในโรงเรียนมัธยม และวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่ดำเนินการโดยสมาคมชาวจีนยูนนานแม่สาย³²⁷

นอกเหนือจากครูชาวจีนอาสาสมัครแล้ว ยังมีชาวจีนอีกจำพวกหนึ่งที่กำลังทวีจำนวนขึ้นในพื้นที่ภาคเหนือของไทย คือชาวจีนที่จบการศึกษาระดับมัธยมในจีนและมาศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในประเทศไทย ภายหลังจากจบการศึกษาระดับปริญญาตรีชาวจีนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งเลือกทำงานต่อในประเทศไทยมากกว่าจะกลับบ้านเกิดที่มีการแข่งขันสูง บางส่วนเริ่มต้นธุรกิจของตนเองในไทย บางส่วนเป็นครูสอนพิเศษภาษาจีนให้แก่เด็กไทย บางส่วนทำงานแปลให้ภาคธุรกิจ หรือกลายเป็นคนกลางหรือเป็นตัวแทนทางธุรกิจข้ามพรมแดนระหว่างจีนกับไทย เป็นต้น³²⁸ หรือส่วนที่กลับไปประเทศ

³²⁶ Aranya Siriphon, "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 154.

³²⁷ Ibid.

³²⁸ Ibid.

จีนและทำงานหรือประกอบธุรกิจก็มักจะประกอบธุรกิจการค้าข้ามแดนกับไทย หรืออาจจะเป็นตัวกลางทางการค้า โดยในหนึ่งปีมีนักศึกษาชาวจีนประมาณ 200-300 คนที่เข้ามาเรียนภาษาไทย เนื่องจากภาษาไทยนั้นมีความสำคัญในการดำเนินธุรกิจในอนาคตยาวนาน สิบสองปี และมิชชาวยุโรปไปเที่ยวที่นั่น หรือไม่ก็เป็นมัคคุเทศก์ และเป็นผู้ประสานงานเกี่ยวกับธุรกิจ เป็นต้น³²⁹

3.5 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงปัญหาอุปสรรคอันเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทยซึ่งสัมพันธ์กับภาพรวมความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจการค้าระหว่างไทยและจีน โดยที่ไทยและจีนได้จัดทำเขตการค้าเสรีไทย-จีน และอาเซียน-จีน รวมถึงโครงการอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ได้ทำให้การพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทยกับจีนพัฒนาขยายตัวขึ้น ทั้งในด้านการค้า การลงทุน และการเคลื่อนย้ายของประชากรข้ามพรมแดน โดยในส่วนของเขตการค้าเสรีไทย-จีน ได้เจรจาลงนามความตกลงเริ่มลดภาษีศุลกากรและผลไม้ระหว่างกันให้เหลือ 0% เมื่อ 1 ตุลาคม 2003 ส่วนการจัดทำเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ได้ลงนามในกรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2002 ซึ่งจะดำเนินการให้เป็นเขตการค้าที่สมบูรณ์ภายในปี 2010 ภายหลังจากดำเนินการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับจีน พบว่าการค้าระหว่างไทยและจีนมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง โดยเฉพาะการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนบริเวณภาคเหนือตอนบนกับจีนตอนใต้³³⁰

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการบูรณาการทางการค้าระหว่างจีนและไทยมากขึ้นจากกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศต่างๆ การไหลเวียนทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างกันก็ยังคงพบอุปสรรคอยู่ ทั้งที่เป็นอุปสรรคจากข้อตกลงที่ไม่เสียเปรียบ อุปสรรคจากภาษีปลีกย่อย และอุปสรรคอื่นๆ ที่ไม่ใช่มาตรการทางภาษี ทั้งนี้ทั้งนั้น อุปสรรคทางการค้าการลงทุนและการตลาดบางส่วนก็เป็นช่องทางที่เอื้ออำนวยให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้ประโยชน์ ขณะเดียวกันทางฝ่ายไทยก็จำเป็นต้องอาศัยนักธุรกิจชาวจีนอพยพระลอกใหม่เพื่อเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงข้ามผ่านอุปสรรคทางการค้าบางส่วนด้วย

สำหรับอุปสรรคทางการค้ากับจีนที่เกิดแก่ผู้ประกอบการค้าของไทยในประเด็นทางข้อกฎหมายการค้าระหว่างประเทศของจีน เช่น เรื่องที่รัฐบาลจีนมีอำนาจบังคับและควบคุมโควตาสินค้าและอัตราภาษีศุลกากรสำหรับสินค้านำเข้าบางประเภทได้ รัฐบาลจีนยังสามารถใช้ระบบควบคุมแหล่งกำเนิดของสินค้าเพื่อการนำเข้าหรือส่งออก โดยสามารถกำหนดรายละเอียดหลักเกณฑ์และ

³²⁹ สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

³³⁰ โกสมุภ สยจันทร์, อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, หน้า 193.

วิธีการ ให้เป็นเกณฑ์เดียวกันทั้งประเทศ ทั้งการตรวจโรค หรือการรับรองสินค้านำเข้าส่งออก นอกจากนี้ รัฐบาลจีนยังให้สิทธิพิเศษแก่การค้าระหว่างพื้นที่ชายแดนจีนกับพื้นที่ชายแดนของประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับจีน และการค้าในตลาดซื้อขายระหว่างประชาชนชายแดน³³¹ เช่น ตลาดการค้าชายแดนในพรมแดนจีนกับลาว เมียนมาร์ เวียดนาม เป็นต้น โดยภายใต้สิทธิพิเศษนี้ทำให้ผู้ค้าไทยเสียเปรียบทางการค้าต่อประเทศที่มีพรมแดนติดกับจีน แต่ก็มีวิธีการแก้ปัญหาของภาคเอกชนโดยการนำสินค้าไทยผ่านเข้าประเทศที่ติดกับจีน เพื่อสวมสิทธิพิเศษทางการค้าดังกล่าวในช่วงต้นเพื่อลดต้นทุนแก่ผู้ประกอบการด้วย

ซึ่งสัมพันธ์กับการที่จีนใช้กฎเกณฑ์สากลว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า ตามการเจรจาในเวที WTO โดยใช้กับสินค้าที่มีได้รับสิทธิพิเศษ สำหรับหลักเกณฑ์การพิจารณาว่าประเทศที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญแก่สินค้าเป็นแหล่งกำเนิดสินค้า จะใช้เกณฑ์ว่า ส่วนประกอบที่นำเข้ามาผลิตสินค้าต้องมีมูลค่าเพิ่มอย่างน้อยร้อยละ 30 ของมูลค่ารวมของสินค้าที่ผลิต สำหรับสินค้าที่ผ่านการผลิตมาหลายประเทศ จะถือว่าสินค้านี้มีแหล่งกำเนิดมาจากประเทศสุดท้ายที่มีการเปลี่ยนแปลงสินค้านั้นอย่างสำคัญ³³² ดังนั้นหากจะสวมสิทธิ์แหล่งกำเนิดสินค้าอย่างเคร่งครัดก็ต้องให้สัมพันธ์กับเกณฑ์ดังกล่าวในช่วงต้น

ในส่วนของการงดเว้นการจัดเก็บภาษีอากรของจีนรัฐบาลกลางเป็นผู้กำหนด แต่ก็ยังมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละมณฑล หลักเกณฑ์ส่วนกลางในการเก็บภาษีภายในประเทศจีนสำหรับสินค้านำเข้าและบริการ มี 3 ประเภท คือ หนึ่งภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) จัดเก็บจากสินค้าตามขั้นตอนการผลิต โดยสินค้าเกษตรที่ยังไม่ผ่านการแปรรูปเก็บ 13% ส่วนสินค้าเกษตรที่ผ่านการแปรรูปและสินค้าอุตสาหกรรมเก็บ 17% ต่อมาภาษีการบริโภค (Consumption tax) เก็บจากสินค้าอุปโภคบริโภคบางรายการ สินค้าที่ถูกเรียกเก็บภาษีสูงสุดคือเครื่องประดับและเพชรพลอยคือ 15% ส่วนบุหรี่ยังเป็นสินค้าที่เก็บภาษีต่ำสุดที่ 4% สุดท้ายคือภาษีธุรกิจ (Business tax) เรียกเก็บจากการให้บริการ การโอนอสังหาริมทรัพย์ และการขายอาคารและที่ดิน³³³

ในส่วนของโควตาภาษีของจีน จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มสินค้า คือ กลุ่มแรก สินค้าที่อยู่ภายใต้โควตาภาษี เช่น ข้าว ข้าวโพด ชา น้ำตาล ฯลฯ กลุ่มที่สองคือสินค้าที่เปิดให้นำเข้าเสรีภายใน 3 ปี

³³¹ Ibid., p. 199.

³³² Ibid., pp. 200-201.

³³³ Ibid., p. 201.

หลังจากเข้าเป็นสมาชิก เช่น ไม้ ไม้อัด ยางธรรมชาติ ใหม ฯลฯ กระบวนการกำหนดจัดสรรโควตาของเงินจะไม่แยกเป็นระดับท้องถิ่น แต่จะขึ้นกับหน่วยงานส่วนกลาง

จีนยังมีมาตรการที่ปกป้องและสนับสนุนผู้ประกอบการภายในประเทศ แม้ว่าเงินจะเปิดเสรีในการนำเข้าส่งออกตั้งแต่ปี 2004 แต่ก็ไม่ได้รวมถึงการอนุญาตให้ผู้นำเข้ากระจายสินค้าในประเทศจีนได้ และสำหรับกิจการที่ต่างชาติเข้ามาลงทุนจะได้รับสิทธิทางการค้าที่จำกัดตามขอบเขตการทำธุรกิจที่ได้รับอนุญาตจากทางการจีน ในส่วนของกิจการที่เป็นของชาวจีนเองก็ต้องยื่นขอรับสิทธิทางการค้าด้วย โดยที่ผ่านมารัฐบาลจีนได้สนับสนุนโดยการลดเงินทุนขั้นต่ำในการจดทะเบียนลงเรื่อยๆ โดยในปี 2002 ชาวจีนต้องใช้เวลาจดทะเบียน 5,000,000 RMB ลดลงเป็น 3,000,000 RMB ในปี 2003 และเหลือ 1,000,000 RMB ในปี 2004 เป็นต้น³³⁴

ในส่วนของมาตรการกีดกันสินค้าที่มีใช้ภาษีของจีนมีประมาณ 4 ประเภทด้วยกันได้แก่ ประเภทแรกคือมาตรการด้านสุขอนามัยสำหรับสินค้าประเภทผักไม้ ยาและเวชภัณฑ์ เครื่องสำอาง วัสดุหีบห่อที่ทำจากไม้กระดาช และเยื่อกระดาษ สินค้าประเภทปศุสัตว์ และสัตว์น้ำ เป็นต้น ประเภทต่อมาคือมาตรการเกี่ยวกับอุปสรรคต่อเทคนิคต่อการค้า สำหรับสินค้าอุตสาหกรรมที่ผลิตในประเทศและนำเข้า ประเภทที่ 3 คือการขออนุญาตนำเข้า โดยผู้นำเข้าสินค้าไปจีนต้องขอใบอนุญาตนำเข้าโดยมีเงื่อนไข โดยจีนจะประกาศรายการที่ต้องขออนุญาตให้นำเข้าเผยแพร่ก่อน 1 เดือน และการขออนุญาตต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 3-10 วัน โดยมีอายุใบอนุญาตใช้ได้ภายใน 1 ปี และมาตรการประเภทสุดท้ายคือ มาตรการอื่นๆ เช่น การจำกัดการนำเข้า การห้ามนำเข้า และการกำหนดโควตา ซึ่งรัฐบาลกลางเป็นผู้กำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับมาตรการที่มีใช้ภาษีได้ โดยที่หน่วยงานท้องถิ่นเป็นเพียงผู้ได้รับมอบหมายให้นำไปบังคับใช้เท่านั้น³³⁵

ระเบียบขั้นตอนนี้เป็นอุปสรรคทางการค้าต่อไทยที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงกฎเกณฑ์ทั่วไป แต่ในทางปฏิบัติย่อมมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปบ้างขึ้นอยู่กับบริบท เช่น สภาพเศรษฐกิจ การเมือง พื้นที่แต่ละมณฑล ประเภทของสินค้า ช่วงเวลา และสายสัมพันธ์ส่วนบุคคลซึ่งยังมีบทบาทมากในจีน³³⁶ เป็นต้น โดยลักษณะสำคัญของอุปสรรคทางการค้าในการติดต่อค้าขายกับมณฑลจีนมีดังนี้³³⁷

³³⁴ Ibid., p. 200.

³³⁵ Ibid., pp. 202-203.

³³⁶ Ibid., p. 207.

³³⁷ อักษรศรี พานิชสาส์น และคณะ, โครงการศึกษา โอกาส ปัญหา และอุปสรรคทางการค้าในการเข้าสู่ตลาดจีนอันเป็นผลมาจากการเปิดเสรีการค้าอาเซียน-จีนโดยเจาะลึกเป็นรายมณฑล.

1. ปัญหาเชิงโครงสร้างของตลาดจีน เช่น จุดอ่อนด้านการบริหารจัดการขนส่งและโลจิสติกส์ และความเป็นท้องถิ่นนิยม/ชาตินิยมของจีนเอง
2. ปัญหาด้านช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า ที่ยังมีน้อยและถูกควบคุมโดยทุนท้องถิ่นหรือผู้นำเข้าขนาดใหญ่ที่มีอำนาจต่อรองสูง
3. อุปสรรคการค้าในด้านการนำเข้ามีหลายรูปแบบ โดยเฉพาะอุปสรรคที่ไม่ใช่ภาษี เช่น มาตรการปกป้องผู้ผลิตชาวจีน การตรวจสอบสินค้า และขั้นตอนด้านศุลกากร เป็นต้น
4. ด้านกฎระเบียบมีหลายระดับ ทั้งระดับประเทศ มณฑลและท้องถิ่น ทำให้ต้องผ่านขั้นตอนมาก ทำให้ล่าช้า และส่วนใหญ่มุ่งเพื่อปกป้องผู้ประกอบการจีน
5. ด้านคู่แข่ง นอกจากสินค้าไทยจะต้องแข่งขันกับสินค้าของจีนเองแล้ว ยังต้องแข่งขันกับสินค้าที่จีนนำเข้าจากประเทศอื่นๆ ด้วย เช่น ผลไม้จากไต้หวัน ข้าวจากเวียดนาม เป็นต้น
6. ปัญหาของผู้ประกอบการไทยเอง ยังไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับตลาดจีน และมาตรการของจีนมากนัก

แต่กรณีการนำเข้าไปจีนไม่ได้มีการยกเว้นภาษีทั้งหมด จีนจะยกเว้นเฉพาะอากรขาเข้าเป็น 0% ซึ่งเป็นส่วนของรัฐบาลกลางจีน แต่เมื่อสินค้าไทยนำเข้าจีนแล้วยังต้องเสียภาษีอีก 2 ส่วน ได้แก่ ภาษีมูลค่าเพิ่มเก็บโดยสรรพากร และภาษีผู้บริโภคเก็บโดยศุลกากร ดังนั้นสินค้าไทย เช่น ลำไยอบแห้งแม้จะได้รับการยกเว้นภาษีขาเข้า แต่ก็ยังต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มของจีนอีก 17% ในขณะที่สินค้าจากจีนนำเข้ามาในไทย ได้รับการยกเว้นทั้งศุลกากรขาเข้าและภาษีมูลค่าเพิ่ม เพราะตามกฎหมายไทยการนำเข้าสินค้าเกษตร เช่น ผักผลไม้ ได้รับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งเป็นข้อเสียเปรียบทางการค้าของไทย อีกทั้งทางการจีนมักจะใช้มาตรการเด็ดขาดมาใช้กับสินค้านำเข้าจากไทย เช่น การตรวจด่านสุขอนามัยผลผลิตการเกษตรที่ดำเนินการเข้มงวดและล่าช้า ส่งผลให้สินค้าพืชผักผลไม้เกิดความเสียหายอีกด้วย³³⁸ แต่ถ้าในกรณีลาวหรือเวียดนามค้าขายกับจีน ประเทศเหล่านี้มีพรมแดนติดกับจีนจึงได้รับสิทธิพิเศษจากการมีพื้นที่ติดกัน และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจีน โดยเฉพาะด้านการเมืองที่มีระบอบการปกครองคล้ายคลึงกัน จะรับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มของจีนเพียง

³³⁸ โกสมรภ์ สายจันทร์, อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, หน้า 209.

ครั้งหนึ่ง³³⁹ หากเป็นการค้าขายแดนที่มูลค่าไม่สูงนักก็จะได้รับการยกเว้นภาษีท้องถิ่น ดังนั้นถ้าไทยถ่ายของไปจีนโดยตรงก็จะมีต้นทุนสูง³⁴⁰

ดังนั้นเพื่อลดต้นทุนในการขนส่งสินค้าและส่งออกไปจีนของผู้ประกอบการไม่ว่าจะเป็นชาวไทยหรือชาวจีน จึงต้องอาศัยการสวมสิทธิประโยชน์ทางภาษีสำหรับแหล่งกำเนิดสินค้าในประเทศลาวหรือเวียดนาม และเมียนมาร์ก่อนเพื่อรับสิทธิ์ดังกล่าว เพราะฉะนั้นมูลค่าสินค้าที่ส่งออกจากไทยไปจีนจึงดูน้อยกว่าความเป็นจริงตามข้อมูลที่เป็นทางการแต่จริงๆ แล้วส่วนมากเป็นสินค้าที่ส่งไปจีน โดยเจ้าหน้าที่ด้านเศรษฐกิจการค้าของภาครัฐได้ตั้งข้อสังเกตว่ามูลค่าการค้าขายแดนในพื้นที่ปรากฏว่าการค้ากับลาวมีเป็นจำนวนมาก ทั้งที่ในลาวเองไม่น่าจะมีกำลังซื้อขนาดนั้น นั่นแสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการส่งสินค้าเข้าไปลาวก่อนจากนั้นก็สวมสิทธิและส่งไปจีนต่อเลยโดยที่สินค้าเป็นของไทยเสียส่วนใหญ่

ในกรณีของเส้นทางผ่านเมียนมาร์ก็เช่นเดียวกัน ทางผู้ประกอบการได้ขนส่งสินค้าทางเรือไปขึ้นฝั่งที่เมียนมาร์ก่อนจากนั้นก็สวมสิทธิของเมียนมาร์และขนส่งต่อไปจีนอีกประมาณ 60 กิโลเมตรเพื่อเข้าประเทศจีน แต่ภายหลังฝ่ายจีนเริ่มเข้มงวดขึ้นมีการตั้งด่านสกัดเคลื่อนที่ และปิดด่านไม่ให้สินค้าที่ต้องสงสัยว่าไม่ถูกต้องผ่าน เป็นต้น ดังนั้นเวลาภาครัฐจะดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับจีนจึงต้องอาศัยเป็นค้อยไป มิฉะนั้นจะส่งผลกระทบไปทั้งระบบ การแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจีนจึงต้องอาศัยเวทีเจรจาระหว่างประเทศน่าจะได้ผลมากกว่า โดยไม่แต่ต้องปัญหาในด้านความมั่นคง พร้อมกับเสริมในเรื่องความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมซึ่งควรจะเคลื่อนไปพร้อมกัน³⁴¹

ข้อจำกัดทางการค้าระหว่างไทยจีนในเรื่องภาษีท้องถิ่นที่นอกเหนือจาก FTA นั้นได้ส่งผลกระทบต่อสภาพการนำเข้าส่งออกที่สะพานมิตรภาพแห่งที่ 4 ด้านเชียงของซึ่งคาดหวังกันว่าจะมีมูลค่าการค้าที่สูงกว่านี้ สะท้อนผ่านความเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านการควบคุมการค้าข้ามแดนเชียงของว่า เส้นทาง R3A ผ่านทางเชียงของได้ถูกวางยุทธศาสตร์ให้เป็นเส้นทางหลักในการนำเข้าส่งออก ดังนั้นจึงควรจะมีมูลค่าการค้าที่สูงกว่าที่เป็นอยู่ ในปัจจุบัน (2015) มีมูลค่าการค้าประมาณ 17,000 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 10% จากปีก่อนหน้า

³³⁹ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, โครงการศึกษาและติดตามการใช้ประโยชน์จากความตกลงการค้าเสรีของไทยและเสนอแนะแนวทางการเจรจาในอนาคต – ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (กรุงเทพฯ: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2556), หน้า 4-5.

³⁴⁰ สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าข้ามแดนในอำเภอเชียงของ, 27 ตุลาคม 2558.

³⁴¹ สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย, 28 ตุลาคม 2558.

สาเหตุที่มูลค่าการค้าไม่สูงดังเป้าเนื่องจาก จีนเก็บภาษีสินค้าเกษตร 13% สินค้าอื่นๆ 17% ทำให้ผู้ประกอบการต้องหาวิธีลดต้นทุน โดยเฉพาะสินค้าเกษตรบางส่วน เช่น ลำไย มังคุด เงาะ ได้ไหลออกไปทางมุกดาหาร สะหวันนะเขต ลาวบาว ผ่านเวียดนามเพื่อเข้าจีน แม้เส้นทางนี้จะไกลกว่า แต่ได้เสียภาษีต่ำกว่า ด้วยการสวมสิทธิ์แหล่งกำเนิดสินค้าเวียดนาม โดยทางเวียดนามก็พยายามปลูกผลไม้ที่ไทยปลูกได้ประมาณ 10% เพื่อผสมสวมสิทธิ์สินค้าสัญชาติเวียดนาม ซึ่งเวียดนามมีดินแดนติดกับจีนทำให้สินค้าไม่ต้องเสียภาษีท้องถิ่นจีน ซึ่งก็ไม่ได้ผิดกฎหมาย เจ้าหน้าที่ยังบอกอีกว่าสินค้าที่ส่งออกไปนั้นไม่เข้าไปเส้นทางใดก็ล้วนถูกต้องตามกฎหมายผ่านพิธีการศุลกากรถูกต้องทั้งหมด หากแต่พอไปสู่ประเทศอื่นๆ สินค้าก็แปลงสัญชาติไปเรื่อยๆ จนเข้าจีน โดยทางจีนก็ทราบแต่ก็ทำเป็นวางเฉยเพื่อให้คนในประเทศได้บริโภค เนื่องจากจีนมีประชากรมหาศาลมีความต้องการบริโภคสูง นอกจากนี้ยังเพื่อสร้างบุญคุณให้แก่ลาวและเวียดนามด้วยอีกประการหนึ่ง³⁴²

มาตรการกีดกัน หรืออุปสรรคทางการค้าต่างๆ นั้นอาจจะเป็นการส่งเสริมการค้าเน้นการทางการค้าให้แก่ผู้ค้าชาวจีนระลอกใหม่ และเป็นอุปสรรคกีดกันแก่ผู้ค้าไทยในเวลาเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ด้านการควบคุมการค้าชายแดนเชียงใหม่ ว่าเดิมทีนั้นผู้ค้าชาวไทยเป็นผู้ส่งออกเองทั้งหมด แต่ก็มีปัญหาเรื่องความไม่สะดวกทางการค้าการส่งออก ติดขัดข้อกฎหมายทางการเงิน หรือปลายทางไม่รับสินค้า และถูกกดราคาจากปลายทางในจีน ต่อมาชาวจีนเริ่มรุกเข้ามาประกอบกิจการเสียเอง บางส่วนใช้ชื่อตัวแทนชาวไทย บางส่วนมีครอบครัวแต่งงานกับคนไทยทำให้สะดวกในการประสานติดต่อทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายจีน³⁴³

โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจการเกษตร เวลาฝ่ายไทยส่งออกไปยังจีนก็ประสบปัญหาอุปสรรคการส่งออกต่างๆ ทำให้นักธุรกิจชาวไทยดำเนินธุรกิจกับฝ่ายจีนและเข้าถึงตลาดจีนได้ยาก ซึ่งภาครัฐเองก็รับทราบถึงปัญหานี้ ดังคำให้สัมภาษณ์ของข้าราชการที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตรที่บอกถึงปัญหาในการส่งออกไปจีน ว่าทางจีนนั้นมีเงื่อนไขหลายประการในนำสินค้าผ่านเข้าไปในจีน ซึ่งก็เป็นหนึ่งในอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (NTBs) โดยเฉพาะของจากไทยจะตรวจเข้มงวด บางกรณีก็กักสินค้าไว้นานก็ยิ่งทำให้สินค้าเสื่อมคุณภาพเพราะเป็นสินค้าเกษตร แต่หากเป็นชาวจีนด้วยกันเองค่อนข้างจะผ่านเข้าไปจีนสะดวกกว่า³⁴⁴

³⁴² สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าข้ามแดนในอำเภอเชียงของ, 27 ตุลาคม 2558.

³⁴³ Ibid.

³⁴⁴ สัมภาษณ์ นายค. (นามสมมุติ), นายอ. (นามสมมุติ), and นายว. (นามสมมุติ), ข้าราชการในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

เส้นทางการค้าขายสินค้าเกษตรของไทย โดยเฉพาะทางภาคเหนือที่ดูเหมือนว่าจะมีชาวจีนเข้ามาเกี่ยวข้องมากในหลายภาคส่วน ดังคำให้สัมภาษณ์ของอดีตข้าราชการระดับสูงด้านการเกษตรเกี่ยวกับระบบการค้าขายสินค้าเกษตรของไทยไปสู่ตลาดจีน เช่น ลำไย ส้ม นั้นขนส่งไปทางเส้นทาง R3A R3B ผ่านขึ้นไปทางเชียงของ แล้วมีบางส่วนที่ผ่านออกไปทางเวียดนามทางเส้น R9 โดยความจริงนั้นการค้าขายกับจีนคนไทยไม่ได้เข้าไปดำเนินการค้าขายด้วยตนเอง แต่เป็นการที่พ่อค้าไทยส่งไปขายต่อพ่อค้าจีนอีกทีหนึ่ง โดยเฉพาะลำไยมีการค้าในลักษณะฝากขาย คือฝ่ายพ่อค้าจีนจะยังไม่ชำระเงินก่อนจนกว่าจะขายเสร็จ ซึ่งแม้จะมีความเสี่ยงแต่ก็อาศัยความคุ้นเคยที่ค้าขายกันมานาน โดยลำไยที่ขายแก่จีนนั้นมีทั้งลำไยอบแห้งและลำไยสด ลำไยอบแห้งนี้เป็นการซื้อขายกันไปมีโรงคัดบรรจุผลไม้ (ล้าง) ของผู้ประกอบการชาวจีนจัดการ เพราะสามารถเก็บรักษาได้เป็นนาน ส่วนธุรกิจลำไยสดก็มีทั้งที่เป็นการขายขาด และฝากวางไว้ตลาดแล้วก็ฝากขาย ซึ่งการค้าขายกับจีนแบบนี้เป็นมานานหลายปีแล้ว ยิ่งไปกว่านั้น ตลาดไทในกรุงเทพฯ ปัจจุบันนี้มีชาวจีนระลอกใหม่เข้ามาค้าขายเองหลายราย โดยชาวจีนได้เช่าโกดังไว้เก็บสินค้าจำนวนมากด้วย³⁴⁵

การที่เกษตรกรผู้ผลิตผลไม้ไทยส่งขายให้นายหน้าหรือตัวแทนอำพรางของชาวจีน ที่ตั้งโรงคัดบรรจุผลไม้ (ล้าง) รับซื้อ หรือมีชาวจีนมาเหมามาผลผลิตที่สวนนั้น ส่วนมากผลผลิตจะถูกส่งต่อไปป้อนให้โรงงานแปรรูปของชาวจีนที่อำเภอเทิง ด้วยความที่ทั้งพ่อค้า เจ้าของโรงงาน และตลาดส่งออกล้วนแล้วแต่เป็นคนจีนทั้งสิ้น จึงทำให้ชาวจีนเป็นผู้ควบคุมและกำหนดราคาสินค้าเกษตรได้ ทำให้เกษตรกรไทยขายผลผลิตได้ในราคาต่ำกว่าที่ควร แม้ว่าเกษตรกรจะรวมกลุ่มเพื่อกดดันราคาแต่ก็ทำไม่สำเร็จ รัฐบาลเองจะลงมากำหนดราคาก็ไม่สามารถทำได้เนื่องจากชาวจีนเป็นผู้ควบคุมตลาด³⁴⁶

ทางชายแดนภาคเหนือในอำเภอเชียงของ เชียงแสน และแม่สาย แม้จะได้รับผลกระทบด้านการเกษตรกับชาวจีนอยู่บ้าง แต่เนื่องจากมีสัดส่วนของพืชเศรษฐกิจที่ค้าขายกับจีนน้อยกว่าแหล่งอื่นๆ ในประเทศ เช่น ลำไย ลิ้นจี่ ส้มที่มีมากในเชียงใหม่ ลำพูน น่าน และทุเรียน มังคุด เงาะที่ปลูกมากในภาคตะวันออก พืชเศรษฐกิจและผู้ประกอบการในพื้นที่เหล่านี้ต่างก็ได้รับผลกระทบจากการรุกเข้ามาของทุนชาวจีนอพยพระลอกใหม่ทั้งสิ้น ชาวไทยที่ได้รับผลกระทบนอกจากชาวสวนแล้ว ยังมีพ่อค้าคนกลาง และธุรกิจโลจิสติกส์ นำเข้า-ส่งออก ซึ่งพื้นที่ทั้ง 3 อำเภอได้รับผลกระทบโดยตรง เพราะชาวจีนที่เข้ามาดำเนินธุรกิจแข่งขันด้วย โดยเข้าไปติดต่อรับซื้อจากเกษตรกรโดยตรงในหลายจังหวัด ทั้งภาคเหนือและภาคตะวันออก และขนขึ้นมาจากโกดังเพื่อรอการแปรรูปหรือส่งลงเรือไปสู่กระบวนการ

³⁴⁵ สัมภาษณ์ นายน. (นามสมมุติ), อดีตข้าราชการระดับสูงด้านการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

³⁴⁶ สัมภาษณ์ นายข. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตรในอำเภอเชียงของ, 14 มกราคม 2559.

ส่งออกไปเงินที่เชียงแสนหรือส่งขึ้นรถบรรทุกที่เชียงของ ภายใต้การรुकืบของชาวจีนที่มีทุนใหญ่กว่า และมีเครือข่ายการค้าที่สนับสนุนชาวจีนด้วยกัน ทำให้พ่อค้าคนกลางถูกตัดตอนออกจากห่วงโซ่อุปทานการค้าเงิน³⁴⁷

สอดคล้องกับความเห็นของผู้นำภาคเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในจังหวัดเชียงรายที่เห็นว่าในผู้ค้าเงินระลอกใหม่กตราคาเกษตรกรไทย ซึ่งจะไม่เป็นผลดีต่อไทยในระยะยาว เพราะเมื่อ 8-9 ปีก่อน ชาวจีนอพยพระลอกใหม่จะรับซื้อสินค้าไทยที่ท่าเรือ ผ่านพ่อค้าคนกลางไทยที่ไปรับเอาลำไยมาขายให้กับชาวจีน ซึ่งพ่อค้าคนกลางชาวไทยเองก็กตราคาผลผลิตเกษตรกรเช่นเดียวกับชาวจีนเพื่อทำกำไร ต่อมาอีกประมาณ 2-3 ปี พ่อค้าชาวจีนระลอกใหม่เริ่มหันไปรับซื้อเองตามสวนเอง โดยในขั้นแรก พ่อค้าจีนก็ให้ราคาสูงกว่าพ่อค้าคนไทย เกษตรกรไทยเลยขายผลผลิตให้แก่ชาวจีน

จากนั้นไม่นานราว 2-3 ปี นายหน้าและพ่อค้าคนกลางไทยก็เริ่มลดลงและถอนตัวออกจากธุรกิจนี้เพราะสู้ทุนจีนไม่ไหว จากนั้นฝ่ายพ่อค้านายหน้าชาวจีนก็เริ่มกตราคาผลผลิตลงเพราะไม่มีคู่แข่ง จนราคาต่ำว่าพ่อค้าคนกลางชาวไทยเสียอีก กลายเป็นสภาพที่ผู้ประกอบการฝ่ายไทยเสียอำนาจในการต่อรอง เนื่องจากเสียพ่อค้าคนกลางที่ทำหน้าที่เป็นผู้ต่อรอง เกษตรกรเองก็ต่อรองไม่เป็น ไม่ชำนาญเรื่องการตลาด ดังนั้นขายได้เท่าไรก็รับเอาราคาตามที่ชาวจีนว่า กลไกราคาก็เสียไปจากเดิม เกษตรกรรับภาระหนักขึ้นในอนาคต³⁴⁸

นอกจากนี้ยังมีเรื่องสินค้าไทยโดยเฉพาะข้าวไทยข้าวหอมมะลิที่แม้จะเป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคชาวจีน แต่ก็ไม่สามารถส่งออกเป็นสินค้าที่เป็นตราสินค้าของไทยได้ เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องภาษี แต่ชาวจีนก็ซื้อข้าวไทยไปแล้วเปลี่ยนสวมตราสินค้าของจีนเพื่อขายในประเทศจีนแทน ทำให้ตราสินค้าไทยไม่สามารถทำตลาดได้ในจีน³⁴⁹ ดังนั้นเมื่อชาวจีนเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยจึงได้ขนสินค้าไทยกลับไปด้วยเป็นจำนวนมาก ที่เห็นได้ชัดคือข้าวไทย ดังคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ที่ควบคุมด้านการค้าชายแดน

สินค้าไทยเป็นที่นิยมในอาเซียนรวมไปจนถึงจีนด้วย คนจีนก็นิยมบริโภคสินค้าไทย ทว่าในส่วนของรัฐบาลท้องถิ่นจีน ก็ต้องปกป้องอุตสาหกรรมหรือผลประโยชน์ในท้องถิ่น เช่น ในโมฮานพบว่าขายสินค้าไทยในราคาแพงกว่าในไทยถึง 3 เท่า โดยกลุ่มชาวจีนที่บริโภคสินค้าไทยก็มีเฉพาะกลุ่มที่ชื่นชอบของไทย เช่น ลิบสองปันนา และชาวจีนที่มีฐานะดี ดังนั้นสินค้าไทยจะไม่ได้รับ

³⁴⁷ สัมภาษณ์ นายภ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการค้าจังหวัดเชียงราย, 24 พฤศจิกายน 2558.

³⁴⁸ สัมภาษณ์ นายจ. (นามสมมุติ), ผู้นำภาคเอกชนคนหนึ่งในจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

³⁴⁹ สัมภาษณ์ นายข. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตรในอำเภอเชียงของ, 14 มกราคม 2559.

ผลกระทบจากสินค้าจีนราคาถูกเท่าใดนัก ที่พบว่าชาวจีนชนข้างวสารไทยสินค้าไทยกลับไปจีนเยอะ เพราะสินค้าไทยเป็นที่นิยมเพราะคุณภาพดี และที่จีนขายราคาแพง แต่ผู้ประกอบการไทยติดปัญหาที่ไทยส่งสินค้าไปขายที่จีนโดยตรงไม่ได้ เพราะจำกัดโควตารัฐบาลกลางจีน จะได้นำเข้าได้ต้องไปลงทะเบียนเป็นคู่ค้าข้างวสาร และต้องนำเข้าเท่าไร แต่พบปัญหาอีกว่ามีพ่อค้า(อาจเป็นคนจีน)ไปผสมข้าวอื่นขายราคาหอมมะลิส่งผลทำให้ข้าวไทยเสียชื่อเสียง ดังนั้นเมื่อชาวจีนเข้ามาเที่ยวไทยเลยถือโอกาสขนสินค้าไทยกลับไปจำนวนมาก³⁵⁰

อย่างไรก็ตาม การต่อสู้ของสินค้าไทยกับสินค้าจีนในตลาดอาเซียนตอนบนรวมถึงในจีนด้วย นั้นก็ดีขึ้นกว่าที่ผ่านมา ในช่วงแรกที่พ่อค้าจีนอพยพระลอกใหม่เข้ามาทำการค้าในกลุ่มประเทศอาเซียนตอนบนพร้อมกับสินค้าราคาถูกจากจีน ทำให้สินค้าไทยได้รับผลกระทบเนื่องจากราคาสินค้าจีนถูกกว่ามากทำให้สัดส่วนสินค้าไทยที่ขายได้ลดลง แต่ในปัจจุบันสภาพการณ์ดังกล่าวมีทิศทางที่ดีขึ้นแล้ว เพราะผู้บริโภคแล้ววสินค้าจีนราคาถูกนั้นคุณภาพต่ำกว่าสินค้าไทย ใช้ได้ไม่นานก็เสียหายเสื่อมสภาพ เช่น จักรยานยนต์จีนที่แม้จะราคาต่ำกว่าจักรยานยนต์ที่ผลิตในไทยครั้งต่อครั้งแต่ใช้ได้ไม่ถึง 2 ปีก็หมดสภาพ³⁵¹

ผู้บริโภคในอาเซียนตอนบนรวมถึงจีนจึงหันกลับมาบริโภคสินค้าไทยมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นตราสินค้าไทยยังถูกมองในเชิงคุณค่าทางสังคม เช่น บ้านไหนที่บริโภคสินค้าไทยแสดงว่าบ้านนั้นเป็นผู้ที่มีฐานะ กล่าวอีกอย่างคือสินค้าไทยเป็นสินค้าพรีเมียมใน CLMV โดยเฉพาะชาวจีนนิยมสินค้าไทยอย่างมากโดยเฉพาะสินค้าเกษตร เช่น ผลไม้ไทย ในทางกลับกัน ผู้ผลิตในจีนและเวียดนามได้หันเหทิศทางการมาปลอมแปลงตราสินค้าไทย เนื่องจากสินค้าไทยได้รับการยอมรับจากผู้บริโภค ซึ่งส่งผลทางลบให้แก่สินค้าไทยเช่นเดียวกัน³⁵² ดังเช่นในกรณีของข้าวไทยที่มีการปลอมปน เป็นต้น

สำหรับผู้ประกอบการชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่เข้ามาโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น พวกที่ซื้อบัตรประจำตัวประชาชนไทยปลอมจากชาวจีนที่เข้ามาอยู่ก่อน ใช้วิธีสวมสิทธิ์ของคนไทยที่เสียชีวิตตามต่างจังหวัด ชาวจีนกลุ่มนี้มักประเป็นกลุ่มที่ประกอบธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก และร้านอาหาร คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 20 ของชาวจีนที่เข้ามาประกอบการในไทย ส่วนกลุ่มที่ต่อมาก็คือ กลุ่มรัฐวิสาหกิจและเอกชน

³⁵⁰ สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าข้ามแดนในอำเภอเชียงของ, 27 ตุลาคม 2558.

³⁵¹ สัมภาษณ์ นายภ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการค้าจังหวัดเชียงราย, 24 พฤศจิกายน 2558.

³⁵² สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย, 28 ตุลาคม 2558.

เงินที่มีชื่อเสียง เข้ามาลงทุนโดยถูกต้องและเสียภาษีตามกฎหมายของไทย คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 30 ของผู้ประกอบการชาวจีนในไทย และประเภทสุดท้าย คือกลุ่มผู้ประกอบการชาวจีนเอกชนที่เข้ามาประกอบการโดยถือครองกรรมสิทธิ์แบบให้คนไทยเป็นตัวแทนอำพราง (nominee) ให้คนไทยที่ไม่มีทรัพย์สินจริงถือครองหุ้นบริษัทร้อยละ 51 ตามกฎหมาย โดยที่ชาวจีนเป็นผู้บริหารที่มีอำนาจเต็ม โดยชาวจีนกลุ่มนี้มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 50 ของชาวจีนที่มาลงทุนในประเทศไทย³⁵³

อย่างไรก็ตาม ชาวจีนส่วนใหญ่ที่เข้ามาประกอบธุรกิจจะดำเนินการโดยถูกกฎหมาย หรือไม่ก็แอบแฝงในรูปของตัวแทนอำพรางในการดำเนินธุรกรรมต่างๆ เช่น การซื้อหรือเช่าอสังหาริมทรัพย์ บ้าน ดิกล็อก ท้องแถว ที่ดิน หรือรถยนต์ และการเปิดบริษัทต่างๆ ที่จดทะเบียนเป็นบริษัทไทย ซึ่งก็ยากที่ทางภาครัฐจะรู้ว่าใครเป็นตัวแทนอำพรางหรือไม่หรือใครเป็นเจ้าของบริษัทตัวจริง บางกรณีก็มีการปิดบริษัทหนีเพื่อหลบเลี่ยงภาษี ดังเช่นในกรณีของเชียงใหม่

ที่ในอำเภอเชียงใหม่กรณีชาวจีนจดทะเบียนเปิดบริษัทนำเข้า-ส่งออก โดยในปีที่ขออนุญาตอาจจะเปิดแจ้งชื่ออยู่ที่หนึ่ง แต่พอปีต่อๆ ไปก็อาจปิดบริษัทไปแล้วโดยอาจย้ายกลับประเทศจีน หรือเคลื่อนย้ายไปที่อื่น การตามหาก็เป็นเรื่องยากเนื่องจากส่วนมากใช้ตัวแทนอำพรางเช่าบ้านเช่าตึกเปิดสำนักงาน เมื่อไม่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจหรือประสบปัญหาที่ปิดบ้านปิดบริษัทเดินทางกลับประเทศจีนไป เมื่อเจ้าหน้าที่หรือคู่ค้าตามไปที่บริษัทก็ไม่พบแล้วเนื่องจากเป็นบ้านเช่าตึกเช่า ในขณะที่ผู้จัดการก็เป็นเพียงลูกจ้าง ไม่ใช่ผู้ดำเนินการจริง อีกทั้งระบบราชการก็ล่าช้ากว่าจะดำเนินการชาวจีนก็ขนทรัพย์สินกลับออกนอกประเทศไปเสียแล้ว³⁵⁴

ภาพรวมของผลกระทบด้านลบที่เกิดจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่ เช่น การทำลายพ่อค้าคนกลางชาวไทย การแย่งสัดส่วนทางการตลาดของโลจิสติกส์ไทย การทำให้ราคาพืชผลโดยผูกขาดและถูกกดราคาในระยะยาว รวมถึงภาวะการณ์ฟุ้งพาดตลาดเงินในระยะยาว หรือการเกิดธุรกิจนำเที่ยวที่ผิดกฎหมายไทยที่ดำเนินการโดยชาวจีน มีเหตุผลที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายที่ทำให้ผลประโยชน์ไม่ตกลงไปสู่ชุมชน การถือครองที่ดินทรัพย์สินของชาวไทย เป็นต้น ผลเสียเหล่านี้ทางภาครัฐบางส่วนได้เล็งเห็นถึง แต่ก็ไม่สามารถดำเนินมาตรการที่เป็นรูปธรรมได้ เนื่องจากอาจจะติดขัดที่ข้อกฎหมายเพราะชาวจีนที่เป็นพ่อค้าและนักธุรกิจ ซึ่งส่วนมากทางภาครัฐก็อ้างว่าส่วนใหญ่คนเหล่านี้ไม่ได้ดำเนินการที่ผิดกฎหมายไทยแต่อย่างใด

³⁵³ ศิริพร สัจจานันท์ และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ เงินกับการใช้ที่ดินในประเทศไทย, หน้า 5-1, 5-2.

³⁵⁴ สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงใหม่, 19 พฤศจิกายน 2558.

สำหรับในด้านเศรษฐกิจการค้า นักธุรกิจภาคเอกชนคนสำคัญในเชียงรายได้ให้ทัศนะต่อการเข้ามาของผู้ค้านักธุรกิจจีนว่า ชาวจีนเหล่านี้ลงมาประกอบธุรกิจเองโดยที่ชาวไทยเองก็รู้ว่าเป็นชาวจีนและดำเนินการโดยผ่านตัวแทนอำพรางหรือการถือหุ้นแต่ก็เป็นธรรมดาของวิธีการค้า ถ้าหากถูกตรวจสอบก็คงมีความผิด ในทางกลับกันหากผู้ประกอบการไทยไปทำธุรกิจในต่างประเทศก็คงใช้กลยุทธ์ไม่แตกต่างกัน ธุรกิจนั้นต้องให้ความสำคัญกับการติดต่อสื่อสารและความไว้วางใจกัน ยิ่งในสภาพปัจจุบันที่มีการรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนควรจะทำให้การค้ามีความเสรีมากขึ้น การทำธุรกิจมีผิดบ้างถูกบ้างผสมกัน รัฐบาลก็ต้องคอยตรวจสอบควบคุม และเข้มงวดกับธุรกิจที่เป็นข้อห้ามทางกฎหมาย ส่วนที่เปิดเสรีก็ต้องควบคุมให้ดำเนินการให้ถูกต้อง จดทะเบียนให้ถูกต้อง³⁵⁵

สอดคล้องกับความเห็นของนักธุรกิจคนสำคัญคนหนึ่งในเชียงใหม่ในเรื่องมุมมองต่อการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนระลอกใหม่ว่า ปัจจุบันโลกได้เปิดกว้างขึ้นมีเสรีในการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนมากขึ้น ในมุมมองฝ่ายไทยก็มีทั้งประโยชน์และผลเสีย โดยเฉพาะในมิติทางเศรษฐกิจจะเป็นประโยชน์มากกว่า เนื่องจากชาวจีนเข้ามาซื้อสินค้าของไทยออกไป ไม่ว่าจะฝ่ายใดจะได้ประโยชน์มากกว่ากัน ไม่ว่าจะชาวจีน พ่อค้าไทย คนท้องถิ่น แต่สิ่งที่แน่นอนก็คือชาวจีนสามารถขายผลผลิตได้ ส่วนในแง่ของผลเสียก็คือการที่พ่อค้าคนกลางของไทยเสียประโยชน์ และค่อยๆ หายไป ซึ่งปรากฏการณ์ลักษณะนี้ก็เป็นปกติที่เกิดขึ้นทั่วไป อันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงจากโลกาภิวัตน์ที่ไม่สามารถห้ามได้³⁵⁶

3.6 บริบทความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนที่สัมพันธ์กับมาตรการและการจัดการของรัฐต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาความเป็นพันธมิตรทางเศรษฐกิจการเมืองระหว่างจีนกับภูมิภาคอาเซียนตอนบนและไทย ดำเนินการผ่านช่องทางที่หลากหลายภายใต้บริบทการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนในหลากหลายมิติ ได้แก่ กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี การขยายตัวทางการค้า การลงทุน และการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ และการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีนผ่านชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เคลื่อนไหลข้ามพรมแดนสู่อาเซียนมากขึ้นเรื่อยๆ³⁵⁷ ปัจจัยทั้งหมดล้วนแล้วแต่เกี่ยวพันและมีอิทธิพลต่อกันและกัน

³⁵⁵ สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

³⁵⁶ สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

³⁵⁷ Yos Santasombat, "Introduction," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 7.

ดังนั้นแล้ว เมื่อปัจจัยทั้งด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับปัจจัยด้านการเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่สู่เขตแดนไทย ทั้งหมดนั้นเป็นส่วนประกอบของการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทยและจีน ด้วยความที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่เป็นเสมือนหนึ่งในตัวกลางที่เชื่อมโยงประสานช่องทางการบูรณาการการพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจทั้งความร่วมมือและการค้าการลงทุน ส่งผลให้ปัจจัยทั้งด้านการค้าการลงทุนและความร่วมมือระหว่างประเทศ สามารถมองย้อนกลับว่าเป็นดัชนีที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งพาซึ่งกันและกันในประเด็นที่รัฐไทยมีการดำเนินการต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้

3.6.1 ความสัมพันธ์และการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทย-จีน

ภายหลังจากที่จีนได้ปรับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาอันเป็นการเปลี่ยนดุลอำนาจโลก ในช่วงสงครามเย็น รัฐบาลไทยที่ดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายใต้กรอบความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา ก็ได้เริ่มปรับเปลี่ยนท่าทีที่มีต่อจีนจนกระทั่งนำไปสู่การเยือนจีนอย่างเป็นทางการของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ในเดือนกรกฎาคม 1975 ถือเป็นกาเปิดความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างไทยและจีนภายหลังจากความตึงเครียดจากความขัดแย้งทางด้านการเมืองและอุดมการณ์ นับแต่นั้นมาความสัมพันธ์ไทย-จีนก็ได้ดำเนินไปอย่างแนบแน่น

ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างไทย-จีนช่วงหลังจากดำเนินสัมพันธ์ไมตรีกันใหม่ในช่วงทศวรรษ 1970 สัมพันธ์กับปัจจัยสำคัญ 4 ประการด้วยกัน ได้แก่ ประการแรก ความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับหลังจากที่จีนเปิดประเทศพัฒนาสู่ระบบตลาด ประการที่ 2 การเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ท่ามกลางความขัดแย้งการขยายอิทธิพลของเวียดนามในลาวและกัมพูชา ประการที่ 3 คือบทบาทของลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลในไทยที่เชื่อมโยงและไปลงทุนในจีนแผ่นดินใหญ่ ประการสุดท้ายคือ การพัฒนาความสัมพันธ์ระดับทวิภาคีที่เป็นไปอย่างรวดเร็วก้าวหน้า อีกทั้งไทยกับจีนไม่มีพรมแดนประชิดกันโดยตรงทั้งทางบกและทะเลทำให้ไม่มีข้อพิพาทเรื่องเขตแดน นอกจากนี้สถานะทางภูมิรัฐศาสตร์ของไทยที่ตั้งอยู่กึ่งกลางภูมิภาค ทำให้จีนมองไทยในฐานะเป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองกับอาเซียน³⁵⁸

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน 40 ปีที่ผ่านมาได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในหลายระดับ โดยมีความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันหลายด้าน เช่น ด้านการศึกษา เทคโนโลยี สุขอนามัย

³⁵⁸ ยศ สันตสมบัติ, มังกรหลากสี: การขยายอิทธิพลเหนือดินแดนและพันธกิจเผยแพร่อารยธรรมในอุษาคเนย์, หน้า 402.

เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม โดยเฉพาะจีนตอนใต้อย่างมณฑลยูนนานได้ติดต่อสัมพันธ์กับไทยมาเป็นเวลานานนับตั้งแต่เริ่มสถาปนาความสัมพันธ์ไทย-จีน และภายใต้ความร่วมมือในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง เขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน เขตการค้าเสรีไทย-จีน ยิ่งเป็นการกระชับความสัมพันธ์และยกระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทยกับจีนตอนใต้มากยิ่งขึ้น

ภายใต้ยุทธศาสตร์การสร้างเส้นทางเชื่อมต่อกันระหว่างจีนกับไทยและอาเซียนโดยใช้เส้นทางคุนหมิง-เซียงรุ่ง-กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการระเบียงเศรษฐกิจเพื่อเป็นเครื่องมือผลักดันความสัมพันธ์ระหว่างกันในทุกๆ ด้าน สอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาช่องทางที่หลากหลายในการเชื่อมสัมพันธ์ในการพึ่งพาซึ่งกันและกันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ และยุทธศาสตร์การพัฒนาของทั้งไทยและจีน ทางฝ่ายจีนก็ต้องการพัฒนาพื้นที่ทางตอนในทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศที่ล้าหลังให้ขยายตัวเปิดสู่ภายนอก โดยไทยที่เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ และมีการทำเกษตรกรรมจำนวนมาก ที่สำคัญคือไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่จีนมองว่าเป็นประตูเพื่อเชื่อมโยงกับอาเซียน จึงทำให้จีนให้ความสำคัญกับไทยเป็นอันดับแรก สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาและบุกเบิกทางภาคเหนือของไทยเป็นอย่างดี³⁵⁹

จีนได้สร้างคุณูปการต่อประเทศต่างๆ ในอาเซียนด้วยโครงการส่งเสริมทางเศรษฐกิจและเป็นผู้สนับสนุนหลักด้านการเงินแก่ประเทศในอาเซียน เช่น ช่วยเหลือในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น และช่วยพัฒนาให้ช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับประเทศในอาเซียนหดแคบลง เช่น การเปิดตลาดของจีน และโครงการลดภาษีสินค้าบางส่วนทันทีของจีน (China's early harvest program) นั้นเป็นการให้ผลประโยชน์แก่ประเทศต่างๆ ของอาเซียน โดยเฉพาะประเทศที่มีด้อยพัฒนาในอาเซียนก็ได้ประโยชน์จากการลดกำแพงภาษีของจีน³⁶⁰

ส่วนในกรณีของไทยซึ่งเห็นศักยภาพการค้าในสินค้าผักและผลไม้ (พิกัด 07-08) ระหว่างไทย-จีน เพราะจีนเป็นตลาดใหญ่ที่สามารถรองรับผักและผลไม้เมืองร้อนของไทยได้ ไทยและจีนจึงได้ตกลงที่จะนำสินค้าทั้งสองหมวดมาเร่งเปิดเสรีระหว่างกัน (Thai-China FTA) โดยมีการลงนามในวันที่ 18 มิถุนายน 2003 โดยจัดทำข้อตกลงลดภาษีศุลกากรสินค้าผักและผลไม้สดเหลือร้อยละ 0 ให้มีผลตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2003 โดยครอบคลุมสินค้าประเภทผักและผลไม้ตามพิกัด 07-08 จำนวน 116 รายการ แต่สินค้าเกษตรเช่น ลำไยอบแห้ง หัวหอมใหญ่ กระเทียม มันฝรั่ง ฯลฯ จะลดภาษีเป็นศูนย์เฉพาะโควตาเท่านั้นส่วนที่เกินมาจะเสียอัตราภาษีปกติ เพราะโควตาสินค้าเกษตรที่มีโควตาตามข้อผูกพัน WTO

³⁵⁹ โกลสมภ์ สายจันทร์, อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, หน้า 185.

³⁶⁰ Wan-Ping Tai and Jenn-Jaw Soong, "Trade Relations between China and Southeast Asia," p. 34.

ส่วนสินค้าไทยนอกเหนือจากผักผลไม้ ยังเป็นไปตามอัตราภาษีนำเข้าระหว่างกันตามปกติ และสินค้าเกษตรพิกัด 01-08 ซึ่งเริ่มลดภาษีตั้งแต่ 1 มกราคม 2004 และลดลงเหลือ 0% ในวันที่ 1 มกราคม 2006 การใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษีภายใต้การค้าเสรีอาเซียน-จีน ทำให้การไหลของสินค้าระหว่างกันได้ประโยชน์อย่างเต็มที่³⁶¹ ส่งผลให้ปริมาณการส่งออกไปจีนของไทยเพิ่มขึ้นและสินค้าจีนทะลักเข้ามาไทยมากขึ้นเช่นกัน แต่ก็ยังเป็นช่องทางให้แก่ักธุรกิจชาวจีนอพยพระลอกใหม่แทรกซึมเข้ามาได้ง่ายขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือและข้อตกลงต่างๆ อีกที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนระหว่างไทย-จีน อันมีความเกี่ยวเนื่องกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ ได้แก่ การประชุมคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือด้านการค้า การลงทุน และเศรษฐกิจไทย-สาธารณรัฐประชาชนจีน (Joint Committee on Trade, Investment and Economic Cooperation : JC) ตั้งขึ้นเมื่อปี 2003 เป็นการประชุมระดับรัฐมนตรี โดยมีกระทรวงการต่างประเทศเป็นหน่วยงานหลัก และยังมีข้อตกลงการขยายความร่วมมือทวิภาคีทางเศรษฐกิจและการค้าในเชิงกว้างและเชิงลึกระหว่างราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน (Agreement on Expanding and Deepening Bilateral Economic and Trade Cooperation : EDBETC) ลงนามเมื่อเดือนมิถุนายนปี 2009 โดยมีสาระสำคัญคือ การกำหนดให้มีการส่งเสริมการขยายการค้า การลงทุน และความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและจีน นอกจากนี้ยังมีกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจรอบอ่าวแปซิฟิก (Pan-Beibu Gulf Economic Cooperation Forum : PBGEC) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2006 ประกอบด้วยเขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วง (กว่างซี) มณฑลกว่างตุง และมณฑลไห่หนานของจีน กับประเทศใกล้เคียงอีก 7 ประเทศ ได้แก่ เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน และไทย³⁶²

ข้อตกลงต่างๆ ยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของไทยที่ให้ความสำคัญกับการค้ากับจีน และมีนโยบายที่ให้ความสำคัญกับการค้าระหว่างไทยและจีนมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ซึ่งสะท้อนชัดเจนผ่านการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในจังหวัดเชียงรายอันเป็นจุดยุทธศาสตร์หน้าด่านการค้ากับจีนตอนใต้ สำหรับในประเด็นของผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่ที่สัมพันธ์กับการพึ่งพาซึ่งกันและกันในระดับทวิภาคีระหว่างจีนกับประเทศในอาเซียนโดยเฉพาะไทย อันเป็นผลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายอำนาจในภูมิภาคของจีนได้ช่วยลดความเป็นไปได้ที่จะเกิดความขัดแย้ง

³⁶¹ โกลด์สมิท สายจันทร์, อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, หน้า 205.

³⁶² สำนักความร่วมมือการค้าและการลงทุน กรมการค้าต่างประเทศ, "การค้าผ่านแดนไทย กับ จีนตอนใต้ (มกราคม - มีนาคม 2557) [ออนไลน์], สำนักความร่วมมือการค้าและการลงทุน กรมการค้าต่างประเทศ, <http://bts.dft.go.th/btsc/index.php/overview> [30 มีนาคม 2559].

ระหว่างประเทศในอาเซียนกับชาวจีนระลอกใหม่ สำหรับจีนแล้วชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้ช่วยขยายอำนาจทางเศรษฐกิจและการค้าในความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอาเซียน โดยช่วยเหลือส่งเสริมการค้าทวิภาคีและการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกับจีน³⁶³

ด้านการลงทุนของจีนในไทยได้มีสัดส่วนที่มากขึ้นโดยลำดับ อันเป็นการสะท้อนนัยสำคัญของการพึ่งพาส่งกันและกันทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับจีน จากข้อมูลของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน จีนได้เข้ามาลงทุนโดยตรงในไทยเพิ่มขึ้นตามลำดับจนกลายเป็นผู้ลงทุนรายใหญ่อันดับ 2 รองจากญี่ปุ่นในปี 2011 (ดูตารางที่ 7) โดยจีนมีโครงการที่ยื่นขอรับการส่งเสริมการลงทุนถึง 36 โครงการ ซึ่งมีมูลค่าสูงถึง 28,494 ล้านบาท และอีกครั้งในปี 2013 ที่จีนขึ้นเป็นผู้ลงทุนอันดับ 2 ของไทย โดยมีโครงการที่จีนขอยื่นรับการส่งเสริมการลงทุนถึง 45 โครงการ ซึ่งมีมูลค่าสูงถึง 42,530 ล้านบาท นอกจากนี้ยังพบว่าโครงการการลงทุนของจีนที่ได้รับอนุมัติให้ได้รับการส่งเสริมการลงทุน ส่วนมากจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่มีมูลค่ามากกว่า 1,000 บาทเป็นส่วนใหญ่³⁶⁴ ซึ่งแน่นอนว่าย่อมสัมพันธ์กับการพึ่งพาส่งกันและกันระหว่างไทย-จีนให้กระชับแน่นแฟ้นมากขึ้น

โดยสาขาธุรกิจที่จีนให้ความสนใจลงทุนในไทย โดยส่วนใหญ่โครงการที่ได้รับการอนุมัติส่งเสริมของจีนจะเป็นโครงการใหม่ในช่วงแรก แต่ในปี 2012 และ 2014 ได้เริ่มมีสัดส่วนของโครงการขยายมากขึ้น สาขาที่ชาวจีนนิยมและยื่นขอรับการส่งเสริมการลงทุนมากที่สุด ได้แก่ สาขาผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักร และอุปกรณ์ขนส่งในปี 2008 ปี 2012 ปี 2013 และ 2014 รองลงมาได้แก่ และสาขาเกษตรกรรมและผลิตผลจากการเกษตรในปี 2010 และ 2011 สาขาเคมีภัณฑ์ กระดาษและพลาสติกในปี 2009 สาขาบริการและสาธารณูปโภค สาขาอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้า สาขาเหมืองแร่และเซรามิกส์ และสาขาอุตสาหกรรมเบา ลดหลั่นแตกต่างกันออกไปในแต่ละปี

³⁶³ Wan-Ping Tai and Jenn-Jaw Soong, "Trade Relations between China and Southeast Asia," p. 34.

³⁶⁴ ศิริพร สัจจามันท์ และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ จีนกับการใช้ที่ดินในประเทศไทย, หน้า 4-2 - 4-3.

ตารางที่ 7 โครงการลงทุนจากต่างประเทศของจีนในประเทศไทยที่ยื่นขอรับการส่งเสริมและได้รับอนุมัติให้การส่งเสริมการลงทุนในปี 2007-2015

(มูลค่า : ล้านบาท)

ปี	อันดับ ที่	โครงการลงทุนจากจีนที่ยื่น ขอรับการส่งเสริม		อันดับ ที่	โครงการลงทุนของจีนที่ ได้รับอนุมัติ	
		จำนวน โครงการ	มูลค่าการ ลงทุน		จำนวน โครงการ	มูลค่าการ ลงทุน
2007	7	31	17,175	6	26	15,856
2008	n/a	21	1,505	n/a	27	3,474
2009	2	25	43,189	4	15	7,009
2010	4	31	10,698	5	28	17,312
2011	2	36	28,494	3	36	16,992
2012	9	44	12,829	9	39	7,901
2013	2	45	42,530	10	30	4,991
2014	n/a	74	33,707	n/a	40	38,247
2015	4	35	12,457	6	81	28,100

ที่มา: สำนักความร่วมมือการลงทุนต่างประเทศ, สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน

ด้านการค้าระหว่างจีนกับไทยได้ทวีระดับการพึ่งพิงซึ่งกันและกันมากขึ้นตามลำดับดังจะเห็นได้จาก ในปี 2002 มูลค่าการค้าระหว่างไทย-จีนสูงขึ้น (ตารางที่ 8) จีนขึ้นเป็นคู่ค้าอันดับที่ 3 ของไทย ด้วยมูลค่าการค้า 364,298 ล้านบาท แทนที่สิงคโปร์ที่มีมูลค่าการค้ากับไทย 362,922 ล้านบาทต่อมา ในปี 2007 จีนได้แซงหน้าสหรัฐฯ ที่มีมูลค่าการค้า 999,752 ล้านบาทขึ้นเป็นคู่ค้าอันดับ 2 ของไทย ด้วยมูลค่าการค้า 1,075,676 ล้านบาท และต่อมาในปี 2013 จีนได้ก้าวขึ้นมาเป็นคู่ค้าอันดับ 1 ของไทย ด้วยมูลค่าการค้า 1,979,968 ล้านบาทแซงหน้าญี่ปุ่นที่ตกไปอยู่อันดับที่ 2 ด้วยมูลค่าการค้า 1,927,850 ล้านบาท ซึ่งเคยเป็นคู่ค้าอันดับ 1 ของไทยมาโดยตลอด และอันดับที่ 3 คือสหรัฐอเมริกา ที่มีมูลค่าการค้า 1,141,802 ล้านบาท โดยจีนยังคงครองตำแหน่งคู่ค้าอันดับ 1 ของไทยมาจนถึงปัจจุบันในปี 2015

ในด้านการส่งออกนับตั้งแต่ปี 2000 (ตารางที่ 8) จีนเป็นตลาดส่งออกอันดับ 5 ของไทย จนปี 2003 จีนได้ขยับขึ้นเป็นตลาดส่งออกอันดับ 4 ของไทย เป็นรองจากสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และสิงคโปร์

ในปีต่อมา 2004 จีนได้ขึ้นแทนที่สิงคโปร์เป็นอันดับ 3 ของตลาดส่งออกของไทยด้วยมูลค่าการค้า 285,686 ล้านบาท ต่อมาในปี 2009 มูลค่าการส่งออกไปจีนแซงหน้าญี่ปุ่นขึ้นเป็นอันดับ 2 ด้วยมูลค่า 548,760 ล้านบาทเป็นรองเพียงสหรัฐอเมริกาเท่านั้น ถัดมาเพียงปีเดียวในปี 2010 จีนได้ขึ้นเป็นตลาดส่งออกอันดับ 1 ของไทยด้วยมูลค่าการส่งออก 678,632 ล้านบาท โดยมีญี่ปุ่นเป็นอันดับ 2 และสหรัฐอเมริกาตกลงมาเป็นอันดับ 3 จีนยังคงเป็นตลาดส่งออกอันดับ 1 ของไทยจนถึงปี 2014 แต่พอในปี 2015 การส่งออกของไทยไปยังจีนได้ลดลงเหลือ 801,235 ล้านบาทจีนได้ตกลงมาเป็นตลาดส่งออกอันดับ 2 ของไทย ถูกแทนที่ด้วยตลาดสหรัฐอเมริกาที่ขึ้นเป็นอันดับ 1 ด้วยมูลค่า 811,412 ล้านบาท

ในส่วนของการนำเข้าจากจีน (ตารางที่ 8) ไทยนั้นเป็นฝ่ายเสียดุลการค้ามาโดยตลอด ในปี 2000 จีนเป็นแหล่งนำเข้าอันดับ 4 ของไทย ด้วยมูลค่าการนำเข้า 135,700 ล้านบาท ในปีต่อมาจีนขึ้นมาเป็นแหล่งนำเข้าอันดับ 3 ของไทยแทนที่สิงคโปร์ด้วยมูลค่าการค้า 165,061 ล้านบาท เป็นรองญี่ปุ่นที่เป็นอันดับ 1 และสหรัฐอเมริกาอันดับ 2 ต่อมาในปี 2004 จีนกลายเป็นแหล่งนำเข้าอันดับ 2 ของไทยด้วยมูลค่า 329,632 ล้านบาท เป็นรองเพียงญี่ปุ่นที่มีมูลค่าการนำเข้า 901,119 ล้านบาท จากนั้นจีนก็เป็นตลาดนำเข้าอันดับ 2 รองจากญี่ปุ่นมาโดยตลอดจนถึงปี 2013 แต่พอถึงปี 2014 จีนได้ขึ้นมาเป็นแหล่งนำเข้าอันดับ 1 ด้วยมูลค่าการนำเข้า 1,251,528 ล้านบาท แทนที่ญี่ปุ่นที่ตกลงมาเป็นอันดับ 2 มีมูลค่าการนำเข้า 1,154,513 ล้านบาท โดยจีนยังคงเป็นแหล่งนำเข้าอันดับ 1 ของไทยจนถึงปัจจุบันในปี 2015 ด้วยมูลค่า 1,403,194 ล้านบาท และดุลการค้า -601,959 ล้านบาท สะท้อนให้เห็นภาวะของการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่ไม่เท่าเทียมระหว่างไทยกับจีนได้เป็นอย่างดี

ตารางที่ 8 มูลค่าการค้าระหว่างประเทศไทยกับจีน ปี 2000-2015

ปี	อันดับ ที่คู่ค้า	มูลค่าการค้าไทย-จีน : ล้านบาท			
		มูลค่าการค้า รวม	นำเข้า	ส่งออก	ดุลการค้า
2000	4	248,978	135,700	113,278	-22,422
2001	4	292,266	165,061	127,205	-37,856
2002	3	364,298	211,707	152,592	-59,115
2003	3	487,129	251,071	236,058	-15,014
2004	3	615,317	329,632	285,686	-43,946
2005	3	816,322	448,917	367,405	-81,512
2006	3	967,502	521,524	445,978	-75,546
2007	2	1,075,676	564,566	511,110	-53,457
2008	2	1,202,662	670,343	532,319	-138,024
2009	2	1,134,903	586,143	548,760	-37,383
2010	2	1,454,023	775,391	678,632	-96,759
2011	2	1,722,039	930,826	791,212	-139,614
2012	2	1,990,297	1,160,449	829,848	-330,601
2013	1	1,979,968	1,155,296	824,672	-330,624
2014	1	2,057,966	1,251,528	806,438	-445,091
2015	1	2,204,429	1,403,194	801,235	-601,959

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

ในภาพรวมการค้าสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการค้าอยู่ไม่น้อย โดยจีนเป็นประเทศคู่ค้าอันดับที่ 2 ของไทย โดยระหว่างปี 2012-2014 การค้ารวมระหว่างไทยกับจีนมีมูลค่าเฉลี่ยปีละ 2,009,268 ล้านบาท จำแนกเป็นมูลค่าการส่งออกเฉลี่ยปีละ 820,177 ล้านบาท และ มูลค่าการนำเข้าเฉลี่ยปีละ 1,189,091 ล้านบาท โดยเป็นมูลค่าการค้าสินค้า

เกษตรเฉลี่ยปีละ 146,338 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 7.28 ของมูลค่าการค้ารวมทุกสินค้า ในภาพรวมไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบดุลการค้าให้กับจีนมาโดยตลอด³⁶⁵

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่จำนวนไม่น้อยมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรของไทยตั้งนั้นการค้าสินค้าเกษตรระหว่างไทย-จีนจึงมีส่วนสัมพันธ์การกับดำเนินการต่อชาวจีนระลอกใหม่ของรัฐอยู่ไม่น้อย โดยจีนเป็นประเทศคู่ค้าสินค้าเกษตรอันดับที่ 1 ของไทยในระหว่างปี 2012-2014 มีสัดส่วนการค้าสินค้าเกษตรร้อยละ 10.48 ของมูลค่าการค้าสินค้าเกษตรของไทยกับโลก โดยในปี 2012 มีมูลค่าการค้า สินค้าเกษตร 127,355 ล้านบาท และมีมูลค่าเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในปี 2013 และ 2014 เป็นมูลค่า 140,265 ล้านบาท และ 171,393 ล้านบาท คิดเป็นมูลค่าการค้าสินค้าเกษตรเฉลี่ยปีละ 146,338 ล้านบาท โดยมีอัตราการการค้า เพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 16.01 ต่อปี ทั้งนี้ไทยเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้าสินค้าเกษตรกับจีนมาโดยตลอด³⁶⁶

จีนยังเป็นตลาดส่งออกสินค้าเกษตรอันดับที่ 2 ของไทยอีกด้วย ในระหว่างปี 2012-2014 ไทยมีสัดส่วนการส่งออกไปจีนร้อยละ 10.34 ของมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรไปโลก โดยในปี 2012 ไทยส่งออกไปจีนเป็น มูลค่า 85,686 ล้านบาท และมีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในปี 2013 และ 2014 เป็น 97,101 ล้านบาท และ 123,314 ล้านบาท ตามลำดับ คิดเป็นมูลค่าการส่งออกเฉลี่ยปีละ 102,033 ล้านบาท โดยมีอัตราการส่งออก เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 19.96 ต่อปี ในขณะที่ฝ่ายไทยนำเข้าสินค้าเกษตรจากจีนเป็นอันดับที่ 2 ในระหว่างปี 2012-2014 ไทยมีสัดส่วนการนำเข้าจากจีนร้อยละ 10.83 ของมูลค่าการนำเข้าสินค้าเกษตรจากทั่วโลก³⁶⁷

รัฐบาลไทยอยู่ในภาวะที่มีการพึ่งพาที่ไม่สมดุลกับจีน โดยไทยเป็นฝ่ายที่พึ่งพาเงินมากกว่า โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลไทยมักพิจารณาสถิติการค้าเป็นหลักโดยพิจารณาจากมูลค่าการค้ามหาศาลที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ กับจีน อีกทั้งยังได้ดุลการค้ากับจีนในส่วนของสินค้าภาคเกษตร และการค้าชายแดนการค้าผ่านแดน และการท่องเที่ยว ภาคส่วนการส่งออกและการท่องเที่ยวจึงได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทย แต่ในความเป็นจริงมีชาวจีนเข้ามาอยู่ในส่วนการค้าจำนวนมาก ส่งผลกระทบในการดำเนินนโยบายในประเด็นที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ดังสะท้อนในคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่

³⁶⁵ กองเศรษฐกิจการเกษตรระหว่างประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, "การค้าสินค้านระหว่างไทยกับจีน [ออนไลน์], แหล่งที่มา : กองเศรษฐกิจการเกษตรระหว่างประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, <http://www.oae.go.th/biae/download/Trade/TradeTH-CN.pdf> [30 มีนาคม 2559].

³⁶⁶ Ibid.

³⁶⁷ Ibid.

ด้านการเกษตรของรัฐถึงข้อจำกัดของรัฐต่อการดำเนินการต่อชาวจีนไม่ได้เต็มที่ เนื่องจากต้องคำนึงถึงนโยบายเกษตรด้านอื่นๆ เช่น ยางพารา ที่ไทยพึ่งพาการส่งออกไปยังจีนเป็นสำคัญ

“แล้วตอนนี้ไทยก็จะอิงจีนในเรื่องของนโยบายการเกษตร เรามองว่าเดี๋ยวเค้าต้องมารับซื้อยางเรา เราก็จะขัดในเรื่องของสินค้าเกษตรค่อนข้างยาก กับรัสเซียด้วย สองประเทศ เรามองตลาดจีนเป็นตลาดใหญ่ เราจะไม่ออกมาตรการแบบนั้น สมมติเราไปประกัน (หรือสกัด) สู้กับล้างเงินเลย ก็จะเสียไปอีก”³⁶⁸

ในด้านความช่วยเหลือต่างประเทศของจีนที่มีให้แก่ไทยนอกจากความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจเมื่อครั้งวิกฤติการณ์เงินปี 1997 แล้ว ในปี 2004 เมื่อประเทศไทยได้รับผลกระทบจากไข้หวัดนกและคลื่นสึนามิในทะเลอันดามัน จีนได้ให้ความช่วยเหลือด้วยการบริจาคเงินกว่า 4 ล้านบาท การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์กว่า 300,000 ดอลลาร์สหรัฐ และบริจาคสินค้าและวัสดุอีกกว่า 7.5 ล้านหยวนอีกครั้งเมื่อเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี 2011 จีนก็ได้ให้เงินช่วยเหลือกว่า 40 ล้านหยวน เป็นค่าวัสดุสิ่งของบรรเทาทุกข์ และเงินอีก 1 ล้านเหรียญเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ไทย³⁶⁹ นอกจากนี้ จีนยังเน้นการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา โดยการให้เงินทุน สนับสนุนเทคโนโลยี การความช่วยเหลือทางด้านทรัพยากรมนุษย์ในด้านการแพทย์และสุขอนามัย การศึกษาและความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรม รวมไปถึงความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ ครู อาจารย์ และการแลกเปลี่ยนทางด้านวัฒนธรรมอีกด้วย ยังเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ในการพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

จากปัจจัยทั้งหมด ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนในระดับอนุภูมิภาค ระดับภูมิภาค และระดับทวีปาคี ล้วนแล้วแต่เอื้ออำนวยและส่งเสริมให้เกิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนระหว่างไทยกับจีน ผ่านการบูรณาการระหว่างประเทศด้วยช่องทางติดต่อ เคลื่อนไหวที่หลากหลายของทุน สินค้า ข้อมูล และผู้คน ด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศที่ใกล้ชิดนี้ส่งเสริมให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ไหลเคลื่อนเข้าออกผ่านพรมแดนไทยได้อย่างสะดวก พร้อมกับดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างง่ายดายขึ้นกว่าในอดีต และด้วยการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่ซับซ้อนระหว่างไทยและจีนนี้เองที่ส่งผลต่อการดำเนินการทางนโยบายของรัฐบาลไทยต่อชาวจีนได้อย่างจำกัด เนื่องจากการพึ่งพาที่ไม่สมมาตรที่ไทยมีต่อจีน โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจทั้งด้านการค้า การลงทุน การท่องเที่ยวที่จีนเป็นตลาดต่างประเทศที่สำคัญยิ่งต่อไทย หากดำเนินมาตรการต่อชาวจีนอย่างเข้มงวดอาจจะส่งผล

³⁶⁸ สัมภาษณ์ นายค. (นามสมมุติ), นายอ. (นามสมมุติ), and นายว. (นามสมมุติ), ข้าราชการในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

³⁶⁹ Hsing-Chou Sung, "China's Goeconomic Strategy: Toward the Riparian States of the Mekong Region," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 35.

กระทบและสร้างความเสียหายต่อประเด็นระหว่างประเทศด้านอื่นๆ ได้ เช่น ด้านการค้า การลงทุน และเศรษฐกิจการค้าชายแดน เป็นต้น

3.6.2 ยุทธศาสตร์และนโยบายการพัฒนาของไทยที่สัมพันธ์กับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

ด้านการพัฒนาและด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดเชียงรายตามแผนพัฒนาจังหวัดเชียงรายปี 2010-2013 ในด้านเศรษฐกิจมีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาเชียงรายให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและบริการโดยเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน GMS ทั้งทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ พร้อมกับสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคการเกษตรแบบครบวงจร และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการตลาด การค้าและการลงทุน โดยเน้นปรับปรุงประสิทธิภาพ จัดระบบการอำนวยความสะดวกทางการค้า การลงทุนชายแดน อีกทั้งขยายตลาดสินค้า พัฒนามาตรฐานการค้า เพิ่มมูลค่าการค้า และบริการเพื่อส่งออก³⁷⁰

ในส่วนการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของเชียงรายให้รองรับการเชื่อมโยงแนวระเบียงเศรษฐกิจเหนือใต้ (NSEC) ตามกรอบความร่วมมือ GMS โดยการผลักดันด้านโครงสร้างพื้นฐานในการขนส่งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ อีกทั้งจัดตั้งศูนย์บริหารจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทาน และพัฒนาระบบฐานข้อมูลการค้าและการเชื่อมโยงข้อมูลจากส่วนต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาแหล่งกระจายสินค้าที่มีอยู่ให้มีศักยภาพและได้มาตรฐาน และสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและองค์กรพัฒนาเอกชนกับต่างประเทศในกลุ่ม GMS และ BIMSTEC ยิ่งไปกว่านั้นยังพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งและโลจิสติกส์อย่างบูรณาการ ทั้งในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การปรับปรุงพัฒนากฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง การส่งเสริมธุรกิจการให้บริการโลจิสติกส์ การอำนวยความสะดวกทางการค้า และการพัฒนาบุคลากรโลจิสติกส์ เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาด้านโลจิสติกส์อย่างมีประสิทธิภาพ³⁷¹

ในประเด็นการพัฒนาผลิตภาพ (Productivity) การอุตสาหกรรมเชิงบูรณาการ เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้า โดยการสร้างความเข้มแข็งให้แก่อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม ปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานสินค้าให้ทัดเทียมและล้ำหน้าในระดับสากล พร้อมกับส่งเสริมและ

³⁷⁰ คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย, แผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย พ.ศ.2553 – 2556 (เชียงราย: คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย สำนักงานจังหวัดเชียงราย, 2552), หน้า 63.

³⁷¹ Ibid., p. 67.

พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ส่วนในด้านการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ได้เน้นการพัฒนาที่อยู่อาศัยของเมืองและท้องถิ่น ภายใต้แผนควบคุมผังเมือง และการก่อสร้างอาคารอย่างเป็นระบบ ประกอบกับส่งเสริมและพัฒนาท่าอากาศยานเชียงราย เป็นท่าอากาศยานสากลมีสายการบินเชื่อมโยงกับประเทศ GMS ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจเหนือใต้ และเชื่อมต่อประเทศอื่นๆ พร้อมกับผลักดันให้เกิดเส้นทางรถไฟสายจังหวัดเชียงราย - อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ด้วย³⁷² ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ทั้งระดับชาติและระดับจังหวัดในช่วงดังกล่าวได้สะท้อนถึงการให้ความสำคัญต่อการค้าชายแดน และการรวมกลุ่มประเทศในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะการเชื่อมต่อเพื่ออำนวยความสะดวกในการบูรณาการทางเศรษฐกิจกับจีน

ในช่วงเวลาปัจจุบันประเทศไทยได้ดำเนินตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ในกรอบเวลาปี 2012-2016 ในยุทธศาสตร์ฉบับปัจจุบันนี้ได้เน้นการเชื่อมโยงต่อประเทศเพื่อนบ้าน และการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคมากยิ่งขึ้น จากที่ผ่านมาการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของไทยกับต่างประเทศทั้งด้านการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศเป็นกิจกรรมที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศมาโดยตลอด อันเป็นสิ่งสะท้อนระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจของไทยกับโลกได้เป็นอย่างดี โดย 10 ปีก่อนที่จะเริ่มแผนนี้การส่งออกของไทยได้มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง (2000 - 2010) และยังสามารถรักษาสัดส่วนการส่งออกในตลาดโลกที่ร้อยละ 1.2 ต่อเนื่องนับจากปี 2006 ถึง 2010 อันส่งผลให้สัดส่วนการพึ่งพาต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 84.9 ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศในช่วงปี 1992 - 1996 ขึ้นมาเป็นร้อยละ 137.5 ในช่วงปี 2007 - 2010 สำหรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจไทย แต่จากภาวะเศรษฐกิจโลกที่ตกต่ำและขีดความสามารถในการแข่งขันที่ลดลงส่งผลต่อบทบาทของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศที่มีต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 41.2 ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศในช่วง 1992 - 1996 ลงลงมาเหลือร้อยละ 25.7 ในช่วงปี 2007 - 2010³⁷³

นอกจากจะต้องรับมือกับปัจจัยภายในด้านเศรษฐกิจที่เกิดการเปลี่ยนแปลง รัฐบาลยังได้วางยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศโดยอาศัยโอกาสจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับภูมิภาคและระดับโลก การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน การขยายตัวของข้าอำนาจทาง

³⁷² Ibid., p. 68.

³⁷³ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙, หน้า 7.

เศรษฐกิจใหม่ในเอเชียโดยเฉพาะจีน และการเปลี่ยนแปลงด้านตลาดในโลก ไทยจึงต้องปรับเพิ่มบทบาทด้านความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและรักษาสถานะความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเชื่อมโยงมิติของการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศกับมิติความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาค โดยพิจารณาจากสถานการณ์ในบริบทความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านทั้งในกรอบอนุภูมิภาค กรอบความร่วมมืออาเซียน และกรอบภูมิภาคอื่นๆ³⁷⁴

รัฐบาลไทยได้ยกให้การดำเนินนโยบายความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคเป็นการดำเนินนโยบายต่างประเทศส่วนที่สำคัญที่สุดของไทยมาอย่างต่อเนื่อง เพราะมีปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด³⁷⁵ ในระยะที่ผ่านมาไทยได้เน้นการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา กับประเทศเพื่อนบ้าน ผ่านกรอบความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคที่สำคัญ ได้แก่ แผนงานการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (GMS) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี เจ้าพระยา แม่น้ำโขง (ACMECS) และแผนงานการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย (IMT-GT) กรอบความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคดังกล่าวเป็นกลไกและพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนความร่วมมือในภูมิภาคอาเซียนรวมถึงประเทศมหาอำนาจนอกภูมิภาคอย่างจีนด้วย ให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกัน กระตุ้นการลงทุน และการค้าระหว่างกันมากขึ้น กรอบความร่วมมือนี้มีผลอย่างสำคัญต่อการอำนวยความสะดวกและดึงดูดการเคลื่อนไหลเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่สู่ประเทศไทยและเพื่อนบ้านในอาเซียน

จากการประเมินความเสี่ยงของรัฐบาลไทยจากผลของการพัฒนาเพื่อเชื่อมโยงกับต่างประเทศในทั้งระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคพบว่า ผู้ประกอบการและเกษตรกรไทยขาดศักยภาพในการลงทุนในต่างประเทศรวมถึงในประเทศเพื่อนบ้านและขาดความพร้อมต่อการแข่งขันเสรีภายในประเทศเองในด้านแรงงาน แม้ว่าไทยจะต้องพึ่งพาแรงงานต่างชาติก็ยังคงขาดนโยบายที่ชัดเจนด้านการใช้แรงงานต่างประเทศ สวัสดิการและการเคลื่อนย้ายแรงงาน และการพัฒนาด้านแรงงานให้รองรับเขตเศรษฐกิจพิเศษ นอกจากนี้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องยังขาดความรู้รอบอย่างเพียงพอต่อการใช้ประโยชน์จากความเชื่อมโยงระบบโลจิสติกส์และการคมนาคมขนส่งเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน และผลกระทบจากยุทธศาสตร์เชื่อมโยงระบบโลจิสติกส์ของมหาอำนาจในภูมิภาคโดยเฉพาะจีน

³⁷⁴ Ibid., p. 85.

³⁷⁵ Ibid., p. 86.

ยิ่งไปกว่านั้นไทยยังมีความไม่พร้อมในการพัฒนาเมืองชายแดนและเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนตามแนวพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากขาดการวางแผนพัฒนาการเศรษฐกิจชายแดนที่มีบูรณาการทั้งในส่วนของไทยและส่วนที่เชื่อมโยงกับเพื่อนบ้าน อีกประการหนึ่งไทยยังมีข้อจำกัดที่ทำให้การขับเคลื่อนอำนวยความสะดวกทางการค้า ทั้งการขนส่งผ่านแดนและข้ามแดนเป็นไปอย่างล่าช้า และไม่สามารถดำเนินการตามข้อตกลงความร่วมมือด้านการขนส่งสินค้าได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้ไม่สามารถใช้โครงสร้างพื้นฐานชายแดนที่เชื่อมโยงกับเพื่อนบ้านได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้ไทยเสียโอกาสทางเศรษฐกิจ และประสบกับสถานการณ์การแข่งขันที่รุนแรงจากบริษัทต่างชาติที่ได้เปรียบทั้งด้านเงินทุน เทคโนโลยี และความชำนาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะธุรกิจโลจิสติกส์³⁷⁶

จากการประเมินความเสี่ยงที่เกิดจากการเชื่อมโยงกับเพื่อนบ้านและมหาอำนาจโดยภาครัฐนำไปสู่ยุทธศาสตร์ในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ผู้ประกอบการไทย โดยการกำหนดบทบาทและทิศทางการพัฒนาประเทศให้เชื่อมโยงสาขาต่างๆ ทางเศรษฐกิจโดยให้ความสำคัญต่อด้านการพัฒนาโครงข่ายคมนาคมและโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้มีการลงทุนพัฒนาจากต่างประเทศภายใต้กรอบความร่วมมือภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สามารถยกระดับพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นเส้นทางการค้าและการลงทุนของอนุภูมิภาคได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยบูรณาการเชื่อมโยงทั้งในอนุภูมิภาคและภูมิภาค และพื้นที่ต่อเนื่องอื่นๆ โดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียง พร้อมกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและเมืองชายแดนแบบมีสมดุลบนพื้นฐานของการสร้างผลประโยชน์ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านและความไว้วางใจระหว่างกันด้วย³⁷⁷

เป้าประสงค์ของแผนพัฒนาฉบับที่ 11 ของไทย มีความสอดคล้องต่อบริบทการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับเงินและการไหลเข้ามาของชาวจีนระลอกใหม่ เพราะวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาของไทยล้วนมุ่งเน้นการเชื่อมโยงและต่อบริบทต่อการเข้ามาค้าขายและลงทุนระหว่างประเทศดังจะเห็นได้จากวัตถุประสงค์³⁷⁸

1. เพื่อเพิ่มศักยภาพในการใช้ประโยชน์จากความได้เปรียบด้านที่ตั้งของประเทศในเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงที่สำคัญในภูมิภาคอาเซียนและเอเชียแปซิฟิก

³⁷⁶ Ibid., pp. 89-90.

³⁷⁷ Ibid., p. 91.

³⁷⁸ Ibid., p. 92.

2. เพื่อเสริมสร้างประโยชน์ของไทยในด้านการค้า การลงทุน การเงินและโอกาสด้านการตลาดระหว่างประเทศ ในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน รวมทั้งเชื่อมโยงด้านการค้าการลงทุนกับมหาอำนาจทางเศรษฐกิจใหม่ในเอเชียและกลุ่มเศรษฐกิจใหม่ในเอเชียแปซิฟิก
3. เพื่อผลักดันบทบาทของไทยให้เป็นส่วนสำคัญของความร่วมมือในการพัฒนาภายใต้กรอบต่างๆ เช่น อนุภูมิภาค อาเซียน อาเซียนและพันธมิตร รวมถึงเอเชียแปซิฟิก

โดยมีแนวทางการพัฒนาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยการพัฒนาความเชื่อมโยงด้านการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ภายใต้กรอบความร่วมมือในอนุภูมิภาคในภูมิภาคอาเซียน โดยเฉพาะการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ร่วมกับยุทธศาสตร์อื่นๆ เพื่ออำนวยความสะดวกและลดต้นทุนด้านโลจิสติกส์ โดยการเน้นการพัฒนาการขนส่งและโลจิสติกส์ให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเส้นทางถนน รถไฟ รถไฟรางคู่ รถไฟความเร็วสูง และการขนส่งทางน้ำ ตลอดจนการพัฒนาด่านศุลกากรชายแดน ศูนย์เศรษฐกิจชายแดน และการอำนวยความสะดวกการผ่านแดนที่รวดเร็วพร้อมกับพัฒนาระบบเครือข่ายและการบริหารเครือข่ายธุรกิจของภาคบริการขนส่งให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เน้นการพัฒนาฐานลงทุนโดยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคอาเซียน มุ่งเน้นความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการสร้างฐานการผลิตตามแนวพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ที่สามารถสนองตอบการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศให้เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเป็นฐานการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การเกษตร และการแปรรูปสินค้าเกษตร รวมถึงด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาค โดยมีแผนงานเชิงรุกที่รู้เท่าทันต่อการดำเนินนโยบายของมหาอำนาจในภูมิภาคโดยเฉพาะจีน ในด้านการลงทุนในประเทศเพื่อนบ้านในการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจที่เชื่อมโยงตามแนวตะวันออก-ตะวันตก แนวเหนือ-ใต้ และแนวตอนใต้ตามแผนพัฒนาของ GMS พร้อมกับเชื่อมโยงแนวพื้นที่เศรษฐกิจของ IMT-GT ทางใต้ที่มีศักยภาพและความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยง เพื่อให้เปิดช่องทางการเชื่อมโยงที่มีความหลากหลายและเป็นทางเลือกให้ไทยในทุกสถานการณ์³⁷⁹ โดยแนวทางที่กล่าวมาเป็นการสะท้อนถึงการที่รัฐบาลพยายามจะหายุทธศาสตร์ในการปรับสภาวะในการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่ไม่เท่าเทียมระหว่างไทยกับจีนที่มีลักษณะเปราะบางโดยการแสวงหาทางเลือกทางนโยบายใหม่ๆ

³⁷⁹ Ibid., p. 94.

ทั้งนี้ได้มีแนวทางพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและเมืองชายแดนให้มีบทบาทการเป็นประตูเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนที่พัฒนาต่อเนื่องและที่เกิดขึ้นใหม่ เฉพาะการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง ระบบโลจิสติกส์ มาตรฐานการให้บริการและอำนวยความสะดวกบริเวณจุดผ่านแดน ชีตความสามารถของบุคลากรและผู้ประกอบการท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนพัฒนาด้านการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว โดยมีมาตรการที่เหมาะสมในการรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เช่น การเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน การขนส่งสินค้าผิดกฎหมายข้ามแดน เป็นต้น

พร้อมกับเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพื้นที่ชายแดน เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ตลอดจนเชื่อมโยงกับระบบการผลิตกับพื้นที่ตอนในของประเทศ โดยเชื่อมโยงเครือข่ายการขนส่งที่เชื่อมต่อกับปัจจัยการผลิต ระบบการผลิต ห่วงโซ่การผลิตระหว่างประเทศ และประตูการค้าการส่งออกอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับพื้นที่เศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่มีการพัฒนาในประเทศเพื่อนบ้านกับเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนไทยและพื้นที่เศรษฐกิจตอนใน โดยให้มีศูนย์ประสานงานระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านบริเวณเมืองชายแดนที่สำคัญ³⁸⁰

นอกจากนี้ รัฐบาลยังต้องดำเนินยุทธศาสตร์รักษาคุณภาพของปฏิสัมพันธ์กับมหาอำนาจทางเศรษฐกิจเดิมและมหาอำนาจทางเศรษฐกิจใหม่อย่างจีน เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โอกาสในการเข้าถึงนวัตกรรม และโอกาสในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจอย่างเปิดกว้าง พร้อมกับผลักดันการจัดทำความตกลงการค้าเสรี และวางแนวป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้น โดยการขยายความร่วมมือด้านการค้าเสรี ออกมาตรการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบ และให้ความรู้แก่ภาคธุรกิจเพื่อเสริมศักยภาพและโอกาสให้สามารถใช้ประโยชน์จากการเปิดการค้าเสรี ยิ่งไปกว่านั้นยังมียุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมให้นักลงทุนต่างชาติใช้ประเทศไทยเป็นฐานธุรกิจในภูมิภาคเอเชีย โดยสนับสนุนให้นักลงทุนต่างชาติใช้สิทธิประโยชน์การจัดตั้งสำนักงานปฏิบัติการภูมิภาค เพื่อเสริมศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นจุดสำคัญของการลงทุนในภูมิภาคและนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศมากยิ่งขึ้น³⁸¹ ยิ่งเป็นการยืนยันถึงท่าทีที่มีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ของภาคส่วนราชการต่างๆ ที่เห็นว่าผู้ประกอบการชาวจีนอพยพระลอกใหม่สร้างประโยชน์ในรูปเศรษฐกิจโดยรวมให้แก่ประเทศ

ด้านจังหวัดเชียงรายมีทำเลที่ตั้งเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางด้านคมนาคมขนส่งสู่กลุ่มประเทศ GMS และอาเซียน เป็นจังหวัดชายแดนที่เป็นประตูสู่การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และโลจิสติกส์

³⁸⁰ Ibid., pp. 94-95.

³⁸¹ Ibid., pp. 96-98.

สู่ประเทศลาว เมียนมาร์ และจีนตอนใต้ รัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมให้จังหวัดเชียงรายเป็นเมืองเศรษฐกิจชายแดนที่การฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านตามกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคมเอื้อต่อกิจกรรมการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีโอกาสในการสนับสนุนจากรัฐและเอกชนด้วย นอกจากนี้จังหวัดเชียงรายยังมีพื้นที่การเกษตรที่อุดมสมบูรณ์เป็นพื้นที่ผลิตอาหารที่สำคัญของภาคเหนือ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีภูมิประเทศและภูมิอากาศที่น่าอยู่ มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียง

ในส่วนของยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงรายก็ดำเนินตามยุทธศาสตร์หลักของประเทศ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศ จังหวัดเชียงรายได้เน้นการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการค้า การลงทุน การเป็นศูนย์กลางคมนาคม การท่องเที่ยวและวิถีการผลิตการเกษตรยั่งยืน เชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศ GMS และอาเซียน พร้อมกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหลักเพื่อเป็นโครงข่ายอำนวยความสะดวกทางระบบโลจิสติกส์ รวมทั้งสนับสนุนการลงทุนเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศ GMS และอาเซียน+6 อีกทั้งส่งเสริมความร่วมมือด้านการค้าชายแดนในภาพรวม เพื่อให้เกิดการแข่งขันเสรีทางเศรษฐกิจกับกลุ่มประเทศ GMS และอาเซียน+6³⁸²

ทิศทางของการดำเนินการของจังหวัดเชียงรายให้สอดคล้องกับแผนงานหลักโดยทั้งหมดเชื่อมโยงกับกรอบความร่วมมือ GMS และอาเซียน+6 อาทิ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในพื้นที่เศรษฐกิจชายแดน รองรับการค้าขยายตัวทางเศรษฐกิจภายใต้กรอบความร่วมมือ GMS และอาเซียน+6 พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานเพื่อเพิ่มมูลค่าด้านการท่องเที่ยวให้เป็นศูนย์กลางของภูมิภาค สุดท้ายคือการพัฒนาศักยภาพบุคลากรจังหวัดเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อกิจกรรมความร่วมมือด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง โครงการทั้งหมดนั้นล้วนแล้วแต่เป็นการอำนวยความสะดวกให้เกิดการไหลเวียนของชาวเงินอพยพระลอกใหม่สู่ชายแดนไทยได้ง่ายยิ่งขึ้น

จังหวัดเชียงรายยังเน้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์แบบบ้านพี่เมืองน้องกับประเทศในกลุ่มน้ำโขงตอนบน เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในหลายมิติ เช่น การท่องเที่ยว วัฒนธรรม การค้า การลงทุน การศึกษา และสาธารณสุข โดยเฉพาะการเจริญสัมพันธ์มิตรบ้านพี่เมืองน้องระหว่างเชียงรายกับมณฑลยูนนานของจีน เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2543 โดยได้มีการลงนาม MOU ระหว่าง

³⁸² คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย, แผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2557 – 2560 (ฉบับทบทวน) (เชียงราย: คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย สำนักงานจังหวัดเชียงราย ศาลากลางจังหวัดเชียงราย, 2557), หน้า 1-63.

กันเพื่อส่งเสริมความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างสองเมืองนี้ และได้ตกลงที่จะมีการแลกเปลี่ยนความร่วมมือในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การค้า โลจิสติกส์ การศึกษาและวัฒนธรรม การท่องเที่ยว การกีฬา และการสาธารณสุข ซึ่งประสบผลคืบหน้ามาตลอดจนถึงปัจจุบัน³⁸³

อิกยุทธศาสตร์นโยบายที่สำคัญอันมีความสัมพันธ์ต่อการหลั่งไหลเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่สู่ประเทศไทยคือ ประเด็นด้านการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะที่ 2 ในปี 2558 อันมีจังหวัดเชียงรายโดยเฉพาะ อำเภอเชียงของ เชียงแสน และแม่สาย เป็นพื้นที่จัดตั้งเพื่อสร้างฐานการผลิตเชื่อมโยงกับอาเซียนและพัฒนาเมืองชายแดน โดยเขตเศรษฐกิจพิเศษคือ บริเวณพื้นที่ที่คณะกรรมการพัฒนานโยบายเขตพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) กำหนดให้เป็นเขตพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งรัฐจะสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน สิทธิประโยชน์การลงทุน การบริหารแรงงานต่างด้าวแบบไป-กลับ การให้บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ และการอื่นที่จำเป็น³⁸⁴ อันเป็นการสะท้อนถึงการให้ความสำคัญต่อสัดส่วนการค้าระหว่างประเทศทางชายแดนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับเส้นทางด้านเศรษฐกิจการค้า และดึงดูดชาวจีนอพยพระลอกใหม่ให้เข้ามาลงทุนในพื้นที่ด้วย

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงรายประกอบด้วยพื้นที่ 21 ตำบลติดชายแดนใน 3 อำเภอ ได้แก่อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ มีจุดผ่านแดนถาวร 6 จุดเชื่อมต่อกับเมียนมาร์ 3 จุด และลาว 3 จุด โดยมีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญคือสะพานมิตรภาพไทย-เมียนมาร์ แห่งที่ 1 และ 2 ที่อำเภอแม่สาย และสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 4 เชียงของ-ห้วยทราย และท่าเรือพาณิชย์เชียงแสน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปยังจีนตอนใต้ได้โดยตรงผ่านเส้นทางแม่น้ำโขง พื้นที่ทั้งสามอำเภอยังเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงแนวระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ ผ่านเส้นทาง R3A และ R3B ตามกรอบ GMS อีกทั้งยังใกล้กับพื้นที่เขตเศรษฐกิจสามเหลี่ยมทองคำในลาวด้วย

โครงการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงรายได้เริ่มมีการดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้มาตั้งแต่ปี 2000 และรัฐบาลได้ประกาศให้ทั้ง 3 อำเภอเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงรายเมื่อปี 2015 ที่ผ่านมา โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ 4 แนวทาง ดังนี้ แนวทางแรกคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ แนวทางต่อมาคือการจัดระบบสิทธิประโยชน์และมาตรการสนับสนุน แนวทางที่ 3 คือการขยายฐานเศรษฐกิจในพื้นที่ให้มีขนาดใหญ่และ

³⁸³ Ibid., p. 2-111.

³⁸⁴ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ, *เขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559), หน้า 2.

เข้มแข็ง และแนวทางสุดท้ายคือการวางระบบการบริหารจัดการเพื่ออำนวยความสะดวกและ
ดำเนินการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจชายแดน³⁸⁵

สำหรับรูปแบบการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของจังหวัดเชียงรายตามแผนแม่บท ได้มีการ
กำหนดจุดยืนเชิงยุทธศาสตร์ (Positioning) ของทั้ง 3 อำเภอ คือ แม่สาย เชียงแสน และเชียงของ ให้
แต่ละเมืองมีบทบาทที่แตกต่างกันไปดังนี้

ในส่วนของอำเภอแม่สาย ให้พัฒนาเป็นเมืองชายแดนรองรับการค้าและการเงิน การบริการ
การท่องเที่ยว และการรวบรวมและกระจายสินค้า (Trading City) พื้นที่ศูนย์แสดงสินค้านานาชาติ
การประชุมสัมมนา เพื่อรองรับนักลงทุนที่สนใจจะขยายการลงทุน หรือประชาสัมพันธ์โครงการต่างๆ
โดยเตรียมพื้นที่ร้านค้าปลอดภาษี ศูนย์ข้อมูลการค้าระหว่างประเทศ เพื่อรองรับการค้าชายแดน

ในส่วนของอำเภอเชียงแสน ให้เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพและเมืองโลจิสติกส์
ทางแม่น้ำโขง (Port City) เน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ การจัดตั้งศูนย์
ศิลปวัฒนธรรมและหัตถกรรม และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นอัต
ลักษณ์เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและดึงดูดนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังผสมผสานการบริการสุขภาพ
ทางการแพทย์ การศึกษานานาชาติ เพื่อส่งเสริมให้พัฒนาทักษะความรู้แก่บุคลากรในท้องถิ่น และใช้
ประโยชน์ทำเลที่ติดแม่น้ำโขง เพื่อพัฒนาให้เป็นท่าเรือท่องเที่ยว และอำนวยความสะดวกในส่วนของ
ระบบผ่านแดน และระบบคมนาคมเพื่อความสะดวกในการเดินทาง³⁸⁶

ในส่วนของอำเภอเชียงของ เน้นพัฒนาเป็นเมืองโลจิสติกส์และบริการขนส่ง และเมืองแวะพัก
สำหรับนักท่องเที่ยว (Logistics City) ในรูปแบบ 1 เมือง 2 แบบ คือ 1) เมืองเก่าที่เน้นการอนุรักษ์
ด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม และธรรมชาติ โดยรองรับบทบาทด้านการบริการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและ
วัฒนธรรม และ 2) เมืองโลจิสติกส์และอุตสาหกรรมเชิงนิเวศที่ทันสมัย เนื่องจากแหล่งที่ตั้งของอำเภอ
เชียงของมีจุดเด่น คือ สามารถเชื่อมโยงอนุภูมิภาคและภูมิภาคได้ทั้งทางบก ทางน้ำ และระบบรางใน
อนาคต ดังนั้นพื้นที่อำเภอเชียงของจึงมีศักยภาพในการรองรับกิจกรรมด้านโลจิสติกส์ จุดเปลี่ยนถ่าย
สินค้าระหว่างประเทศ การค้าระหว่างประเทศ และศูนย์ขนส่งมวลชน

³⁸⁵ คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย, แผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2557 – 2560 (ฉบับทบทวน),
หน้า 2-114.

³⁸⁶ Ibid., p. 2-116.

รูปที่ 7 แผนที่แสดงพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย

(ที่มา : <http://www.tcijthai.com/tcijthainews/view.php?id=1895>)

ทั้งนี้ จังหวัดเชียงรายได้มีการกำหนดกลุ่มกิจการเป้าหมาย 20 กลุ่มกิจการที่จะได้รับสิทธิประโยชน์ในการลงทุนระดับสูงสุด คือ 1) อุตสาหกรรมการเกษตร ประมงและกิจการที่เกี่ยวข้อง 2) อุตสาหกรรมสิ่งทอ เครื่องนุ่งห่มและเครื่องหนัง 3) อุตสาหกรรมผลิตเครื่องเรือน 4) อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ 5) การผลิตเครื่องมือแพทย์ 6) การผลิตพลาสติก 7) การผลิตยา 8) กิจการโลจิสติกส์ 9) นิคมหรือเขตอุตสาหกรรม และ 10) กิจการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว 11) กิจการอบฟิชและไซโล 12) กิจการผลิตผลิตภัณฑ์จากผลพลอยได้หรือเศษวัสดุทางการเกษตร 13) กิจการผลิตโครงสร้างโลหะสำหรับงานก่อสร้างหรืองานอุตสาหกรรม 14) กิจการผลิตสิ่งพิมพ์ทั่วไป 15) กิจการผลิตอาหารสัตว์หรือส่วนผสมอาหารสัตว์ 16) กิจการผลิตวัสดุก่อสร้าง และกิจการผลิตผลิตภัณฑ์คอนกรีตอัดแรงสำหรับงานสาธารณูปโภค 17) กิจการผลิต สิ่งปรุงแต่งสำหรับประติณร่างกาย เช่น สบู่ ยาสระผม ยาสีฟัน 18) กิจการผลิตผลิตภัณฑ์พลาสติกสำหรับสินค้าอุปโภค 19) กิจการผลิตสิ่งของจากเยื่อหรือกระดาษ และ 20) กิจการพัฒนาอาคารสำหรับโรงงานอุตสาหกรรมและคลังสินค้า

นอกจากนี้สำหรับการลงทุนในกิจการประเภทอื่นๆนอกเหนือจากกลุ่มกิจการทั้ง 20 กิจการข้างต้น ผู้ลงทุนจะได้รับสิทธิประโยชน์ในการลงทุนเช่นเดียวกัน แต่จะมีระดับสิทธิประโยชน์ เงื่อนไขหรือรูปแบบการสนับสนุนการลงทุนที่แตกต่างกัน อันถือเป็นการกระจายโอกาสในการลงทุนที่ทั่วถึง

ทั้งผู้ประกอบการรายใหญ่และรายย่อย รวมถึงการได้โอกาสของประชาชนในพื้นที่ที่สนใจจะลงทุนทำธุรกิจในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงรายทั้ง 3 อำเภอ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐจะประกาศดำเนินการให้เกิดเขตเศรษฐกิจพิเศษไปแล้ว แต่ก็ยังไม่มี ความชัดเจนมากนักทั้งในเรื่องของนโยบาย และการลงทุนของต่างประเทศ โดยเจ้าที่ด้านเศรษฐกิจ การค้าในจังหวัดเชียงรายได้แสดงความกังวลถึงภาวะดังกล่าวว่าจะไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เนื่องจากมาตรการจูงใจให้แก่นักลงทุนนั้นยังอาจไม่เหมาะสม และหากเทียบกับพื้นที่ใกล้เคียงอย่างใน ประเทศลาวในพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำที่ให้สิทธิประโยชน์มากกว่า เช่น ให้เช่าที่ดินในระยะยาวหลายสิบปี ก็อาจจะมึ่นักลงทุนเข้ามาน้อย เพราะนับแต่ประกาศนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษไปก็แทบจะไม่มี นักลงทุนรายใหญ่ๆ เข้ามาสนใจ มีแต่เพียงเข้ามาสอบถามข้อมูล แต่ไม่มีการประกาศตัวชัดเจน ยิ่งมี กระแสข่าวว่ารัฐบาลจะประกาศให้เอกชนเช่าที่ราชพัสดุยิ่งทำให้กลุ่มทุนรัฐรอดูท่าทีของรัฐบาลต่อไป³⁸⁷

แต่สำหรับภาคเอกชนไทยในอำเภอเชียงของกลับแสดงท่าทีแตกต่างออกไปว่า แม้กลุ่มทุน ขนาดใหญ่ของจีนกำลังรอดูท่าที แต่ก็ยังเป็นโอกาสดีให้แก่คนในท้องถิ่นที่ได้มีโอกาสเตรียมตัวเตรียมรับมือ กับการเปลี่ยนแปลง และเป็นโอกาสอันดีให้แก่ภาคเอกชนไทยที่มีทุนขนาดเล็กกว่าได้ใช้โอกาสนี้ พัฒนาตนเองเพื่อใช้ประโยชน์จากนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่และตั้งรับกับทุนภายนอกที่อาจ รุกเข้ามาในอนาคตอันใกล้³⁸⁸ ในขณะที่ภาคเอกชนในอำเภอเชียงแสนได้แสดงทัศนคติที่ต่างออกไปว่า ความจริงแล้วต่างชาติทุนจีนได้เข้ามาลงทุนในพื้นที่นานแล้วก่อนที่จะมีนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ออกมา แต่มาในรูปของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ ผู้ค้าจีน นักธุรกิจจีน ผ่านการถือหุ้นและการแต่งงาน เป็นต้น³⁸⁹ เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่รับผิดชอบเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษในอำเภอเชียงแสน ก็ได้ กล่าวในทำนองเดียวกันถึงบทบาททางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนของชาวจีนที่มีมากอยู่แล้วในทั้ง 3 อำเภอไม่ว่าจะมีเขตเศรษฐกิจพิเศษหรือไม่³⁹⁰

387 สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย, 28 ตุลาคม 2558.

388 สัมภาษณ์ นายฎ. (นามสมมุติ), นักธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนในอำเภอเชียงของ, 23 พฤศจิกายน 2558.

389 สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

390 สัมภาษณ์ นางสาวต. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่ดูแลเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษในอำเภอเชียงแสน, 21 ตุลาคม 2558.

3.7 การจัดการและควบคุมของรัฐที่มีต่อการอพยพของชาวจีนในพื้นที่

แม้ว่าปรากฏการณ์การอพยพของชาวจีนในประเทศไทยจะไม่ใช่อะไรใหม่ ดังจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาว่าชาวจีนมีบทบาทและสร้างคุณูปการไว้ให้แก่เศรษฐกิจการเมืองไทยเป็นอย่างมาก จนกระทั่งเมื่อสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงชาวจีนถูกมองว่าเป็นภัยต่อความมั่นคง จนการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยได้ชะลอตัวและหยุดชะงักลง ทั้งด้านที่อพยพจากทางทะเล (Overseas) และที่มาจากทางบก (Overland) ในเขตภาคเหนือของไทย ที่แม้จะมีการอพยพของชนกลุ่มน้อยจากจีนตอนใต้ หรือกลุ่มทหารคณะชาติจากจีน รวมถึงกระแสภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์รอบด้าน ซึ่งรัฐก็ใช้ประโยชน์จากชาวจีนแถบนี้เป็นแนวกันชนกับภัยคอมมิวนิสต์ และต่อมาเมื่อรัฐไทยก็สามารถดำเนินมาตรการกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้ในเวลาต่อมา พร้อมกับภัยคุกคามความมั่นคงที่ลดน้อยลง

อย่างไรก็ตาม เมื่อสภาพการณ์ระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงล่วงเข้าสู่สมัยหลังสงครามเย็น ความขัดแย้งทางด้านความมั่นคงในภูมิภาคบรรเทาเบาบางลง ไทย-จีนได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 1975³⁹¹ ทั้งฝ่ายไทยและจีนได้มีการติดต่อสัมพันธ์ต่อกันอย่างเป็นทางการอีกครั้ง โดยเพิ่มระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันมากขึ้นตามลำดับ ทั้งด้าน ความมั่นคง เศรษฐกิจการค้า และวัฒนธรรม โดยเฉพาะหลังจากช่วงวิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้งในปี 1997 ประเทศไทยประสบปัญหาเศรษฐกิจอย่างหนักหน่วง ฝ่ายสหรัฐอเมริกาผู้นำประเทศโลกเสรีได้ให้ความสนใจเพียงเล็กน้อยต่อปัญหาเศรษฐกิจของพันธมิตรอย่างไทย ในขณะที่จีนกลับให้ความช่วยเหลือไทยทางเศรษฐกิจต่อปัญหาวิกฤติดังกล่าวโดยการให้เงินช่วยเหลือ และยืมกรานที่จะไม่ลดค่าเงินหยวนลงทำให้ไทยและประเทศในอาเซียนไม่บอบช้ำไปมากกว่านี้³⁹² ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้สายสัมพันธ์ของการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทยจีนใกล้ชิดยิ่งขึ้นทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี³⁹³ โดยปรากฏการณ์การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่นี้ก็สัมพันธ์กับการพึ่งพาระหว่างจีนกับประเทศในกลุ่มอาเซียนและประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ

สำหรับท่าทีต่อการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่เข้าสู่พื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน ในกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ เวียดนาม รวมถึงไทยด้วยนั้น รัฐบาลในกลุ่มประเทศเหล่านี้มีท่าทีปฏิกริยา

³⁹¹ จุลชีพ ชินวรรโณ, 35 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน พ.ศ. 2518-2553 : อดีต ปัจจุบัน อนาคต (กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2553), หน้า 75.

³⁹² Hsing-Chou Sung, "China's Goeconomic Strategy: Toward the Riparian States of the Mekong Region," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 43.

³⁹³ Yos Santasombat, "Introduction," *ibid.*, p. 2.

ที่เอนเอียงไปในทางสนับสนุนหรือไม่ก็ได้ต่อต้าน โดยรัฐบาลกัมพูชามีที่ไปที่ไปทางสนับสนุนมากที่สุด ส่วนทางรัฐบาลลาวและเวียดนามก็เช่นเดียวกัน คือมีการตอบรับที่ดีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ เนื่องจากรัฐบาลลาวต้องการปัจจัยเรื่องแรงงานและทุน ส่วนเวียดนามเป็นเพราะผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ ในขณะที่รัฐบาลเมียนมาร์ไม่มีความชัดเจนต่อประเด็นนี้เท่ากับประเทศอื่นๆ³⁹⁴ ส่วนภาครัฐของไทยนั้นไม่มีท่าทีที่ต่อต้าน แต่ก็ไม่ได้แสดงออกถึงการสนับสนุนอย่างชัดเจน แต่ทางฝ่ายรัฐไทยก็เห็นว่าการเคลื่อนย้ายของคนจีนระลอกใหม่และการลงทุนของชาวจีนนั้นเป็นเรื่องปกติในแถบอาเซียนตอนบนรวมถึงในไทยด้วย ทั้งเรื่องจีน รถจีน นักธุรกิจ นักลงทุนจีน แรงงานจีน พ่อค้าจีน รวมถึงการแต่งงานกับคนในท้องถิ่น³⁹⁵ โดยส่วนมากจะดำเนินการอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย ซึ่งการดำเนินการเหล่านั้นก็มีส่วนที่ยังประโยชน์ให้ประเทศด้วย ดังจะได้แสดงให้เห็นในลำดับต่อไป

3.7.1 มาตรการของภาครัฐโดยภาพรวมที่มีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่

มาตรการจัดการของภาครัฐที่มีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทยโดยรวมถือว่าไม่มีความแตกต่างจากชาวต่างชาติอื่นๆ ยกเว้นในมิติด้านเศรษฐกิจที่จีนเป็นมิตรประเทศที่ใกล้ชิดและมีอิทธิพล ทั้งจำนวนนักท่องเที่ยว และกำลังซื้อของประเทศที่รัฐบาลไทยต้องการ โดยไทยได้ออกนโยบายจูงใจโดยการงดเว้นค่าธรรมเนียมการตรวจลงตรา (Visa) ให้แก่ชาวจีน และให้ชาวจีนสามารถขอรับการตรวจลงตรา ณ ช่องทางอนุญาตของด่านตรวจคนเข้าเมืองของไทย เมื่อเดินทางมาถึงไทย (Visa On Arrival) ได้ พร้อมกับให้ชาวจีนสามารถเปลี่ยนประเภทการตรวจลงตราในประเทศไทยเพื่อใช้ต่อระยะเวลาในการอยู่ประเทศไทยได้ด้วย ซึ่งแม้ว่าเพื่อนบ้านอย่างลาว กัมพูชา เมียนมาร์จะมีความสำคัญทางเศรษฐกิจเช่นกันแต่ก็มีน้อยที่สัมพันธ์กับมิติความมั่นคงด้วย

โดยข้อมูลจากฝ่ายความมั่นคงทั้ง ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง และที่ว่าการอำเภอในพื้นที่ 3 อำเภอชายแดน คือ แม่สาย เชียงแสน และเชียงของ พบว่าแม้จะมีตัวเลขนักท่องเที่ยวชาวจีน ครุฑจีน และนักศึกษาเดินทางเข้ามาจำนวนมากและเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในหลายปีที่ผ่านมา แต่ทว่าตัวเลขของชาวจีนที่เข้าประกอบธุรกิจ ใช้ชีวิตบั้นปลาย และแต่งงานกับชาวไทยต่างก็มีจำนวนไม่มากนัก โดยที่ส่วนมากชาวจีนจะทำถูกต้องตามกฎหมายและไม่ก่อปัญหาใดๆ กับทางการ ส่วนในประเด็นด้าน

³⁹⁴ วรณรัตน์ ท่าห้อง และ วรศักดิ์ มัทธโนบล, "ชาวจีนใหม่กับความมั่นคงของชุมชนในกลุ่มประเทศ Clmv," หน้า 151.

³⁹⁵ สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าข้ามแดนในอำเภอเชียงของ, 27 ตุลาคม 2558.

ตัวแทนอำพรางของชาวจีนโดยการให้คนไทยถือหุ้นหรือแต่งงานกับชาวไทยนั้นเป็นเสมือนช่องว่างทางกฎหมาย³⁹⁶ และด้วยความที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่ไม่ใช่ชาวยุโรปไม่ได้สัมพันธ์กับมิติน้ำมันคง จึงไม่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของฝ่ายปกครองโดยตรง ในส่วนที่ใกล้เคียงที่สุดจะดูเรื่องทะเบียนราษฎรของชาวจีนอพยพในยุค 20-30 ปีก่อน คือ ชาวจีนฮ่อ จีนยูนนาน เป็นต้น³⁹⁷ โดยประเด็นที่ฝ่ายปกครองและความมั่นคงให้ความสำคัญคือ ประเด็นเรื่องชาวเกาหลีเหนือ ชาวยุโรป และลาว กัมพูชา เมียนมาร์ เวียดนามมากกว่าเพราะกระทบต่อด้านความมั่นคงและทำผิดกฎหมายไทยบ่อยครั้ง

โดยที่ผ่านมามีชาวจีนเดินทางเคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ตารางที่ 9) เพียงในช่วงระยะเวลาเพียง 8 ปี มีชาวจีนเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเกือบ 10 เท่า จากจำนวน 843,753 คน ในปี 2008 เพิ่มขึ้นเป็น 8,146,363 ในปี 2015 ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นประเภทนักท่องเที่ยวซึ่งมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด ส่วนประเภทคนอยู่ชั่วคราวซึ่งส่วนใหญ่จะเพื่อประกอบธุรกิจและอื่นๆ นั้นมีชาวจีนจำนวนชาวจีนค่อนข้างคงตัวและเพิ่มขึ้นทีละน้อย โดยมีการลดจำนวนลงในปี 2013 และเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณในปี 2015 ส่วนชาวจีนที่ขอยุติด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น ประกอบธุรกิจ อยู่กับครอบครัวคนไทย อยู่กับภรรยาคนไทย ใช้ชีวิตบั้นปลาย หรือมีหน่วยราชการรับรองก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน สะท้อนถึงการพึ่งพาซึ่งกันและกันที่ใกล้ชิดระหว่างไทย-จีนที่ค่อยๆ เพิ่มขึ้น

โดยสำหรับในพื้นที่จังหวัดเชียงรายปี 2015 ได้มีชาวจีนที่ได้รับการตรวจลงตราเมื่อมาถึงไทย (Visa on Arrival) ที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองในจังหวัดเชียงรายทั้ง 4 จุด เป็นจำนวนทั้งสิ้น 35,738 ราย โดยแบ่งเป็นที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองแม่สายจำนวน 4,290 ราย ที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงของจำนวน 15,392 ราย ที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงแสนจำนวน 10,876 ราย และที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานเชียงราย (แม่ฟ้าหลวง) จำนวน 5,180 ราย จำนวนชาวจีนที่เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทยมากขึ้นนั้นแสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดระหว่างไทย-จีนที่ทวีระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันมากขึ้นตามลำดับ

³⁹⁶ สัมภาษณ์ นายส. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่ดูแลด้านการควบคุมชายแดนในจังหวัดเชียงราย, 20 ตุลาคม 2558.

³⁹⁷ สัมภาษณ์ นายช. (นามสมมุติ) และ นายย. (นามสมมุติ), ข้าราชการฝ่ายปกครองในอำเภอชายแดนจังหวัดเชียงราย, 21 ตุลาคม 2558.

ตารางที่ 9 สถิติคนเข้า-ออกเมืองชาวจีนในประเทศไทย ปี 2008-2015

(หน่วย : คน)

ปี	จำนวนชาวจีนเข้า-ออก ในประเทศไทย					
	รวมขาเข้า ทั้งหมด	รวมขาออก ทั้งหมด	นักท่องเที่ยว ขาเข้า	คนจีนอยู่ ชั่วคราว	ชาวจีนขออยู่ต่อ	
					ยื่นขอ	อนุมัติ
2008	843,753	843,067	774,235	61,743	34,500	32,681
2009	782,682	781,235	712,956	61,251	33,024	31,409
2010	1,147,338	1,067,977	1,068,282	62,121	34,043	32,011
2011	1,753,793	1,767,497	1,666,347	68,296	40,644	38,498
2012	2,842,243	2,846,793	2,709,885	76,134	41,046	39,954
2013	4,685,216	4,733,544	4,349,517	58,211	44,644	42,456
2014	4,720,738	4,703,395	4,469,762	64,956	65,883	54,312
2015	8,146,363	8,185,352	7,835,315	128,535	N/A	N/A

ที่มา : สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

เช่นเดียวกับฝ่ายความมั่นคง ในส่วนด้านการควบคุมดูแลแรงงานแม้จะไม่สัมพันธ์กับการจัดการกับชาวจีนโดยตรง เพราะชาวจีนอพยพพระลอกใหม่จะเป็นประเด็นที่สัมพันธ์กับการค้า ส่วนแรงงานในเรือของชาวจีนนั้นก็ถูกควบคุมในพื้นที่เฉพาะ โดยทางกระทรวงแรงงานจะให้ความสำคัญกับการควบคุมแรงงานต่างด้าวอย่าง ลาว กัมพูชา เมียนมาร์ ที่มีปัญหามากกว่า แต่เจ้าหน้าที่ด้านแรงงานได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจในประเด็นของชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ที่เกี่ยวข้องกับด้านแรงงานว่า ที่จังหวัดพะเยามีพ่อค้าชาวจีนที่ตั้งโรงคัดบรรจุผลไม้ (ล้าง) ถู้อหนังสือเดินทาง (Passport) ประเภทนักท่องเที่ยว มาเป็นนายทุนร่วมกับคนไทยไปรับซื้อเหมาสวนลำไย แต่นำแรงงานกัมพูชาข้ามเขตจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาเก็บผลผลิตในจังหวัดพะเยาโดยผิดระเบียบ เนื่องจากชาวจีนก็เป็นล้งรับซื้อผลผลิตที่จับทุรีด้วยจึงได้นำแรงงานกัมพูชาที่มีประสบการณ์และราคาถูกกว่ามาใช้ในต่างพื้นที่ ปรากฏการณ์

นี้สะท้อนว่าทุนชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้รุกเข้าไปลึกกว่าเขตชายแดนแล้วในปัจจุบัน และสะท้อนว่ารัฐไม่ได้มองชาวจีนอพยพระลอกใหม่เป็นภัยคุกคามในมิติของความมั่นคง³⁹⁸

ในส่วนของผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมของชาวจีนระลอกใหม่ต่อการรับรู้ของภาครัฐ นอกจากการที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ไม่ได้ดำเนินการใดๆ ที่ผิดกฎหมายแล้ว อีกประการหนึ่งที่ภาครัฐหลายหน่วยงานมักจะกล่าวอยู่เสมอคือเรื่องเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบ เช่นในกรณีของเจ้าหน้าที่ที่ควบคุมสินค้าชายแดนกล่าวว่า แม้ว่าหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบจะรับทราบปัญหาแต่ก็จัดการโดยตรงไม่ได้ เนื่องจากไม่ได้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง หน่วยงานแต่ละหน่วยมีอำนาจหน้าที่จำกัด ปัญหาที่เกี่ยวกับชาวจีนนั้นอยู่นอกขอบเขตอำนาจหน้าที่ ทำได้เพียงแค่ประสานงานไปยังหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมาตรการที่พอเห็นเป็นรูปธรรมในขณะนี้คือหน่วยงานและองค์กรในท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับชาวบ้าน เช่น หอการค้า พาณิชยจังหวัด เกษตรจังหวัด ได้ลงไปดูแลแล้ว³⁹⁹

แม้จะไม่มีหน่วยงานภาครัฐใดๆ ที่ดำเนินการอย่างเป็นทางการหรือแก้ปัญหาผลกระทบด้านลบจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่ แต่หน่วยงานที่ใกล้ชิดชุมชนหรือหน่วยงานท้องถิ่นและภาคเอกชนก็มีความพยายามในการยับยั้งไม่ให้ชาวจีนเข้ามาลงทุนเป็นจำนวนมากเกินไป เนื่องจากกังวลถึงผลกระทบที่จะเกิดตามมา เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด และหอการค้าที่ส่วนใหญ่จะใกล้ชิดท้องถิ่น จะช่วยให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ ปลุกจิตสำนึกเมื่อมีโอกาสและชี้แจงถึงผลกระทบได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้นในภาพรวมและในอนาคต พร้อมกับโน้มน้าวขอความร่วมมือจากชาวบ้านว่าให้ปฏิเสธเงื่อนไขของชาวจีน เช่น การขายที่หรือเป็นตัวแทนอำพราง และการขายผลิตผลการเกษตรให้โดยตรง เป็นต้น⁴⁰⁰ แต่ในช่วงหลังมานี้ชาวบ้านมีความตื่นตัวมากขึ้นในเรื่องผลกระทบจากทุนต่างชาติ อีกทั้งมีสำนึกธุรกิจและห่วงแหนถิ่นฐานบ้านเกิดมากขึ้น แต่ก็ยังมีความจำเป็นในเรื่องการทำมาหาเลี้ยงชีพ ดังในกรณีเรื่องของการขายที่ดินชาวบ้านก็จะตัดแบ่งขายที่ดินเป็นบางส่วนแทนที่จะขายยกแปลงดังแต่ก่อน⁴⁰¹

398 สัมภาษณ์ นายร. (นามสมมุติ), ข้าราชการด้านแรงงานในจังหวัดเชียงราย, 8 มกราคม 2559.

399 สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าข้ามแดนในอำเภอเชียงของ, 27 ตุลาคม 2558.

400 Ibid.

401 สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย, 28 ตุลาคม 2558.

3.7.2 มาตรการของภาครัฐที่มีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเด็นอาชีพการค้าอิสระ

ในส่วนของการควบคุมจัดการกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่โดยเฉพาะในภาคเศรษฐกิจการค้าชายแดนในพื้นที่ 3 อำเภอของไทย คือ แม่สาย เชียงแสน และเชียงของ ซึ่งเป็นประเด็นหลักที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้สร้างผลกระทบนั้นกลับยังไม่มีคำตอบชัดเจน เช่น ที่ตลาดดอยเวาในอำเภอแม่สายที่มีชาวจีนเป็นผู้ประกอบการค้าขายอยู่นั้นก็ไม่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปควบคุมอย่างจริงจัง ซึ่งภาคเอกชนในจังหวัดนั้นอ้างว่า แม้อตลาดดอยเวาในอำเภอแม่สายจะมีแผงค้าของผู้ค้าชาวจีนระลอกใหม่ทำธุรกิจอยู่ แต่ก็ยังไม่มีเจ้าหน้าที่ให้ความสนใจมากนัก เนื่องจากเป็นเพียงผู้ค้ารายย่อย เป็นผู้ประกอบการขนาดเล็กไม่ใช่รายใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อภาพรวมเศรษฐกิจมากนักเจ้าหน้าที่จึงไม่ได้เข้มงวดมาก แต่หากเป็นผู้ค้าจिनรายใหญ่เช่น ทำโรงแรม ร้านอาหาร เจ้าหน้าที่ก็คงเข้าไปตรวจสอบ อีกทั้งชาวจีนเหล่านี้เพียงประกอบธุรกิจค้าขายทั่วไป และนำเข้าสินค้าถูกอย่างกฎหมาย ผ่านเข้าเมืองถูกต้อง จึงไม่น่าจะมีปัญหาอะไรที่ต้องเข้มงวดเป็นพิเศษ⁴⁰²

แต่ก็มีในบางกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐเข้มงวดกับผู้ค้าจिनขึ้นมาบ้าง ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ที่มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน ในเรื่องการเข้มงวดตรวจตราชาวจีนผู้ค้าจिन โดยอ้างว่าสถานการณ์การตรวจสอบของภาครัฐต่อผู้ค้าชาวจีนในปัจจุบันที่เชียงแสนเข้มงวดขึ้นกว่าแต่ก่อน โดยปกติแต่ก่อนชาวจีนจะเข้ามาโดยใช้การตรวจลงตราประเภทนักท่องเที่ยวแต่นำผลผลิตทางการเกษตรของเงินเข้ามาขาย บางรายก็นำไปขายถึงในกรุงเทพฯ แต่ในช่วงที่มีการปฏิวัติยึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติในช่วงแรก เจ้าหน้าที่ก็ตื่นตัวเข้มงวดขึ้นว่าชาวจีนที่จะเข้ามาทำการค้าในไทยในเชียงแสนได้ต้องมีใบอนุญาตทำงาน (Work Permit) ไม่ใช่เพียงใช้การตรวจลงตราประเภทนักท่องเที่ยว จากนั้นก็มีการไล่ตรวจสอบว่าจุดไหนพื้นที่ใดมีชาวจีนบ้างทำการค้าอะไรบ้าง เช่น คนขายของ คนคุมของขึ้นเรือจिन คนคุมท่าเรือ โดยเจ้าหน้าที่จะไปขอตรวจว่ามีบัตรทำงาน เข้ามาถูกต้องหรือไม่ หากไม่มีก็ดำเนินการจับกุม เป็นต้น อย่างไรก็ตามการกวาดขันเข้มงวดต่อชาวจีนก็ยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด แต่ก็นับว่าดีขึ้นกว่าแต่ก่อนที่ไม่เข้มงวดนัก⁴⁰³

3.7.3 มาตรการของภาครัฐต่อชาวจีนระลอกใหม่ในประเด็นการท่องเที่ยว

ในประเด็นการจัดการด้านการท่องเที่ยว ทางรัฐบาลก็เริ่มให้ความสนใจกับการแก้ปัญหาของนักท่องเที่ยวจिनโดยใช้วิธีการควบคุมภายในอย่างละมุนละม่อม มากกว่าการควบคุมกักตักจำนวนชาว

⁴⁰² สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

⁴⁰³ สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

จีน เช่น การควบคุมการตรวจลงตราของชาวจีน หรือยกเลิกการงดเว้นค่าธรรมเนียมการตรวจลงตรา และยังคงส่งเสริมโฆษณาชักชวนให้ชาวจีนเข้ามาเที่ยวไทยอย่างต่อเนื่อง มาตรการของภาครัฐในด้านการจัดการกับชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ในภาคการท่องเที่ยวของเชียงราย ภายใต้สถานการณ์ที่มีธุรกิจนำเที่ยวจีน นักท่องเที่ยวจีนไหลทะลักเข้ามาทางรถยนต์ผ่านสะพานมิตรภาพแห่งที่ 4 ตรงด่านเชียงของ ในเบื้องต้นทางภาครัฐได้จัดตั้งศูนย์บริการเพื่อดูแลเรื่องชาวจีนโดยเฉพาะ โดยตั้งจุดบริการในสถานที่ที่มีนักท่องเที่ยวผ่าน 3 จุด คือ เชียงของ สนามบินแม่ฟ้าหลวง และอนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งราย มีเจ้าหน้าที่เพื่อดูแลนักท่องเที่ยว และควบคุมสอดส่องธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ที่ไม่ได้รับอนุญาต โดยทางกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้บูรณาการประสานกับสำนักงานทะเบียนมัคคุเทศก์ และตำรวจท่องเที่ยว ภาคเอกชน และสถานทูตจีน พร้อมกับคอยเป็นตัวกลางประสานนักท่องเที่ยวกับหน่วยงานต่างๆ รวมถึงแจกแผ่นพับเพื่อแนะนำระเบียบปฏิบัติและสถานที่ท่องเที่ยว และเพื่อจัดทำสถิติข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว การร้องเรียน และคดีความต่างๆ ในเรื่องการท่องเที่ยว⁴⁰⁴

อีกทั้งศูนย์บริการจะพยายามติดตามรายชื่อมัคคุเทศก์ที่เป็นมัคคุเทศก์ของสำนักงานทะเบียน โดยมัคคุเทศก์จะต้องมาลงทะเบียนในสมุดทะเบียนมัคคุเทศก์เมื่อมารับนักท่องเที่ยวจีน โดยจะต้องยื่นเอกสารให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ เช่น บัตรมัคคุเทศก์ ใบสั่งงานมัคคุเทศก์ (Job order) และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบริษัทนำเที่ยว เป็นต้น และในช่วงวันหยุดยาวของชาวจีนทางศูนย์ก็จะเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่เพื่อช่วยสอดส่องดูแลให้ทั่วถึงยิ่งขึ้น พร้อมกับให้การอบรมให้ความรู้แก่ชาวจีนที่ขับรถยนต์เข้ามา ในเรื่องการใช้ถนนในไทย การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย เป็นต้น โดยหากไม่ผ่านเกณฑ์ก็ จะไม่อนุญาตให้เข้าประเทศ

หากเจ้าหน้าที่พบว่ามัคคุเทศก์มาแต่ไม่มาลงทะเบียนกับทางจุดบริการ เจ้าหน้าที่มีหน้าที่ต้องไปตรวจดูว่าเป็นมัคคุเทศก์ที่ได้รับอนุญาตหรือไม่ หากพิสูจน์ได้ว่าเป็นมัคคุเทศก์ที่ไม่ได้รับอนุญาต หรือธุรกิจนำเที่ยวที่ไม่ถูกต้อง ก็จะต้องประสานไปทางตำรวจท่องเที่ยวเพื่อดำเนินการทางกฎหมายต่อไป ที่ผ่านมาก็พบว่าที่เชียงรายมีมัคคุเทศก์ที่ไม่ได้รับอนุญาตชาวจีนอยู่จำนวนมาก โดยมัคคุเทศก์ที่ไม่ได้รับอนุญาตมักจะทำธุรกิจตรวจลงตราประเภทนักท่องเที่ยว และใช้ความสามารถด้านภาษาและความรู้เรื่องแหล่งท่องเที่ยวทั่วไปในการทำงาน บางส่วนก็ผันตัวมาจากการเป็นนักท่องเที่ยวเองมาก่อน และในอนาคตภาครัฐมีแผนการจะให้มัคคุเทศก์ต้องแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองเท่านั้นเพื่อเป็น

⁴⁰⁴ สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย, 11 พฤศจิกายน 2558.

เครื่องแบบที่ชัดเจนสำหรับแยกแยะปราบปรามมั่วๆ และธุรกิจนำเที่ยวของชาวจีน และจะต้องมาลงทะเบียนก่อนจึงจะให้บัตรเพื่อให้ไปรับนักท่องเที่ยวจีนได้ เป็นต้น⁴⁰⁵

3.7.4 มาตรการของภาครัฐต่อชาวจีนระลอกใหม่ในประเด็นตัวแทนอำพรางของชาวจีน และการดำเนินธุรกิจเชิงรุกต่อผู้ประกอบการไทย

ในด้านการดำเนินการของภาครัฐเรื่องตัวแทนดำเนินธุรกิจหรือตัวแทนอำพรางของชาวจีนในประเทศไทยโดยเฉพาะในจังหวัดเชียงรายในพื้นที่อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของนั้น ในระดับความเคลื่อนไหวโดยทั่วไปทางภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ทราบว่ามีชาวจีนอพยพระลอกใหม่เคลื่อนย้ายเข้ามาดำเนินธุรกิจในพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่ชาวจีนจะอยู่เบื้องหลังสนับสนุนเรื่องทุนแต่ให้คนไทยเป็นฉากหน้าดำเนินการ โดยเฉพาะในเรื่องธุรกิจโลจิสติกส์ ขนส่ง นำเข้า ส่งออกตามชายแดนจะเป็นธุรกิจของจีนหลายราย ซึ่งในทางกฎหมายก็จะระบุด่วนไว้ให้ชาวต่างชาติหรือชาวจีนถือหุ้นได้ไม่เกินร้อยละ 49 แต่ในเบื้องลึกจริงๆ ฝ่ายราชการอ้างว่าไม่ทราบได้ และข้อมูลในเรื่องดังกล่าวก็ไม่ชัดเจน⁴⁰⁶

สำหรับมาตรการของภาครัฐอย่างเป็นทางการในเรื่องตัวแทนอำพรางของชาวจีนโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พุทธศักราช 2542 โดยระบุว่าคนต่างด้าว ซึ่งหมายถึง (1)บุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย (2)นิติบุคคลที่ไม่ได้จดทะเบียนในประเทศไทย (3)นิติบุคคลที่จดทะเบียนในประเทศไทยที่มีหุ้นอันเป็นทุนตั้งแต่กึ่งหนึ่งของนิติบุคคลนั้นถือโดยบุคคลหรือนิติบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย ต้องขออนุญาตจากทางภาครัฐ

โดยธุรกิจที่ห้ามต่างด้าวประกอบกิจการตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติ ตัวอย่างเช่น การทำนาทำไร่ หรือทำสวน การเลี้ยงสัตว์ การทำป่าไม้หรือแปรรูปไม้จากธรรมชาติ การค้าที่ดิน การขนส่งทางบก ทางน้ำ ทางอากาศในประเทศ การทำเหมือง การสีข้าวและการผลิตแป้งจากข้าวหรือพืชไร่ การทำโรงแรม การนำเที่ยว การขายอาหารเครื่องดื่ม การค้าภายในเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือผลิตผลทางการเกษตรพื้นเมืองที่ยังไม่มีกฎหมายห้ามไว้ การค้าปลีกสินค้าทุกประเภทที่มีทุนขั้นต่ำน้อยกว่า 100 ล้านบาท หรือทุนขั้นต่ำของแต่ละร้านค้าต่ำกว่า 20 ล้านบาท การค้าส่งสินค้าทุกประเภทที่มีทุนขั้นต่ำน้อยกว่า 100 ล้านบาท และการเป็นนายหน้าหรือตัวแทนซื้อขาย เว้นแต่จะจัดซื้อหรือจัดจำหน่ายหรือจัดหาตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อการจำหน่ายซึ่งสินค้าที่ผลิตในประเทศหรือนำเข้า

⁴⁰⁵ Ibid.

⁴⁰⁶ สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย, 28 ตุลาคม 2558.

มาจากต่างประเทศอันมีลักษณะเป็นการประกอบธุรกิจระหว่างประเทศ โดยมีทุนขั้นต่ำของคนต่างด้าวตั้งแต่ 100 ล้านบาทขึ้นไป

แต่ยกเว้นในกรณีที่ธุรกิจต่างด้าวได้รับการส่งเสริมการลงทุนตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน (BOI) และเป็นไปตามสนธิสัญญากับต่างประเทศ ทั้งนี้กฎหมายได้ให้อำนาจนายทะเบียนและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจภาครัฐสามารถตรวจสอบธุรกิจต่างด้าวได้ตามมาตรา 30 พร้อมทั้งได้ห้ามชาวไทยให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนหรือร่วมประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวที่ได้กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติ โดยแสดงออกว่าถือหุ้นแต่ผู้เดียวหรือถือหุ้นแทนคนต่างด้าวมิเช่นนั้นจะต้องโทษ⁴⁰⁷

จากกฎหมายในข้างต้นจะเห็นถึงนโยบายที่มีลักษณะปกป้อง (Protectionist) ภาคธุรกิจต่างๆ ของชาวไทย โดยเฉพาะในด้านความมั่นคงของประเทศ หรือที่มีผลกระทบต่อศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปกป้องธุรกิจที่คนไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะแข่งขันในการประกอบกิจการกับคนต่างด้าว⁴⁰⁸ แต่ก็มีข้อยกเว้นหรือการปรับแก้เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางการค้าระหว่างประเทศให้เอื้อต่อสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่พึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ธุรกิจขนาดใหญ่ของชาวจีนนั้นก็อาจดำเนินไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยเฉพาะธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับภาคขนส่ง และการซื้อผลผลิตทางการเกษตรที่มีทุนจำนวนมาก แต่ก็ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการภายในประเทศต้องแบกรับแรงกดดันจากการแข่งขันที่สูง และการผูกขาดตลาดสินค้าเกษตรหลายรายการ ซึ่งอาจไม่เป็นประโยชน์กับเศรษฐกิจโดยรวมในระยะยาว นอกจากนี้ บรรดาบริษัทหรือทุนขนาดใหญ่ที่มาลงทุนในนามของต่างชาติ หรือผ่านมาตรการส่งเสริมการลงทุน นิคมอุตสาหกรรม และเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้นไม่ค่อยจะมีปัญหาทางกฎหมายเท่าใดนัก แต่ที่ทางภาครัฐกังวลคือพวกที่จดทะเบียนในนามนิติบุคคลไทยและร่วมทุนกับต่างชาติ กลุ่มหลังนี้มีสิทธิที่เป็นตัวแทนอำพรางได้⁴⁰⁹

รัฐบาลได้เริ่มให้ความสนใจทำการควบคุมและตรวจสอบว่าธุรกิจใดที่เป็นตัวแทนอำพรางของชาวจีนบ้างโดยใช้มาตรการที่เข้มงวด ข้าราชการที่ทำหน้าที่ตรวจสอบเรื่องตัวแทนอำพรางทางธุรกิจยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมถึงมาตรการตรวจสอบป้องปรามตัวแทนอำพรางในธุรกิจ โดยแบ่งออกเป็น 2 มาตรการ ได้แก่ ในส่วนแรกคือ ก่อนจดทะเบียนนิติบุคคล และส่วนที่สองคือมาตรการหลังจดทะเบียน

⁴⁰⁷ "พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542," พระราชกิจจานุเบกษา 116 (4 ธันวาคม 2542).

⁴⁰⁸ Ibid.

⁴⁰⁹ สัมภาษณ์ นางธ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจในจังหวัดเชียงราย, 11 มกราคม 2559.

นิติบุคคล ในส่วนแรก ก่อนจดทะเบียนนิติบุคคลที่มีคนต่างด้าวถือหุ้นไม่เกินร้อยละ 50 จะต้องส่งเอกสารที่ธนาคารออกให้เพื่อรับรองสถานะทางการเงินของผู้ถือหุ้นที่เป็นหุ้นส่วนชาวไทยที่ร่วมลงทุนในนิติบุคคล

ในส่วนที่สอง ภายหลังจากจดทะเบียนนิติบุคคลเรียบร้อยแล้วทางกระทรวงพาณิชย์จะจัดทำข้อมูลนิติบุคคลกลุ่มเสี่ยงที่ต้องสงสัยหรือมีการกระทำที่เข้าข่ายเป็นตัวแทนอำพราง และดำเนินการตรวจสอบนิติบุคคลกลุ่มเสี่ยงโดยกำหนดเป็นแผนงานโครงการประจำปี โดยลักษณะเสี่ยงที่เข้าข่ายเป็นตัวแทนอำพราง คือ (1) มีคนต่างด้าวลงทุนหรือถือหุ้นไม่ถึงร้อยละ 50 (2) มีคนต่างด้าวเป็นผู้มีอำนาจกระทำการ (3) มีการกำหนดสิทธิคนต่างด้าวมากกว่าคนไทย และ (4) มีการบริหารทางการเงินผิดปกติในทางการค้าหรือธุรกิจการเงินทั่วไป เช่น มีกำไรแต่ไม่จ่ายเงินปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้นเลย ให้กรรมการคนต่างด้าวกุมโดยไม่คิดดอกเบี้ยในอัตราขั้นต่ำ มีการกู้ยืมจากกรรมการคนต่างด้าวเป็นเงินทุนหมุนเวียนในบริษัทคนไทยโดยไม่ชำระค่าหุ้นให้กับบริษัท นอกจากนี้ยังมีการลงพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ร่วมกับกรมสืบสวนคดีพิเศษ และการตรวจสอบบริษัท ซึ่งส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นชาวตะวันตกกรณีของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ยังพบน้อย⁴¹⁰

นอกจากนี้ทั้งพาณิชย์จังหวัดและกรมพัฒนาธุรกิจการค้าเพื่อควบคุมแลเรื่องการจดทะเบียนธุรกิจ และแหล่งที่มาของเงินทุน ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ต้องร่วมมือกับประชาชนในท้องถิ่นด้วยเพื่อดูแลป้องกัน เช่นที่ภาคเอกชนมีการตรวจสอบผู้ประกอบการด้วยกันในส่วนของผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกหอการค้า เป็นต้น ไม่เช่นนั้นหากคนจีนเข้ามาถือหุ้นหมด คนในพื้นที่ก็จะไม่เหลืออะไร⁴¹¹

ในส่วนของการจัดการต่อการดำเนินธุรกิจในเชิงรุก (Offensive) ของภาคธุรกิจของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ทางภาครัฐของไทยไม่ได้มีมาตรการที่เจาะจงเพื่อบังคับหรือกีดกันชาวจีนทางข้าราชการที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและการค้าในจังหวัดเชียงรายได้ให้ข้อมูลอีกว่ากฎหมายข้อบังคับที่มีอยู่เดิมนั้นก็ครอบคลุมอยู่แล้ว และยังตั้งข้อสังเกตอีกว่าฝ่ายไทยไม่ได้บังคับใช้กฎหมายเท่าที่ควร ทั้งนี้ทั้งนั้น ก็เป็นเพราะภาวะการณ์พึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างไม่เท่าเทียม (Asymmetric Interdependence) ระหว่างไทยกับจีน นอกจากนี้ไทยจะมีลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างอ่อนไหว (Sensitivity) ต่อจีนเนื่องจากการไหลของเงินทุน สินค้า และผู้คนระหว่างกันอย่างมากและสะดวกรวดเร็วแล้ว ไทยยังมีลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างเปราะบาง (Vulnerability) ต่อการ

⁴¹⁰ สัมภาษณ์ นางพ. (นามสมมุติ) และ นายล. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบธุรกิจของคนต่างด้าวที่ผิดกฎหมาย, 7 มกราคม 2559.

⁴¹¹ สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

บังคับใช้นโยบายที่มีต่อชาวจีนทั้งที่ภาครัฐมีอำนาจบังคับอยู่แล้ว เพราะไทยเป็นฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากชาวจีนโดยที่มีทางเลือกทางนโยบายที่จำกัด โดยสะท้อนชัดเจนผ่านข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้าราชการที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและการค้าในจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีความเห็นว่ากรณีของการดำเนินธุรกิจของชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นเป็นในเชิงรุกต่อประเทศไทย ทั้งนี้เพราะประเทศไทยมีลักษณะสังคมที่เปิดและเสรี อะลุ่มอล่วย ไม่เข้มงวดมากนักในการบังคับใช้กฎหมาย แม้ว่าทางภาครัฐจะมีกฎหมายที่ครอบคลุมเกือบทั้งหมดในการควบคุมจัดการคนต่างด้าวและธุรกิจต่างด้าว เพื่อป้องกันผลประโยชน์ของประชาชน แต่ที่ทางภาครัฐไม่ได้ดำเนินการบังคับใช้อย่างเข้มงวด เนื่องจากอาจเป็นประเด็นอ่อนไหวที่จะกระทบความสัมพันธ์และการค้าระหว่างประเทศกับจีน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“...ทางทูตจีนที่เค้าเข้ามาในประเทศไทยเรา ก็บอกตลอดว่า เรายังมีกฎหมายทุกฉบับที่จะดำเนินการกับนักท่องเที่ยวจีนหรือธุรกิจจีนที่เข้ามาแต่เราไม่ได้บังคับใช้เท่าที่ตนเอง ก็คือเราห่วงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอะไรพวกนั้น...”⁴¹²

เจ้าหน้าที่ท่านเดิมยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า แม้ฝ่ายไทยจะแสดงท่าทีถ้อยที่ถ้อยอาศัยแต่ทูตฝ่ายจีนก็แสดงความเห็นตอบกลับว่า ให้ฝ่ายไทยสามารถดำเนินการเข้มงวดได้เต็มที่ เพราะเมื่อชาวไทยไปจีนและทำผิด ทางจีนก็ดำเนินการตามกฎหมายอย่างไม่ละเว้นเช่นกันแต่ไม่ค่อยเป็นข่าว ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ท่านเดิมยังเน้นบทบาทของสื่อออนไลน์อย่าง Facebook Twitter ฯลฯ ที่เป็นที่ยอมรับในสังคมไทยและทั่วโลก เวลาเกิดเรื่องราวใดๆ ก็สามารถกระจายออกไปโดยแพร่หลายและรวดเร็ว ฉะนั้นเวลาภาครัฐดำเนินการใดก็ต้องระวังต้องคำนึงหลายด้าน เพราะข้อมูลข่าวสารแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว ยิ่งหากดำเนินการรุนแรงจะกระทบกับภาพลักษณ์ของประเทศได้ โดยอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ กระนั้นผลกระทบจากสื่อก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งแต่ไม่ใช่ทั้งหมด สภาพการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับเงื่อนไขของการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน ที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร ทำให้ความเชื่อมโยงไหลเลื่อนของข้อมูลความเป็นไปในพื้นที่หนึ่งๆ สามารถรับรู้ได้ในอีกพื้นที่หนึ่งข้ามพรมแดนอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นภาวะของการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างอ่อนไหวและส่งผลกระทบต่อประเด็นด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน

⁴¹² สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย, 28 ตุลาคม 2558.

3.7.5 มาตรการของภาครัฐต่อชาวจีนระลอกใหม่ในประเด็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรและธุรกิจการขนส่งระหว่างประเทศ

สำหรับภาคธุรกิจเกี่ยวกับการเกษตรทางภาครัฐเองก็เคยดำเนินการอย่างจริงจังและเด็ดขาดกับธุรกิจจีนระลอกใหม่ ในกรณีที่พ่อค้าชาวจีนผูกขาดธุรกิจลำไยของไทย ชาวจีนมาตั้งล้งรับซื้อ ตั้งห้องเย็น และโรงแปรรูป แล้วส่งลงท่าเรือเชียงแสนไปจีนเลย ตัดช่องทางการเพิ่มมูลค่าของเกษตรกรไทย โดยราคาในแต่ละวันก็ถูกกำหนดโดยชาวจีนที่เชียงใหม่ ภาครัฐก็เคยแก้ปัญหาด้วยมาตรการเด็ดขาดในช่วงที่รัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติเข้ามาบริหารประเทศในช่วงแรก แต่ก็ไม่สามารถดำเนินการได้เพราะระบบการค้าลำไยอยู่ภายใต้ชาวจีนแทบทั้งหมด อีกทั้งภาครัฐก็เน้นการส่งออกลำไยไปยังจีนเพื่อแก้ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำมาตั้งแต่ปี 2005⁴¹³ โดยจีนก็เป็นผู้บริโภคสินค้าเกษตรรายใหญ่ของไทย โดยเฉพาะลำไยที่นำเข้ามาจากไทยถึงร้อยละ 90 ของการนำเข้าของจีน⁴¹⁴ เท่ากับว่าไทยต้องพึ่งพาเงินอย่างมากในด้านการส่งออกของภาคเกษตร

ตั้งข้อมูลที่ได้รับการบอกเล่าจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐระดับสูงที่รับผิดชอบด้านเศรษฐกิจการค้าในจังหวัดเชียงราย ถึงมาตรการตอบโต้อย่างเข้มงวดของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ภายหลังเข้ามาบริหารประเทศในช่วงแรกว่า มีการเรียกประชุมเจ้าหน้าที่เพื่อจัดการกับปัญหาราคาผลผลิตลำไยตกต่ำเนื่องจากล้งจีนอพยพระลอกใหม่ผูกขาดราคาเกษตรกรไทย โดยการประกาศราคาดูแลการรับซื้อลำไยในราคาที่รัฐกำหนด แต่ก็โดนตอบโต้จากผู้ค้าชาวจีนโดยการปิดไม่รับซื้อลำไยทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และลำพูน ทำให้เกษตรกรไทยเดือนร้อน

“พอเราออกมาตรึงราคาเข้มหนอยิ่ง แต่พอเราเข้มมากเค้าก็ปิดทุกอย่างเลย กลายเป็นปัญหาหนักอีก คือออกประกาศราคาดูแลการรับซื้อ ราคาเท่านั้นเท่านั้น เกรตนี้ เท่านั้นเท่านั้น ทีนี้เค้าก็ปิดหมดเลย ล้งไม่มีรับซื้อเลยทั้งเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูนปิดหมดเลย ทำให้เกษตรกรเราเดือดร้อน”⁴¹⁵

ปัญหาดังกล่าวจึงไม่ใช่สิ่งที่จะแก้ไขได้ฉับพลันเนื่องจากเป็นสภาพการณ์พึ่งพิงที่เป็นมาอย่างยาวนาน และทางฝ่ายจีนมีอำนาจต่อรองเหนือกว่า “เหมือนคนทุนน้อยสู้กับคนทุนใหญ่” หากแก้ปัญหาไม่รอบคอบจะกลายเป็นภาระที่ตกกับไทยเอง อาจจะต้องแก้ด้วยการใช้เวทีเจรจาระหว่าง

⁴¹³ คลังข้อมูลสารสนเทศลำไยเชิงลึก, "นโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับการค้าลำไย [ออนไลน์],” แหล่งที่มา : คลังข้อมูลสารสนเทศลำไยเชิงลึก, http://www.arida.or.th/kasetinfo/logan/index.php?option=com_content&view=article&id=147:2010-12-01-05-08-58&catid=55:2011-01-10-04-05-16&Itemid=11 [16 เมษายน 2559].

⁴¹⁴ คลังข้อมูลสารสนเทศลำไยเชิงลึก, "การตลาดลำไยในต่างประเทศ [ออนไลน์],” แหล่งที่มา : คลังข้อมูลสารสนเทศลำไยเชิงลึก http://www.arida.or.th/kasetinfo/logan/index.php?option=com_content&view=article&id=8:2010-11-23-09-03-16&catid=56:2011-01-10-04-09-46&Itemid=11 [16 เมษายน 2559].

⁴¹⁵ สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย, 28 ตุลาคม 2558.

ประเทศ อย่างไรก็ตาม ภาครัฐเองก็เห็นว่าหากปล่อยภาวะดังกล่าวหากทิ้งไว้นานต่อไปจะเป็นกลายเป็นปัญหาที่หนักหนาขึ้นกว่าเดิม แต่ปัญหาดังกล่าวก็ไม่สามารถแก้ไขในระยะอันสั้น โดยภาครัฐเล็งเห็นว่าอาจจะพัฒนาโดยให้กระจายการบริโภคผลผลิตการเกษตรที่ถูกชาวจีนผูกขาดให้บริโภคภายในประเทศเพิ่มขึ้น อุปสรรคอีกประการที่สำคัญคือตัวเกษตรกรเองที่ไม่ค่อยมีทักษะในการเป็นผู้ค้า หรือความเชี่ยวชาญในด้านการตลาด รวมทั้งเกษตรกรคุ้นเคยกับการที่พ่อค้าเข้ามารับซื้อถึงสวนโดยตรงซึ่งสะดวกกว่า

แม้จะให้ภาครัฐเข้ามาเป็นผู้จัดการด้านการตลาดให้แก่ชาวสวนก็เกินกำลังความรับผิดชอบและกำลังคน ยิ่งไปกว่านั้นระบบราชการก็ไม่อำนวยให้แก่การทำธุรกิจ รวมทั้งระบบราชการยังมีความเปลี่ยนแปลงในระดับการบริหารบ่อยทำให้ขาดความต่อเนื่อง และปัญหาของระบบราชการในการแปลงนโยบายไปสู่ภาคปฏิบัติจริงก็ยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไข นอกจากนี้หากรัฐบาลเข้ามาดำเนินการจริงก็อาจมีปัญหากการปลอมแปลงยัดไส้ผลผลิตที่ไม่ตรงตามมาตรฐาน ทำให้ตลาดปลายทางหรือผู้บริโภคไม่เชื่อถืออีกต่อไป⁴¹⁶

จากข้อจำกัดทางนโยบายดังกล่าวจึงเป็นการยืนยันถึงภาวะของการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างไม่เท่าเทียมระหว่างไทยกับจีน ผ่านตัวแสดงระหว่างประเทศของจีนซึ่งก็คือชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่แทรกซึมระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่นของไทย ทั้งในลักษณะที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันแบบความอ่อนไหวสูงอันทำให้ผลกระทบจากประเทศหนึ่งส่งผลต่ออีกประเทศได้ง่ายและรวดเร็ว และในลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันแบบเปราะบาง เนื่องจากรัฐมีทางเลือกในการดำเนินการกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ โดยเฉพาะผู้ประกอบการชาวจีนอย่างจำกัด โดยเฉพาะในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อชาวไทย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่อชาวจีนไปในทางเข้มงวดหรือจำกัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ อาจส่งผลกระทบทางด้านมูลค่าที่ต้องสูญเสียจากความสัมพันธ์กับจีนสูง เพราะการขนส่งสินค้านำเข้า-ส่งออก และธุรกิจการเกษตรโดยผู้ค้าชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นได้รับการยืนยันจากหลายฝ่ายว่าเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เข้าประเทศมาอย่างถูกต้อง และจดทะเบียนการค้ากับกระทรวงพาณิชย์อย่างถูกต้อง⁴¹⁷ อีกทั้งประเทศไทยมองประเทศจีนเป็นตลาดขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญสำหรับเศรษฐกิจไทย ทำให้ฝ่ายไทยดำเนินการใดๆ ต่อชาวจีนและธุรกิจจีนได้อย่างไม่สะดวกนักในระยะเวลาอันสั้น

⁴¹⁶ Ibid.

⁴¹⁷ สัมภาษณ์ นายค. (นามสมมุติ), นายอ. (นามสมมุติ), and นายว. (นามสมมุติ), ข้าราชการในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

ยิ่งไปกว่านั้น ตามความเห็นของหน่วยงานด้านการเกษตรของรัฐได้เล็งเห็นถึงความสำคัญทางเศรษฐกิจของเงินในฐานะที่เป็นตลาดสินค้าเกษตรของไทย เพราะเงินเป็นตลาดที่ใหญ่ที่บริโภคสินค้าเกษตร ไทยจึงควรให้ความสำคัญกับเงินซึ่งรวมไปถึงชาวจีนด้วย โดยเฉพาะในช่วงหลังมานี้ชาวจีนพ่อค้าจีนมีบทบาทมากขึ้นโดยเฉพาะภายหลังจากการเปิดการค้าเสรี อีกปัญหาที่ฝ่ายไทยต้องประสบปัญหาคือเรื่องอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี⁴¹⁸

โดยเฉพาะในภาคการเกษตรที่มีความสำคัญต่อทั้งไทยและจีนเป็นอย่างมาก เพราะเงินเองก็มีพื้นที่เพาะปลูกไม่เพียงพอ ส่วนไทยเองก็มีผลผลิตส่งออกสำคัญเป็นสินค้าเกษตร ดังนั้นในส่วนนี้จึงเป็นส่วนที่ต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ภาครัฐเองก็ตระหนักถึงข้อนี้ ดังคำให้สัมภาษณ์ของข้าราชการในด้านการเกษตรที่สะท้อนถึงสาเหตุที่ชาวจีนระลอกใหม่ต้องการเจาะฐานการผลิตภาคเกษตรของไทย และอาเซียนประเทศอื่นๆ สืบเนื่องจากปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ของจีนที่แม้มีพื้นที่กว้างแต่กลับมีพื้นที่ที่ใช้เพาะปลูกได้จำกัด และมีประชากรจำนวนมหาศาล ในขณะที่ประเทศไทยมีเศรษฐกิจในภาคการเกษตรปริมาณมาก ซึ่งเป็นวัตถุดิบตั้งต้นในอุตสาหกรรมของจีน เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ฯลฯ อีกทั้งยังใกล้กับจีนในเชิงระยะทาง และใกล้ชิดกับจีนในเชิงความสัมพันธ์ทั้งทางการเมือง การค้า และทางเชื้อชาติ สังคม วัฒนธรรมด้วย⁴¹⁹

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าหากคนไทยยังไม่สามารถเข้าถึงตลาดจีนได้โดยตรงหรืออย่างมีประสิทธิภาพก็ต้องพึ่งพาชาวจีนอพยพระลอกใหม่เพื่อให้เป็นตัวกลาง (Middle Man) ระหว่างไทยและจีน ดังที่อดีตข้าราชการระดับสูงด้านการเกษตร ได้ให้ความเห็นว่า ปัญหาส่วนหนึ่งมาจากพ่อค้าหรือล้งชาวไทยเอง ที่ทำธุรกิจโดยไม่คำนึงถึงตลาดปลายทางไม่คำนึงถึงผู้บริโภครายสุดท้าย เช่น เหมาสวนตัดเอาทั้งหมดโดยไม่รอให้เหมาะสมเสียก่อนซึ่งทำให้ไม่ได้มาตรฐานของตลาดชาวจีน ต่างจากชาวจีนที่ใกล้ชิดกับผู้บริโภครู้ความเป็นไปของตลาดจึงเป็นช่องที่ทำให้ได้เปรียบเวลาเข้ามาจัดการซื้อโดยตรงจากเกษตรกร ซึ่งก็ทำให้เกษตรกรได้ประโยชน์ด้วย

แต่หากมองในแง่การตลาด ผู้ประกอบการไทยยังเข้าไม่ถึงข้อมูลของตลาดปลายทาง เมื่อขาดตอนจากตลาดปลายทางก็ทำให้เสียเปรียบคู่แข่งชาวจีน ดังนั้นจึงควรพัฒนาระบบที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตลาดสินค้าภายในกับผู้บริโภคในต่างประเทศ ถ้าหากฝ่ายไทยยังไม่มีในส่วนนี้แล้วยิ่งกีดกันไม่ให้ชาวจีนเข้ามา ผู้ประกอบการไทยก็ไม่สามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้เลยซึ่งฝ่ายไทยเอง

⁴¹⁸ Ibid.

⁴¹⁹ Ibid.

จะเสียหาย แต่ถ้าปล่อยให้เข้ามา ผู้ค้าชาวจีนระลอกใหม่ก็เข้ามาทำหน้าที่เชื่อมต่อ ทำให้สินค้าไทยส่งออกได้ กล่าวคือ ไทยเองก็จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาชาวจีนให้เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ

“...ถ้าเราไม่สามารถสร้างความเชื่อมโยงกับตลาดจีนได้ เราก็ต้องพึ่ง Information เหล่านี้ พึ่งตัวกลาง ตลาดต้องมีตัวกลางจะเป็นใครก็ไม่รู้ ถ้าหากคนเราไปไม่ถึงก็ต้องมีตัวกลาง...”⁴²⁰

ซึ่งก็สอดคล้องกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในด้านการเกษตรอื่นๆ ที่มองถึงข้อดีของการที่มีชาวจีนอพยพระลอกใหม่เข้ามาเป็นล้งรับซื้อผลไม้ และช่วยในการทำการตลาดให้เกษตรกรไทยเพราะสถาบันเกษตรกรของไทยยังไม่เข้มแข็งในด้านการตลาด การส่งออก โลจิสติกส์ และการจัดการต่างๆ เหมือนเกษตรกรในประเทศอย่างญี่ปุ่น หรือเกาหลี ในขณะที่เดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อด้านลบในเรื่องของราคาสินค้าที่อาจไม่ได้ดีมากนัก แต่เมื่อเทียบกับการได้ประโยชน์จากการมีแหล่งระบายสินค้า และความช่วยเหลือทางด้านตลาดที่เกษตรกรไม่ถนัด ก็ถือได้ว่าเป็นสถานการณ์ที่ได้ประโยชน์กันทั้ง 2 ฝ่าย (win-win situation) ในตอนนี้

ยิ่งไปกว่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าชาวจีนและเกษตรกรไทยบางรายยังมีลักษณะที่คล้ายกับเกษตรพันธะสัญญา ซึ่งฝ่ายเจ้าหน้าที่ก็มองว่าก็มีข้อดีในเรื่องของการบริหารจัดการ เพราะชาวจีนรู้สภาพตลาด ทำให้สามารถควบคุมได้ว่าจะต้องผลิตเท่าไร ขายเท่าไร ส่วนที่เกินมาจะขายให้ใครหรือทำอะไรต่อ ทำให้สามารถควบคุมต้นทุนการผลิต ผลผลิต และคุณภาพได้ดีกว่าที่เกษตรกรต้องไปหาตลาดเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่เปราะบางของเกษตรกรไทยอยู่แล้ว โดยที่ล้งจีนจะเข้ามาช่วยเติมช่องว่างในส่วนนี้ เช่นมาช่วยคิด วางแผน ควบคุม ผลิต ต้นทุน และหาตลาด ทำให้เกษตรกรได้ราคาผลผลิตที่แน่นอน⁴²¹

อย่างไรก็ตาม ณ ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างล้งจีนและเกษตรกรทางภาคเหนือของไทยยังไม่เป็นลักษณะเกษตรพันธะสัญญา (Contract Farming) เป็นเพียงการตกลงกันเองอาศัยความไว้วางใจ ไม่มีสัญญาทางกฎหมาย⁴²² ยิ่งไปกว่านั้น ทางภาครัฐยังอ้างอีกด้วยว่านักธุรกิจจีนอพยพระลอกใหม่นั้นทำให้ผลผลิตได้ราคาสูงขึ้น ไม่ได้กดราคาให้สินค้าเกษตรตกต่ำลงแต่อย่างใดอันเป็นผลดีต่อเกษตรกร แต่ผู้ที่ได้รับผลกระทบหลักคือผู้ค้าคนกลางไทยซึ่งมาร้องเรียน เนื่องจากแข่งขันกับพ่อค้าชาวจีนระลอกใหม่ไม่ได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะล้งชาวไทยเองที่ไม่เข้มแข็ง และเป็นเพราะข้อได้เปรียบของล้งจีนที่รู้ตลาดปลายทาง รู้ช่องทาง รู้มาตรฐาน เนื่องจากอยู่แหล่งเดียวกับตลาด ดังนั้นพ่อค้าคนกลางและ

⁴²⁰ สัมภาษณ์ นาย. (นามสมมุติ), อดีตข้าราชการระดับสูงด้านการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

⁴²¹ สัมภาษณ์ นายค. (นามสมมุติ), นายอ. (นามสมมุติ), and นายว. (นามสมมุติ), ข้าราชการในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

⁴²² Ibid.

เกษตรกรไทยต้องปรับตัว พัฒนาให้สามารถแข่งขันได้ ไม่ว่าจะเป็นการตลาดหรือด้านคุณภาพสินค้า เกษตรซึ่งภาครัฐได้ส่งเสริมอยู่ในปัจจุบัน⁴²³

แต่ทว่า แม้จะมีข้อดีและผลประโยชน์ที่เกิดจากการพึ่งพาช่องทางตัวกลางระหว่างประเทศ อย่างชาวจีนอพยพระลอกใหม่ แต่ก็คาดว่าจะจะเป็นเพียงในระยะสั้นเท่านั้น เพราะในระยะยาวจะทำให้เกิดภาวะการณ์พึ่งพาที่มากเกินไปจนอาจไปถึงขั้นถึงผูกขาด และที่สำคัญการที่ชาวจีนเข้ามาทำหน้าที่ แทนคนกลางของไทย ส่งผลให้ประเทศไทยโดยภาพรวมเสียประโยชน์เพราะภาครัฐของไทยลงทุนโลจิสติกส์จำนวนมาก เช่น ระบบโครงสร้างพื้นฐาน ถนน สะพาน แต่กลับได้รับประโยชน์กลับมาน้อย เพราะมีชาวจีนเข้ามาใช้โครงสร้างพื้นฐานของไทยมากกว่าที่จะเป็นผู้ประกอบการไทย ทำให้ไม่คุ้มค่า กับสิ่งที่ลงทุนไปจากภาษีของชาติ ดังนั้นจึงควรเน้นที่การพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพในการแข่งขันให้แก่ผู้ประกอบการชาวไทย โดยเฉพาะเรื่องเทคนิคการค้า และการเข้าถึงตลาดต่างประเทศ⁴²⁴

ประเทศไทยไม่มีมาตรการที่จำกัดหรือสกัดกั้นชาวจีนอพยพระลอกใหม่โดยเฉพาะในส่วนของ สินค้าเกษตรโดยตรง แต่มีการพิจารณาศึกษาจากปัญหาดังกล่าว ภาครัฐได้หารือเพื่อแก้ปัญหาหลังคัด แยกผลไม้ชาวจีนในไทย เพื่อป้องกันการผูกขาดทางการค้า ลดการครอบงำในตลาดผลไม้เพื่อให้เกิด การแข่งขันที่เป็นธรรม โดยทางคณะกรรมการการศึกษาเรื่องล้งเงินในภาคเกษตรได้เสนอผลการศึกษา เพื่อเป็นทางออก 2 มาตรการ คือ การเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมาย และการส่งเสริมผู้ประกอบการ ชาวไทย ในส่วนของมาตรการการจัดระเบียบทางการค้า จะดำเนินการโดยการบังคับใช้กฎหมาย หลายฉบับให้เข้มข้นขึ้น เช่น พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 เป็นต้น เพื่อแก้ปัญหาการประกอบอาชีพของคนต่างด้าวโดยไม่ได้รับอนุญาตเพราะบาง ธุรกิจของชาวจีนอาจจะเข้าข่ายผิดกฎหมายดังกล่าว นอกจากนี้ในกรณีนี้ที่ผู้ค้าชาวจีนคัดแยกผลไม้เพื่อ ส่งออกแต่เมื่อกลับขายผลไม้บางส่วนที่ไม่ผ่านการคัดแยกในประเทศไทย ก็เข้าข่ายผิดกฎหมายการ ประกอบธุรกิจการค้าภายในเกี่ยวกับผลิตผลทางการเกษตรตามบัญชี 3(13) โดยไม่ได้รับอนุญาต ด้วย⁴²⁵

423 Ibid.

424 Ibid.

425 อรรถพร วัฒนยมนาพร, "ล้งเงิน : การครอบงำการค้าผลไม้ไทย [ออนไลน์], แหล่งที่มา : สำนักขับเคลื่อนอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพ ของประเทศ, <http://www.oie.go.th/article/ล้งเงิน%20%3A%20การครอบงำการค้าผลไม้ไทย> [3 มีนาคม 2559].

ส่วนด้านปัญหาการผูกขาดทางการค้า การค้าที่ไม่เป็นธรรมโดยชาวจีนอาจจะตกลงกันเพื่อควบคุมราคาสินค้าเกษตรของไทย อาจเข้าช่วยความผิดตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 และในส่วนของแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในไทยก็ต้องไปตรวจสอบว่าได้รับใบอนุญาตทำงาน และได้รับอนุญาตให้อยู่และทำงานในประเทศตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 โดยถ้าหากเข้ามาถูกต้องธุรกิจและแรงงานนั้นได้รับอนุญาตจากหน่วยงานใด นอกจากนี้ยังต้องตรวจสอบอีกด้วยว่าธุรกิจของชาวจีนที่มีการค้าขายสินค้าในไทยเพื่อส่งออกไปต่างประเทศนั้นมีการเสียภาษีถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ และรัฐยังเสนอว่าควรจะมีการจัดระเบียบการค้าโดยมีการตั้งสมาคมการค้าขึ้นมาเป็นการเฉพาะ เพื่อมีบทบาทกำกับดูแลการนำเข้าส่งออกผลไม้ไทยให้เป็นมาตรฐานสากลให้เกิดความถูกต้องเป็นธรรม และอาจกำหนดให้สินค้าการเกษตรบางประเภทต้องมีใบอนุญาตนำเข้าส่งออกในอนาคต⁴²⁶

สำหรับมาตรการสนับสนุนส่งเสริมทางการค้า การตลาด และการนำเข้าส่งออก โดยการส่งเสริมให้ผู้ค้าไทยที่เคยออกจากตลาดไปแล้วได้กลับเข้ามามีบทบาทในการส่งออก และให้ผู้ประกอบการ SMEs หาดตลาดใหม่ๆ ในต่างประเทศนอกเหนือจากจีน พร้อมทั้งดำเนินการให้การส่งออกผลไม้เป็นวาระแห่งชาติ พร้อมกับการส่งเสริมการส่งออก และการแปรรูปผลไม้ รวมทั้งให้รัฐสนับสนุนด้านโลจิสติกส์การขนถ่ายและห้องเย็นให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ค้าฝ่ายไทย ส่วนด้านการนำเข้าก็ต้องควบคุมให้ผลไม้ต่างประเทศที่เข้ามามีคุณภาพสากลเพื่อยังประโยชน์แก่ผู้บริโภคไทยด้วย

งานศึกษาของภาครัฐยังเสนอให้มีการรวมกลุ่มกันและการซื้อขายผ่านทางออนไลน์เพื่อเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการไทยและขยายตลาดไปยังแหล่งอื่นๆ ด้วย นอกจากนี้ภาคเอกชน สหกรณ์การผลิต และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องยังควรร่วมกันผนึกกำลังเพื่อสร้างองค์กรทางธุรกิจให้สามารถแข่งขันกับผู้ประกอบการชาวต่างด้าวโดยเฉพาะชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้ และยังเสนอควรกำหนดให้ต้องขึ้นทะเบียนผู้ส่งออกผักผลไม้ โดยผลผลิตที่ส่งออกต้องมาจากแปลงเกษตรและโรงคัดแยกบรรจุที่ได้ผ่านการรับรองมาตรฐานที่ดีที่เหมาะสมด้วย นอกจากนี้บังคับใช้กฎหมายแล้ว ควรกำหนดมาตรการอื่นๆ เช่น กำหนดให้ผลไม้เป็นรายการสินค้าสำคัญที่ควรมีการควบคุม กำกับดูแลปริมาณที่ส่งออก และมาตรการส่งเสริมอื่นๆ ให้ชาวสวนมีความเข้มแข็งด้วย⁴²⁷

ในส่วนของปัญหาล้างเงินภาคเหนือภาครัฐได้เริ่มแก้ปัญหาโดยการหารือ เช่น การตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาล้างเงินภาคเหนือ และมาตรการของกระทรวงพาณิชย์ให้เข้มงวดในการ

⁴²⁶ Ibid.

⁴²⁷ Ibid.

จัดเก็บภาษีรายได้ แต่จะเจาะจงปัญหาลำไยโดยการกำหนดราคาลำไยนั้นเป็นไปได้ยาก เพราะเป็นการบิดเบือนกลไกราคา นอกจากนี้ยังเป็นเพราะชาวจีนร่วมมือกันกระทำการสมยอมกันในเรื่องราคา นอกจากนี้จะทำให้รัฐไม่สามารถกำหนดราคาได้แล้ว รัฐยังควบคุมการส่งออกได้ยากด้วยเนื่องจากว่ารัฐเองก็ไม่ต้องทำให้เกิดสินค้าคงค้าง เพราะสินค้าเกษตรเก็บรักษาได้ไม่นาน ยิ่งไปกว่านั้นรัฐต้องการให้ภาพรวมการส่งออกสูงขึ้น⁴²⁸ ดังนั้นแนวทางที่รัฐสามารถดำเนินการได้จะเป็นการส่งเสริมประชาชนเกษตรกร ผู้ประกอบการไทยเองมากกว่า พร้อมกับช่วยเหลือและให้ความรู้เกษตรกรตามยุทธศาสตร์การเพิ่มคุณภาพและปริมาณผลผลิตต่อไร่ พร้อมกับลดต้นทุนการผลิตเพื่อรับมือกับราคาสินค้าเกษตรที่ตกต่ำ โดยการสอนทำปุ๋ยหมัก และการวิเคราะห์ปรับปรุงดิน เป็นต้น⁴²⁹

สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่บอกว่าภาครัฐไม่ได้มีทั้งนโยบายที่สกัดกั้นชาวจีนโดยตรง หรือปล่อยปละละเลยให้เกิดกิจกรรมที่ทำให้เกษตรกรไทยเสียประโยชน์เกิดขึ้น แต่ภาครัฐจะเน้นการดำเนินการให้อยู่ในกรอบกติกาที่กำหนดบังคับไว้อยู่แล้ว สิ่งที่ไม่ชาวจีนไม่ได้ทำผิดกฎหมาย ข้อบังคับ และไม่เป็นการเอาเปรียบประเทศไทยหรือเกษตรกรภาครัฐก็ปล่อยให้ชาวจีนดำเนินการไป หากนอกเหนือจากนั้นเจ้าหน้าที่ก็ต้องเข้าไปจัดการ นอกจากนี้ภาครัฐจะเข้าไปดูแลเรื่องความเป็นธรรมทางการค้า และการเพิ่มคุณภาพผลผลิตซึ่งเป็นมาตรการที่รัฐดูแล และเฝ้าดูอยู่ตลอด แต่เมื่อมีเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เป็นข่าวใหญ่รัฐก็จะเข้าไปจัดการอย่างเข้มงวดจริงจังเพิ่มขึ้นกว่าเดิม แต่หากเป็นเรื่องการส่งออกระหว่างประเทศหรือปัญหาจากการทำข้อตกลงระหว่างประเทศก็เป็นอีกเรื่องที่ต้องแก้ไขในบริบทที่ต่างออกไป⁴³⁰

แต่โดยสรุปแล้วในแนวทางของรัฐจะเป็นการวางตัวเป็นกลาง และมีแนวโน้มที่สนับสนุนภาวะที่เป็นอยู่ จัดการกับปัญหาเฉพาะหน้า เฉพาะกรณี และเน้นที่การส่งเสริมพัฒนาผู้ประกอบการไทยให้สามารถแข่งขันกับผู้ค้าจีนระลอกใหม่ได้ เนื่องจากชาวจีนส่วนใหญ่มาโดยถูกต้องจึงไม่สามารถจะห้ามชาวจีนเข้ามาได้ และทางภาครัฐก็ต้องการให้ชาวจีนระลอกใหม่เข้ามาด้วย แต่เมื่อชาวจีนเข้ามาภาครัฐก็ต้องประเมินว่าได้ผลดีหรือผลเสีย หรือเป็นกลาง ในภาวะที่เกิดผลเสียภาครัฐก็จะเข้าไปจัดการให้เกิดความเป็นธรรม แต่หากว่าส่งผลดีทางภาครัฐก็จะส่งเสริม ทว่าในภาวะที่เป็นอยู่ตอนนี้ทางราชการเห็นว่าเป็นโทษกลางเป็นภาวะปกติ มิหนำซ้ำเกษตรกรก็ได้ประโยชน์ การค้ากับจีน

428 สัมภาษณ์ นางม. (นามสมมุติ), อดีตข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตรในจังหวัดเชียงราย, 7 มกราคม 2559.

429 สัมภาษณ์ นายข. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตรในอำเภอเชียงของ, 14 มกราคม 2559.

430 สัมภาษณ์ นายค. (นามสมมุติ), นายอ. (นามสมมุติ), and นายว. (นามสมมุติ), ข้าราชการในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

ขยายตัว ภาคการท่องเที่ยวก็ตื่นตัว ส่วนปัญหาต่างๆ รัฐไม่ได้มองว่าเกิดจากชาวจีนเอาเปรียบหรือชาวจีนระลอกใหม่เข้ามาสร้างปัญหา แต่อาจเป็นเพราะประชาชนเอง เช่น ผู้ประกอบการไทยและล้งไทยเสียประโยชน์ จึงควรที่จะพิจารณาการพัฒนาคนผู้ประกอบการไทยที่อาจปรับตัวไม่ได้จากการที่มีผู้เล่นรายใหม่เข้ามาแข่งขันด้วย เพราะคุ้นเคยกับการผูกขาดสินค้าท้องถิ่นมาโดยตลอด ให้เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันได้⁴³¹

สอดคล้องกับแนวทางของจังหวัดเชียงรายที่มีการพูดคุยกันกับหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐ ทางจังหวัด ภาคเอกชน สำนักงานเกษตร หอการค้า ผู้ประกอบการชาวสวน เพื่อพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ เช่น โครงการอาหารปลอดภัย เกษตรสีเขียว ในส่วนของภาครัฐคือสำนักงานเกษตร สหกรณ์การเกษตร ก็จะส่งเสริมเกษตรกร ผู้ประกอบการในด้านการเกษตร และก็มีทางอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงเป็นผู้มาสนับสนุนเรื่ององค์ความรู้ และหอการค้าและภาคเอกชนในจังหวัดก็จะเป็นผู้ดูแลเรื่องการตลาดให้ โดยเน้นให้การตลาดนำการผลิตจากแต่เดิมที่เกษตรกรจะผลิตให้คนจีนมาเหมา แต่ต่อไปจะคำนึงถึงความต้องการของตลาดก่อนแล้วจึงผลิตส่งเพื่อสนองความต้องการนั้น⁴³² เป็นต้น

จากคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรในส่วนกลางได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าฝ่ายรัฐบาลไทยได้จัดการกับปัญหาอุปสรรคทางการค้าที่มีไข่อากีกับจีน โดยภาครัฐจะให้นโยบายรวมๆ ไม่ได้ระบุเจาะจงไปที่ประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่พิจารณาตัวสินค้าเป็นหลัก สินค้าใดที่ไทยเปิดตลาดแล้วมีปัญหา รัฐก็มีนโยบายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภาคธุรกิจนั้นโดยจะเป็นในลักษณะเช่น โดยปรับโครงสร้างการผลิต ปรับเปลี่ยนโครงสร้างเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน นอกจากนี้ภาครัฐมีกองทุนช่วยเหลืออยู่แต่ก็ไม่ใช่งบกองทุนขนาดใหญ่ และถ้าหากภาคธุรกิจนั้นสู้ไม่ได้ก็แนะนำให้เปลี่ยน แต่ถ้าเสี่ยงเห็นว่ายังไหวพอแข่งขันได้ก็เน้นการปรับปรุงศักยภาพให้แก่ผู้ผลิต ผู้ประกอบการไทย เป็นต้น⁴³³

ในขณะที่มาตรการรับมือของฝ่ายไทยต่อสินค้าพืชผักของจีนที่ไหลทะลักเข้ามาไทยนั้น ภาครัฐมีหน่วยงานศุลกากร มีด่านตรวจพืชและสัตว์ เพื่อควบคุมและกักกันโรค และการค้าภายในเพื่อควบคุมราคาสินค้า โดยประเด็นอ่อนไหวสำหรับสินค้าจีนในประเทศไทย คือเรื่องการนำเข้ากระเทียม

431 Ibid.

432 สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

433 สัมภาษณ์ นายค. (นามสมมติ), นายอ. (นามสมมติ), and นายว. (นามสมมติ), ข้าราชการในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตร, 6 มกราคม 2559.

จากจีนเนื่องจากกระเทียมจากจีนรุกตลาดไทยอย่างหนัก อันเป็นผลส่วนหนึ่งจากนโยบายการค้าเสรี โดยทางการค้าภายในจะเป็นผู้ออกใบอนุญาตการขนย้ายไปสู่จังหวัดอื่นๆ โดยในช่วงที่กระเทียมไทย ออกผลผลิตจำนวนมาก ทางการค้าภายในจะห้ามกระเทียมจีนเข้าโดยควบคุมการขนย้าย ขอความร่วมมือจากผู้ประกอบการให้ชะลอการนำเข้า หรือไม่กี่เก็บภาษีสูงขึ้น เพื่อให้เกษตรกรไทยสามารถสู้กับผลผลิตจีนที่ทะลักเข้ามาได้⁴³⁴

ในส่วนอื่นๆ ของไทยเองก็มีมาตรการที่เป็นการคัดกรองกีดกันที่ไม่ใช่ภาษีถึงแม้จะน้อยกว่า ฝ่ายจีนก็ตาม เช่น กรณีของสินค้าเกษตร ไทยก็จะใช้การควบคุมสินค้าให้ได้มาตรฐานโดยองค์การอาหารและยา และกรมวิชาการเกษตร เป็นต้น⁴³⁵ แต่ฝ่ายไทยก็อนุโลมผ่อนปรนให้แก่จีนอยู่เสมอ เช่น กรณีที่หน่วยงานไทยกักสินค้าจีนไว้นาน ฝ่ายจีนก็จะประท้วง ยื่นหนังสือกดดัน หรือยื่นคำร้องมา ทางฝ่ายไทยก็ต้องผ่อนผันปล่อยไป โดยเจ้าหน้าที่ให้ความเห็นว่าฝ่ายจีนมีอำนาจต่อรองมากกว่า ในทางกลับกัน ในกรณีที่ฝ่ายไทยส่งสินค้าไปจีน กลับถูกกักและกีดกันมากกว่าทั้งในเรื่องระยะเวลาและความเข้มขันในการตรวจ ซึ่งอาจถึงขั้นปิดด่านไม่ให้สินค้าจากไทยเข้า และไม่ใช้เพียงสินค้าเกษตรเท่านั้น สินค้าไทยอื่นๆ หรือพ่อค้านักลงทุนจากไทยก็ประสบปัญหาคล้ายกัน ทำให้ยากที่จะรุกข้ามแดนไปจีนได้⁴³⁶

มาตรฐานที่ปฏิบัติไม่เท่าเทียมกันระหว่างไทยและจีน สอดคล้องกับข้อมูลจากผู้ที่มีบทบาทสำคัญท่านหนึ่งในภาคเอกชนจังหวัดเชียงราย ในการนำเข้าส่งออกที่แตกต่างกันระหว่างไทยจีนภายใต้เขตการค้าเสรี โดยฝ่ายไทยภายใต้เขตการค้าเสรีไม่มีการเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม (Vat) แต่ในขณะที่ถ้าส่งเข้าจีนต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มอีกประมาณ 13% - 17% และเมื่อรวมกับอุปสรรคทางการค้าอื่นๆ ทำให้ต้นทุนในการทำธุรกิจของชาวจีนกับไทยต่างกันมาก นอกจากนี้ในเรื่องมาตรการคัดกรองป้องกันสินค้าที่มาจากจีนกลับเข้มงวดน้อยกว่า เช่น การตรวจสอบสารเคมีตามกฎหมายต้องตรวจ 15 อย่าง แต่มีเครื่องมือตรวจเพียง 2 อย่าง ที่เหลือจึงไม่ได้ตรวจ หรือตรวจกว่าผลจะออก สินค้าจีนไปถึงตลาดไทกระจายไปสู่ผู้บริโภคเรียบร้อยแล้ว แต่ในขณะที่สินค้าของไทยส่งออกไป ถ้าหากทางจีนตรวจเจอความผิดปกติ ผิดมาตรฐานก็ปิดกั้นสินค้าทุกตัว เป็นต้น⁴³⁷ ภาวะที่เสียเปรียบทางการค้าของไทยยังเป็นการสะท้อนถึงการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างไม่เท่าเทียมระหว่างไทย-จีน

⁴³⁴ สัมภาษณ์ นายภ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการค้าจังหวัดเชียงราย, 24 พฤศจิกายน 2558.

⁴³⁵ สัมภาษณ์ นายศ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องทางการค้าข้ามแดนในอำเภอแม่สาย, 14 มกราคม 2559.

⁴³⁶ สัมภาษณ์ นายช. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตรในอำเภอเชียงของ, 14 มกราคม 2559.

⁴³⁷ สัมภาษณ์ นายจ. (นามสมมุติ), ผู้นำภาคเอกชนคนหนึ่งในจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

ความสะดวกในการเข้าประเทศไทยที่มากเกินไปตรงกับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่ควบคุมสินค้าชายแดนเชียงของที่ว่า ประเทศไทยนั้นค่อนข้างเสรี สะดวกในการเข้าออกพรมแดน เช่น กรณีนักท่องเที่ยวจีน สามารถเข้ามาไทยได้ง่ายมาก แทบจะไม่ต้องมีอะไรเป็นหลักฐานเป็นการประกันใดๆ โดยเข้ามาเป็นคาราวาน ทางฝ่ายไทยเองก็ให้ความสำคัญเพียงแค่เรื่องรายได้ แต่ในทางกลับกันหากเป็นรถไทยผ่านเข้าไปจีน ต้องทำการแจ้งล่วงหน้า 30 วัน ต้องได้รับการตรวจลงตราออกไปถึงต้องมีการวางเงินมัดจำ 50,000 หยวน หรือประมาณ 250,000 บาท เพื่อประกันการทำอะไรเสียหายในเมืองจีน รวมถึงต้องมีใบขับขี่สากล เป็นต้น⁴³⁸

ประเทศไทยมีลักษณะที่ค่อนข้างเสรีในการควบคุมชายแดน ทำให้ค่อนข้างง่ายในการที่ชาวจีนจะเดินทางเข้ามาได้ ทั้งที่มีกฎหมายและกฎระเบียบควบคุม แต่รถจีนกลับสามารถเข้ามาในประเทศไทยได้ง่าย เข้าไปได้ถึงพืथा ภูเก็ต และขับรถอย่างไม่ใส่ใจวินัยจราจร แต่ในขณะที่ถ้าเป็นฝ่ายไทยไปประเทศจีนกลับต้องผ่านกฎระเบียบเข้มงวดมากมาย เช่น การวางเงินประกัน 3 แสน ขอล่วงหน้า 3 เดือน ต้องขอไปที่ปักกิ่ง แต่ถ้าเป็นรถจีนสามารถเข้าผ่านทางเชียงของได้เลย เป็นต้น⁴³⁹ ความไม่เข้มงวดในการควบคุมชายแดนสะท้อนผ่านคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่รับผิดชอบด้านชายแดนในอำเภอแม่สายท่านหนึ่งว่า

“การค้าชายแดนมันต้องอะลุ่มอล่วย ถ้าเราเข้มงวดเกินไปจะค้าขายกันได้อย่างไร...จะเอาระเบียบจากส่วนกลางมาจับการค้าชายแดนไม่ได้ มันขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกมากกว่า”⁴⁴⁰

จากบางส่วนของบทสัมภาษณ์ข้างต้นอาจสามารถสะท้อนทัศนคติและวิสัยทัศน์ในทางปฏิบัติของภาคส่วนราชการไทย ที่มีผลการดำเนินมาตรการต่างๆ ต่อการอพยพของชาวจีนจีนอพยพระลอกใหม่ได้ โดยเฉพาะในส่วนของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชาวจีน ที่ภาครัฐค่อนข้างจะให้ชาวจีนดำเนินการอย่างเสรี แม้จะส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจไทยก็ตาม ในขณะที่เดียวกันก็หวังพึ่งพาชาวจีนระลอกใหม่เพื่อนำสินค้าไทยฝาด่านอุปสรรคทางการค้าของจีนด้วย

3.8 เสี่ยงสะท้อนต่อผลกระทบที่เกิดจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่

สำหรับทัศนะของทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในเชียงรายได้มีความเห็นว่าเงินมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจการค้าชายแดนมากแม้ในบางส่วนของภาคธุรกิจและประชาชนจะได้รับผลกระทบจากการ

⁴³⁸ สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าชายแดนในอำเภอเชียงของ, 27 ตุลาคม 2558.

⁴³⁹ สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

⁴⁴⁰ สัมภาษณ์ นายศ. (นามสมมุติ), ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการการค้าชายแดนในอำเภอแม่สาย, 14 มกราคม 2559.

เคลื่อนย้ายไหลเลื่อนเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ โดยทั้งสองภาคส่วนต้องการให้เน้นการพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจกับจีน ทั้งฝ่ายภาครัฐและฝ่ายภาคเอกชนก็มีมุมมองและพยายามผลักดันให้ภาคส่วนต่างๆ ทางเศรษฐกิจของไทยให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chains) ของจีนให้ได้ ดังที่ผู้มีบทบาทสำคัญในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงรายได้ให้ความเห็นว่า

จังหวัดเชียงรายนองเงินเป็นตลาดใหญ่ที่สำคัญ เพราะด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดเชียงรายทำให้มีความใกล้ชิดกับจีน เพียงแค่ถนนถลายนานก็มีประชากร 40-50 ล้านคนแล้ว โดยห่างจากจังหวัดเชียงรายเพียง 200-300 กิโลเมตร ในขณะที่กรุงเทพฯ ห่างจากเชียงรายถึง 800 กิโลเมตร ดังนั้นการค้าขายกับจีนจึงสะดวกกว่า จำนวนผู้บริโภคมากกว่า และกำลังซื้อสูงกว่า แต่ก็ต้องระวังไม่ให้พ่อค้าจีนเข้ามาครอบงำ ต้องพัฒนาภาคเอกชนให้สู้กับจีนให้ได้

และยิ่งหากไทยเปิดเสรีมากขึ้นก็ต้องเตรียมความพร้อมมากขึ้น ภาครัฐต้องเตรียมเรื่องการตรวจสอบเรื่องข้อกฎหมายต่างๆ การค้าการลงทุนการถือหุ้น การสงวนสิทธิ์อาชีพเฉพาะสำหรับคนไทยเท่านั้น ภาคเอกชนก็ต้องตื่นตัวในการเรื่องการการค้าการตลาด ศึกษาว่าจีนต้องการอะไร และเชียงรายมีอะไรจะขายให้แก่จีน โดยที่ต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทานของจีนให้ได้ เช่น จีนต้องการจะแปรรูปสินค้าเกษตร ผู้ประกอบการและเกษตรกรไทยก็ต้องไปอยู่ในสินค้าเกษตรที่ชาวจีนต้องการจะแปรรูป ดังนั้นรัฐบาลไทยนอกจากจะต้องเข้มงวดแล้วก็ต้องส่งเสริมด้วย ในตอนนี้สิ่งที่เชียงรายพยายามทำคือจะต้องมองที่ตลาดจีน ดูว่าจีนต้องการอะไร ตอนนี้จีนต้องการสินค้าอุปโภคบริโภค ต้องการข้าว ต้องการน้ำตาล ต้องการผลไม้ ปศุสัตว์ เนื้อโคกระบือ ชิ้นส่วนไก่ ดังนั้นสินค้าที่ส่งออกเยอะก็จะเป็นพวกนี้ นี่คือนมมืองของทางภาคเอกชนเชียงรายที่เน้นการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางการค้ากับจีน คือมียุทธศาสตร์ที่จะผลิตสินค้าส่งขายให้แก่จีน⁴⁴¹

สำหรับในด้านเศรษฐกิจการค้า นักธุรกิจภาคเอกชนคนสำคัญในเชียงรายได้ให้ทัศนะต่อการเข้ามาของผู้ค้านักธุรกิจจีนว่า ชาวจีนเหล่านี้ลงมาประกอบธุรกิจเองโดยที่ชาวไทยเองก็รู้ ว่าเป็นชาวจีนและดำเนินการโดยผ่านตัวแทนอำพรางหรือการถือหุ้นแต่ก็เป็นธรรมดาของวิถีการค้า ถ้าหากถูกตรวจสอบก็คงมีความผิด ในทางกลับกันหากผู้ประกอบการไทยไปทำธุรกิจในต่างประเทศก็คงใช้กลยุทธ์ไม่แตกต่างกัน ธุรกิจนั้นต้องให้ความสำคัญกับการติดต่อสื่อสารและความไว้วางใจกัน ยิ่งในสภาพปัจจุบันที่มีการรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนควรจะทำให้การค้ามีความเสรีมากขึ้น การทำธุรกิจมีผิด

⁴⁴¹ สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย, 12 มกราคม 2559.

บ้างถูกบ้างผสมกัน รัฐบาลก็ต้องคอยตรวจสอบควบคุม และเข้มงวดกับธุรกิจที่เป็นข้อห้ามทางกฎหมาย ส่วนที่เปิดเสรีก็ต้องควบคุมให้ดำเนินการให้ถูกต้อง จดทะเบียนให้ถูกต้อง⁴⁴²

สอดคล้องกับความเห็นของนักธุรกิจคนสำคัญคนหนึ่งในเชียงใหม่ในเรื่องมุมมองต่อการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนระลอกใหม่ว่า ปัจจุบันโลกได้เปิดกว้างขึ้นมีเสรีในการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนมากขึ้น ในมุมมองฝ่ายไทยก็มีทั้งประโยชน์และผลเสีย โดยเฉพาะในมิติทางเศรษฐกิจจะเป็นประโยชน์มากกว่า เนื่องจากชาวจีนเข้ามาซื้อสินค้าของไทยออกไป ไม่ว่าฝ่ายใดจะได้ประโยชน์มากกว่ากัน ไม่ว่าชาวจีน พ่อค้าไทย คนท้องถิ่น แต่สิ่งที่แน่นอนก็คือชาวจีนสามารถขายผลผลิตได้ ส่วนในแง่ของผลเสียก็คือการที่พ่อค้าคนกลางของไทยเสียประโยชน์ และค่อยๆ หายไป ซึ่งปรากฏการณ์ลักษณะนี้ก็เป็นปกติที่เกิดขึ้นทั่วไป อันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงจากโลกาภิวัตน์ที่ไม่สามารถห้ามได้⁴⁴³

3.9 สรุป

การเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่และการดำเนินธุรกิจของชาวจีนในพื้นที่อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ ในจังหวัดเชียงราย กำลังไหลเลื่อนข้ามพรมแดนเข้ามาและขยายตัวอย่างต่อเนื่องรวดเร็ว สืบเนื่องจากความสัมพันธ์ที่พึ่งพากันอย่างใกล้ชิดทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและจีน โดยเฉพาะหลังจากการให้ความช่วยเหลือไทยในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ 1997 และตามมาด้วยการขยายตัวทั้งการค้าและการลงทุน ประกอบกับสายสัมพันธ์ทางการเมืองและวัฒนธรรมที่แน่นหนา ทำให้ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาไทยและอาเซียนได้ถูกครอบงำ ผ่านการพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจอย่างไม่เท่าเทียมในบริบทของการผงาดขึ้นของจีน โดยไม่ได้มีที่อันเป็นปฏิปักษ์ชัดเจนหรือมีนโยบายปกป้องต่อจีนโดยตรง⁴⁴⁴

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เคลื่อนไหลเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงหลังปี 2000 จากนโยบายส่งเสริมของจีน เช่น นโยบายก้าวออกไป นโยบายมุ่งลงใต้ และเส้นทางสายไหมทางบก ประกอบกับความร่วมมือระดับภูมิภาค เช่น GMS และเขตการค้าเสรีอาเซียน ซึ่งส่งเสริมการบูรณาการทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับอาเซียน รวมไปถึงความสัมพันธ์ทวิภาคีที่ใกล้ชิด

⁴⁴² Ibid.

⁴⁴³ สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมุติ), ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน, 19 พฤศจิกายน 2558.

⁴⁴⁴ Yos Santasombat, "Introduction," in *Impact of China's Rise on the Mekong Region*, p. 18.

ระหว่างจีนกับประเทศต่างๆ ในอาเซียนรวมถึงไทยด้วย ปัจจัยต่างๆ ล้วนสนับสนุนให้ชาวจีนอพยพ ระลอกใหม่เดินทางเข้ามาในดินแดนไทย

จังหวัดเชียงรายโดยเฉพาะอำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ เป็นอำเภอหน้าด่าน ชายแดนสำคัญที่ใกล้ชิดกับจีนทางตอนใต้ ดังนั้นจึงเป็นพื้นที่ที่มีการไหลเวียนของชาวจีนระลอกใหม่ เข้ามาสู่พื้นที่ดังกล่าวไม่น้อย และบางส่วนได้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ดังกล่าวด้วย โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวกับการค้าผ่านแดนระหว่างประเทศ อาทิ โลจิสติกส์ ธุรกิจการเกษตร การท่องเที่ยว รวมถึงการค้าขายทั่วไป ส่วนหนึ่งส่งผลให้เกิดการไหลเวียนของการค้าที่เพิ่มขึ้นระหว่างสอง ประเทศ แต่อีกด้านหนึ่งก็กระทบกับภาคธุรกิจในประเทศไทยที่ได้รับความเดือดร้อน

อย่างไรก็ดี ทางภาครัฐได้มีมาตรการจัดการกับชาวจีนในพื้นที่อย่างละมุนละม่อม และจัดการ เป็นรายกรณีไป โดยไม่ได้บังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดนัก เนื่องจากข้อจำกัดจากการพึ่งพาซึ่งกัน และกันอย่างไม่เท่าเทียม เพราะการบูรณาการทางเศรษฐกิจผ่านการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างจีน กับอาเซียนได้นำผลประโยชน์มาตกลงสู่ไทย ไม่ว่าจะเป็นทุน เทคโนโลยี สินค้าราคาถูกจากจีน เป็นผู้ ส่งออกสินค้าไปจีน แม้แต่เทคนิคการบริหารจัดการขั้นสูง ซึ่งช่วยยกระดับพัฒนาเศรษฐกิจของ ประเทศทางตอนบน ส่วนหนึ่งยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนของไทย และ ระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างประเทศของไทย-จีน ที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญแก่ไทย ยิ่งไปกว่านั้น ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในไทยยัง ดำเนินหน้าที่เป็นคนกลางในการช่วยเชื่อมต่อการส่งออกสินค้าจากไทยไปขายยังจีนในราคาดีอีกด้วย

ดังนั้น ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในฐานะที่ส่วนหนึ่งเป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจแก่ไทย และอีกส่วนหนึ่ง หากรัฐดำเนินที่เข้มงวดแก่ชาวจีนระลอกใหม่ดังกล่าวอาจจะกระทบกับกิจกรรมทาง เศรษฐกิจด้านอื่นๆ ระหว่างไทย-จีน จึงทำให้รัฐไทยมีนโยบายที่ค่อนข้างจะให้เสรีกับการดำเนินธุรกิจ แก่ชาวจีนมากกว่าที่จะเข้มงวดตามกฎหมายที่มีอยู่หรือสกัดกั้นและปกป้องภาคธุรกิจในประเทศไทย มากนัก

บทที่ 4

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาถึงนโยบายและการดำเนินการของประเทศไทยที่มีต่อปรากฏการณ์ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ ในจังหวัดเชียงราย เพื่อหาคำตอบว่า การไหลเลื่อนของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทยมีสภาพการณ์เป็นอย่างไร มีผลกระทบอย่างไรต่อประเทศไทย และที่สำคัญคือรัฐไทยมีนโยบายหรือทำที่ประการใดต่อการเคลื่อนย้ายของชาวจีนระลอกใหม่เข้ามาดินแดนไทย ยิ่งไปกว่านั้น ยังเพื่อหาคำตอบถึงเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการของรัฐที่มีต่อการเคลื่อนเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ด้วย ในบทสุดท้ายนี้จะเป็นการสรุปตามกรอบในการศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นถึงการจัดการของประเทศไทยต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในภาพรวม พร้อมกับนำเสนอข้อเสนอนะและแนวทางที่เป็นประโยชน์ในเชิงนโยบายและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในอนาคต

จากปรากฏการณ์การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ที่เกิดขึ้นทั่วโลกหรือเรียกได้ว่าเป็นคลื่นการอพยพของชาวจีนระลอกที่ 4 โดยเฉพาะในพื้นที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และพื้นที่ประเทศไทย ซึ่งได้เริ่มปรากฏขึ้นเมื่อจีนได้ปฏิรูปและเปิดประเทศในยุคของเติ้งเสี่ยวผิง โดยคลื่นการอพยพระลอกใหม่ของชาวจีนได้เพิ่มทวีมากขึ้นในช่วงปี 2000 อันเป็นผลจากนโยบายก้าวออกไป (Going Out) ของจีน ประกอบกับเส้นทางการคมนาคมทางบกที่สะดวกขึ้นทำให้ชาวจีนสามารถไหลข้ามแดนเข้ามาสู่พื้นที่อาเซียนตอนเหนือเป็นจำนวนมาก ดังที่ได้กล่าวไปในบทที่ 1 ซึ่งการเข้าเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนได้สร้างผลกระทบหลายประการให้แก่ประเทศกลุ่ม CLMV ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม

การที่ชาวจีนเคลื่อนย้ายลงมาในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบนหลายพื้นที่โดยรอบประเทศไทย รวมถึงการทยอยเคลื่อนไหลเข้ามาสู่พื้นที่ประเทศไทยเองโดยเฉพาะในภาคเหนือซึ่งมีภูมิรัฐศาสตร์ที่ใกล้ชิดและเชื่อมต่อกับจีนทางตอนใต้ จึงเป็นที่น่าสนใจว่าชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้เข้ามาในพื้นที่ประเทศไทยแล้วหรือไม่และมีสภาพการณ์ทั่วไปเป็นอย่างไร ซึ่งนำไปสู่คำถามหลักของการวิจัยที่ว่า รัฐบาลไทยมีนโยบายและการดำเนินการอย่างไรต่อการอพยพรวมถึงผลกระทบที่เกิดจากชาวจีนระลอกใหม่ในเขตพื้นที่ตอนเหนือของไทยใน อำเภอแม่สาย เชียงแสน เชียงของ จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่หน้าด่านชายแดนทางตอนเหนือของไทยที่ใกล้ชิดและเชื่อมโยงกับจีนทางตอนใต้ได้อย่างสะดวก

เพื่อตอบคำถามหลักของงานวิจัย วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ใช้กรอบแนวคิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน (Complex Interdependence) เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์และช่วยทำความเข้าใจถึงท่าทีและการดำเนินนโยบายของรัฐต่อการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ ประกอบกับการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับจัดการและควบคุมชาวของประเทศไทยต่อชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตในบทที่ 4 เพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมและพัฒนาการอันจะทำให้การทำความเข้าใจต่อการจัดการชาวจีนอพยพระลอกใหม่ของรัฐในปัจจุบันชัดเจนยิ่งขึ้น

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลผลักดันให้เกิดการเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ตั้งเนื้อหาที่ปรากฏในบทที่ 2 ได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ ทางการเงินทั้งรัฐบาลกลางและระดับท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นด้านนโยบายที่สนับสนุนและเอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศ และการสนับสนุนด้านเงินทุนในการประกอบธุรกิจ ซึ่งเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ด้านต่างๆ ของจีน เช่น ความต้องการแสวงหาทรัพยากร ความต้องการแสวงหาความมั่นคงทางอาหาร ความต้องการตลาดต่างประเทศและช่องทางในการระบายสินค้าที่เป็นอุปทานส่วนเกิน และ ความต้องการพัฒนามณฑลตอนในทางตอนใต้ของจีนเพื่อลดความแตกต่างทางด้านรายได้ พร้อมกับลดความหนาแน่นและการแข่งขันของประชากรภายในประเทศด้วย โดยจุดหมายหนึ่งในการเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ก็คือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังจะสามารถพบเห็นชาวจีนอพยพระลอกใหม่และอิทธิพลทางเศรษฐกิจหลายรูปแบบของชาวจีนเหล่านั้น ในประเทศลาว เมียนมาร์ เวียดนาม และกัมพูชา

แรงผลักดันให้เกิดการเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ยังสอดคล้องกับแรงดึงดูดที่ซุกจุกให้ชาวจีนระลอกใหม่เคลื่อนย้ายเข้ามาในพื้นที่ประเทศไทยดังที่อธิบายในบทที่ 2 โดยเฉพาะในทางภาคเหนือของไทย แรงดึงดูดดังกล่าวคือ กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เช่น GMS CAFTA รวมถึงการความสัมพันธ์ทวิภาคีระหว่างไทยจีน เช่น ข้อตกลงการค้าเสรีไทย-จีน ทั้งนี้ไทยยังมี

ยุทธศาสตร์ที่เข้าหาเงินอีกด้วย จึงทำให้ชาวจีนสามารถเข้ามาในไทยและประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยง่าย

ในขณะที่ทางตอนเหนือของประเทศไทยอันเป็นพื้นที่ที่ใกล้ชิดกับจีนทางตอนใต้มาก โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดน 3 อำเภอของจังหวัดเชียงราย ได้แก่ อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของซึ่งสามารถเชื่อมต่อไปยังจีนตอนใต้ได้ง่ายผ่านเส้นทาง R3A ผ่านประเทศลาว เส้นทาง R3B ผ่านประเทศเมียนมาร์ และเส้นทางแม่น้ำโขง โดยในพื้นที่ทั้ง 3 อำเภอนี้มีการติดต่อค้าขายกับจีนตอนใต้มาเป็นระยะเวลาช้านาน แต่เมื่อประมาณ 10 กว่าปีก่อนได้เริ่มพบปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่อำเภอเชียงแสน โดยเริ่มเข้ามาแทรกซึมในการค้าชายแดนและผ่านแดนของไทย ดังที่ได้กล่าวไปในบทที่ 3

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในปัจจุบันไม่ได้เคลื่อนย้ายมาทางเรือเดินทะเลดังเช่นในอดีตอีกต่อไป หากแต่เคลื่อนย้ายมาหลากหลายช่องทาง เช่น เส้นทางบก ทางอากาศ และทางลำน้ำโขง เพราะการเชื่อมโยงพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างประเทศนั้นสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น ดังที่ได้กล่าวไปในบทที่ 2 โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่เข้ามาประกอบอาชีพหลากหลายในประเทศไทยโดยส่วนมากจะสัมพันธ์กับการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะระหว่างไทยกับจีน อาทิ การนำสินค้าจากจีนเข้ามาค้าขายในไทย เช่น แอปเปิ้ล สาลี อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์จากจีน โดยส่วนมากจะตั้งร้านค้าขายอยู่ในตลาดชายแดนในอำเภอแม่สาย และยังมีชาวจีนอีกส่วนหนึ่งที่ประกอบกิจการนำเข้า-ส่งออกระหว่างประเทศ ซึ่งจะพบมากในพื้นที่อำเภอเชียงแสน และเริ่มปรากฏในอำเภอเชียงของมากขึ้น ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้ให้ความสนใจต่อการเกษตรของไทย เนื่องจากเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในประเทศจีน จึงมีชาวจีนเข้ามาเช่าพื้นที่ทำการเกษตร และเป็นล้ง (โรงคัดบรรจุผลไม้) รับซื้อสินค้าเกษตรโดยตรงจากในประเทศไทยเพื่อส่งขายในประเทศจีน นอกจากนี้ยังมีชาวจีนที่อาศัยกระแสการท่องเที่ยวไทยที่เป็นที่นิยมเป็นอย่างมากของชาวจีน เพื่อเข้ามาประกอบอาชีพเป็นมัคคุเทศก์ที่ไม่ได้รับอนุญาต และยังมีนักศึกษาชาวจีนที่เข้ามาในประเทศไทยเพื่อศึกษาต่อและใช้โอกาสในการทำงานอีกด้วย ดังที่ได้กล่าวไปในบทที่ 3

ชาวจีนเหล่านี้บางส่วนได้ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่อชาวไทย เช่น ชาวจีนที่ประกอบธุรกิจของไทยมิได้จดทะเบียนเป็นธุรกิจต่างชาติแต่จดทะเบียนโดยอาศัยตัวแทนอำพรางชาวไทย (Nominee) ในการจดทะเบียน และดำเนินธุรกรรม นิติกรรมต่างๆ ให้แทนชาวจีน และยังสร้างผลกระทบต่อให้แก่ธุรกิจนำเข้าส่งออก เนื่องจากชาวจีนเป็นคู่แข่งที่มีความได้เปรียบกว่าทั้งในด้านทุน เครือข่าย การเข้าถึงตลาด เช่นเดียวกับธุรกิจด้านการเกษตรที่ชาวจีนเข้ามาแข่งขันตัดราคากับล้งไทย

จนทำให้ล้งหรือพ่อค้าคนกลางชาวไทยค่อยๆ ลดจำนวนหายไปจากตลาด พร้อมกับยังเข้าครอบงำห่วงโซ่อุปทานทั้งระบบจนมีลักษณะที่เกือบจะผูกขาดต่อธุรกิจการเกษตรของไทย เช่น ลำไย เป็นต้น รวมทั้งชาวจีนยังร่วมกันกดราคาชาวจีน และแบ่งบางส่วนที่ไม่ได้คุณภาพและนำมาขายปลีกในไทยอีกด้วยซึ่งผิดกฎหมาย ส่วนในด้านการท่องเที่ยวก็มีชาวจีนอพยพระลอกใหม่เข้ามาดำเนินธุรกิจที่สงวนไว้สำหรับชาวไทย คือ อาชีพมัคคุเทศก์ที่ไม่ได้รับอนุญาต รวมทั้งยังจัดธุรกิจนำเที่ยวผิดกฎหมาย ทัวร์ศูนย์เหรียญ และสร้างธุรกิจรองรับนักท่องเที่ยวจีนทั้งระบบจนรายได้ไม่ตกสู่คนในท้องถิ่น

ในส่วนของการจัดการชาวจีนของประเทศไทยนั้นมีความเป็นมาในประวัติศาสตร์อย่างยาวนานอันได้อธิบายเปรียบเทียบกับชาวจีนระลอกใหม่ไปในบทที่ 2 ซึ่งมุมมองต่อชาวจีนบางประการยังคงสืบเนื่องและสามารถใช้เพื่อทำความเข้าใจนโยบายที่มีต่อชาวจีนในปัจจุบันได้เช่นกัน สำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นดินแดนที่มีชาวจีนโพ้นทะเลอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามามากที่สุด โดยเฉพาะประเทศไทยในอดีตเป็นหนึ่งในประเทศที่มีชาวจีนโพ้นทะเลอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก การอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยปรากฏอยู่ในหน้าประวัติศาสตร์มาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยชาวจีนโพ้นทะเลได้สร้างประโยชน์ให้แก่อาณาจักรโบราณในพื้นที่ประเทศไทยอย่างมาก โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรม

ในมิติทางด้านเศรษฐกิจ ชาวจีนซึ่งเป็นพ่อค้าที่เชี่ยวชาญได้ทำให้เกิดการไหลเวียนทางเศรษฐกิจของสินค้าและเงินตราทั้งระหว่างประเทศ และภายในประเทศ ที่ชาวจีนสามารถทำเช่นนี้ได้เนื่องจากชาวจีนไม่ถูกบังคับให้สังกัดในระบบควบคุมกำลังคนของไทยหรือระบบไพร่ เพียงแค่เสียค่าผูกปิ่นในอัตราที่ต่ำมาก ชาวจีนจึงมีอิสระในการเดินทางและประกอบอาชีพ โดยส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าช่างฝีมือ แรงงาน ทำปศุสัตว์ แพทย์ และรับราชการ รัฐในสมัยโบราณได้รับชาวจีนเข้าเป็นขุนนางเพื่อใช้ประโยชน์จากความสามารถของชาวจีนในการเป็นตัวกลางทำการค้าให้แก่หลวง และเป็นตัวกลางติดต่อระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการติดต่อกับจีนผ่านระบบบรรณาการเพื่อการค้ากับจีนซึ่งนำกำไรเข้าสู่ท้องพระคลังเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ชาวจีนโพ้นทะเลทำหน้าที่หลายส่วน เช่น เป็นพ่อค้าให้แก่หลวง เป็นทูต ล่าม คนเดินเรือ แรงงาน คุมโกดังสินค้า และทำบัญชี เป็นต้น โดยปล่อยให้ชาวจีนควบคุมดูแลกันเองภายใต้ขุนนางชาวจีนที่รัฐให้การสนับสนุนแต่งตั้งขึ้น

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวจีนยิ่งทวีความสำคัญขึ้นในฐานะแรงงานและพ่อค้า ประกอบกับเศรษฐกิจแบบเงินตรามีความสำคัญมากขึ้นสำหรับรัฐ เช่น ใช้ในการจ่ายเบี้ยหวัด จ้างแรงงาน และซื้ออาวุธ เป็นต้น ขณะที่แรงงานไทยในระบบไพร่เริ่มหมดความสำคัญลง เพราะทั้งราชสำนักและชนชั้นสูงต้องการส่วยแทนการเกณฑ์แรงงานมากกว่าใช้แรงงานของไพร่ โดยที่ชาวจีน

กลายเป็นแรงงานที่เป็นที่ต้องการมากกว่าเนื่องจากชาวจีนมีความสามารถ ทักษะ ความชำนาญ ชัยชนะ อุดหนุน และราคาถูก หากเทียบกับแรงงานได้เปล่าจากไพร่แล้วนับว่าแรงงานจีนมีมูลค่าในทางเศรษฐกิจที่สูงกว่า

โดยชาวจีนได้นำความรู้และเป็นแรงสำคัญในการปลูกอ้อยเพื่อผลิตเป็นน้ำตาล การปลูกใบยาสูบ การทำไร่ฝ้าย และการปลูกพริกไทย ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจไทยให้กลายเป็นการเกษตรเพื่อการพาณิชย์ นอกจากนี้ยังเป็นพ่อค้าคนกลางขายข้าวให้แก่ต่างประเทศ ซึ่งสร้างรายได้มหาศาลให้แก่ประเทศ และยังเป็นรากฐานให้แก่การเปลี่ยนระบบการหารายได้ของรัฐจากการผูกขาดการค้า เป็นการใช้เจ้าภาษีนายอากรซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนเป็นผู้ผูกขาดและเก็บภาษีจากการผลิตสินค้าแทน อันเป็นทางออกในการทดแทนรายได้ของรัฐเนื่องจากต้องเลิกผูกขาดการค้าจากการทำสนธิสัญญาเบอร์นี และทำให้เศรษฐกิจของไทยผนวกรวมเข้าสู่เศรษฐกิจโลกมากขึ้น

ชาวจีนได้กลายเป็นพ่อค้าคนกลางที่มีอิทธิพลและบทบาทในแทบทุกภาคส่วนของเศรษฐกิจไทยโดยแอบอิงกับราชสำนักและชนชั้นสูงของไทยเพื่อประสานประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่กันและกัน และชาวจีนยังใกล้ชิดชาวบ้าน รู้แหล่งผลิตสินค้า และรู้ตลาดในต่างประเทศโดยเฉพาะในจีนและประเทศอื่นๆ ที่มีชาวจีนโพ้นทะเลอยู่ ดังนั้นพ่อค้าตะวันตกที่ไม่มีความรู้เหล่านี้จึงต้องจ้างชาวจีนหรือซื้อสินค้าต่อจากชาวจีนอยู่ดี

ชาวจีนโพ้นทะเลเล่นว่ามีบทบาทอย่างมากต่อเศรษฐกิจของไทยมาโดยตลอด และเศรษฐกิจของไทยก็อยู่ในกำมือของชาวจีนมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะชาวจีนมีบุคลิกลักษณะที่ขยัน อุดหนุน ปรับตัวเก่ง และยังเชี่ยวชาญด้านการค้า รู้ภาษาจีนและภาษาต่างประเทศ รู้จักเข้าหาผู้มีอำนาจ ในขณะที่ชาวไทยค่อนข้างจะใช้ชีวิตเรียบง่าย เน้นความสบาย ชอบทำการเกษตร และนิยมเข้ารับราชการ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการทำการค้าและการเป็นแรงงานรับจ้าง ที่สำคัญคือชาวไทยถูกผูกติดกับระบบไพร่ทำให้ไม่มีอิสระในการเดินทางและประกอบอาชีพ แตกต่างจากชาวจีนที่ถูกควบคุมเพียงแค่การเสียค่าผูกมัดซึ่งมีอัตราที่ต่ำกว่าส่วยของไพร่เสียอีก ที่เป็นเช่นนี้เพราะรัฐต้องการให้ชาวจีนเข้ามาในไทยเนื่องจากเป็นที่ต้องการในด้านแรงงานและการทำการค้า จึงมีนโยบายที่ค่อนข้างให้อิสระแก่ชาวจีน และยังชวนชาวจีนลงเรือมาพร้อมกับเรือของหลวงเองด้วย

การดำเนินนโยบายและมาตรการต่อชาวจีนโพ้นทะเลในประเด็นข้างต้นมีความคล้ายคลึงกับนโยบายต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในประเด็นที่รัฐมองชาวจีนเป็นเสมือนคนกลางที่เชื่อมต่อเศรษฐกิจการค้าระหว่างไทยและจีน ทั้งนี้เพราะรัฐทั้งในอดีตและปัจจุบันต่างก็เห็นว่าชาวจีนนั้นสร้างประโยชน์และเชื่อมโยงกับตลาดเศรษฐกิจของจีน โดยเฉพาะสินค้าเกษตรในปัจจุบันที่

เป็นที่นิยมสำหรับชาวจีนมาก แต่ติดปัญหาที่ผู้ค้าไทยผ่านเข้าไปยาก แต่ผู้ค้าจีนระลอกใหม่สามารถดำเนินการได้ดีกว่าของไทย ซึ่งแม้ว่าผู้ค้าชาวจีนบางส่วนจะดำเนินการอย่างไม่ถูกต้องและสร้างผลกระทบต่อผู้ประกอบการไทย แต่ภาครัฐก็อะลุ่มอล่วยเนื่องจากเห็นความสำคัญทางเศรษฐกิจ และรัฐยังต้องการให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาจำนวนมากเช่นกัน แต่เป็นในรูปของนักท่องเที่ยวและนักลงทุนมากกว่าแรงงาน

อย่างไรก็ตาม การที่ให้อิสระแก่ชาวจีนได้สร้างผลเสียให้แก่ประเทศเช่นกัน เนื่องจากชาวจีนไม่มีมูลนายคอยควบคุมให้ความช่วยเหลือ อำนาจการควบคุมจากหัวหน้าชาวจีนที่รัฐตั้งขึ้น หรือตำแหน่งโซ่ผูกราชเศรษฐกิจ ก็มีอำนาจควบคุมจำกัด ชาวจีนจึงรวมตัวกันเป็นสมาคมลับเพื่อปกป้องตนเองและได้ขยายตัวจนก่อความไม่สงบวุ่นวายมากขึ้น ชาวจีนบางส่วนยังอาศัยโอกาสที่มหาอำนาจตะวันตกขยายอำนาจเข้ามาในประเทศไทย และทำสนธิสัญญาเบาว์ริงอันเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ไทยเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ชาวจีนบางส่วนได้เข้าเป็นคนในบังคับของชาติตะวันตก ทำให้ไทยไม่มีอำนาจจัดการกับชาวจีนที่ก่อความวุ่นวายได้

เพื่อมิให้ชาวจีนโพ้นทะเลเข้าร่วมอั้งยี่ และเข้าเป็นคนในบังคับของต่างชาติ รัฐจึงได้ดำเนินนโยบายอนุเคราะห์ชาวจีน โดยการตั้งนายอำเภอจีน ศาลคดีจีน กงสุลจีนในบังคับสยาม เพื่อให้ความคุ้มครอง ปกครอง ดูแลและให้ความช่วยเหลือและพิจารณาตามแบบประเพณีวัฒนธรรมจีน ยิ่งไปกว่านั้นยังเลี้ยงพวกอั้งยี่ให้อยู่ใต้อำนาจรัฐ ทั้งหมดเพื่อดึงดูดโน้มน้าวชาวจีนโพ้นทะเลให้อยู่ข้างฝ่ายไทย

นอกจากนี้ในสมัยรัชกาลที่ 5 จะมีการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางและการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยอย่างตะวันตก ด้วยแนวคิดนี้จึงเป็นการบูรณาการ กลืนกลายชาวจีนให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย โดยยกเลิกนโยบายแบ่งแยกชาวจีน เช่น การผูกปี ระบบเจ้าภาษีนายอากร และกงสุลจีนในบังคับสยาม โดยเปลี่ยนมาเป็นการเก็บภาษีรัฐผูกขาดในอัตราเดียวกันทั่วประเทศทั้งชาวไทยและจีน แม้ว่าจะมีการเรียกร้องจากทางฝ่ายรัฐบาลจีนเพื่อเปิดสัมพันธไมตรีกับไทย เพื่อที่รัฐบาลจีนจะสามารถเข้ามามีอำนาจเหนือชาวจีนโพ้นทะเลในไทยได้

ความพยายามของรัฐบาลจีนเป็นผลสืบเนื่องจากความขัดแย้งในประเทศจีนของฝ่ายปฏิวัติจีน โดยพรรคก๊กมินตั๋งและฝ่ายรัฐบาลแมนจู ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างก็เข้ามาแสวงหาการสนับสนุนจากชาวจีนโพ้นทะเล เพราะชาวจีนโพ้นทะเลมีศักยภาพทางเศรษฐกิจที่สำคัญในการขับเคลื่อนทางการเมืองแก่ทั้ง 2 ฝ่าย ผลจากความพยายามหาแนวร่วมของทั้งสองฝ่ายได้ทำให้เกิดความตื่นตัวทางการเมืองและชาตินิยมจีนขึ้นในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย อันเป็นอุปสรรคต่อการบูรณาการกลืนกลายชาวจีนเป็นอย่างยิ่ง สำหรับในกรณีของชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้น รัฐไม่สามารถกลืนกลายชาวจีน

ระลอกใหม่ได้เนื่องจากชาวจีนระลอกใหม่เป็นพลเมืองจีนและมีความภูมิใจและได้สิทธิประโยชน์ในความเป็นจีนมากกว่าที่จะยอมถูกกลืนกลายเป็นไทย อีกทั้งยังไม่จำเป็นต้องเข้าหาผู้มีอำนาจในสังคมไทยด้วย เนื่องจากชาวจีนระลอกใหม่มีรัฐบาลจีนเป็นผู้สนับสนุนและมีความพร้อมทางเศรษฐกิจมากกว่าชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต

ในสมัยรัชกาลที่ 6 แม้ว่ารัฐยังสืบเนื่องนโยบายกลืนกลายชาวจีนให้เป็นไทย โดยเฉพาะให้มีมาตรการทางกฎหมายเพื่อกลืนกลายชาวจีน เพื่อรับมือกับกฎหมายสัญชาติของจีน แต่ขณะเดียวกันก็มีนโยบายชาตินิยมไทยรุนแรงเช่นกัน อาทิ พระราชบัญญัติของรัชกาลที่ 6 ซึ่งทรงโจมตีชาวจีนอย่างรุนแรง เพื่อกระตุ้นสำนึกชาตินิยมในหมู่ชาวไทย และใช้กำจัดลักษณะของชาวจีนที่ไม่ทรงพึงประสงค์ส่วนในทางเศรษฐกิจทรงริเริ่มให้ชาวไทยตื่นตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยให้การสนับสนุนให้ชาวไทยประกอบธุรกิจ เนื่องจากทรงวิตกที่ชาวจีนโพ้นทะเลได้ครอบงำเศรษฐกิจไทย และในสมัยรัชกาลที่ 7 รัฐบาลไทยยังคงใช้นโยบายเพื่อกลืนกลายชาวจีนให้เป็นไทยอยู่ แต่เริ่มมีการจำกัดจำนวนชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย และออกกฎหมายที่ควบคุมคอมมิวนิสต์เนื่องจากเล็งเห็นแล้วว่าลัทธิดังกล่าวเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ

แต่ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตย รัฐได้มีนโยบายที่เข้มงวดกับชาวจีนอย่างมาก ทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ โดยไม่เน้นการกลืนกลายชาวจีน อีกทั้งยังโทษชาวจีนว่าเป็นเหตุแห่งปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ รัฐได้ดำเนินการส่งเสริมชาวไทยในด้านธุรกิจอย่างจริงจัง เช่น การตั้งรัฐวิสาหกิจ พร้อมกับควบคุมชาวจีนในด้านการเมืองอย่างเข้มงวด นโยบายยังมีความเข้มงวดกับชาวจีนมากขึ้นในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ใช้นโยบายชาตินิยมอย่างสุดโต่ง พร้อมกับก้าวกัดตันชาวจีนในทุกช่องทาง เพราะสถานการณ์ของไทยในตอนนี้ได้รับการสนับสนุนจากญี่ปุ่นที่เป็นมหาอำนาจของเอเชียในขณะนั้น ประกอบกับไทยได้แก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับต่างประเทศแล้วทั้งหมด ประกอบกับเงินกำลังอ่อนแอและมีสงครามกับญี่ปุ่น ทำให้รัฐดำเนินมาตรการกับชาวจีนอย่างเข้มงวดได้ เช่น การปิดโรงเรียนจีนและหนังสือพิมพ์จีนเกือบทั้งหมด และการสงวนอาชีพสำหรับชาวไทย ห้ามชาวจีนทำอาชีพต่างๆ ที่ชาวจีนเคยทำมาก่อน และยังมีกิจการของชาวจีนมาเป็นของรัฐหรือให้ชาวไทยทำด้วย พร้อมกับได้ส่งเสริมและขยายกิจการรัฐวิสาหกิจออกไปอย่างกว้างขวางอีกด้วย

ความเข้มงวดต่อชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตแตกต่างจากการผ่อนคลายเป็นให้เสรีแก่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในปัจจุบัน สืบเนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนที่ในช่วงยุคดังกล่าวไม่ได้มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิดและไม่เท่าเทียมเช่นในปัจจุบัน ทำให้รัฐบาลไทยในอดีตดำเนินการต่อ

ชาวจีนโพ้นทะเลได้อย่างเข้มงวดเด็ดขาด แตกต่างจากในปัจจุบันที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิดระหว่างไทยกับจีน ทำให้ประเด็นชาวจีนอพยพระลอกใหม่เป็นสิ่งอ่อนไหวอันส่งผลให้รัฐไทยมีทางเลือกที่จำกัดในการดำเนินการต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่

อย่างไรก็ตาม เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงโดยไทยซึ่งร่วมกับญี่ปุ่นเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงคราม ในขณะที่จีนก็กมินตั้งเป็นฝ่ายชนะสงครามและเป็นหนึ่งในมหาอำนาจฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้ชาวจีนในไทยปิติยินดีและออกมาก่อจลาจลแสดงความโกรธแค้นต่อนโยบายของรัฐบาลไทยที่ผ่านมา เมื่อเหตุการณ์สิ้นสุดลงด้วยการเปิดสัมพันธไมตรีกับจีน และการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่อชาวจีนอย่างผ่อนปรนมากขึ้น ทำให้รัฐบาลจีนแผ่ขยายอิทธิพลต่อชาวจีนในไทยได้อย่างเต็มที่ ขณะที่รัฐบาลไทยกลับดำเนินนโยบายต่อชาวจีนได้อย่างจำกัดยิ่ง แต่สถานการณ์ดังกล่าวก็ต้องสิ้นสุดลงเนื่องจากจีนแผ่นดินใหญ่ได้กลายเป็นคอมมิวนิสต์ โดยที่ไทยดำเนินนโยบายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อคอมมิวนิสต์ตามอย่างสหรัฐอเมริกา โดยที่นโยบายที่มีต่อชาวจีนในระยะหลังได้ถูกจำกัดเพียง 2 ประการ คือ การกลืนกลายชาวจีน และการจัดการกับชาวจีนด้วยข้อหาการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ภายหลังจากไทยเปลี่ยนทิศทางนโยบายให้สอดคล้องกับสหรัฐฯ โดยการเปิดสัมพันธไมตรีกับจีน จนสถานการณ์ที่มีต่อชาวจีนโพ้นทะเลผ่อนคลายเป็นผลจากความมั่นคงมาสู่ระดับปกติ ในขณะที่เดียวกันชาวจีนอพยพระลอกใหม่ก็ได้สัมผัสกับด้านการเมืองและความมั่นคงถึงขนาดที่ทำให้รัฐมองเป็นภัยคุกคามดังเช่นในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา ด้วยความที่ไม่ได้รับรู้ในด้านภัยคุกคามจึงเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้รัฐไม่มีนโยบายที่เข้มงวดและแข็งกร้าวกับชาวจีน

นับจากในช่วงปี 2000 รัฐบาลจีนได้ให้ความสำคัญต่อการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและด้านอื่นๆ ออกไปสู่ภายนอกประเทศมากยิ่งขึ้นด้วยนโยบายก้าวออกไป (Going Out Policy) ภายใต้บริบทการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนในระดับโลก การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ที่เป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนจากทางการเงิน ไม่ใช่เพียงแค่การเคลื่อนย้ายข้ามแดนเพื่อขายแรงงานและตั้งรกรากประกอบธุรกิจเพื่อสร้างตัวเป็นเจ้าของด้วยหยาดเหงื่อแรงกายของตนเองเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป หากแต่เป็นการเคลื่อนย้ายออกไปสู่ระดับโลกทั้งระบบด้วยหลากหลายช่องทางการเชื่อมโยงระหว่างประเทศโดยเฉพาะในมิติทางเศรษฐกิจ

นโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลไทยต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในปัจจุบันที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 3 สัมพันธ์กับการเน้นการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับจีน และมีนโยบายต้อนรับและดึงดูดชาวจีนให้เข้ามาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจีน นักเรียนนักศึกษาชาวจีน และนักลงทุนชาวจีน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นแหล่งรายได้ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ ในส่วนของชาวจีนที่เข้ามา

ดำเนินธุรกิจในประเทศไทย รัฐไม่ค่อยให้ความสนใจมากนักเพราะไม่เกี่ยวข้องกับมิติความมั่นคง แม้จะทราบแต่ก็ยังคงไม่มีนโยบายที่เข้าไปจัดระเบียบหรือจัดการอย่างเข้มงวด ทั้งที่ทางภาครัฐมีเครื่องมือทางกฎหมายในการบังคับใช้อยู่แล้ว สำหรับในกรณีที่ได้รับผลกระทบมาก หรือเป็นข่าวก็จะมี การดำเนินการเฉพาะกรณีไปอย่างละมุนละม่อม เพราะเกรงว่าหากใช้นโยบายที่เข้มงวดจะกระทบ ต่อความสัมพันธ์กับจีนในมิติอื่นๆ เนื่องจากการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน

เหตุที่รัฐไทยไม่สามารถดำเนินการกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่สร้างผลกระทบต่อท้องถิ่นได้ อย่างเด็ดขาดเข้มงวดเนื่องจากการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนระหว่างไทยและจีนนั้นเป็นไป อย่างใกล้ชิด โดยมีลักษณะที่ไทยพึ่งพาซึ่งกันและกันกับจีนอย่างไม่เท่าเทียม เนื่องจากการพึ่งพาซึ่งกัน และกันของไทยกับจีนมีทั้งความอ่อนไหวสูง และเปราะบางสูง ทำให้หากเมื่อเกิดเหตุการณ์ใดๆ ขึ้นกับ จีนก็จะส่งผลกระทบต่อไทยอย่างรวดเร็ว และจะสร้างผลกระทบต่อไทยอย่างมาก ทำให้ไทยไม่ สามารถดำเนินนโยบายที่แข็งกร้าวกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้ หรือเปลี่ยนแปลงนโยบายต่อชาว จีนและจีนในระยะเวลาอันสั้นได้

การพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทยกับจีนอันส่งผลต่อการจำกัดนโยบายที่มีต่อชาวจีนอพยพ ระลอกประกอบไปด้วย 3 ปัจจัยคือ ประการแรกคือการบูรณาการเชื่อมโยงระหว่างประเทศภายใต้ กรอบความร่วมมือและการพัฒนาทั้งในระดับพหุภาคีและทวิภาคี ได้แก่ โครงการอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำ โขง (GMS) เขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน และเขตการค้าเสรีไทย-จีน ซึ่งกรอบความร่วมมือเหล่านี้ได้ทำ ให้เกิดการพัฒนาคอนกรีตพื้นฐานที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศซึ่งรวมถึงไทยและจีนด้วย พร้อมกับยัง เอื้ออำนวยให้เกิดการผ่อนคลายการควบคุมชายแดน และการลดอุปสรรคในการเชื่อมต่อและ ไหลเวียนระหว่างประเทศทั้งหมด สินค้า ผู้คน และข้อมูลข่าวสาร และยังช่วงส่งเสริมให้การไหลเวียน ดังกล่าวสะดวกรวดเร็วและเพิ่มปริมาณมากขึ้น

ในปัจจุบันข้อต่อมา คือระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทยกับจีน ทั้งในด้านการค้าที่มี ปริมาณมหาศาล จีนกลายเป็นคู่ค้าอันดับ 1 ของไทย เป็นตลาดส่งออกที่สำคัญ ในด้านของปริมาณ การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศก็ค่อยๆ เพิ่มสัดส่วนมากขึ้นต่อเนื่อง ในขณะที่การไหลเวียนของ ประชาชนชาวจีนได้เพิ่มขึ้นมากมายอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยเฉพาะในด้านการท่องเที่ยวที่ ตอนนีชาวจีนเป็นแหล่งรายได้หลักของไทย

ส่วนปัจจัยข้อสุดท้าย คือการใช้ประโยชน์จากชาวจีนอพยพระลอกใหม่ของไทยในฐานะคน กลางที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศ ถึงแม้ว่าชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เข้ามาทำธุรกิจในไทยอาจจะ ดำเนินการอย่างไม่ถูกต้อง และมีความได้เปรียบผู้ประกอบการไทยส่งผลให้ผู้ประกอบการไทยเสียหาย

แต่ในอีกทางหนึ่ง ชาวจีนเหล่านี้บางส่วนก็ได้ช่วยให้การไหลเวียนของสินค้าไทยโดยเฉพาะสินค้าด้านการเกษตรเป็นไปได้ด้วยดี เกษตรกรได้ประโยชน์ในด้านราคาและความสม่ำเสมอ ในขณะที่ชาวจีนเหล่านี้บางส่วนสามารถเชื่อมโยงกับตลาดในจีนได้ดีกว่าผู้ประกอบการไทย เนื่องจากไทยเสียเปรียบจีนในด้านข้อกำหนดทางการค้าอยู่แล้ว แต่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่แม้จะแข่งขันกับผู้ประกอบการไทย แต่ด้วยความสามารถ ประสบการณ์ เครือข่ายธุรกิจ ความรู้ด้านการตลาดในจีนทำให้สามารถนำสินค้าไทยเข้าไปขายในจีนได้สะดวกและราคาดี ดังนั้นหากปิดกั้นชาวจีนเหล่านี้ก็จะสร้างผลเสียมากกว่าผลดีต่อเศรษฐกิจของไทย ดังนั้นรัฐจึงต้องปล่อยชาวจีนให้ดำเนินธุรกิจและควบคุมเฉพาะกรณีไป พร้อมกับส่งเสริมผู้ประกอบการไทยด้วยการให้ความรู้และการสนับสนุนด้านอื่นๆ แทนที่จะจัดการกับชาวจีนโดยตรง

สำหรับข้อเสนอในเชิงนโยบายอันสืบเนื่องจากการศึกษาชิ้นนี้ แม้ว่ารัฐไทยจะมีการดำเนินนโยบายต่อชาวจีนได้อย่างจำกัดและไม่สามารถดำเนินนโยบายที่เข้มงวดได้ รัฐจึงควรยกระดับนโยบายที่ดำเนินการอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้จริง โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และพัฒนาธุรกิจไทย ผู้ประกอบการไทยให้สามารถยกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการให้มีศักยภาพแข่งขันได้ในระดับสากล พร้อมกับการขยายตลาดไปยังแหล่งอื่นๆ และยกระดับความสัมพันธ์ในระดับรัฐกับประเทศ ภูมิภาค และมหาอำนาจอื่นๆ เพื่อไม่ให้เป็นการพึ่งพาจีนอย่างไม่เท่าเทียมมากเกินไป จากนั้นเมื่อขีดความสามารถในการบริหารจัดการของรัฐเพิ่มขึ้นในประเด็นชาวจีนจึงควรบังคับใช้กฎหมายให้เข้มงวดและเป็นสากลขึ้น และถึงควรเจรจาต่อรองให้การค้าและการผ่านแดนระหว่างไทยและจีนเป็นไปในมาตรฐานที่เหมือนกันต่อไป

ข้อจำกัดของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้คือเป็นการศึกษาในภาพรวมของคลื่นการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทย รวมถึงภาพรวมในระดับการดำเนินการและนโยบายของรัฐ ไม่ได้ลงลึกลงไปในการตัดสินใจในกำหนดและดำเนินนโยบายในแต่ละสมัยของไทย อีกทั้งปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ยังเป็นเรื่องที่ใหม่ในประเทศไทย ทำให้ยังอาจขาดข้อมูลที่รอบด้านและแน่นอนตายตัว และเจ้าหน้าที่ที่ให้ข้อมูลในบางบางภาคส่วนยังขาดความเข้าใจและไม่ให้ความร่วมมือในการศึกษาต่อปรากฏการณ์ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ นอกจากนี้ตัวงานวิจัยยังเป็นงานที่ศึกษาจากมุมมองของภาครัฐเป็นหลัก จึงอาจจะทำให้ขาดมิติที่รอบด้านโดยเฉพาะจากทางตัวชาวจีนอพยพระลอกใหม่เองว่ามีมุมมองต่อประเทศไทยหรือการดำเนินการของภาครัฐอย่างไร ทางผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะถึงแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งต่อๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ให้เจาะลึกถึงนโยบายของแต่ละรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ และนำเสนอจากมุมมองของตัวชาวจีน

อพยพระลอกใหม่เองด้วย เพื่อเติมเต็มช่องว่างและมุมมองในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยและ
ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ได้สมบูรณ์มากขึ้น

รายการอ้างอิง

- Ananta, A. and Evi Nurvidya Arifin. International Migration in Southeast Asia. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2004.
- Aranya Siriphon. "'Competing to Lead" : A Case Study of Chinese-Thai Venture on Rubber Industries in Northern Thai Border." Workshop Theme: "Foreign Aid, Land Concession and Territorialization (Venue: Army Hotel, Hanoi Vietnam 2012).
- . "The Qiaoban, the Prc Influence and Nationalist Chinese in the Northern Thai Borderland." International Journal of Asian Studies 13, no. 1 (2016).
- . "Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the Prc and Taiwan on the Northern Thai Border." In Impact of China's Rise on the Mekong Region, edited by Yos Santasombat. New York: Palgrave Macmillan, 2015.
- ASTV ผู้จัดการออนไลน์. "“ข้ามมิตรภาพ 4” ทำ “เชียงของ” เปลี่ยน ที่ดิน “ทุ่งเศรษฐี” ทุ่ง-เมืองเก่า วูป [ออนไลน์]." แหล่งที่มา : ผู้จัดการออนไลน์, <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9570000042261> [22 เมษายน 2558].
- Boldurukova, N. B. "Migration Aspect in the Realization of the Chinese “Going out Policy” Strategy." World Academy of Science, Engineering and Technology 86 (January 2014): 509-512.
- Castles, S. and J. Miller, M., The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. 4 ed. New York: Palgrave Macmillan, 2009.
- Chin, J. K. "Chinese Transnational Migration in the Region: An Update." Brief Report Prepared for the NTS-Asia Annual Convention 2009 (Singapore, 2009): 1-5.
- Chong, Terence. "Chinese Capital and Immigration into Clmv: Trends and Impact." ISEAS Perspective 50 (August 2013).
- Evans, G., Hutton, C. and Kuah Khun Eng., Where China Meets Southeast Asia: Social and Cultural Change in the Border Regions. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2000.

- Gold, Steven J. and Nawyn, Stephanie J., The Routledge International Handbook of Migration Studies. Oxford: Routledge, 2013.
- Guotu, Zhuang, and Wang Wangbo. "Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia." International Journal of China Studies 1 (January 2010).
- Hewison, K. and Young, K., Transnational Migration and Work in Asia. London: Routledge, 2006.
- Hsing-Chou Sung. "China's Geoeconomic Strategy: Toward the Riparian States of the Mekong Region." In Impact of China's Rise on the Mekong Region, edited by Yos Santasombat. New York: Palgrave Macmillan, 2015.
- Keohane, Robert O., and Joseph S. Nye. Power and Interdependence. 4 ed. United States: Pearson Education, 2012.
- . Power and Interdependence: World Politics in Transition. Boston: Little, Brown and Company, 1977.
- Koser, K. International Migration : A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Kurlantzick, Joshua. Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World. New Haven: Yale University Press, 2007.
- Lim Boon Hock. "China and the Chinese Migrations in Laos: Recent Developments." Chinese Heritage Centre Bulletin 13, no. 14 (May - Nov 2009).
- Liulan, Wang. "Hui Yunnanese Migratory History in Relation to the Han Yunnanese Ethnic Resurgence in Northern Thailand." Southeast Asian Studies 44, no. 3 (2006).
- MGR Online. "ปูดกลุ่มทุนจีน “หงดำ” โผล่เข้าปลุกกล้วย พบปิดกิจการในไทยปีก่อน "พาณิชย์" ยัน อาชีพเกษตรสงวนคนไทย ปลอ่ยเช่าที่ดินเพาะปลูกผิดกฎหมาย [ออนไลน์]." แหล่งที่มา : ผู้จัดการออนไลน์, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9590000032228> [30 มีนาคม 2559].
- Nguyen Van Chinh. "Recent Chinese Migration to Vietnam." Asian and Pacific Migration Journal 22 (2013).

- Nyíri, P., and Breidenbach, J. China inside Out: Contemporary Chinese Nationalism and Transnationalism. Budapest: Central European University Press, 2005.
- Nyíri, Pál. "The Yellow Man's Burden: Chinese Migrations on a Civilizing Mission." The China Journal 56 (July 2006).
- Nyíri, Pál. "Afterword." In Globalizing Chinese Migration: Trends in Europe and Asia, edited by Pál Nyíri and Igor Saveliev. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2002.
- Ong, A. Flexible Citizenship: The Cultural Logics of Transnationality. Durham: Duke University Press, 1999.
- Ong, A. and Nonini, Donald M., Ungrounded Empires: The Cultural Politics of Modern Chinese Transnationalism. New York: Routledge, 1997.
- Rae, Ian, and Morgen Witzel. The Overseas Chinese of South East Asia: History, Culture, Business. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Ritzer, G. Globalization: The Essentials. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2011.
- Saw Swee-Hock. Asean-China Economic Relations. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2007.
- Shambaugh, D. China Goes Global: The Partial Power. New York: Oxford University Press, 2013.
- Sng, Jeffery, and Pimpraphai Bisalputra. A History of the Thai-Chinese. Singapore: Editions Didier Millet, 2015.
- Walker, A. The Legend of the Golden Boat: Regulation, Trade and Traders in the Borderlands of Laos, Thailand, China and Burma. Richmond, Surrey: Curzon, 1999.
- Wan-Ping Tai, and Jenn-Jaw Soong. "Trade Relations between China and Southeast Asia." The Chinese Economy 47, no. 3 (May-June, 2014).
- Wasana Wongsurawat. "Beyond Jews of the Orient: A New Interpretation of the Problematic Relationship between the Thai State and Its Ethnic Chinese Community." Positions: Asia Critique 24, no. 2 (May 2016).
- . "Successfully Misunderstood: The Untold Realities of the Thai-Chinese Assimilation 'Success Story'." In Multicultural Challenges and Redefining Identity in East Asia, edited by Kim Namkook. New York: Routledge, 2016.

- Wong, Diana. "Introduction: The New Chinese Migration to Southeast Asia." Special Issue in Asian and Pacific Migration Journal 22 (2013).
- Yeoh, Brenda S.A. and Willis, K. State/Nation/Transnation: Perspectives on Transnationalism in the Asia-Pacific. London: Routledge, 2004.
- Yos Santasombat. "Introduction." In Impact of China's Rise on the Mekong Region, edited by Yos Santasombat. New York: Palgrave Macmillan, 2015.
- Zhang, Haiyan. "The Role of Migration in Shaping China's Economic Relations with Its Main Partners." Migration Policy Centre; MPC Research Report (2013/07).
- กองเศรษฐกิจการเกษตรระหว่างประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. "การค้าสินค้าระหว่างไทยกับจีน [ออนไลน์]." แหล่งที่มา : กองเศรษฐกิจการเกษตรระหว่างประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, <http://www.oae.go.th/biae/download/Trade/TradeTH-CN.pdf> [30 มีนาคม 2559].
- โกสุมภ์ สายจันทร์. อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. เชียงใหม่: สำนักวิชาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556.
- คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย. แผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2553 – 2556. เชียงราย: คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย สำนักงานจังหวัดเชียงราย, 2552.
- . แผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2557 – 2560 (ฉบับทบทวน). เชียงราย: คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย สำนักงานจังหวัดเชียงราย ศาลากลางจังหวัดเชียงราย, 2557.
- คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โครงการศึกษาและติดตามการใช้ประโยชน์จากความตกลงการค้าเสรีของไทยและเสนอแนะแนวทางการเจรจาในอนาคต – ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. กรุงเทพฯ: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2556.
- คลังข้อมูลสารสนเทศลำไยเชิงลึก. "การตลาดลำไยในต่างประเทศ [ออนไลน์]." แหล่งที่มา : คลังข้อมูลสารสนเทศลำไยเชิงลึก http://www.arda.or.th/kasetinfo/logan/index.php?option=com_content&view=article&id=8:2010-11-23-09-03-16&catid=56:2011-01-10-04-09-46&Itemid=11 [16 เมษายน 2559].
- . "นโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับการค้าลำไย [ออนไลน์]." แหล่งที่มา : คลังสารสนเทศลำไยเชิงลึก, http://www.arda.or.th/kasetinfo/logan/index.php?option=com_content&view=

[article&id=147:2010-12-01-05-08-58&catid=55:2011-01-10-04-05-16&itemid=11](http://www.scribd.com/document/1472010120101201050858&catid=55:20110110040516&itemid=11)
[16 เมษายน 2559].

- จามะรี เชียงทอง. จากมาร์กซิสต์ถึงเสรีนิยมใหม่ : การสร้างชนบทลาวในโลกสมัยใหม่ และ “การพัฒนา” ในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554.
- จี. วิลเลียม สกินเนอร์. สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคนอื่นๆ. 2 ed. กรุงเทพฯ: มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548.
- จุลชีพ ชินวรรณ. 35 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน พ.ศ. 2518-2553 : อดีต ปัจจุบัน อนาคต. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2553.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. แม่โขง-สาละวิน : ผู้คน ฝืนน้ำ และสุวรรณภูมิของอุษาคเนย์. กรุงเทพฯ: มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551.
- . สาละวิน-แม่โขง : ผู้คน ฝืนน้ำ และสุวรรณภูมิของอุษาคเนย์. กรุงเทพฯ: มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กัมปนาท ภัคติกุล. กลุ่มน้ำโขง : วิฤต การพัฒนา และทางออก. กรุงเทพฯ: มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2549.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กาญจณี ละอองศรี. แม่น้ำโขง ณ เชียงราย. กรุงเทพฯ: มุลนิธิโตโยต้าประเทศไทย มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2553.
- ณัฐพล พรหมไธมย์. "พัฒนาการของรูปแบบในการทุจริตส่วนเกินของรัฐไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- ณัฐพรพรรณ อุดมา. นโยบายส่งเสริมการลงทุนชายแดน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2558.
- ทิพพะวงศ์ วงศ์โพสี. "นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวต่อสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนในยุคหลังสงครามเย็น 1992-2008." วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2552.
- ธานีญารัตต์ ล้วสมบูรณ์. "นโยบายและมาตรการของรัฐบาลไทยในการจัดการการค้าชายแดน : กรณีศึกษา ด้านศุลกากรเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย." วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์การเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.

- นรุตม์ เจริญศรี. "บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชา
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- นายท. (นามสมมติ), ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนในจังหวัดเชียงราย. "ผู้มีบทบาทสำคัญคน
หนึ่งในภาคเอกชนในจังหวัดเชียงราย." (12 มกราคม 2559).
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี. 9 ed. กรุงเทพฯ: มติชน, 2550.
- . "วัฒนธรรมกรรมพิทักษ์บรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์." In ปากไก่และใบเรือ : รวมความเรียง
ว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ต้นรัตนโกสินทร์. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน, 2555.
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. "กลุ่มทุนยักษ์ "เจ็ฟง ยูนิวาน" ลุยโลจิสติกส์ฮับเชียงของบุกเออีซี
[ออนไลน์]." แหล่งที่มา : ประชาชาติธุรกิจออนไลน์,
http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1440403751 [3 มีนาคม
2559].
- เปรมมา สัตยววุฒิพงศ์. "แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492." วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2546.
- พงษ์สวัสดิ์, สืบพงษ์. "พัฒนาการทางพื้นที่ของการค้าและบริการของเมืองชายแดนแม่สาย จังหวัด
เชียงราย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- พรพินันท์ ยีรงค์ และ ภัทรพรพรรณ อุตมา. "การทะลักของคลื่นคน คลื่นทุน และคลื่นสินค้าจากจีน."
In Obels Outlooks 2015 พลวัตทางสิ่งแวดล้อมเศรษฐกิจสังคมชายแดน. เชียงราย: OBELS
Office of Border Economy and Logistics Study, 2015.
- "พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542." พระราชกิจจานุเบกษา 116 (4
ธันวาคม 2542).
- พวงร้อย กล่อมเอี้ยง. "พระบรมราโชบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในพระราชอาณาเขตรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์ การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2514.
- พิทยา พุสสาย. "การตอบสนองของคนในท้องถิ่นที่มีต่อตลาดจีนในเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาภูมิภาค
ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.

- . "ผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ต่อชุมชนชายแดนในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง : การเกิดขึ้นของตลาดจีนและการตอบสนองของคนในท้องถิ่นเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว." วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง 4, no. 1 (2551).
- พิทยา สุคันธ์. บรรษัทข้ามชาติจีนในลาวและเวียดนาม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555.
- พูนเกศ จันงานนท์. "ประวัติความเป็นมาและการขยายตัวการค้าของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร ระหว่าง พ.ศ.2398-2475." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาประวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิมย์. "รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ. 2475-2487)." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. จีนโพ้นทะเลสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: Higher Press, 2547.
- . "นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2500)." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- มัลลิกา เรื่องระพี. "บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทย สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- ยศ สันตสมบัติ. ชนชายแดนกับการก้าวข้ามพรมแดน. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555.
- . มังกรหลากสี: การขยายอิทธิพลเหนือดินแดนและพันธกิจเผยแผ่อารยธรรมในอุษาคเนย์. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2557.
- . อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ : การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย 1. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2551.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย. อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงใต้ชะเง้อมสีเหลี่ยมเศรษฐกิจ. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556.
- วรรณรัตน์ ท่าห้อง และ วรศักดิ์ มัทธโนบล. "ชาวจีนใหม่กับความมั่นคงของชุมชนในกลุ่มประเทศ Clmv." จีนกับความมั่นคงของมนุษย์ ปีที่ 3 (ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ ชั้น 4 อาคารประชาธิปไตย-รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556).

- วสันต์ ปัญญาแก้ว. กลไกรัฐ การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ และปฏิบัติการของลื้อชายแดนที่เมืองชายแดนแม่สาย-ท่าซี้เหล็ก. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555.
- ว่าที่ร้อยตรีเปรมประชา ดีเมลโล. "การค้าชายแดนและผลกระทบต่อชุมชนในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาภูมิภาควิทยาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- วาสนา ละอองปลิว. เชียงใหม่ การค้า การท่องเที่ยว และความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548.
- ศรัศกร ชูสวัสดิ์. "ผูกปี้ : การจัดเก็บเงินค่าแรงแทนการเกณฑ์แรงงานจากคนจีนในสมัยรัตนโกสินทร์." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- ศิริพร สัจจามันท์ และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ เงินกับการใช้ที่ดินในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2556.
- ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล. "การควบคุมชาวเงินในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูปการปกครอง 2325 (1782) – 2435 (1892)." In ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคเดิมนานาชาติ สมัยที่หนึ่ง 2310 (1767) - 2393 (1850), edited by สุภางค์ จันทวานิช และคนอื่นๆ. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- . "สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย พ.ศ.2367-2453." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- ศุภวรรณ ขวรัตน์วงศ์. "บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172-2394." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ศุภการมย์ ประสาทแก้ว. "การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐที่มีต่อคนจีนในสมัยรัชกาลที่ 4." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาภูมิภาควิทยาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.
- สกินเนอร์, จอร์จ วิลเลียม. สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคนอื่นๆ. พิมพ์ครั้งที่ 2 ed. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548.
- สักกรินทร์ นิยมศิลป์. "คลื่นลูกที่สี่: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการย้ายถิ่นของชาวจีนยุคใหม่." บทความนำเสนอในการประชุมสังคมวิทยาระดับชาติ ครั้งที่ 4 (โรงแรมมิราเคิลแกรนด์, 2555).

- สัมภาษณ์ นางธ. (นามสมมุติ). "ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจในจังหวัดเชียงราย." (11 มกราคม 2559).
- สัมภาษณ์ นางบ. (นามสมมุติ). "ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดเชียงราย." (28 ตุลาคม 2558).
- สัมภาษณ์ นางป. (นามสมมุติ). "ผู้มีบทบาททางการค้าเอกชนคนสำคัญท่านหนึ่งในอำเภอเชียงแสน." (19 พฤศจิกายน 2558).
- สัมภาษณ์ นางพ. (นามสมมุติ) และ นายล. (นามสมมุติ). "เจ้าหน้าที่ส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบธุรกิจของคนต่างด้าวที่ผิดกฎหมาย." (7 มกราคม 2559).
- สัมภาษณ์ นางม. (นามสมมุติ). "อดีตข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตรในจังหวัดเชียงราย." (7 มกราคม 2559).
- สัมภาษณ์ นางสาวต. (นามสมมุติ). "ข้าราชการที่ดูแลเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษในอำเภอเชียงแสน." (21 ตุลาคม 2558).
- สัมภาษณ์ นายข. (นามสมมุติ). "ข้าราชการที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตรในอำเภอเชียงของ." (14 มกราคม 2559).
- สัมภาษณ์ นายค. (นามสมมุติ), นายอ. (นามสมมุติ), and นายว. (นามสมมุติ). "ข้าราชการในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตร." (6 มกราคม 2559).
- สัมภาษณ์ นายจ. (นามสมมุติ). "ผู้นำภาคเอกชนคนหนึ่งในจังหวัดเชียงราย." (12 มกราคม 2559).
- สัมภาษณ์ นายช. (นามสมมุติ) และ นายย. (นามสมมุติ). "ข้าราชการฝ่ายปกครองในอำเภอชายแดนจังหวัดเชียงราย." (21 ตุลาคม 2558).
- สัมภาษณ์ นายฎ. (นามสมมุติ). "นักธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนในอำเภอเชียงของ." (23 พฤศจิกายน 2558).
- สัมภาษณ์ นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ). "เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลการค้าข้ามแดนในอำเภอเชียงของ." (27 ตุลาคม 2558).
- สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ). "ข้าราชการที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย." (11 พฤศจิกายน 2558).
- สัมภาษณ์ นายน. (นามสมมุติ). "อดีตข้าราชการระดับสูงด้านการเกษตร." (6 มกราคม 2559).
- สัมภาษณ์ นายภ. (นามสมมุติ). "ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการค้าจังหวัดเชียงราย." (24 พฤศจิกายน 2558).
- สัมภาษณ์ นายร. (นามสมมุติ). "ข้าราชการด้านแรงงานในจังหวัดเชียงราย." (8 มกราคม 2559).
- สัมภาษณ์ นายศ. (นามสมมุติ). "ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการการค้าข้ามแดนในอำเภอแม่สาย." (14 มกราคม 2559).

- สัมภาษณ์ นายส. (นามสมมุติ). "เจ้าหน้าที่ที่ดูแลด้านการควบคุมชายแดนในจังหวัดเชียงราย." (20 ตุลาคม 2558).
- สัมภาษณ์ นายท. (นามสมมุติ). "ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในภาคเอกชนของจังหวัดเชียงราย." (12 มกราคม 2559).
- สารสิน วีระผล. จี้มก้องและกำไร : การค้าไทย-จีน 2195-2396/1652-1853. แปลโดย พรรณงาม เง่าธรรมสาร และคนอื่นๆ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548.
- สำนักความร่วมมือการค้าและการลงทุน กรมการค้าต่างประเทศ. "การค้าผ่านแดนไทย กับ จีนตอนใต้ (มกราคม – มีนาคม 2557) [ออนไลน์]." สำนักความร่วมมือการค้าและการลงทุน กรมการค้าต่างประเทศ, <http://bts.dft.go.th/btsc/index.php/overview> [30 มีนาคม 2559].
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ. เขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544.
- . แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบ พ.ศ.2550-2554. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2549.
- . แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2554.
- สืบแสง พรหมบุญ. ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ.1282-1853. แปลโดย กาญจน์ ละอองศรี. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2525.
- สุชาติ ทวีสิทธิ์ และคนอื่นๆ. พลเมืองในโลกไร้พรมแดน. กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานข้ามชาติและผู้มีปัญหาสถานะบุคคล สำนักกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2554.
- สุพิชฌาย์ ปัญญา. "การตอบสนองของรัฐบาลลาวต่อการลงทุนของจีนในภาคบริการในเมืองน้ำท่า แขวงหลวงน้ำทา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555.
- สุภาค จันทวานิช และคนอื่นๆ. ชาวจีนแต่จิ๋วในประเทศไทยและในภูมิภาคอื่นที่เฉาซาน สมัยที่หนึ่ง 2310 (1767) - 2393 (1850). กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

- สุรัตน์ ปรีชาธรรม. "'ความฝันของจีน" สู่การบรรลุสมประโยชน์ 'Win Win' ในภูมิภาคอาเซียน [ออนไลน์]." แหล่งที่มา : ผู้จัดการออนไลน์, <http://www.manager.co.th/China/ViewNews.aspx?NewsID=9560000074539> [3 มีนาคม 2559].
- โสภิตา วีรกุลเทวัญ. เชิงของ : ชาติพันธุ์และการค้าที่ชายแดน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548.
- อภิราตี จันทร์แสง. โครงการวิจัยการศึกษาเคลื่อนย้ายของชาวจีนในเขตชายแดนลุ่มแม่น้ำโขงบริเวณจังหวัดชายแดนประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ, 2553.
- อรรธรณ วัฒนยมนาพร. "ล้งจีน : การครอบงำการค้าผลไม้ไทย [ออนไลน์]." แหล่งที่มา : สำนักขับเคลื่อนอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพของประเทศ, <http://www.oie.go.th/article/ล้งจีน%20%3A%20การครอบงำการค้าผลไม้ไทย> [3 มีนาคม 2559].
- อรัญญา ศิริผล. "การเคลื่อนย้ายของคนจีนระลอกใหม่กับข้อสังเกตต่อสภาวะทางสังคมชายแดนภาคเหนือ." การสัมมนาวิชาการประจำปี 2555 ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หัวข้อการจัดการชายแดนในบริบทการเปลี่ยนแปลง (โรงแรมสามพราน ริเวอร์ไซด์ นครปฐม, 18-19 สิงหาคม 2555).
- . "“จีนยี่หมิน” กับแนวโน้มการค้าเคลื่อนย้ายในชายแดนไทยภาคเหนือตอนบน." ประชาคมวิจัย 18, no. 108 (2556).
- . "แนวโน้มกลุ่มคนจีนที่เข้ามาตามชายแดนไทยบริเวณเชิงของ [ออนไลน์]." แหล่งที่มา : http://203.150.224.249/ewtadmin86_mua/ewt/aecweb/ewt_news.php?nid=441&filename=index [22/04/14].
- . แนวโน้มกลุ่มคนจีนที่เข้ามาตามชายแดนไทยบริเวณเชิงแสน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://203.150.224.249/ewtadmin86_mua/ewt/aecweb/ewt_news.php?nid=442&filename=index [22/04/14], 2555.
- . "แนวโน้มกลุ่มคนจีนที่เข้ามาตามชายแดนไทยบริเวณแม่สาย [ออนไลน์]." แหล่งที่มา : http://203.150.224.249/ewtadmin86_mua/ewt/aecweb/ewt_news.php?nid=443&filename=index [22/04/14].
- . ผู้ค้าเงินในชายแดนลุ่มน้ำโขง. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556.
- อักษรศรี พานิชสาส์น และคณะ. โครงการศึกษา โอกาส ปัญหา และอุปสรรคทางการค้าในการเข้าสู่ตลาดจีนอันเป็นผลมาจากการเปิดเสรีการค้าอาเซียน-จีนโดยเจาะลึกเป็นรายมณฑล.

กรุงเทพฯ: สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2549.

เอี่ยมพร ศรสวรรณ. "การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2438-2475."

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายอมร ฟ้าม่วย เกิดเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2531 เป็นบุตรของนายสัจจา ฟ้าม่วย และนางคณิง ฟ้าม่วย ได้สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขามนุษยวิทยา จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ปี 2553 และได้เข้าศึกษาต่อ ในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2555

